

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

ІНТЕГРАЦІЯ СВІТОВИХ НАУКОВИХ ПРОЦЕСІВ ЯК ОСНОВА СУСПІЛЬНОГО ПРОГРЕСУ

МАТЕРІАЛИ

V Міжнародної науково-практичної конференції

*26–27 листопада 2021 р.
м. Київ*

Київ
Інститут інноваційної освіти
2021

УДК 001(063):378.4 (Укр)
ББК 72я43
I73

До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті), надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.

*Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.*

I73 **Інтеграція світових наукових процесів як основа суспільного прогресу :**
Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26–27 листопада 2021 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2021. – 212 с.

Матеріали конференції рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо¹.

Відповідальний редактор: *Бурма С.К.*
Коректор: *Немкова П.А.*

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 001(063):378.4 (Укр)

© Усі права авторів застережені, 2021
© Інститут інноваційної освіти, 2021
© Друк ФОП Москвін А.А., 2021

Підписано до друку 06.12.2021. Формат 60x84/16.
Віддруковано з готового оригінал-макету.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Charter. Ум. друк. арк. 12,32.
Зам. № 0612/22-11. Тираж 50 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., англ., пол.

Виготівник. ФОП Москвін А.А. Цифрова друкарня «Сору Art».
69095, Запоріжжя, просп. Соборний, 109. Тел.: (061) 708-08-80
Інститут інноваційної освіти: e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

**Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40.**

¹ Відповідає п. 12 Порядку присудження наукових ступенів Затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567; п. 28 Постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності»; п. 13 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 липня 2004 р. № 882 «Про питання стипендіального забезпечення»

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

Біляк О.В.,

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
ВСП «Мукачівський фаховий коледж НУБіП України»

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА»

Вже давно відчуваємо, що часто у молоді відсутня мотивація та немає жодного інтересу до науки. Виникає необхідність працювати над тим, аби навчання було продуктивним, інформація надовго залишалась у пам'яті, а сам процес приносив задоволення як для викладача, так і для студента. Звідси і беруть свій початок нетрадиційні, інноваційні, інтерактивні технології навчання.

Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що в навчальний процес залучаються всі студенти. При цьому їм надається змога міркувати з приводу того, що вони знають та думають. Колективна діяльність студентів у процесі пізнання і засвоєння літературного матеріалу передбачає індивідуальний внесок кожного в навчальний процес, обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. При цьому має панувати атмосфера доброзичливості та взаємної підтримки. Вона створює умови, за яких студенти не лише здобувають нові знання, а й розвивають свою пізнавальну діяльність, виходять на вищі форми співробітництва.

Інтерактивні методи навчання скомпонували низку цікавих, раніше чужих студентам правил. Наприклад, кожна думка важлива; не бійся висловитись; ми всі – партнери; обговорюємо сказане, а не людину; обдумав, сформулював, висловив; кажи чітко, ясно, красиво; вислухав, висловився, вслухався; наводь тільки обґрунтовані докази; умій погодитись і не погодитись; важлива кожна роль.

Правила організації інтерактивного навчання:

1. У роботу повинні бути залучені (в тій чи іншій мірі) всі студенти;
2. Активна участь студентів у роботі має заохочуватися;
3. Студенти мають самостійно розробляти та виконувати правила роботи у малих групах;

4. Студентів під час використання ІАМН не повинно бути більш 30 осіб. Тільки в цьому випадку можлива продуктивна робота у малих групах;

5. Навчальна аудиторія повинна бути підготовлена до роботи у великих та малих групах.

Практика показує, що при використанні ІАМН, студенти запам'ятовують:

- ✓ 80% того, що висловлювали самі;
- ✓ 90% того, що робили самі.

Основні переваги інтерактивних технологій навчання:

- інтерактивні технології допомагають забезпечити глибину вивчення змісту. Студенти освоюють усі рівні пізнання (знання, розуміння застосування, аналіз, синтез, оцінка);
- викладач отримує можливість диференційованого підходу до студентів із спеціальними потребами – особистісними та інтелектуальними;
- змінюється роль студентів, вони приймають важливі рішення щодо процесу навчання, розвивають комунікативні вміння й навички, організаційні здібності;
- основним джерелом мотивації навчання стає інтерес самого студента (відбувається перехід від зовнішньої мотивації (оцінки) до внутрішньої (потреба знань));
- значно підвищується роль особистості педагога: він менше часу витрачає на розв'язання проблем з дисципліною, педагог більше розкривається перед студентами як лідер, організатор;
- покращується не тільки запам'ятовування матеріалу, але і його ідентифікація, використання у повсякденному житті;
- використання інтерактивних методів навчання в малих групах сприяє розвитку таких особистісних якостей як комунікабельність, співробітництво, вміння відстоювати свою точку зору, йти на компроміси тощо.

Застосування інтерактивних технологій забезпечує формування у студентів таких умінь як аналіз, порівняння, виділення головного, критичне мислення, а також розвиває увагу, спостережливість, збагачує мислення молоді.

За метою заняття та формою організації навчальної діяльності дотримуюся розподілу інтерактивних технологій на такі групи:

1. Інтерактивні технології кооперативного навчання.
2. Технології колективно-групового навчання.
3. Технології ситуативного моделювання.
4. Технології опрацювання дискусійних питань.

Питання про використання інтерактивних технологій на занятті літератури нині є дискусійним. З одного боку, інтерактивне навчання є сучасною вимогою, бо кожна людина прагне модерного, нового вимагає й

суспільство. З іншого боку, слід знати міру у використанні інтерактивних методів на занятті, щоб не загубити мету і завдання заняття у «калейдоскопі методів і прийомів».

Найбільш активно використовуються розглянути такі інтерактивні методи: «мікрофон», незакінчені речення, «мозковий штурм», «дерево рішень», дискусія, метод проектів, літературна гра, метод інсценування, «шість капелюшків», сенкан, «аукціон».

Потреби сучасного життя зумовлюють пошуки найновіших форм організації освітнього процесу. У своїй практиці використовую комп'ютерні технології та Інтернет – один із інноваційних засобів вивчення літератури. Користуюся мультимедійними програмами, електронними посібниками, які отримали схвальні оцінки та рекомендації МОН України і окремими особисто створеними мультимедійними презентаціями у різних видах навчальної діяльності.

Завдяки використанню інноваційних технологій, зокрема інтерактивних, мультимедійних, проектних, у їх тісному зв'язку відбуваються суттєві зміни в навчальному процесі, в центрі якого знаходиться особистість молодої людини, а головною метою стає розвиток інтелектуальних і творчих здібностей студентів їхньої пізнавальної активності, усвідомлення моральних цінностей, що згодом дасть їм змогу самореалізуватися, самостійно мислити, приймати важливі рішення, працювати над розв'язанням важливих життєвих проблем.

Список використаних джерел

1. Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання // Дивослово. – 2004. – №7. – С. 2–33.
2. Демчук М. Нетрадиційні форми навчання. // Рідна школа. – 2005. – №9. – С. 65–67.
3. Головка М.В. Використання можливостей нових інформаційних технологій у навчанні. К. Коломия. ВПТ «ВІК», 2005.
4. Паньков Д.В. Організація навчання за інтерактивними технологіями. Методичні рекомендації, Донецьк ДІПО ІПП, 2006.
5. Верченко Н.В. Методика організації та проведення професійно спрямованого проблемного уроку. Методичні рекомендації. Донецьк ДІПО ІПП. 2006.
6. Нові педагогічні та інформаційні технології в системі освіти / під. ред. Є.С. Полат / М., 2010.
7. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Навчальний посібник. К. Академвидав, 2008.

Девяніна М.В.,

здобувачка вищої освіти ступеня магістра,
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
науковий керівник: **Алтухова А.В.,**

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри образотворчого мистецтва,
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ПИТАННЯ КОМПОЗИЦІЇ У СТВОРЕННІ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ

Актуальність досліджуваної теми обумовлена потребою у актуалізації теоретичних знань майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. У процесі творчої діяльності митець постійно оперує об'єктами та образами навколишнього світу, тобто створює художній образ. Починаючи з першого курсу студенти художніх спеціальностей вищого навчального закладу стикаються з проблемою створення художнього образу, адже художній образ є невід'ємною частиною будь-якого творчого твору.

Процес роботи над художнім образом пов'язаний із мисленням, адже спочатку задум, образ, з'являється у свідомості творця, а потім цей образ художник зображує його матеріально. Практична частина створення художнього образу завжди починається із розміщення елементів зображення на площині – з композиції. Найякісніше та найпереконливіше передати та розкрити творчий задум, ідею картини, допомагає правильно, відповідне до задуму художника, розміщення елементів сюжету. Отже, підкреслимо, що композиція відіграє першочергову та важливу роль у творчому процесі створення художнього образу.

Розкриваючи тему дослідження, наголосимо, що термін «композиція» дослівно у перекладі з латинського означає складання, побудову художнього твору, що зумовлено його змістом та характером призначення.

Під поняттям «художній образ» розуміємо явище дійсності, що пройшло через призму особистості художника, яке виступає як наочно-образне відтворення реального світу. Але митець намагається не просто повторити, він доповнює, домислює реальність за художніми законами.

Для художнього образу характерними є такі риси, властивості: наявність індивідуального, характерного; наявність загального, типового, що утворюється шляхом відбору наявних рис людей, предметів, явищ, творчої сполуки в одному образі; наявність естетичного ставлення митця до відображуваного; наявність вигадки й художнього розуміння, що включає як наочно-образне, і абстрактно-теоретичне мислення. До вже згаданих художніх рис, слід ще додати такі обов'язково присутні в художньому творі риси, як новизна, єдність об'єктивного та суб'єктивного.

У контексті досліджуваного питання, важливо підкреслити, що митці століттями шукали найякісніші засоби розкриття та підкреслення ідейного

задуму. Віками створювалась величезна кількість творів образотворчого мистецтва з різноманітними композиційними рішеннями. За довгий час пошуків та досліджень наразі виокремились певні художні засоби висловлювання, які використовуються при створенні твору. Такими засобами є форма, колір, фактура тощо. За допомогою грамотного використання цих засобів, можна домогтися найбільшої виразності при створенні художнього твору.

Серед основних образотворчих засобів вираження художнього образу є зміст і форма. У свою чергу, саме форма передає зміст художнього образу твору. Задля найповнішого розкриття художнього образу важливі і як пропорції цілої форми, так і її частин.

Пропорція є відповідність між елементами та його цілим по відношенню до частини, прийнятої за виняткову, на чому заснована співмірність. Говорячи про пропорції форми, не можна не відзначити її виразності, побудованої на контрастності, тобто на боротьбі різних протилежностей. Наприклад, на контрасті великої форми та маленьких деталей, поєднання плями та ліній, закритої та відкритої форми тощо.

За допомогою таких засобів як пропорції, колір, контраст, нюанс, ритм і масштаб, художник створює гармонійні форми.

Визначимо, що колір поділяється на різні характеристики, такі як: колірний тон, світло, відносна яскравість, насиченість, чистота кольору. Коли говорять про колірну гармонію, зазвичай оцінюють враження від поєднання двох або декількох кольорів.

Проблема колористичної гармонії належить до найскладніших проблем естетики, оскільки ставлення людини до кольору формується безліччю різноманітних чинників. Один і той же колір може сприйматися по-різному, в залежності від опиту людини. Але існують об'єктивні властивості кольору та реакції, які вони виражають. Чим чистіший і яскравіший колір, тим сильніше психічна реакція на нього, чим складніше, та ладніший колір, тим менше реакція людини на нього. Найбільш однозначно людина реагує на температурні, вагові та акустичні асоціації [2].

Фактура – це одна з властивостей предметного світу, що поряд з формою і кольором допомагає навколишньої дійсності, також воно є засобів вираження художнього образу. Фактура – це характер поверхні предмета, що визначається властивостями матеріалу, з якого він складається, та способу його обробки [3].

Тільки при безпосередньому сприйнятті твору можна оцінити силу впливу фактури на сприйняття художнього образу. Фактура також як колір та форма змушує по-різному звучати світло та освітлення. Освітлення – це ще один із засобів вираження художнього образу [3].

Елементи, що організують площину композиції – це точка, лінія, пляма. Залежно від конфігурації лінія та пляма впливають на глядача.

Розглянемо чотири варіанти форми будови плями. Квадрат – закінчена, стійка форма, що виражає стверджувальні образи. У певних умовах форма стає тяжкою, статичною. Трикутник – динамічна форма, що розвивається на площині та у просторі. У цій формі виражена боротьба протилежностей, що корисно при створенні певних образів. Коло – у цій формі виражена ідея природи. Форма «амеби» – виражає нестійкі характером образи. Лінія – якщо замкнута організовує силует плями. У лінії завжди більше руху ніж у плями. Одна лінія це один рівень відчуття, кілька ліній, що повторюються, збільшують вплив на глядача. Різні за характером лінії збагачують та ускладнюють образ [3].

Крім плям і ліній до елементів композиції відноситься точка. Активність сприйняття точки залежить від її «самотності» або від поєднання кількох точок та інших елементів [3].

Таким чином, основою образотворчого мистецтва є художня перетворення явищ і предметів оточуючого світу, тобто створення художнього світу. Розглянувши деякі засоби створення художнього образу, ми можемо впевнено сказати, що усі засоби композиції направлені на створення образу, тобто композиція це основа створення художнього образ.

Список використаних джерел

1. Голубева О.Л. Основы Композиции / О.Л. Голубева. – М.: АСТ: Дом искусств, 2004. – 120 с.
2. Ткаченко А.В. Особливості поняття художній образ: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ткаченко Анастасія Володимирівна [наук. керівник: І.О. Пальшкова]; ДВНЗ «Півден. нац. пед. ун-т ім К.Д. Ушанського». – Одеса, 2019. – 22 с.
3. Засоби вираження художнього образу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://um.co.ua/1/1-7/1-7636.html>

Дякур І.Г.,

здобувачка вищої освіти ступеня магістра географічного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Ахтемійчук В.В.,

вчитель вищої категорії, старший вчитель,
заступник директора Снятинського ліцею імені Василя Стефаника

науковий керівник: **Ємчук Т.В.,**

кандидат географічних наук,
асистент кафедри економічної географії та екологічного менеджменту
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Сьогодні, бажання особистості до успішного кар'єрного зростання, спонукає до постійного оновлення знань та самовдосконалення. З огляду на це, освітній процес у закладах освіти повинен бути націлений на розвиток особистості майбутнього вчителя та на підготовку здобувача освіти до безперервного професійного самовдосконалення.

Для розуміння поняття «професійне самовдосконалення вчителя» потрібно звернутися до ключового терміну «самовдосконалення». Під яким вбачають процес, який розпочинається з усвідомлення потреби в самовихованні, яке виступає основою наступної роботи над собою. Професіоналізм особистості складається з набору психофізіологічних, психологічних і особистісних змін, що відбуваються у процесі тривалого проходження особистістю своєї діяльності.

У змісті поняття «професійне самовдосконалення майбутніх вчителів» визначено як організована у закладах вищої освіти система заходів, спричинений соціально-педагогічними вимогами до професії та націлений на внутрішній розвиток особистості, що передбачає самоактуалізацію, самопізнання, самоосвіту, покращення професійних знань, умінь та навичок, необхідних для професійної діяльності.

Нова українська школа потребує якісної підготовки майбутніх вчителів. У «Концепції розвитку педагогічної освіти» наголошено, що освіта повинна стати реальною гарантією забезпечення високих соціальних стандартів та перетворитися на систему, здатну до саморегуляції, відповідно до викликів суспільного розвитку, які постійно змінюються [1].

У Законі України «Про освіту» метою повної загальної середньої освіти визнаний «усебічний розвиток, виховання й соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення й навчання впродовж життя...» [2]. Згідно

з Концепцією «Нової української школи», нова роль вчителя представлена не як роль «єдиного наставника та джерела знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини». Як ми бачимо, якість підготовки майбутніх вчителів залежить не тільки від оволодіння цілісною системою професійних знань, умінь, навичок, а і від професійного самовдосконалення.

Більшість авторів зауважує, що професійне самовдосконалення вчителя закладається у студентські роки під час навчання у закладах освіти. Тому сучасний освітній процес у вищих навчальних закладах має бути спрямований на формування вмінь самовдосконалення. В студентські роки вдосконалення набуває особливого значення, оскільки це той вік, коли відбувається утвердження самого себе як носія певної суспільної функції.

Це золотий вік для виявлення творчого потенціалу майбутнього вчителя, цілеспрямованого розвитку особистості, яка усвідомлює свою індивідуальність, самоцінність, значущість. Це сприяє поступовому формуванню «Я-образу» як однієї із головних організацій особистості, проявляючись у поведінці. Разом зі зміною «Я-образу» суттєво змінюється значення компонентів.

В молоді роки, особливу увагу звертають на внутрішні якості, оцінювання власних можливостей і здібностей. У цьому віці зростає схильність особистості до формування готовності до професійного самовдосконалення – як плану на цілеспрямовану роботу над собою для підвищення рівня свого розвитку.

Студентський вік характеризується формуванням стійких властивостей особистості, оволодіння повним комплектом соціальних ролей дорослої людини. Це період найбільшого ступеня перетворення мотивації, всієї системи ціннісних орієнтацій, інтенсивної професіоналізації, час соціальної активності індивіда, що проявляється в ухваленні вагомих рішень, реалізації життєвого вибору, здатності керувати собою.

Коли індивід не може керувати власним розвитком це ускладнює перехід до режиму саморозвитку, самоосвіти, самовдосконалення або навіть перешкоджає йому. Відповідно до цього, кожному віку особистості характерне певне коло завдань особистісного розвитку. Якщо ці завдання не виконані чи виконані не в повному обсязі, то виникає ситуація гальмування особистісного розвитку. Підсилити засоби саморозвитку вчителя та його самовдосконалення, що спрямовані на себе, є важливою саме під час професійної педагогічної підготовки. Вчителю важливо розуміти та сприймати себе, охарактеризувати перспективи свого саморозвитку, розуміти і використовувати власні інтелектуальні, емоційні, духовно-моральні ресурси, засоби самоактуалізації, самооновлення, самовдосконалення. Професійна педагогічна освіта має забезпечити підґрунтя для формування особистості майбутнього вчителя.

Що стосується знань, то, здається, існують різні способи, за допомогою яких учителі можуть розвинути впевненість і покращити свої загальні здібності до викладання. Саме головне у цьому, це предмет, який викладає вчитель та прагне розвинути свої знання з нього. Якщо це англійська мова, вчителі можуть вивчати мову, щоб краще зрозуміти її, вони можуть записатися на курси іноземних мов, і вони можуть шукати можливості практикуватися та розвивати свою здатність слухати, читати, говорити та писати англійською, наприклад, не втрачаючи можливості усно спілкуватися з носіями мови, підписуватися на міжнародні журнали та брати участь у вебінарах або дискусіях в Інтернеті.

Другим, вагомим чинником виступає теорія навчання та викладання. Вчителі також повинні прагнути поглибити своє розуміння теорій, що лежать в основі практики навчання та викладання. Цього можна досягти, читаючи про викладання та навчання, регулярно відвідуючи семінари та практичні заняття, а також проходити курси, які дозволять їм поглибити свої знання про передумови вивчення та викладання предмета.

Здобувачі освіти виступають у ролі індикатора – чим більше вчителі знають своїх учнів, тим ефективнішим буде їхнє навчання. Вчителі можуть краще пізнати здобувачів освіти, дати їм можливість розповісти про себе, слухати те, що вони говорять, заохочувати їх. В такому випадку вчитель просто повинен «бути собою».

Нарешті, важливо, щоб учителі добре знали особливості навчального закладу у якому вони працюють. Це включає академічні аспекти, такі як навчальні програми, процедури оцінювання та знання додаткових матеріалів, використання аудіо, відео чи комп'ютерного обладнання тощо.

Окрім знань про предмет, теорії навчання та викладання, здобувачів освіти та робоче місце, вчителі повинні прагнути самовдосконалюватися та ставати більш вправними у викладанні. Цього можна досягти, якщо мати сміливе та дослідницьке ставлення до викладання, яке передбачає знову і знову випробовувати різні методи, прийоми та види діяльності, розмірковувати про їхню ефективність та використовувати цей досвід, щоб внести необхідні зміни у свої навички викладання. Випробування нових ідей в аудиторії має додаткову перевагу, що робить викладання набагато цікавішим. Дослідницьке ставлення до викладання допомагає запобігти відчуттям «застрягання в колії». Стати більш вправним у певній діяльності має багато спільного з усвідомленням власних сильних і слабких сторін.

Нарешті, розвиток вчителя має багато спільного з виробленням і підтримкою позитивного ставлення до діяльності викладання та до себе як вчителя. Вчителі повинні регулярно планувати свої заняття, прагнути до кращої інформованості про свою професію, отримувати сертифікати підвищення кваліфікації, диплом чи науковий ступінь, поважати себе, своїх колег та своїх здобувачів освіти. Крім того, вчителі повинні намагатися не

дозволяти особистим проблемам вплинути на їхнє навчання або відчувати зневіру, коли стикаються з новими проблемами, які спочатку можуть здатися нездоланими. Вони повинні отримувати задоволення від навчання та викладання, і заслужено відпочивати, коли у них є така можливість.

Якість вчителів та їх викладання є найважливішим чинником, що впливає на досягнення здобувачів освіти. Вчителі помітно різняться у своїх компетентностях, а відмінності в успішності здобувачів освіти часто більші в межах шкіл ніж між школами. Головний драйвером здобувачів освіти в школі є вчитель. І навіть у хороших шкільних системах, здобувачі освіти, які не швидко прогресують протягом перших років навчання, тому що вони не піддаються впливу вчителів достатнього рівня, мають дуже мало шансів на «одужання» втрачених років.

Отже, якість освітньої системи не може перевищувати якість її викладачів. Єдиний спосіб покращити результати – покращити роботу із формування у здобувачів освіти досвіду особистісного та професійного самовдосконалення як головного складника професійної підготовки, оскільки це розкриває конкурентоспроможність майбутнього педагога на ринку праці та знешкоджує труднощі у майбутній професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства науки і освіти України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncerpciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>.
2. Закон України про освіту [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

УДК 159.92

Єгорова Т.І.,

здобувачка вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ У РОБОТІ З РОЗВИТКУ ЕМОЦІОНАЛЬНОЇ СФЕРИ З ДІТЬМИ З ЗПР

Анотація. У статті розглядається сучасний метод психологічної корекції емоційних порушень у дошкільнят із затримкою психічного розвитку – арт-терапія. Емоційний розвиток займає важливе значення у становленні людини. У статті висвітлено проблеми емоційного розвитку дошкільнят, описано сучасні погляди щодо розвитку емоційної сфери. Метою даного огляду є розгляд можливостей застосування арт-терапії у корекційно-розвиваючій роботі з дітьми дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Ключові слова: розвиток, дошкільний вік, затримка психічного розвитку, ЗПР, емоційна сфера, арт-терапія, метод.

Емоційна сфера особистості сприймається як сукупність внутрішніх психічних станів, які у суб'єктивних відносинах, переживаннях й у експресивно-комунікативному поведінці.

Розвиток емоційної сфери дітей дошкільного віку – важливий життєвий процес його становлення та тісно пов'язаний з особистісним розвитком, з процесами їхньої соціалізації та самореалізації.

Дослідження особливості емоційного розвитку дітей дошкільного віку із ЗПР є важливим, оскільки будь-яке порушення у розвитку дитини супроводжується змінами у стані емоційної сфери.

Дослідженням емоційної сфери у дошкільнят із затримкою психічного розвитку займалися В.В. Лебединський, М.М. Баєнська, Ю.Є. Веприцька, О.С. Микільська, І.І. Мамайчук, Т.О. Власова, О.В. Заширинська, Є.Р. Ліблінг, В.І. Лубовський, В.Б. Никишина, З.З. Романов, А.У. Сизова, У.В. Ульяновка, Л.П. Фролова та ін.

Дослідження фахівців свідчать, що емоції у житті дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку дуже важливі. У таких дітей вплив емоційних проявів на пізнавальні процеси, поведінку та сприйняття світу є більш значним ніж у їхніх однолітків, що розвиваються без затримки розвитку.

Дослідження емоційної сфери в дітей віком дошкільного віку із затримкою психічного розвитку показує, що вони відчують труднощі у соціалізації, сприйняттю навколишнього світу, що порушує їх психічний стан.

На сучасному етапі, як інструмент для роботи з емоційним розвитком у дітей дошкільного віку із ЗПР, багато фахівців такі, як Копитін А.І., Бурно М.Є., Лебедева Л.Д., Макарова Є.Г. та ін. [1]; [2]; [3] розглядають творчу діяльність, саме арт-терапію. Творча робота розглядається саме як засіб самовираження, з її допомогою проявляються почуття та емоції, знижуються емоційні напруження, коригується емоційна сфера та сприйняття навколишнього світу.

Відповідно, розвиток емоційної сфери у дітей із затримкою психічного розвитку з використанням арт-терапії в корекційній роботі, що розвиває, є актуальною і дієвою. Арт-терапія в корекційній роботі, що розвиває, в даний час являє собою значний інтерес для фахівців у сфері педагогіки та психології.

Важливу роль розвитку особистості грають емоції для дошкільнят, допомагають сприйняттю оточуючого і відповідно реагувати нею. Емоції дошкільнят дають можливість оточуючим їм людям, дорослим і одноліткам, що дитині подобається чи ні, засмучений чи сердитий, натхненний і щасливий тощо [8].

Арт-терапія – це терапія мистецтвом, використовується в широкому спектрі, як для корекції хворих з порушенням особистості та інтелекту, так і

в корекційній роботі з дітьми дошкільного віку (Левченко І.Ю.) [5]. Виправляючи та коригуючи поведінку, справляючись із тривожністю, агресією тощо.

Творча діяльність дозволяє висловити без слів свої почуття та думки. Використання матеріалів творчої діяльності (декоративно-прикладного мистецтва, малювання, ліплення) допомагає відобразити переживання та фантазії дітей, дозволяє коригувати емоційно-вольову сферу [6].

Арт-терапія займає важливе місце серед психокорекційних методик за умов спеціальних дошкільних закладах. У сучасному світі у зв'язку з інтересом до формування особистості дитини з проблемами розвитку з'являється велика потреба в індивідуальному підході, використанням нових технологій, серед яких особливо користуються успіхом методи арт-терапії.

Ефективність застосування різних методів арт-терапії в лікуванні, корекції та розвитку підтверджується великим спектром робіт з ізотерапії (Копитін А.І., Захаров А.І., Бурно М.Є., Хайкін Р.Б. та ін.), музикотерапії (Грінева І.М., Петрушин В.І., Брусиловський Л.С. та ін.), імаготерапії (Говоров Н.С., Вольперт І.Є.), бібліотерапії (Міллер А.М., Мурашевський В.В., Зінкевич-Євстигнєєва Т.Д., Рау Є.Ю., Некрасова Ю.Б., та ін.).

Досвід психокорекційної практичної роботи методами арт-терапії показує великий терапевтичний ефект у роботі з різними проблемами у розвитку дітей дошкільного віку: із затримкою психічного розвитку (Медведева Є. А., Кузнецова Л. В., Лебединська К.С.), з проблемами емоційно – особистісний розвиток (Карабанова О. А., Добровольська Т. А.), у мовних порушеннях (Некрасова Ю.Б., Рау Е.Ю.), аутичними (Микільська О.С., Вроно М.С., Лебединська К.С., Лебединський В.В., Мухін С.С. та ін.) тощо. Пояснюється це тим, що методи арт-терапії дають можливість використовувати широко індивідуальну та групову форми роботи з дітьми, проводити психокорекційну роботу щодо створення нових установок, форми поведінки, сприйняття дійсності, їх закріплення насправді за допомогою творчості [6].

На сьогоднішній день арт-терапія в наукових працях розглядається як можливість, що дозволяє піклуватися про емоційне самопочуття, психічне здоров'я дітей дошкільного віку, методами художньої діяльності (Лебедева Л.Д., Бурковський Г.В., Зінкевич-Євстигнєєва Т.Д., Захаров А.І., Копитін А.І., Карабанова О.А., Хайкін Р.Б та ін) [7].

Незалежно від цього, які причини призвели до недостатнього розвитку емоційно-вольової сфери в дітей віком дошкільного віку, є кілька завдань які необхідно вирішити у тому, щоб вирівняти вираженість порушень: формування самоконтролю над своїми діями, розвиток вміння адекватно сприймати навколишнє і стримувати афективні прояви. З використанням арт-терапії у корекційній роботі з дітьми можуть плавно вирішуватися ці завдання.

У роботі методами арт-терапії проявляється відчуття власної успішності та впевненості у собі, самосвідомості, значущості у соціумі, позитивному розуміння себе у світі. Дошкільник починає почуватися спокійним і умиропорядкованим, розслаблюється, у нього підвищується концентрація уваги та сприйняття [4].

У цілому нині, арт-терапія – терапія мистецтвом, використовується, як корекції хворих із порушенням інтелекту і особистості, і у процесі психокорекції і з дошкільнятами із затримкою психічного розвитку. На сьогоднішній день арт-терапія в науковій літературі розглядається як метод, що дозволяє коригувати емоційний стан особистості, групи, спільноти (Бурковський Г.В., Захаров А.І., Кисельова М.В., Зінкевич-Євстигнєєва Т.Д., Левченко І.Ю., Карабанова О.А., Копитін А.І., Лебедева Л.Д., Хайкін Р.Б. та ін.)

У сучасному світі арт-терапія, її методи та прийоми успішно використовуються в досить широко в роботі над великим спектром проблем, як м'яка корекція психологічних проблем людини. Також все більше їх використовують в освітніх закладах для дітей з різними видами порушення розвитку. Цей досвід має позитивні результати та рекомендації фахівців.

Список використаних джерел

1. Копытин А. И. Основы арттерапии. – СПб., 1999.
2. Лебедева Л.Д. Практика арттерапии: подходы, диагностика, система занятий. – С.Пб.: Речь, 2003.
3. Макарова Е.Г. Преодолеть страх, или искусствотерапия. – М.: Школа-Пресс, 1996.
4. Мардер Л.Д. Цветной мир. Групповая арт-терапевтическая работа с детьми дошкольного и младшего школьного возраста. – М.: Генезис, 2007.
5. Медведева Е. А., Левченко И. Ю., Комиссарова Л.Н., Добровольская Т.А. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании. – М.: Академия, 2001.
6. Никишина В.Б. Практическая психология в работе с детьми с задержкой психического развития: Пособие для психологов и педагогов / В.Б. Никишина - М.: Владос, 2003.
7. Сизова А. В. Арттерапия как направление психолого-педагогической помощи детям с проблемами в развитии. // Коррекционная педагогика. – 2005. №3.
8. Юрчук Е.Н. Эмоциональное развитие дошкольников. Методические рекомендации. – М.: ТЦ Сфера, 2008.

Ємчук Т.В.,
кандидат географічних наук,
асистент кафедри економічної географії та екологічного менеджменту
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Сіщук Н.М.,
здобувачка вищої освіти ступеня магістра
географічного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ ШКІЛЬНОГО МУЗЕЮ ЯК КРАЄЗНАВЧОГО ОСЕРЕДКУ В ШКОЛІ ПРИ ВИВЧЕННІ ГЕОГРАФІЇ (НА ПРИКЛАДІ ЯРЕМЧАНСЬКОГО ЛІЦЕЮ №1)

Шкільний музей є організаційним центром краєзнавчої роботи школи. Це ефективний навчальний центр. Експозиція музею дозволяє з найбільшим ефектом використовувати ілюстративний матеріал для глибокого засвоєння учнями шкільної програми з географії. Музей відкриває великі можливості для організації самостійної творчої роботи учнів, під керівництвом викладача під час екскурсій чи туристичних поїздок [1].

Специфікою організації шкільних музеїв є збір експонатів, який є комплексним, що характеризує особливості регіону та знайомить учнів з видатними людьми регіону. Найважливішою регіональною особливістю музеїв є те, що в них накопичуються та експонуються джерела та предмети, пов'язані переважно з розвитком природи, соціально-економічними, історичними, етнокультурними умовами та життям населення рідного краю. Види та першоджерела надзвичайно різноманітні, що відповідають існуючим розділам шкільного музею [2].

Кожний край по-своєму особливий і цікавий. Яремчанщина унікальний край, який славиться своєю природною та культурною красою. Цей край включає у себе три найважливіші компоненти: природу – красу та унікальність природного ландшафту, історію – характерність та неповторність історико-етнографічного середовища, релігію – сакральність та святість місцевих пам'яток архітектури.

Тут є понад 40 туристсько-рекреаційних закладів і санаторіїв, більше 100 об'єктів зеленого туризму. Найцікавіші народні звичаї та обряди це: гуцульська «Розколяда», Андріївські вечорниці, Водохреща, купальське свято «Гуцульська берегиня»[3]. Необхідно, щоб учні знали свою історію, та шанобливо ставились до цінних пам'яток своєї місцевості ще з шкільних років. І в цьому їм допоможе краєзнавчий музей, який зберігатиме історію його видатних діячів, всі природні і культурні пам'ятки.

Сьогодні в більшості ЗЗСО діють шкільні краєзнавчі музеї, які слугують однією із форм додаткової освіти в умовах освітньої установи, що розвиває

співтворчість, активність, самодіяльність учнів у процесі збору, дослідження, обробки, оформлення матеріалів, що несуть науково-пізнавальну та виховну цінність. Виходячи з вище сказаного варто зрозуміти необхідність створення краєзнавчого шкільного музею в Яремчанському ліцеї №1.

Щоб дізнатися, що думають з приводу створення краєзнавчого музею на території навчального закладу самі здобувачі освіти, нами було проведене онлайн-опитування в якому взяли участь 82 здобувача освіти з 5 по 11 клас.

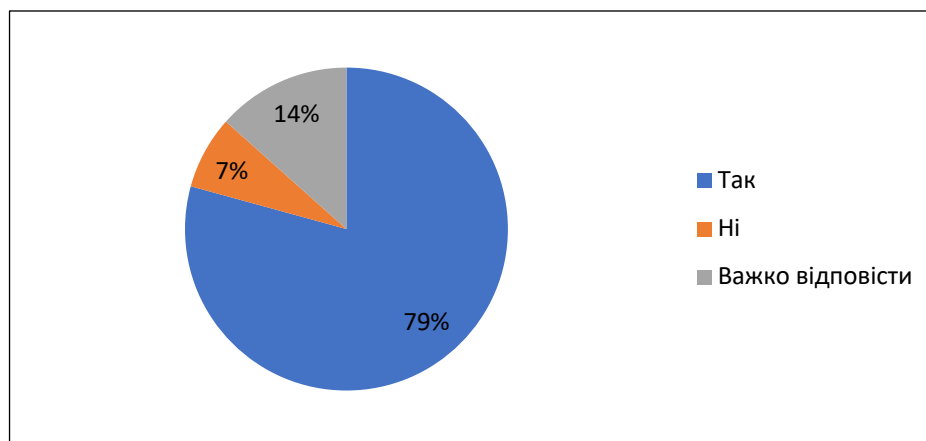

Рис. 1. На вашу думку створення шкільного краєзнавчого музею у школі сприятиме підвищенню навчально-виховному процесу з географії?

Проаналізувавши відповіді здобувачів освіти можна побачити, що на дане питання (див. рис. 1), 79% учнів дали відповідь «так», 14% – «важко відповісти» і тільки 7% дали відповідь «ні». Дана відповідь дає зрозуміти, що більшість учнів вважають, що створення краєзнавчого музею сприятиме кращому засвоєнню їхніх знань з географії.

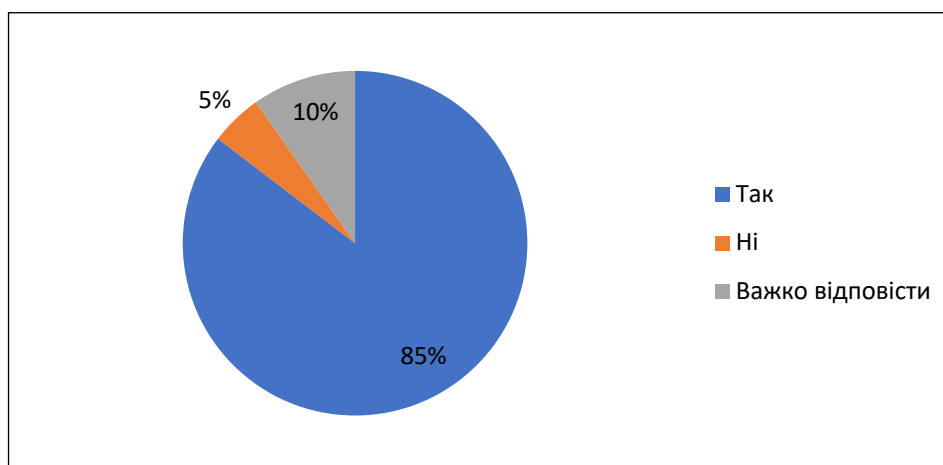

Рис. 2. Чи цікаво вам було б проводити деякі уроки географії у шкільному музей?

На питання (див. рис. 2) 85% учнів дали відповідь «так», 5% – відповідь «ні», і 10% – відповідь «важко відповісти». Тут стає зрозумілим те, що більша частина учнів ліцею хотіла б проводити інколи уроки з географії поза межами класу, а саме у музеї укомплектованому цікавими експонатами.

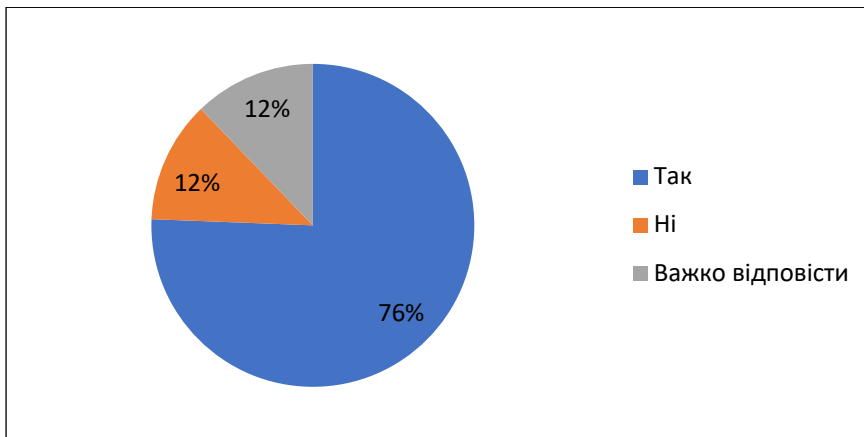

Рис. 3. Чи ви вважаєте, що проведення уроків з географії із залученням шкільного музею сприяє патріотичному вихованню учнів?

На питання (див. рис. 3) 76% учнів відповіли «так», 12% дали відповідь «ні», і також близько 12% учнів відповіли «важко відповісти». Така відповідь учнів показує те, що вони розуміють значення шкільного музею при вивченні географії, саме в патріотичному вихованні.

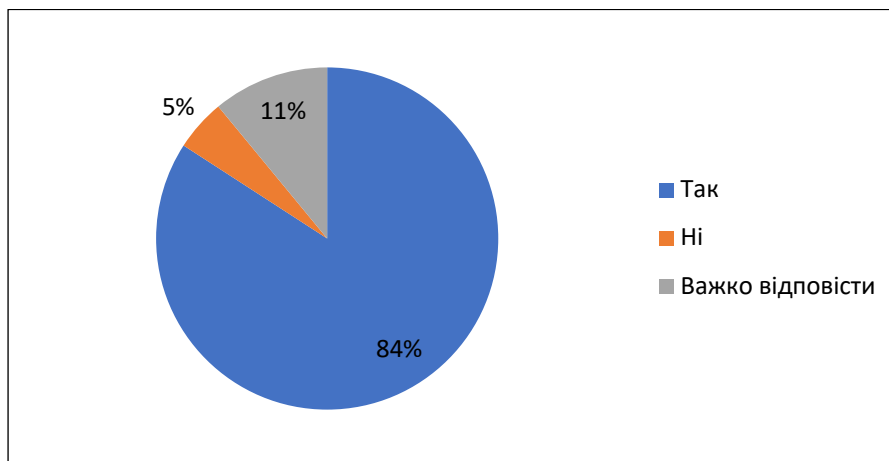

Рис. 4. Чи хотіли б ви збирати цікаві пам'ятки вашого краю для організації та комплектування шкільного музею?

На таке питання (див. рис. 4) 84% учнів відповіли «так», 11% – дали відповідь «важко відповісти», і лише 5% відповіли «ні». Очевидно, що більшості з учнів було б цікаво брати участь у створенні та комплектуванні фондів шкільного музею збираючи цікаві експонати під час екскурсій чи походів.

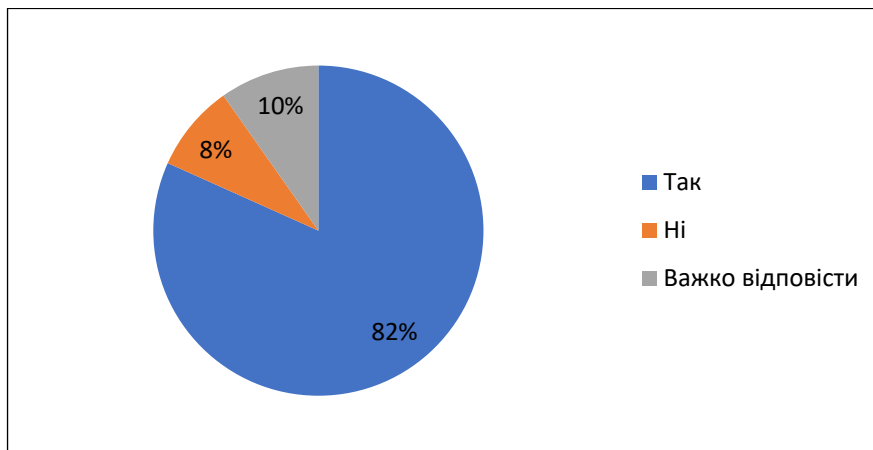

Рис. 5. Чи вважаєте ви, що робота шкільного музею сприяє естетично-екологічному вихованню учнів?

Також на питання (див. рис. 5) 82% учнів дали відповідь «так», 10% – «важко відповісти» і також 8% дали відповідь «ні». Така відповідь учнів свідчить про те, що вони усвідомлюють важливість естетично-екологічного виховання і в деякій мірі в цьому їм допоможе навчальна робота у шкільному музеї.

З даних діаграм можна побачити, що в більшості на поставлені нами питання здобувачі освіти дали відповідь «так» від приблизно 73% до 85% випадках. Відповідь «ні» спостерігається від 5% до 12%, і «важко відповісти» від 10% до 18% випадках. Тому на основі даних опитування можна стверджувати, що для ефективнішого засвоєння географічних знань у Яремчанському ліцеї №1 постає необхідність створення шкільного музею.

Отже, роль краєзнавчого музею в школі полягає в тому, що вже відомі події і явища підкріплюються документальними матеріалами та предметами музейних фондів. Безпосередній контакт із музейною реліквією викликає у школярів почуття особистої причетності та певну емоцію, що підсилює образне уявлення про події та явища. Шкільні музеї забезпечують основу для виховного впливу, адже пізнання через емоції є найбільш ефективним шляхом формування переконань, моральних цінностей, норм поведінки та естетичного виховання. Крім того, шкільний музей є однією із форм розвитку творчої самодіяльності та громадської активності школярів. Важливо, щоб діяльність музею підтримувало кожне наступне покоління. За такої цілеспрямованої роботи зберігається наступність музейно-краєзнавчої діяльності, що сприяє розвитку та популяризації серед громадян національно-патріотичного та екологічного виховання.

Список використаних джерел

1. Белякова О.О. Використання потенціалу шкільного музею в навчально-виховному процесі / О.О. Белякова // Історія та правознавство. – 2006. – № 8 (72). – С. 18–20.
2. Люлька І.В. Методичні рекомендації по створенню музеїв при навчальних закладах системи освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kramnychka.org.ua/>.
3. Туристу на замітку. Яремчанщина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://turystunazamitku.blogspot.com/2019/10/blog-post_39.html.

УДК 37.091.31

Коба Н.О.,

викладач інформаційних дисциплін

Ржищівського фахового коледжу будівництва та економіки

ІНТЕГРАЦІЯ ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМ GOOGLE CLASSROOM ТА MICROSOFT TEAMS ПРИ ЗМІШАНІЙ ФОРМІ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ СТУДЕНТАМИ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУСПІЛЬНОГО ПРОГРЕСУ

Анотація. Проаналізовано сервіси дистанційного навчання Google Classroom та Microsoft Teams в коледжі та перспективи їх використання в закладах фахової передвищої освіти.

Ключові слова: дистанційне навчання, дистанційна освіта, Microsoft Teams, Office 365, онлайн платформи, Google Classroom.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день перед викладачами дуже часто постає проблема, яку програму чи який сервіс вибрати для найкращого забезпечення навчального процесу при дистанційній формі навчання. Серед величезної кількості платформ, що існують на сьогодні, середньостатистичному викладачу достатньо тяжко підібрати необхідний набір програмних інструментів. Та й можливість кожного педагога вибирати абсолютно різне програмне забезпечення у більшій мірі заплутує студентів і займає багато часу на освоєння кожного необхідного сервісу. Всі описані вище труднощі актуалізують питання аналізу характеристик та функціоналу найпоширеніших платформ (Google Classroom, Microsoft Teams) з безкоштовною ліцензією, що здатні забезпечити інтеграцію змішаної форми здобуття освіти студентами у фахових передвищих навчальних закладах. За основу взято досвід Ржищівського фахового коледжу будівництва та економіки, що допомогло вирішити дану проблему, підбравши єдину платформу та провівши необхідні курси з підготовки викладачів та студентів до роботи в ній.

Стан дослідження. Навчання у фахових передвищих навчальних закладах має ставити за мету підготовку фахівця, знання й уміння якого повністю відповідають умовам сучасного інформаційного суспільства. Але виникають певні труднощі, оскільки відсутня загальна стратегія інтеграції програмних комплексів в галузі освіти України. Проблемами дистанційного навчання займалися багато різних науковців в галузі педагогіки, але питання залишається ще не повністю дослідженим, адже масове та практичне втілення інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес почалося лише в період світової пандемії, а це досить невеликий строк для формування єдиної думки щодо застосування конкретних технологій. Тому питання використання різних платформ для дистанційного та змішаного навчання ще потребує глибокого аналізу різних поглядів до практичного їх застосування, та продовжує досліджуватись.

Мета: Проаналізувати онлайн платформи для навчання та обрати кращу.

Виклад основного матеріалу. В умовах пандемії перед навчальними закладами фахової передвищої освіти, як і перед іншими навчальними закладами, постала проблема швидко та якісно перенести навчальний процес в умови віддаленого доступу викладачів до їх студентів. Тобто забезпечити навчання студентів на відстані – дистанційно.

Дистанційне навчання не було для викладачів чимось новим. До часу масового його втілення пройшло немало курсів підвищення кваліфікації, семінарів, конференцій тощо. До того ж багато викладачів коледжів вже використовували деякі елементи дистанційного навчання в своїй роботі, але тільки деякі елементи. Наприклад, розміщували матеріали на сайтах, створювали електронні бібліотеки, проводили електронне тестування та інше. Розвиток дистанційного навчання в Україні вже були описані в працях О. Мусієнко, А. Артюшенко, Ю. Насонова, Х. Беккера, П. Брусиловського, В. Бикова, Г. Кедрова, А. Короткова, О. Крюкова, М. Моїсєєвої, Д. Смоліна, Ю. Моїсєєва, О. Полат, Ю. Триуса. В їхніх дослідженнях дистанційне навчання – це організація навчального процесу для самостійного отримання знань студентами з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Безперечно, дистанційна форма навчання має ряд переваг. Зокрема, студент фахової передвищої освіти може навчатися у зручний для нього час, звичному оточенні та у відносно автономному темпі. Однак в Україні дистанційну освіту часто плутають із заочною формою навчання, тому це викликає цілий каскад запитань для денної форми, яку чекає ЗНО, ДПА та ін., для якісного втілення якої необхідна безпосередня комунікація та візуалізація. Отже, ми не були готові до абсолютного втілення цих знань в процес навчання [1, с. 66].

На допомогу освіті прийшли відомі ІТ компанії, які наперебій пропонували закладам різноманітні програмні засоби, що мали швидко та

якісно перевести заклади на дистанційну форму навчання. В свою чергу державою було запропоновано закладам освіти самостійно обирати для себе програмний продукт. Але за відсутності практичних навичок їх використання викладачам було надто важко правильно підібрати відповідну технологію. На цьому етапі в навчанні одного закладу часто використовували різні технології на кожному занятті, що дезорієнтувало та плутало студентів. Найбільш широкого поширення на початку здобули Viber, Skype, Zoom, тестові оболонки, соціальні мережі, сайт закладу та ін.

Використання окремих програмних рішень від кількох постачальників для забезпечення різноманітних потреб навчального процесу, зокрема в нашому закладі, викликали б не аби-які незручності. Тому перед нами постало питання знайти інтегровану систему, яка б забезпечила нам об'єднання необхідних програмних інструментів в одному місці з зручним інтерфейсом для викладачів та студентів, з безкоштовною ліцензією та широкими можливостями. На ринку України в період пандемії деякі ІТ компанії дозволили закладам освіти отримати безкоштовні ліцензії на свої інформаційні платформи, що дають можливість інтегрувати більшість своїх ідей в одному інформаційному просторі. Зокрема такі компанії як Google і Microsoft.

При виборі інструментів для забезпечення навчального процесу в нашому освітньому закладі ми керувались напрацюваннями науковців, відгуками практиків, що вже мали справу з втіленням цих програм у своїх організаціях та висновками світових дослідницьких компаній, щодо розвитку інформаційних технологій різних постачальників електронних продуктів для освіти. Спочатку було виділено основні критерії, на які ми орієнтувались при виборі:

- інструментальне забезпечення;
- забезпечення різних видів комунікації;
- безпека для користувачів;
- відносна легкість в освоєнні платформи.

За цими критеріями було відібрано декілька сервісів, тому в цій статті представлено аналіз двох найпоширеніших платформ для навчання, що зосереджені на трансформаційних технологіях або підходах, які задовольняють майбутні потреби кінцевих користувачів, і які наш коледж втілює в свій навчальний процес, що дало можливість виділити, з практичної точки зору, найкраще втілення для нас. Це Google Classroom та Microsoft Teams.

Gartner – провідна світова дослідницька і консалтингова компанія у сфері інформаційних технологій дає свою характеристику програмним продуктам Google і Microsoft, що в свою чергу полегшує керівникам визначити постачальників, що задовільнять їх потреби.

Google. Google є претендентом на лідерство в технологіях для співпраці. Пакет Google Workspace включає Google Meet для зустрічей до 250 учасників і пов'язані пристрої для спільної роботи в кімнаті. Модель розгортання від Google є лише SaaS. Бачення Google на наступні три роки зосереджується на підтримці безпечних, стабільних рішень для шкіл, державного сектору, некомерційних організацій та підприємств, які мають підтримувати гібридні робочі процеси. Google також прагне забезпечити пріоритет функцій у веб-, мобільних додатках та кінцевих точках обладнання.

Сильні сторони:

- Присутність Google Meet у складі пакету Google Workspace робить його одним із найефективніших, простих у доступі варіантів корпоративного класу для поширених сценаріїв зустрічей.

- Google приділяє значне значення успіху Meet як споживчого продукту, так і як інструменту для підприємств, які підписалися на Google Workspace. Очікується, що Google продовжить інвестувати в свої можливості спільної роботи в Meet і закрити відповідні прогалини у функціональних можливостях перед провідними конкурентами.

- Простота використання: користувачі служби запитів клієнтів Gartner і рецензенти Peer Insights заявили, що їм подобається простота та зручність використання Google Meet, хороша якість аудіо/відео та безперебійна інтеграція з Google Workspace.

Застереження:

- Обмежений масштаб інтерактивних подій: Google Meet обмежено 250 учасниками на зустріч. Цього достатньо для більшості сценаріїв зустрічей, але недостатньо для великих інтерактивних корпоративних заходів.

- Обмежена інтеграція сторонніх розробників.

- Google Meet в основному використовується або як узагальнена програма для внутрішньої співпраці, або у віртуальних класах. Організації зазвичай доповнюють використання Meet іншим рішенням для зустрічей, яке пропонує багатофункціональні рішення та інтеграції.

Microsoft. Microsoft є лідером в технологіях для співпраці. Його пакет Microsoft Office 365 включає Microsoft Teams для зустрічей до 1000 учасників і вебінар Microsoft Teams для трансляції до 10000 учасників. Трирічне бачення Microsoft щодо Microsoft Teams має на меті розширити можливості підтримки гібридних працівників, впровадити інновації за допомогою нових можливостей змішаної реальності на базі Microsoft Mesh, а також надати нові параметри налаштування та автоматизації процесів.

Сильні сторони:

- Office 365: Microsoft Teams пропонує уніфікований клієнтський досвід для зустрічей і спільної роботи, що дає організаціям доступ до надійного набору можливостей для спільної роботи в рамках більш широкого набору програм Office 365, вмісту та пристроїв кімнат/настільних ПК.

- Темпи інновацій: Microsoft продовжує швидкими темпами розвивати можливості Teams для проведення зустрічей. Протягом минулого року Teams відчула значні покращення у своїх можливостях, включаючи розширені можливості вебінарів, інновації інтелектуальних конференц-залів, опитування та жести для залучення аудиторії, новий режим доповідача, а також покращення прямих субтитрів і транскрипції.

- Економічна спільна робота: на основі відгуків під час служби запитів Gartner та рецензентів Peer Insights, організації користуються економічно ефективними, цінними можливостями співпраці Microsoft Teams, які використовуються разом із пакетом Office 365 та багатим набором нових функцій.

Застереження:

- Складність адміністрування: Microsoft Teams є невід'ємною частиною Office 365. Хоча це має багато переваг, воно також несе з собою значне управління та інші проблеми адміністрування. Адміністративні засоби керування командами, налаштування політики, контроль доступу гостей, а також інструменти звітності та моніторингу залишаються розділеними на кількох інформаційних панелях.

- Microsoft Teams завоювала популярність на ринку за допомогою сценаріїв внутрішньої співпраці. Незважаючи на те, що він пропонує різні функції зовнішньої співпраці (зовнішні гості в каналах, кімнати для сеансів для занять, вебінари), організації часто використовують інші служби відеозустрічей для більш складного взаємодії з клієнтами.

- Модель електронної комерції та ліцензування: Microsoft пропонує широкий набір пакетів і пакетів ліцензування, орієнтованих на різні сегменти ринку, з додатковим ліцензуванням для певних можливостей, які не включені в певні рівні. Складність його пропозицій, включаючи перекриття безкоштовних і платних рівнів, може дратувати деяких клієнтів [2].

Тобто за версією Gartner Microsoft займає лідерські позиції серед виробників продукції для спілкування.

З досвіду розгортання платформ Google Classroom та Microsoft Teams та їх практичного використання в Ржищівському фаховому коледжі будівництва та економіки було опрацьовано основні характеристики та функціонал сервісів для їх аналізу та впровадження в навчальний процес (Таблиця 1).

Microsoft Teams є частиною Microsoft Office 365 Education. Крім того, Microsoft Office 365 Education A1 є безкоштовним для освітніх закладів і включає ще такі хмарні сервіси, як Office Online, Yammer, Exchange Online, SharePoint Online, OneNote Class Notebook, Learning Tools, Classroom Experiences in Teams, Microsoft Planner, Microsoft Whiteboard, Forms, PowerApps, School Data Sync, Stream, Sway, OneDrive.

В даному хмарному середовищі можна:

- створювати команди: віртуальні класи (групи), професійні освітні спільноти (методичні об'єднання), групи персоналу для обслуговування закладу освіти (адміністрація), групи для організації позакласної та гурткової роботи, роботи над спільними проектами та інших видів освітньої діяльності;
- створювати та використовувати освітній контент;
- створювати електронні бібліотеки навчальних документів й матеріалів та організовувати роботу з ними;
- організовувати комунікацію між учасниками освітнього процесу у формі групових та індивідуальних (приватних) чатів та вебінарів (відеодзвінків);
- здійснювати моніторинг якості навчальних результатів здобувачів освіти, створювати опитування, тестові та практичні завдання; – адмініструвати електронні освітні курси тощо [3].

Google Classroom є додатком Google і розроблений саме для освітніх потреб. Ця платформа дозволяє викладачам використовувати усі інтегровані інструменти пакету Google Suite, зокрема Google Drive і Gmail, Google Form.

Google Class дозволяє викладачам організовувати стандартний освітній процес через інтернет, зокрема:

- створювати навчальні класи навчання і додавати студентів;
- відправляти завдання та організовувати тематичні обговорення зі студентами;
- перевірити роботу, поставити відповідну оцінку і написати коментарі [4].

Таблиця 1. Аналіз переваг та недоліків використання платформ Google Classroom та Microsoft Teams

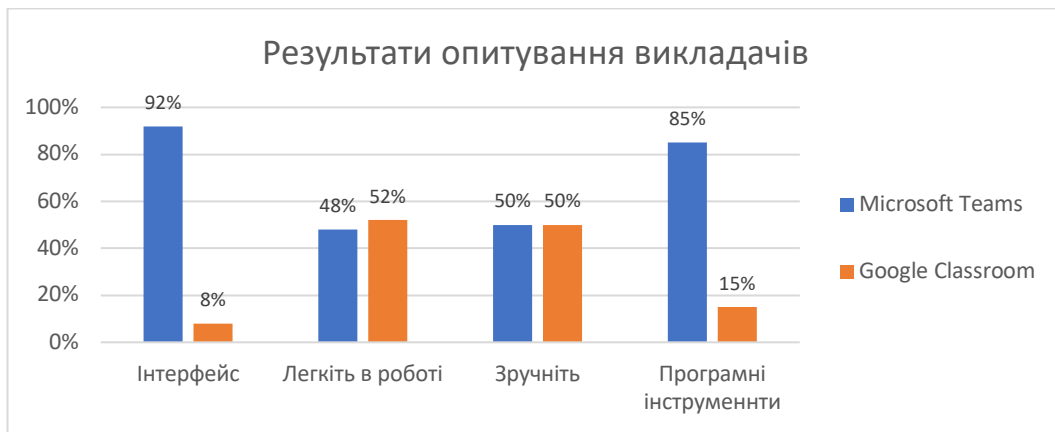
Функціональні особливості платформ	Microsoft Teams	Google Classroom
Безкоштовна ліцензія для навчальних закладів	Так	Так
Легкість в адмініструванні	Ні	Так
Зрозумілий інтерфейс	Так	Так
Краще графічне оформлення інтерфейсу	+	-
Можливість створення завдань, тестів	Так	Так
Можливість створення шаблонів завдань	Так	Ні
Можливість виставляти оцінки	Так	Так
Аналітика	Так	Так
Широкі можливості аналітики	Так	Ні
Можливість проведення онлайн трансляцій, планування трансляцій	Так	Так
Можливість запису відео з прямого ефіру	Так	Ні

Можливість отримати звіт про відвідування після трансляції	Так	Ні
Можливість організації вебінарів, Stream	Так	Ні
Групові чати	Так	Так
Індивідуальні чати	Так	Так
Аудіо конференції	Так	Ні
Календар подій	Так	Так
Електронні зошити	Так	Ні
Можливість створення спільної бібліотеки матеріалів для кожної групи та створення для неї сайту	Так	Ні
Область для спільного використання	Так	Ні
Онлайн та офлайн режими роботи	Так	Ні
Можливість створення розкладу	Так	Ні
Можливість підключення хмарних сховищ, що не входять до інтегрованого пакету	Так	Ні
Підтримка мобільної версії	Так	Так

Також було проведено опитування студентів та викладачів, щодо використання тієї чи іншої платформи. В опитуванні прийняли участь 75 студентів та 23 викладачі. Студентам були задані питання, де працювати цікавіше, яка платформа краще стимулює до виконання завдань, яка краще організована, в якій легше працювати.

Викладачам були задані питання щодо якості оформлення платформи, який сервіс було легше освоїти, де працювати зручніше та інструменти якої програми дають можливість краще організувати навчальний процес.

За результатами дослідження функціоналу платформ та опитування викладачів і студентів видно, що дистанційне навчання, організоване в Microsoft Teams більш якісне, дає ширші можливості для вибору різних програмних інструментів, використання кращого функціоналу для налагодження навчального процесу. Саме навчання стає цікавішим, так як стимулює викладачів до використання різних форм та методів подачі нового матеріалу та перевірки знань, а студентів - до засвоєння цих матеріалів. А також допомагає в період дистанційного навчання організувати роботу всього закладу в цілому.

Висновки. Підбиваючи підсумки аналізу характеристик та функцій платформ дистанційного навчання Google Classroom та Microsoft Teams, їх переваг та недоліків можна зробити висновки, що, на нашу думку, платформою, яка в повній мірі зможе надати повне функціональне забезпечення для реалізації дистанційної форми навчання в закладах фахової передвищої освіти є Microsoft Teams. Звичайно є невеликі труднощі в її використанні, наприклад, складніше, ніж в інших платформах адміністрування або широке коло інструментів, що тяжко освоюється деякими викладачами самостійно. Але питання освоєння практичного використання платформи викладачами можна вирішити шляхом проведення курсів для всіх працівників коледжу, що дає можливість не тільки централізовано навчати колектив, але й вирішувати відразу питання, що виникають та втілювати нові ідеї організації всього навчального процесу. А процесом адміністрування зможе займатися навіть звичайний викладач інформатики чи група викладачів, розбивши між собою обов'язки адміністратора. Досвід втілення платформи Office 365 в Ржищівському фаховому коледжі будівництва та економіки показав, що найбільше питань виникає в перші два тижні початку роботи з Teams, наприклад, при активації студентами своїх облікових записів.

На мою думку, кожен навчальний заклад має провести аналіз декількох платформ та спробувати їх практично застосувати, щоб обрати ту, яка найкраще втілить всі вимоги та ідеї педагогічного колективу в життя, а також

забезпечить комфортні умови праці як у викладанні дисциплін педагогами, так і в отриманні теоретичних знань та практичних вмінь студентами у двосторонньому освітньому процесі «викладач-студент».

Список використаних джерел

1. Мусієнко О.Л. Дистанційне навчання у вищій школі : моделі і технології / О.Л. Мусієнко, О.В. Зелінська // Наука в інформаційному просторі : Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф.; 29-30 верес. 2011 р. – В 7 т. – Д-к : Біла К.О., 2011. – Т. 2. – С. 66–72.
2. Mike Fasciani, Tom Eagle Magic Quadrant for Meeting Solutions [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gartner.com/doc/reprints?id=1-27M2ZF96&ct=211008&st=sb&culture=uk-ua&country=UA>
3. Microsoft Teams для освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.microsoft.com/uk-a/education/products/teams>.
4. Сведения о Google Классе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://support.google.com/edu/classroom/answer/6020279?hl=uk&ref_topic=7175444

Кресан Т.Д.,

старший викладач кафедри іноземних мов
Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури

ІНШОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ХУДОЖНІХ ТА МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

На сьогодні важливою складовою професійної підготовки сучасного висококваліфікованого фахівця у галузі мистецтва є знання іноземної мови, зокрема, англійської. У зв'язку з інтеграцією України до світової спільноти набуває актуальності компетентнісний підхід, який дозволяє готувати спеціалістів нової формації відповідно до сучасних вимог суспільства.

Компетентність визначають як сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності. Дослідженням поняття «іншомовна комунікативна компетентність» та його структурних компонентів займалися вчені Л. Брахман, О. Волобуєва, Р. Джонсон, Г. Китайгородська, С. Козак, Н. Костенко, Н. Микитенко, С. Мельник, Е. Пассов, С. Савіньон, М. Свейн, Д. Хаймс.

У 1980 р. науковці М. Кенел і М. Свейн виділили чотири компоненти комунікативної компетентності:

- граматичну компетенцію – рівень сформованості граматичних навичок, а саме словникового запасу, правил правопису і вимови, словотворення і побудови речень;

- соціолінгвістичну компетенцію – уміння доречно висловлюватися у різних соціолінгвістичних ситуаціях для виконання окремих комунікативних функцій;

- дискурсивну компетенцію – здатність поєднувати окремі речення у зв'язне повідомлення, дискурс;

- стратегічну компетенцію – здатність адекватно вирішувати проблеми, що можуть виникнути під час комунікації, використовуючи вербальні та невербальні засоби [2, с. 29].

Сучасні науковці також приділяють значну увагу аналізу та дослідженню цього поняття. Так, С. Козак виділяє чотири головних компоненти іншомовної комунікативної компетентності: лінгвістична, соціокультурна, стратегічна та професійна компетенції [3, с. 10].

За визначенням Н. Сура «Комунікативна компетентність» є особливим видом професійної компетенції, яка визначається як готовність та здібність до оволодіння предметними, науковими знаннями в професійному спілкуванні [4, с. 91].

Таким чином, метою нашого дослідження є проаналізувати особливості формування іншомовної комунікативної компетенції студентів художніх та мистецьких спеціальностей та виокремити її структурні компоненти.

Навчальна дисципліна «Іноземна мова для професійного спілкування» у ВНЗ є важливим компонентом навчального плану та має на меті забезпечити адаптацію студентів до успішного використання іноземної мови в ситуаціях професійного спілкування. Розроблена типова Програма з англійської мови для професійного спілкування (2005) передбачає формування у студентів вищих навчальних закладів професійної комунікативної компетенції, яка визначається як мовна поведінка, що є специфічною для академічного і професійного середовища. Мовна поведінка вимагає набуття лінгвістичної компетенції (мовленнєвих умінь та мовних знань), соціолінгвістичної та прагматичної компетенцій, що є необхідними для виконання завдань, пов'язаних з навчанням та роботою [5, с. 7].

Ми вважаємо, що іншомовну комунікативну компетентність студентів художніх та мистецьких спеціальностей потрібно розглядати як складову частину професійної компетентності майбутнього фахівця художнього (мистецького) профілю яку дослідник Т. Руденька визначає як складну багаторівневу характеристику особистості фахівця мистецької спеціальності, що включає відповідні знання, уміння, навички, професійно-особистісні якості та мотивацію до мистецько-професійної діяльності [6, с. 6].

Таким чином, іншомовна комунікативна компетентність студентів художніх спеціальностей – це складне структурне утворення, що поєднує оволодіння як мовленнєвими уміннями та мовними знаннями, так і набуття досвіду виконання завдань, пов'язаних з мистецько-професійною діяльністю та адекватним використанням мовленнєвих форм в різних побутових та

професійних ситуаціях. У зв'язку з цим можна виділити такі структурні компоненти іншомовної комунікативної компетентності:

- лінгвістичний – оволодіння мовними засобами (лексичні, фонетичні, граматичні навички) та мовленнєвими вміннями (говоріння, аудіювання, письмо і читання);

- соціокультурний – знання країнознавчих і лінгвокраїнознавчих реалій країни, мова якої вивчається;

- соціолінгвістичний – розуміння, як мовленнєва поведінка в академічному і мистецько-професійному середовищі України відрізняється у порівнянні з іншою культурою та використовувати міжкультурне розуміння у процесі усного і писемного спілкування в академічному та мистецько-професійному середовищі;

- прагматичний – здатність належним чином налагоджувати контакт, починати, підтримувати й завершувати комунікацію, адекватно висловлюватися у різних академічних і мистецько-професійних ситуаціях, відповідно до прийнятих соціальних норм.

При викладанні дисципліни «Іноземна мова для професійного спілкування» для студентів художніх спеціальностей доцільно врахувати ці компоненти та цілеспрямовано формувати відповідні компетентності.

На відміну від викладання іноземної мови як профільного предмету викладання цієї дисципліни для художніх спеціальностей має забезпечувати розвиток творчих здібностей, нестандартного мислення, збагачення їх емоційно – чуттєвого та сенсорного досвіду. У зв'язку з цим основна увага приділяється методам, що сприяють особистісному та творчому розвитку та враховують інтереси та потреби студентів у творчому самовираженні. Зокрема, це аналіз творів мистецтва іноземною мовою, залучення творів мистецтва до навчального процесу (репродукції, відеоматеріали, тощо), рольові ігри, дискусії, метод проектів, аналіз проблемних ситуацій, метод портфоліо, творчі завдання, створення мультимедійних презентацій, залучення інтернет-ресурсів та соціальних мереж.

Отже, аналіз наукових джерел та практики викладання іноземних мов студентам художніх спеціальностей дозволяє зробити висновок, що іншомовна комунікативна компетентність є складовою комплексної професійної підготовки студентів художніх спеціальностей, що передбачає оволодіння іноземною мовою з метою виконання завдань, пов'язаних з мистецько-професійною діяльністю, та міжкультурного спілкування з урахуванням відповідних соціокультурних норм. Іншими словами, це здатність встановлювати та підтримувати професійні контакти з представниками іншомовного середовища засобами іноземної мови. Враховуючи структурні компоненти іншомовної комунікативної компетентності (лінгвістичний, соціокультурний, соціолінгвістичної та прагматичний) при вивченні іноземної мови студентами художніх

спеціальностей необхідно приділити особливу увагу не репродуктивним, а саме творчим методам навчання. Такий підхід забезпечить умови для подальшої професійної самореалізації студентів в умовах діалогу культур та міжнаціонального спілкування та інтеграції особистості до світової культури.

Список використаних джерел

1. Костенко Н. І. Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів ВНЗ нефілологічних спеціальностей / Н. І. Костенко // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». (2012). № 5. С. 86–89. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2012_5_21
2. Кухта І.В. Іншомовна компетентність у контексті формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення іноземної мови / І.В. Кухта // Вісник Вінницького політехнічного інституту. (2008). № 4. С. 27–32.
3. Козак С.В. Формування іномовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту: Автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукраїнський державний педагогічний ун-т ім. К.Д. Ушинського. (2001). 20 с.
4. Сура Н. Іншомовна професійна компетентність: головні принципи та компоненти процесу навчання професійно орієнтованого спілкування / Сура Н // Вісник Луганськ. держ. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. (2003). № 4 (60). С. 190–192.
5. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок, та ін. К.: Ленвіт, (2005). 119 с.
6. Руденька Т.М. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти». Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир. (2017). – 20 с.

Леус Д.Ю., Лисенко О.Р., Лісецька С.В.,

студентки факультету педагогічної освіти

Львівського національного університету імені Івана Франка

науковий керівник: *Яремко З.М.,*

доктор хімічних наук, професор, завідувач кафедри безпеки життєдіяльності

Львівського національного університету імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В ОСВІТНЬО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ З ПИТАНЬ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Відповідно до статей 49 та 53 Конституції України, кожен громадянин має право на освіту та охорону здоров'я, а також належні, безпечні і здорові умови праці й навчання [1]. Тому актуальність проблеми удосконалення професійної компетентності вчителів з охорони праці є беззаперечною. Оскільки рівень якості педагогічної праці вчителів сприяє ефективності навчання підростаючого покоління, то це відповідно сприятиме й подальшому розвитку нашої країни. Навчання здобувачів освіти з питань

охорони трудової діяльності та безпеки життя в закладах освіти проводиться відповідно до вимог законодавства у сфері охорони праці, цивільного захисту та освіти [2].

Належний рівень знань педагогічних працівників щодо безпеки учнів та охорони праці є важливим елементом навчально-вихованого процесу. Цю тему досліджували Ю. Глінчук, Е. Абільтарова, В. Бабич, С. Божедомова, В. Горащук, С. Кириленко, О. Ковальова, Г. Кривошеева, С. Лебедченко, Н. Медведьєва, Ю. Мельник та інші.

Педагогічна освіта є основою цілої системи освітнього процесу. Майбутнє нашої держави безпосередньо залежить від підготовленості педагогів до створення безпечних умов навчання підростаючого покоління.

Зважаючи на це, варто пам'ятати, що одним з надважливих завдань вчителів початкової ланки є науково аргументована регламентація навчально-виховної діяльності школярів. Тобто, забезпечення фізіологічно та гігієнічно раціональних умов, безпечно організованої освітньої діяльності. А також формування навичок та вмінь, що допомагають набути компетентне ставлення до свого здоров'я.

Охорона праці близька за змістом до гарантування безпеки життєдіяльності. Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності [3]. Школа має на меті збереження життя та зміцнення здоров'я дітей та працівників під час освітньої діяльності, виховного процесу й організованого відпочинку.

Фахову підготовку вчителів необхідно здійснювати з урахуванням знань про безпечне здійснення навчального процесу. Академік Н. Ничкало вважає, що професійною компетентністю можна назвати комплекс знань та вмінь, які потрібні для здійснення продуктивної професійної діяльності, прогнозування її наслідків, вміння аналізувати, використовувати інформацію [5].

В Новій українській школі вагомим завданням є створення безпечного середовища та сприятливих умов праці як для персоналу навчальних закладів, так і для здобувачів освіти. Аналізуючи формування компетентності вчителів з охорони праці, виникає ряд проблем:

- відсутність єдиної позиції у міністерств, які визначають вектори державної політики в галузі охорони праці;
- недооцінювання важливості формування компетентності з охорони праці в майбутніх педагогів;
- недосконале формування компетентності з охорони праці у здобувачів педагогічної освіти [6].

Для вирішення попередньо зазначених проблем з безпеки життєдіяльності та охорони праці педагогів, необхідно приділяти увагу

вивченню наступних дисциплін: «Безпека життєдіяльності», «Охорона праці», «Цивільний захист», «Охорона здоров'я» та інших. Оскільки це забезпечить виконання «Положення про організацію роботи з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти». Що в свою чергу визначає єдину систему організації роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу, а також обов'язки керівників та посадових осіб щодо забезпечення безпечних та нешкідливих умов навчання, утримання і праці, запобігання травматизму [4].

При формуванні професійної компетентності з охорони праці важливими є певні аспекти. Серед них:

- формування умінь і навичок, які дозволять швидко реагувати та критично мислити в екстрених ситуаціях;
- забезпечення психологічних установок, які допомагатимуть зберігати спокій та самоконтроль в стресових моментах;
- вдосконалення особистих якостей, потрібних для безпечної життєдіяльності;
- оволодіння знаннями прав та обов'язків педагогічних працівників навчального закладу;
- формування теоретичних основ та практичних умінь надання першої медичної допомоги.

Разом із розвитком та покращенням роботи державних органів, відбувається розвиток законодавчої бази в царині охорони праці, цивільного захисту та пожежної безпеки. Збереження життя і здоров'я учнів та всіх учасників трудової діяльності загалом є пріоритетним. Звертаючись до Закону України «Про охорону праці», виконання всіх вищеперерахованих аспектів зобов'язаний забезпечувати та тримати під контролем керівник начального закладу. Це гарантуватиме відповідний щабель формування професійних компетентностей, а також впорядковану роботу з охорони праці в системі освіти.

Гідні умови охорони праці в навчальних й освітньо-виховних закладах визначаються, а також забезпечуються законодавчими, нормативно-правовими актами про охорону праці. Галузеві, територіальні цільові програми теж є основою для покращення стану й умов праці, що дає змогу створити базу для подальшого вдосконалення системи управління цією важливою галуззю.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, формування компетентностей в галузі охорони праці та безпеки життєдіяльності для загальноосвітніх закладів є особливо важливим. Адже педагогічні працівники несуть персональну відповідальність за створення безпечних умов життєдіяльності в освітніх установах. Персонал навчально-виховних закладів повинен дотримуватись усіх вимог безпеки при здійсненні освітньої діяльності. На

державному рівні важливо розробляти програми для покращення умов охорони праці під час навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. №30. С. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>
2. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38–39. С.380
3. Закон України «Про охорону праці». Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1992. № 49. С. 668.
4. Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630.
5. Професійна освіта: Словник: навчальний посібник / уклад. С.У. Гончаренко; за ред. Н.Г. Ничкало. К.: Вища школа, 2000. 380 с.
6. Глінчук Ю.О. Проблеми та суперечності при формуванні компетентності з охорони праці в галузі у майбутніх учителів початкових класів. Science of future. 2014. 1 vol. (the 8th of May). С. 239–246.

Лукін М.Б.,

викладач спеціальних дисциплін, голова циклової комісії «Образотворче мистецтво» комунального закладу «Одеський художній фаховий коледж ім. М.Б. Грекова»

ХУДОЖНЯ ОСВІТА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ І МОЖЛИВОСТІ

Останні два роки система освіти в Україні і світі зазнала чимало змін через карантинні обмеження, пов'язані з розповсюдженням коронавірусної хвороби. Школярі і студенти вимушені були перейти на дистанційну форму навчання, що практично одразу призвело до певних проблем організаційного, методичного і психологічного характеру. Нижче ми спробуємо детальніше розібрати ці проблеми, можливості їх вирішення та певні можливості, які надає дистанційна форма освіти.

На відміну від Європи, де дистанційне навчання існує вже не одне століття, починаючи від так званого «кореспондентського навчання», в Україні його розвиток на державному рівні почався на початку двохтисячних років і спочатку не торкався всіх ланок і сфер освіти. У великої частини нашого суспільства існує певний скепсис відносно нововведень у освіті і бажання законсервувати існуючі положення речей і цінності освіти. Як не дивно, це стосується у тому числі і педагогічних працівників, від яких, здавалось би, слід очікувати певної гнучкості і прагнення до інновацій. Запровадження дистанційної форми навчання останніх двох років продемонструвало неготовність викладачів до швидких змін, проблеми з

адаптацією до нових освітніх інформаційних технологій. Особливо постраждали спеціальності культури і медицини, де процес навчання напряму пов'язаний з практичною діяльністю і безпосередньої передачею знань і вмінь від викладача до учня, наочною демонстрацією певних дій і операцій.

Зупинимось саме на художній освіті. Саме як викладач сфери образотворчого мистецтва, який особисто стикнувся останні два роки з перевагами і недоліками дистанційного навчання на своєму прикладі і прикладі колег, хочу окреслити коло актуальних питань.

По-перше, сам процес навчання образотворчому мистецтву, як було зазначено вище, щільно пов'язаний з практикою і живим спілкуванням. Створення художнього твору напряму пов'язано із його сприйняттям. Викладач, досвідчений художник, навчає в першу чергу правильному сприйняттю оточуючої реальності і її відтворенню засобами мистецтва (якщо мова йде про реалістичне мистецтво). Тут існує цілий комплекс методик, засобів і інструментів, засоби користування якими, звісно, передаються тільки на практиці, на прямих прикладах і демонстраціях. Важливим компонентом виступає особистість самого викладача, бажано, діючого художника, його дотепність, вміння пояснювати, емпатія, чутливість до індивідуальності кожного студента, відчуття гумору і, звісно, професійна майстерність. Крім того, викладач виступає ще і критиком, стає на місце прискіпливого глядача, який демонструє як робота студента сприймається невідготовленою людиною, стороннім глядачем. Це вимагає також і певного артистизму від викладача. Я, як викладач-художник, кожного разу, безліч разів щось малюю, демонструю студентам наживо, бо половина спілкування зі студентами – це «візуальне» спілкування, пояснення не тільки вербальне, а й через численні схеми, начерки, технічні прийоми до кожної конкретної ситуації. Все це і складає складний процес передачі знань і досвіду.

Крім важливості живого спілкування викладача і студентів, надважливе питання – це живе спілкування з природою. То може бути натюрморт, гіпсовий орнамент, статуя або жива модель (одягнута чи оголена). Будь яку модель можна обійти з різних боків, зрозуміти її форму у просторі, її мінливість в залежності від пози і освітлення, напруження м'язів тощо. Дистанційне ж навчання передбачає копіювальну практику, роботу по фотографії або створення навчальної постановки вдома і дистанційну консультацію з викладачем. Ніби то, все повинно компенсувати відсутність очного навчання. Але копіювальна практика, абсолютно необхідна, в певних об'ємах як додатковий компонент, не може замінити роботу безпосередньо з природи; робота по фотографії привчає до сприйняття одного ракурсу на площині, неможливості сприймати форму як таку у просторі (не треба забувати також про певні спотворення, властиві фотографії, особливо обмеженість у передачі кольору); вдома студент не завжди має можливість

якісно поставити навчальну постановку і мова йде не тільки про, наприклад, оголену модель, а й навіть про звичайний натюрморт, адже для того необхідне певне освітлення, предмети, достатній простір, які надає навчальна майстерня, повністю підлаштована під навчальні задачі.

Крім всього вище переліченого, існує ще одна важлива проблема, з якою стикнулися і викладачі і студенти – це невміння раціонально організувати власний час, фактично невмілий тайм менеджмент. Стандартні пари у коледжі мають чіткі початок і кінець, перерви, що структурує навчальний процес і організує студентів. Досвід показує, що у більшості випадків студентів не вдається зібрати у повному обсязі на онлайн пару через застосунки Zoom або Google Meet, тільки якщо мова не йде про лекцію. Як тільки очні заняття замінюються дистанційною освітою, в людей одразу з'являються додаткові домашні побутові турботи і зникає та організованість, що властива навчанню у стінах навчального закладу. Тому у нашому коледжі, наприклад, запроваджено навчання практичним дисциплінам через завдання у Google Classroom. Кожне завдання супроводжується детальними вказівками і інструкціями, різноманітними прикладами із методичного фонду навчального закладу, корисними посиланнями тощо, а також термінами здачі завдань. Студенту, зазвичай, дається трохи більше часу, ніж передбачено у розкладі, для виконання того чи іншого завдання, що робиться як раз з урахуванням означених вище проблем з організацією власного часу. Викладач не обмежений у формах коментування і оцінювання зданих студентами робіт. Це може бути розгорнутий текстовий коментар, коментарі і графічні позначки безпосередньо на зданій роботі, матеріал з детальним розбором зданої роботи, відео-коментар тощо. Я, наприклад, у своїй практиці користуюся програмою Adobe Photoshop, яка дає можливість користуватись шарами при роботі з зображеннями, що спрощує аналіз студентської роботи, графічну фіксацію помилок і демонстрацію того, як треба зобразити ту чи іншу деталь рисунку або живопису, композиції. Це і детальне порівняння копії з оригіналом з висвітленням всіх нюансів роботи. Таку практику складно порівнювати з живим спілкуванням, але тим не менш вона має і свої переваги, деяким студентам цей формат подобається своєю інформативністю та наочністю. Крім того, є дуже багато онлайн курсів з образотворчого мистецтва по всьому світу, викладачі яких користуються саме таким форматом незалежно від того, запроваджений карантин чи ні.

Наостанок, хотілося б підкреслити ще одну проблему, що стосується такої об'ємної теми, що притаманна саме нашому суспільству. Це цифрова грамотність наших викладачів. Досвід показує крайню невідповідність вітчизняних викладачів до технологій дистанційного навчання. Мова йде про спеціалістів похилого віку, яким дуже важко адаптуватись до всіх нововведень сучасної освіти. Нерідко викладачі знайомі з інтерфейсом того чи іншого застосунку гірше за студентів, що помітно ускладнює комунікацію

між учасниками освітнього процесу. Вони, ймовірно, функціонують в дещо іншому ритмі пристосування до всіх технологічних інновацій, на відміну від молодих спеціалістів чи студентів. Але на сьогодні існує багато курсів підвищення кваліфікації саме за цим напрямком, які проходять як раз у дистанційному форматі. Можна пригадати і курси Академії цифрового розвитку і ресурсу Всеосвіта та інші, які надають можливість оволодіти корисними для навчального процесу сервісами Google та іншими застосунками.

Список використаних джерел

1. Дистанційне навчання. Вікіпедія: вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Дистанційне_навчання
2. Офіційний веб-сайт Академії цифрового розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.digitalacademy.in.ua/about-us>.
3. Всеосвіта. Національна освітня платформа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/>.

Оношко Н.І.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Курило К.Ю.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

РОЗВИТОК ЛІДЕРСТВА У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ЇХ SOFT SKILLS

Сьогодні суспільство потребує виховання успішної особистості з розвинутими лідерськими, діловими якостями, підготовленої для самореалізації в сучасному світі, яка адекватно реагуватиме на зміни, що в ньому відбуваються. Виховання лідерських якостей особистості може відбуватися протягом усього її життя, але найбільш сприятливим у цьому є період навчання в школі як соціальному інституті, у якому особистість перебуває одинадцять років. Саме загальноосвітня школа, завдяки спеціально підготовленим педагогам, найбільш повно сприяє формуванню в школяра позитивних соціальних і пізнавальних потреб, стимулює самотворення особистості.

Поняття «лідерські якості», його зміст та головні компоненти, створення умов для розвитку лідерських якостей, а також проблеми виховання лідерів і формування соціально активної особистості аналізуються у працях Д. Алфімова, Т. Вежевич, А. Войцихова, І. Купи, Т. Прохоренка, К. Садохіної, Ж.

Петрочко, М. Риженко, Н. Сушик та ін. Засоби розвитку лідерських якостей представлені у роботах Д. Алфімова, В. Мороза, В. Ягоднікової та ін.

Необхідно чітко розуміти, що сутність лідерства полягає не в технології управління (як сукупності прийомів впливу на інших людей), стриманій, позбавленій емоцій поведінці, а у творчості, продукуванні нових ідей та в емоційності.

Лідерство є одним із найважливіших способів інтеграції особистості в систему суспільної діяльності та міжособистісних взаємовідносин. Як соціально-психологічний феномен він виникає в результаті взаємодії людини й конкретних суспільнозумовлених обставин предметної діяльності. Це система соціально-психологічних явищ, яка пов'язана з виходом особистості в лідери і її відносинами із членами групи; відносини домінування і підпорядкування, впливу і слідування в системі міжособистісних відносин у групі [3, с. 288; 2, с. 72].

За визначенням психолога В. Шапара, лідер – це член групи, за яким всі інші члени групи визнають право приймати відповідальні рішення у важливих ситуаціях – рішення, що стосуються їхніх інтересів і визначають напрям і характер діяльності всієї групи. Найбільш авторитетною вважається особистість, яка відіграє провідну роль в організації спільної діяльності та регулюванні взаємин у групі [5, с. 230].

Структура лідерських якостей школяра включає: особистісний критерій – загальні риси лідера як систему його ціннісних орієнтирів і відносин із навколишнім світом і людьми, основу особистісної характеристики (рішучість, ініціативність, наполегливість, креативність, чесність і порядність у відносинах, відповідальність, емпатія, інтелектуальна лабільність); поведінковий критерій – лідерську поведінку як умову взаємного сприйняття, взаєморозуміння, самооцінки (уміння слухати, розуміти емоційний стан людини, впливати на інших, розв'язувати конфлікти, готовність до співпраці, рефлексивність, комунікабельність); ситуаційний критерій – ситуації, у яких діє лідер, як передумова успішної діяльності (стресостійкість, мотивація успіху, уміння управляти собою, приймати рішення, організувати, проявляти самостійність, брати на себе ризик упевненість у собі).

Основними видами діяльності, які спрямовані на формування лідерських якостей молодших школярів в освітньому просторі, є: навчальна діяльність (індивідуальна, групова, колективна); виховна діяльність (дискусії, бесіди, участь у тренінгах, конкурсах тощо); дослідницько-пошукова діяльність (участь у конференціях, проектах, програмах); проєктивна діяльність (розроблення та захист проєктів, творчих справ); громадська діяльність (участь у роботі органів учнівського самоврядування тощо). Таким чином, цілеспрямоване формування лідерських якостей

молодших школярів відбувається у процесах розвитку, навчання, виховання, спілкування, діяльності особистості [4, с. 113–114].

На думку В. Ягоднікової, лідерські якості – це риси особистості, які забезпечують ефективне лідерство, а саме: індивідуально-особистісні й соціально-психологічні особливості особистості, що впливають на групу і приводять до досягнення мети [6, с. 5].

Це перетинається з проблемою розвитку лідерської обдарованості.

Лідерська обдарованість, на думку багатьох дослідників, передбачає досить високий рівень інтелекту, однак поряд з цим необхідна і добре розвинена інтуїція, розуміння почуттів і потреб інших людей, здатність до співпереживання, у багатьох випадках у людей з цим типом обдарованості спостерігається і яскраве почуття гумору, яке допомагає їм подотатися іншим людям [1, с.10].

Лідерство – це вміння пробудити в людей мрію, до якої вони наближатимуться, «вдихнути» в них потрібну для руху енергію. Під лідерством розуміється спроможність впливати на окремі особистості та соціальні групи, спрямовувати їхні зусилля на досягнення загальної мети.

«Лідерство» як навичка *soft skills* тісно переплітається з навичкою «Робота в команді», оскільки відкриває для учнів нові горизонти у збільшенні ефективності роботи, розробці стратегії, стимулюванні та мотивації.

У кожному класі є школярі, які вміють домовлятися з іншими, пропонують власні цікаві ідеї, якими захоплюють оточення – такі учні є справжніми лідерами. Однак часто вони не знають про це. Завдання учителя полягає у розкритті лідерських здібностей, можливостей учнів, розвитку впевненості у собі, формуванню власного стилю управління командою.

Навичка «Робота в команді» – одна з найважливіших *soft skills* XXI століття. В останній час вона усе частіше зустрічається серед обов'язкових вимог при прийомі на роботу. Навичка є універсальною, оскільки включає у себе елементи соціальних та комунікативних навичок.

Саме молодший шкільний вік якнайкраще підходить для формування названої *soft skill*. Класний колектив може стати чудовою згуртованою командою, яка готова працювати разом задля досягнення спільної мети. Для формування такого міцного кооперативу учитель повинен залучати учнів до колективної роботи та групових активностей. Однак не менш важливо навчити учнів ефективно взаємодіяти у команді [1, с. 12].

Використовуючи вправи та ігри на уроках та у позашкільній діяльності, учитель привчає школярів дотримуватися своєї ролі у команді, пояснюючи важливу формулу: не намагайся підставити інших, щоб проявити себе – лише командна робота допоможе досягти успіху. Наприклад, гра «Мінне поле»

Учасники діляться на декілька команд і вибирають добровольця, якому зав'язують очі. Учитель створює перед ним лінію перешкод із книг, стільців або інших предметів. Учасник із зав'язаними очима повинен пройти це

«мінне поле», керуючись інструкціями своєї команди. Можна також встановити правило, що дозволяється використовувати тільки окремі слова або підказки, щоб ускладнити завдання. В цій грі учасники перевіряють свою довіру та взаєморозуміння.

Життя сучасного школяра характеризують важливі проблеми, які досить ефективно вирішуються за допомогою тайм-менеджменту – технології, що дозволяє використовувати час життя людини у відповідності з її цілями і цінностями. І тому ми переконані, що за допомогою тайм-менеджменту можна виростити успішну дитину. Бо успішна дитина – та, хто вміє ставити цілі і організувати себе заради їх досягнення. Для цього можна використати вправу «Якби годинник заговорив...», в якій кожному учаснику необхідно підготуватися і вимовити монолог про себе від імені годинника (наручного, настінного, будильника – вибір за учасниками) [1, с. 28].

Проблема виховання лідерських якостей школярів є однією з актуальних соціально-педагогічних проблем сьогодення, яка потребує ініціативних людей, здатних до здійснення свідомого самостійного вибору, із розвиненим почуттям власної гідності, здатністю до особистісного самовдосконалення. Високі вимоги ставляться як до учнів, так і до особистості педагога, який у своїй діяльності повинен враховувати індивідуальні та вікові особливості школярів, створювати такі умови, які забезпечували б у процесі навчання подальший розвиток лідерських якостей, здібностей та інтересів школярів.

Список використаних джерел

1. Лідерська обдарованість молодших школярів: розвиток через soft skills : навчально-методичний посібник / під ред. Кравченко І.М., Найдьон К.В., Шпеко А.А., Кочубей Ю.М., Осипенко А.Л., Колянова В.А., Приходько Я.М., Антоненко Н.С., Трач Я.В., Коновальчук М.В. Чернігів : ФОП Баликіна О.В., 2021. 60 с.
2. Мітлощ А.В., Маляко В.О., Бажанюк В.С. Психологічні особливості лідерської обдарованості: концепції, діагностика, тренінги : монографія / А.В. Мітлощ, В.О. Моляко, В.С. Бажанюк, В.В. Камишин. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2014. 290 с.
3. Педагогічний словник / за ред. Ярмаченка М. Д. Київ.: Педагогічна думка, 2001. 514 с.
4. Сушик Н. Теоретичні основи формування лідерських якостей учнівської молоді. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки. 2013. № 7. С. 110–115.
5. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник: близько 2500 термінів. Харків, 2004. 640 с.
6. Ягоднікова В. Виховання лідерів. Виховна робота в школі. 2009. № 10. С. 2–36.

Прядко А.М.,

викладач Черкаського фахового коледжу харчових технологій та бізнесу,
спеціаліст другої категорії

Нюніна О.М.,

викладач Черкаського фахового коледжу харчових технологій та бізнесу,
спеціаліст першої категорії

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

XXI століття, цілком об'єктивно та науково доведено, названо інформаційним. З появою мережі Інтернет стираються кордони між державами і утворюється єдиний світовий інформаційний простір. Збільшення кількості інформаційних продуктів, розширення інформаційних можливостей людини, можливість швидкого пошуку та обробки інформації – це позитивні складові інформаційного суспільства. Разом з тим не все так добре. Однією із серйозних проблем інформаційного суспільства є неправомірне запозичення інформації створеної іншими людьми та подання її як власної. На даний час, ця проблема серйозно обговорюється не тільки в наукових колах, а і на державному рівні.

В цих умовах постає необхідність посилення заходів і методів протидії академічній недоброчесності в освітньому середовищі, адже підвищення ефективності системи освіти і якості послуг, що надаються освітніми організаціями, в значній мірі залежить від відповідального ставлення всіх учасників освітніх відносин до дотримання і виконання правових норм, діючих в цій сфері.

Академічна доброчесність – це моральний кодекс та етичні правила цивілізованого наукового та освітнього співтовариства. В 2009 р. вперше в українському освітньому середовищі з'явилося визначення «академічної доброчесності», розпочато впровадження Кодексів честі у ЗВО.

Поняття «академічна доброчесність» визначено в Законі України «Про освіту» [1]. Згідно статті 42 Закону, академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Академічна доброчесність базується на 7 принципах: чесність, повага, відповідальність, справедливість, прозорість, сміливість, довіра.

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання,
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності.

Порушенням академічної доброчесності вважається:

Академічний плагіат – привласнення авторства на чужий твір, відкриття, винахід, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора;

Самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

Фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

Фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосується освітнього процесу чи наукових досліджень;

Списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

Обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу;

Хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

Необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти [6].

Основні види академічної відповідальності встановлені Законом України «Про освіту». Відповідно до частини 5 статті 42, до основних видів академічної відповідальності науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників належать:

- відмова у присудженні або позбавлення наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;

- відмова в присудженні або позбавлення присудженого педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;

- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади [1].

Згідно із частиною 6 статті 42 до основних видів академічної відповідальності здобувачів освіти належать: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти; позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати за навчання [1].

Для розбудови цілісної та ефективної системи забезпечення академічної доброчесності в українській вищій школі доцільно здійснити такі заходи:

- ввести в чинне освітнє законодавство України чітко визначені та суворі норми відповідальності для студентів, викладачів, науковців за плагіат;

- зобов'язати вищі навчальні заклади реалізувати власну політику забезпечення академічної доброчесності шляхом розробки кодексів честі студентів і етичних кодексів викладачів та представників адміністрації, створення незалежних, з долученням експертів та громадськості, комітетів з етики, які б наглядали за дотриманням етичних стандартів та вирішували спори у випадку порушення таких;

- створити національну систему збору статистичних даних і моніторингу інформації щодо випадків академічної нечесності в університетах та оприлюднення на їхній основі періодичних відкритих звітів;

- завершити створення і запустити в дію загальнонаціональний репозитарій академічних текстів студентів, освітян і науковців та передбачити на операційному рівні за основу його роботи принципи відкритості й прозорості, а також порядок використання спеціалізованого програмного забезпечення для виявлення ознак плагіату;

- передбачити як критерій акредитації освітніх програм вищих навчальних закладів наявність відповідних процедур і політики боротьби з плагіатом та списуванням, а також навчальних модулів з академічної доброчесності;

- створити національну інституцію незалежного арбітражу у сфері академічної доброчесності для вирішення спорів та реагування на несправедливі практики, пов'язані з покаранням за плагіат і списуванням;

- МОН України ініціювати загальнодержавну програму популяризації культури боротьби з плагіатом та списуванням, у тому числі через навчання студентів академічному письму, започаткування грантових дослідницьких проектів у цій сфері тощо [5].

Академічна доброчесність має стати нормою для всіх, хто пов'язаний з освітянською та науковою діяльністю. Привчати до самостійної роботи потрібно починаючи зі школи і продовжувати протягом усього періоду

навчання в закладі вищої освіти. Важливо заохочувати студента до самостійної праці, вчити його відповідальності за власні вчинки та поваги до чужої праці. Розуміння і прийняття кожним учасником освітнього процесу академічної доброчесності є запорукою довіри і поваги наукової спільноти та основою стратегії професійного успіху і кар'єрного росту.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Відомості Верховної ради. Дата оновлення 24.06.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення 21.09.2021).
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII . Відомості Верховної ради. Дата оновлення 02.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> . (дата звернення 21.09.2021).
3. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/2018/10/25/recomendatsii.pdf> (дата звернення: 21.09.2021).
4. Академічна доброчесність: виклики сучасності: збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 11.05 – 19.06.2020) / Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці», Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського, Фундація ADD. – Варшава, 2020. 92 с. URL: https://www.iiasc.org/wp-content/uploads/2020/07/iiasc_academic_integrity_06_2020-1.pdf. (дата звернення 21.09.2021).

УДК 373.2.016:51

Ремеш А.О.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра
Маріупольського державного університету
науковий керівник: *Щербакова К.Й.,*

кандидат педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти
Маріупольського державного університету

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРЕДМАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ТРЕТЬОГО РОКУ ЖИТТЯ

Анотація. У статті розкриваються питання, щодо педагогічних умов математичного розвитку дітей дошкільного віку. Детально описані засоби формування логіко-математичних уявлень.

Ключові слова: математичний розвиток, педагогічні умови, предматематичний розвиток, діти третього року життя.

Постановка проблеми. Однією з найбільш актуальних проблем сучасної дошкільної педагогіки є формування логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку. Предматематичний розвиток дітей раннього віку є актуальною проблемою сучасної дошкільної освіти. Згідно психолого-педагогічних досліджень, у ранньому віці повинні бути сформовані поняття про сенсорні еталони, саме ця сходинка допомагає на подальших етапах розвитку і освіти. Крім того, у цьому віці відбуваються суттєві зміни в особистісному розвитку, пізнавальній сфері, соціалізації малюка, які суттєво впливають на подальший математичний розвиток дошкільника.

Стан дослідження. Проблема формування логіко-математичної компетентності дошкільників досліджувалася різними науковцями (Н. Баглаєва, О. Брежнева, Л. Зайцева, О. Кононко, К. Крутій, В. Кузьменко, М. Машовець, Т. Степанова, К. Щербакова та інші). Значний внесок у розробку проблеми внесли дослідження: особистісно орієнтований підхід до навчання, виховання та розвитку особистості (Ш. Амонашвілі, О. Кононко, І. Бех, Т. Поніманська, О. Бондаревська, О. Савченко, Н. Гавриш, В. Сухомлинський); компетентнісний підхід у освітньому процесі (А. Андреев, О. Кононко, В. Болотов, І. Зверева, І. Зарубінська, В. Серіков); положення про сензитивність дошкільного віку у формуванні особистості (Л. Божович, М. Лісіна, Д. Ельконін, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Г. Костюк); загальнотеоретичні засади формування елементарних математичних уявлень у дітей (Н. Баглаєва, О. Брежнева, Л. Зайцева, Т. Пагута, К. Щербакова); розвиток логіко-математичних здібностей дітей дошкільного віку (Ф. Блехер, О. Кононко, Г. Костюк, А. Столяр, Л. Шлегер).

Виклад основного матеріалу. У дисертаційній роботі О. Брежневої наведено наступне визначення математичного розвитку дітей дошкільного віку – це процес якісних змін у пізнавальній діяльності малюка, який відбувається шляхом формування математичних умінь і логічних операцій. [1].

Вивчаючи проблему математичного розвитку дошкільників, К. Щербакова розкриває його зміст як сукупність якісних зсувів і наявність певних змін у формах пізнавальної активності дітей, означені дії відбуваються в результаті формування елементарних математичних уявлень і пов'язаних з ними логічних операцій [6].

Під педагогічними умовами Н. Боритко розуміє зовнішні обставини, що мають істотний вплив на протікання педагогічного процесу, в певній мірі свідомо сконструйованого педагогом, який передбачає досягнення визначеного результату [3].

Отже, *предматематичний розвиток дітей раннього віку* – це цілеспрямований і методично організований сенсорний розвиток дитини та формування її здібностей до майбутнього математичного пізнання дійсності.

Метою предматематичного розвитку є забезпечення готовності дитини третього року життя до оволодіння логіко-математичними уявленнями та їх налаштованість на цей процес.

Однією зі **складових** ефективного предматематичного розвитку дитини є сформованість *сенсорних здібностей*, що обумовлюють безпосереднє сприйняття навколишнього світу. Сенсорні пізнавальні здібності ґрунтуються на такому когнітивному процесі, як сприйняття, а в основі інтелектуальних пізнавальних здібностей – мислення. Таким чином, пізнавальні сенсорні та інтелектуальні здібності носять процесуальний характер, їх наявність (сформованість) означає, що вони можуть забезпечити продуктивний пізнавальний процес до будь-якого змістовного матеріалу.

Важливим у прематематичному розвитку дошкільників, є *формування у дітей інтересу до предметів і явищ навколишнього світу*, який залежить від тих знань, якими володіє дитина, а також від тих способів, якими вихователь відкриває для неї «світ невідомого», тобто те нове, що доповнює її знання про предмет. Варто відзначити, що чим більше дитина пізнає, тим сильнішою зростає її цікавість, тому що зростання інтересу може бути безмежним. Саме зацікавленість має величезне прогресивне і перспективне значення в розвитку особистості [2].

Згідно завдань математичного розвитку дітей зміст освітньої роботи в ЗДО повинен, забезпечувати формування первинних уявлень про властивості і відносини об'єктів навколишнього світу (форму, колір, розмір, матеріал, звучання, частина і ціле, розташування у просторі і часі). Державний стандарт дошкільної освіти передбачає комплексний і інтегрований підхід, що забезпечує розвиток вихованців у всіх взаємодоповнюючих напрямках розвитку і освіти дітей.

В практиці роботи закладів дошкільної освіти широко розповсюджені наступні традиційні і інноваційні **засоби** формування логіко-математичних уявлень:

- комплекти наочно дидактичного матеріалу для безперервної освітньої діяльності;
- устаткування для самостійних ігор дітей;
- методичні посібники для вихователя дитячого садка, в яких розкривається зміст математичного розвитку дітей в кожній віковій групі і надаються зразкові конспекти занять;
- збірки дидактичних ігор і вправ для формування логіко-математичних уявлень у дошкільників;
- комп'ютерні програми на спеціальних носіях, комп'ютерах, планшетах, інтерактивних дошках;
- навчально-пізнавальні книги для підготовки дітей до засвоєння математики в школі в умовах родини [4].

У сучасній освітній парадигмі **основними цілями** формування логіко-

математичних уявлень у дітей дошкільного віку є наступні:

- виховання ціннісного ставлення до математики як до частини загальнолюдської культури, ціннісного ставлення до математичних знань;
- залучення дітей до математичних знань, накопичених людством: формування уявлень про множину, число, величину, форму, простір і час, формування умінь лічби, вимірювання, моделювання; розвиток орієнтування в просторово-часових, кількісних і величинних відносинах навколишньої дійсності;
- оволодіння математичною термінологією;
- розвиток пізнавальних інтересів, математичних здібностей, логічного мислення, візуального мислення;
- формування якостей особистості, необхідних дитині для повноцінного життя в сучасному суспільстві: ясність і точність думки, розвиток математичного мовлення;
- оволодіння уміннями застосовувати отримані математичні знання в самостійній практичній діяльності, включаючи елементи роботи з широко розповсюдженими технологічними об'єктами, комп'ютерною технікою;
- формування уміння здійснювати рефлексію по відношенню до себе, до результатів своєї пізнавальної діяльності.

Висновки. Таким чином, основними видами діяльності дитини на цьому віковому етапі стають гра і продуктивні види діяльності, що включають образотворчу діяльність і конструювання. Особливу роль у предматематичному розвитку дітей третього року життя відіграє наочно-ігрова діяльність.

Однією з головних умов математичного розвитку дітей раннього віку є ігрова діяльність тісно пов'язана з продуктивною діяльністю дитини, яка включає різні види конструювання, малювання і ліплення. Інтегрований підхід становить основу продуктивної діяльності, відповідає одній з основних вимог дошкільної дидактики.

Список використаних джерел

1. Брежнева О.Г. Теорія і практика математичного розвитку дітей 3-6 років у системі дошкільної освіти. Дис..... докт. пед. наук за спеціальністю 13.00.08: дошкільна педагогіка. Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, Київ, 2019.
2. Запорожец А. В. Значение ранних периодов детства для формирования детской личности. *Принцип развития в психологии*. Москва, 1978. С. 243–267.
3. Марущак О.М. Поняття компетентності у педагогічній діяльності. *Креативна педагогіка: наук.-метод. журнал*. Житомир: Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». 2016. Вип. 11. С. 97–108.
4. Семенова Е.В. Дидактические средства математического развития дошкольников. СПб., 2014. 14 с.

5. Старченко В. Логіко-математичний аспект дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2005. №7. С. 19–21.
6. Щербакова Е.И. Теория и методика математического развития дошкольников: Уч. пособие. М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЕК», 2005. 392 с.

Семеренко Е.Р.,
здобувачка вищої освіти,
факультет соціальної педагогіки та психології
Запорізький національний університет

ПОНЯТТЯ ТА МІСЦЕ ІННОВАЦІЙ В ОСВІТНЬОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. Пропоноване дослідження присвячене поняттю та місцю інноваційних технологій в освітньому дискурсі. Проаналізовано підходи різних вчених, щодо трактування «інновація».

Ключові слова: інноваційні технології, нова українська школа (НУШ), новизна, освітня інновація, дискурс.

Останнім часом українська система освіти зазнала деяких змін, і це, звичайно, вимагає розуміння галузі педагогічних знань, а саме педагогічної інновації, яка має на меті пояснити та проаналізувати появу інновацій, допомагаючи їм стати частиною існуючої системи. В контексті впровадження НУШ все частіше звучать такі поняття, як інновації, новизна, ІКТ та інші. Однак досі не існує однозначного підходу до визначення поняття «інновація». Вчені з різних галузей знань тлумачать це по-різному. Для того, щоб дійти до єдиного визначення, потрібно вивчити існуючі, структурувати їх та вибрати серед них найбільш успішні та актуальні для такої галузі знань, як педагогіка.

З метою найбільш всебічного та правдивого аналізу звернемося до історії. Термін «інновація» походить від латинського «innovatio», що в перекладі на українську означає «у напрямку змін», «інновація, новація». Австралійський економіст Джозеф Шумпетер першим застосував цю концепцію. Він розглядав цю концепцію головним чином стосовно економіки та прирівнював її до нового погляду на відомий процес, економічне відкриття або успішне застосування нового винаходу в економіці та інших сферах людської діяльності [1].

Однак вже на початку 80-х років 20 століття розмови про інновації в сфері української освіти почали ставати все більш актуальними. У цей період існує гостра потреба в інноваціях у педагогіці. Існує галузь педагогіки, яка називається «педагогічна інновація», яка розглядає освіту людини в

контексті підвищення рівня її знань. Основним завданням інновацій тут є аналіз змін в освіті.

Значна кількість вчених звернулася до проблеми визначення поняття «інновація». Однак загального розуміння не склалося. Термінологічна невизначеність цього поняття змушує нас знову і знову звертатися до пошуку правильного визначення.

Безперечний факт, що для грамотного застосування на практиці повинна існувати грамотна, обґрунтована фактами концепція «інновації», яка б розкрила їх справжню природу. Таким чином, можна припустити, що формування нашого власного визначення «інновації», заснованого на точці зору вчених та дослідників, буде важливим для сприяння появі єдиного визначення цього поняття.

Варто зазначити, що трактувань цього терміну існує безліч, однак зупинимось саме на терміні «освітня інновація». Говорячи про освітні інновації, ми відразу розуміє декілька рівнів цього поняття:

- на макрорівні традиційно відбувається трансформація нововведень, яка повністю охоплює освітню систему та зумовлює її вдосконалення;
- мезорівень характерно вбирає у себе видозміни кожного окремого компонента освіти – від дошкільної до післядипломної;
- мікрорівень характеризується змінами у конкретних аспектах освітнього процесу. Впровадження змін в традиційний педагогічний процес неможливе у цьому випадку без модернізації, раціоналізації та власне інновації.

Під інновацією часто розуміють будь-яку нову в індивідуально-семантичній галузі (яка раніше не була відома конкретному вчителю) ідею, стратегію, технологію.

Р. Веліулаєва [6] та В. Бондар [1] абсолютно справедливо зазначають, що у педагогічній практиці інновації часто протиставляються традиціям, хоча в принципі вони повинні поступово трансформуватися у суспільно визнані норми та цінності, а з часом стати традицією [6, с. 89].

Щодо дефініції «освітньої інновації» варто звернутись до російської дослідниці Г. Прозументової, котра зазначає наступне: «освітня інновація передусім уведене в педагогічний дискурс для того, щоб «виокремити, сфокусувати таку точку, таке місце освітнього простору, де з'являється «Я» людини» [2, с. 75].

На думку Е. Солодаренко, новизна – це лише предмет інновацій, вони мають абсолютно різні життєві цикли. Крім того, інновації слід відрізнити від незначних змін, які не ведуть до зміни якості, вносячи лише деякі поправки в технологічний процес. Педагогічними інноваціями можна вважати педагогічні методи, засоби, форми, значущі програми, спрямовані або на поєднання нових і відомих елементів, або на модифікацію існуючих програм, або на впровадження принципово нових радикальних ідей [3, с. 233].

Інакше кажучи, «освітня інновація» характеризує не просто зміни або нововведення в освіті, але такі зміни, які відбуваються, здійснюються людиною, такі зміни, за яких людина робить свою освіту предметом особистої участі, турботи, впливу, а тому «освітню інновацію» слід вважати як діяльність людини зі створення власного освітнього простору (Я-простору).

Не менш важливим у цьому дискурсі постають вимоги до освітніх інновацій. Вчитель, будучи фасилітатором освітнього процесу, повинен відповідати поставленим завданням та мати загальнолюдські, позитивні якості. Сам процес освіти вимагає цього, а з приходом інновацій, вчитель змушений приймати нові «правила гри» та слідувати ним.

Г. Лаврентьева розуміє освітню інновацію, як прикладну сферу освітнього процесу. На думку дослідниці, основне завдання полягає у формуванні інноваційної здатності мислення учня [4, с. 49].

Виходячи з цієї тези дослідниці, цілком логічно припустити, що сучасні освітні інновації розглядаються як двополюсне явище, орієнтоване як на викладача, так і на учня.

Провідні фахівці у освітній галузі (О. Арламов, М. Бургін, І. Дичківська, В. Журавльов, В. Загвязинський, Е. Зеер) виокремлюють такі особливості особистісно орієнтованої освіти:

- головним елементом проектування стає подія в житті людини, яка дає цінний життєвий досвід, частиною якого є власне знання. Подібна особливість суттєво відрізняється від традиційного процесу навчання, предмети тепер розглядаються у комплексі та не виключають один одного з поля освітнього дискурсу;

- проектування навчання – це перш за все, спільна діяльність, котра покликана навчити дітей працювати у команді, покладатись не лише на свої сили, але й розуміти цінність допомоги ближнього;

- стирається межа між вчителем та учнем. Тепер, діти в змозі вільно спілкуватись з викладачем та сприймати його як наставника, а не як суб'єкт надання знань;

- інновації дозволяють набувати міжособистісного та міжсуб'єктного спілкування. Педагог вже не розглядається як функціонер, він постає перед дітьми звичайною людиною, зі своїм змістом та особливостями;

- будучи фрагментом асимільованої культури, текст реалізується через контекст, що веде до зосередження уваги на актуалізації особистих символів, а не на їх поверхневому засвоєнні, тобто розвиток «Я» відбувається через діалог, через усвідомлення цілісності (а не фрагменту цілісної діяльності) [5, с. 115].

Виходячи з усього вищесказаного, ми можемо дати таке визначення цього терміна: «освітня інновація – це результат цілеспрямованих дій, які мають на меті трансформувати, модернізувати та раціоналізувати освітню

систему. Підвищення рівня інновацій та впровадження їх у практичний дискурс, сприяють підвищенню ефективності навчання та дозволяють отримати результат у максимально короткий термін».

Педагогічні інновації спрямовані на досягнення найбільшої ефективності навчально-виховного процесу, отримання найкращого ефекту від спільної роботи викладачів та учнів. Впроваджуючи щось нове в систему освіти, держава очікує позитивного ефекту, який приносить користь усім рівням освіти [5, с. 119].

Висновки. Отже, таким чином, можемо зазначити про необхідність впровадження інновацій у сучасний освітній процес. Різносторонність визначень говорить про пильний інтерес з боку дослідників. Аналізуючи науково-педагогічну літературу, ми на основі отриманої інформації, запропонували власне визначення «освітньої інновації», яка більш повно та різнобічно характеризує це явище.

Звичайно, сучасний стан суспільства та існуюча система освіти вимагають впровадження інновацій, які можуть трансформувати та позитивно впливати на існуючі канони, позитивно впливати на навчальний процес та підвищувати ефективність спільної роботи викладачів та учнів, сприяти досягненню максимальної ефективності у вивченні освітньої програми.

Список використаних джерел

1. Бондар В.І. Теорія, методика, технологія і педагогічна техніка: сутність, зв'язки, взаємозбагачення. Наукові записки: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Укл. П.В. Дмитренко, О.Л. Макаренко. К.: НПУ, 2019. 278 с.
2. Прокументова Г.Н. Экспертиза образовательных инноваций в практике гуманитарного управления: материалы Всероссийской конф. «Традиционные и инновационные процессы в образовании: экспертиза инноваций»; под ред. Г.Н. Прокументовой, декабрь 2006 г. Томск: ТГУ, 2007. С. 5–15.
3. Солодаренко Е.Н. Методичні аспекти інтеграції предметів в початковій школі як педагогічне явище. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. 2016. № 50-4. С. 233–239.
4. Лаврентьев Г.В. Инновационные обучающие технологии в профессиональной подготовке специалистов. Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 2002. 156 с.
5. Біла книга національної освіти України [Алексенко Т.Ф., Аніщенко В.М., Балл Г.О. та ін.]; за заг. ред. В.Г. Кременя: ТОВ «Інформаційні системи», 2010. 342 с.
6. Веліулаєва Р.Н. Використання ІКТ на уроках у початковій школі. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. 2016. № 50-4. С. 79–85.

Чорі А.В.,

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
ВСП «Мукачівський фаховий коледж НУБіП України»

Чорі К.В.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА

В умовах реформування вищої освіти в Україні пріоритетним стало питання підвищення якості освітнього процесу, завданням якого є не лише забезпечувати передачу набутого комплексного досвіду від одного покоління іншому, що є вкрай необхідним для подальшого прогресу суспільства, але й створювати умови для максимального розвитку особистості майбутнього фахівця, здатного самостійно здобувати знання впродовж усього життя. У вирішенні даного завдання першочергова роль належить викладачеві. Запитом вищої школи в сучасному соціально-економічному розвитку суспільства є модель висококваліфікованого, добре підготовленого викладача, який би поєднував у собі глибоку наукову ерудицію з ґрунтовним знанням основ психолого-педагогічної науки та високим рівнем педагогічної культури.

Проблема формування педагогічної культури у наш час дуже актуальна, тому що інноваційні процеси, які відбуваються у педагогічній теорії і практиці, висувають серйозні вимоги до підготовки майбутнього вчителя, викладача.

Сучасні дослідники (В.Л. Бенін, К.М. Левітан, Н.В. Седова) розглядають педагогічну культуру як інтеграцію, синтез природних і набутих особистісних якостей, які забезпечують високий рівень діяльності вчителя. Український педагог Ягупов дає таке визначення: «Педагогічна культура – оволодіння педагогом педагогічним досвідом людства, ступінь його досконалості в педагогічній діяльності, досягнутий рівень розвитку його особистості» [7, с. 168].

Відомо, що педагогічна культура – це складова загальної культури освітянина, яка пов'язана з життєвими цінностями і орієнтирами, духовністю та морально-етичними переконаннями. Ядром загальної культури особистості є освіченість і вихованість в їх гармонійній єдності. Показником загального розвитку педагога є рівень його пізнавальних процесів: мислення, увага, пам'ять, уява. Результативність педагогічної діяльності визначається також ступенем емоційно-вольової сфери.

Велика заслуга у розробленні питань, що стосуються педагогічної культури вчителя, належить видатному українському педагогу В.О. Сухомлинському. Він писав: «Педагогічна культура – це жива, творча

педагогіка повсякденної творчої праці, та педагогіка, в якій теоретичні закономірності процесу впливу на духовний світ вихованця ніби зливаються з особистістю вчителя». Оволодіння педагогічною культурою вимагає від учителя здатності до системного педагогічного мислення, готовності до педагогічної творчості і професійного саморозвитку. На думку В.О. Сухомлинського, найсуттєвішими ознаками педагогічної культури є професійно-педагогічні вміння, які проявляються в умінні орієнтуватися у складних питаннях науки і практики, в умінні аналізувати свою роботу, виявляти інтерес до теоретичного осмислення свого досвіду, прагнути пояснити причинно-наслідкові зв'язки між знаннями учнів і своєю педагогічною культурою.

Педагогічна культура – це важлива і складна освіта, широка й специфічна у своєму змісті категорія. На основі педагогічної культури шляхом пізнання, традицій, досвіду і новаторства формується педагогічний професіоналізм, вищий рівень розвитку якого трансформується в педагогічну майстерність. Установлено, що педагогічна культура діалектично пов'язана з усіма елементами особистісної культури: моральною, естетичною, розумовою, правовою, політичною, екологічною та іншими, оскільки вона є інтегральним показником інших видів культур, їх складником і водночас включає їх у себе.

Говорячи про педагогічну культуру, слід зауважити, що вона має дві форми прояву: статичну й динамічну. Статична форма відображає її як наявний рівень, який забезпечує подальший розвиток. Динамічна форма педагогічної культури виявляється в розвитку вміння реагувати на зміни, що відбуваються в навколишній дійсності, удосконалювати себе відповідно до умов довкілля, використовуючи набуту систему педагогічних цінностей, що відповідає більш високим (конструктивному, евристичному, творчому) рівням культури. Завдяки динамічній формі у процесі педагогічної діяльності створюються умови для розвитку особистості та її педагогічної культури.

Культура професійно-педагогічної поведінки передбачає, що за всіх обставин комунікації та взаємодії викладач дотримується норм моралі та педагогічної етики, виявляє гідність, доброзичливість, витримку, культуру спілкування, такт.

Гуманна педагогічна позиція, психолого-педагогічна компетентність, авторизація педагогічного досвіду формує концепційну професійну поведінку педагога, надає йому власного педагогічного стилю.

Окрім того, що викладач володіє особистісними рисами високої якості, інформаційною та педагогічною культурою, у його діяльності важливе значення мають знання та вміння. Ці структурні компоненти у науково-психологічному аспекті передбачають дві ланки. До першої відноситься така система взаємозв'язаних знань та вмінь:

а) спеціальних – знання історії своєї науки та практичне вміння застосовувати їх;

б) педагогічних – знання дидактики, теорії виховання, усвідомлення основних аспектів навчання й виховання у вузі, діагностика професійних даних майбутнього фахівця, прогнозування його фахового зростання;

в) психологічних – знання психологічних основ викладання обраного предмета, психологічного стану студентів і свого власного, закономірності вікових та індивідуальних особливостей сприймання студентами змісту навчання;

г) методичних – знання шляхів, методів, прийомів і засобів донесення наукової інформації до студентів.

Друга ланка структури педагогічної праці викладача вищого навчального закладу передбачає: конструктивну, організаційно-мобілізуючу, комунікативно-розвиваючу, інформаційно-орієнтувальну, дослідницьку та гностичну діяльність, кожна з яких містить цілий ряд професійних умінь.

Та в першу чергу викладач має володіти професійними вміннями, дотримуватись логічної послідовності у висвітленні матеріалу, викладати матеріал ясно, виразно, доступно, роз'яснювати складні положення, виокремлювати головні моменти, уміти викликати та підтримати інтерес аудиторії до предмета.

Важливою складовою педагогічної культури є особистісні якості викладача. Для налагодження оптимальних стосунків зі студентами педагог має володіти такими рисами: об'єктивність в оцінці знань, поважне ставлення до студентів і терпіння, доброзичливість, вимогливість, взаєморозуміння, зацікавленість в успіхах студентів.

Студент має сприйматись викладачем як суб'єкт навчання, їх взаємодія має будуватись на основі діалогічного підходу, що забезпечує суб'єкт-суб'єктні стосунки, які ґрунтуються на рівності позицій, повазі та довірі до студента як свого партнера. Сучасний викладач не має бути маніпулятором, тобто не намагатися підкоряти і контролювати волю слухачів для досягнення власної мети, він має володіти протилежним до маніпуляції потенціалом – самоактуалізацією. Самоактуалізація – це бажання людини стати тим, ким вона може стати, досягти вершини свого потенціалу.

Вищим ступенем педагогічної культури, її виявом у реальному житті є педагогічна майстерність, що становить синтез розвиненого психолого-педагогічного мислення, професійно-педагогічних знань, навичок, умінь і емоційно-вольових засобів виразності, які у взаємозв'язку з якостями особистості педагога дозволяють йому успішно вирішувати різноманітні навчально-виховні завдання.

Отже, узагальнюючи вище сказане, можна зробити висновок, що педагогічна культура – вищий рівень відповідальності рівня розвитку особистості й професійної підготовленості педагога до специфіки

педагогічної діяльності. Це особистісно опосередкований педагогічний професіоналізм, що дозволяє здійснювати педагогічну діяльність на вищому щаблі її соціальних, гуманних, моральних, власне педагогічних, наукових і спеціальних критеріїв.

Список використаних джерел

1. Концепція педагогічної освіти України. – К. : Либідь, 1991. – 28 с.
2. Мороз О.Г., Падалка О.С., Юрченко В.І. Педагогіка і психологія вищої школи: навч. посіб. – К.: НПУ, 2003. – 267с.
3. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; За ред. І.А. Зязюна – 3-тє вид., допов. і переробл. – К.: СПГ Богданова А.М., 2008. – 376 с.
4. Сухомлинський В.О. Вибр. твори в 5 т. – К., 1976–1977.
5. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. – К.: Академвидав, 2006. – 352 с.
6. Щербань П. Сутність педагогічної культури // Вища школа України. – 2004. – №3. – С. 67–71.
7. Ягупов, В.В. Педагогіка: навч. посіб. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

Волошук М.М.,

науковий працівник
Почаївського історико-художнього музею

КЛЮЧОВЕ «Я» СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УКРАЇНЦЯ

Поняття соціокультурної компетенції людини тлумачиться варіативно багато і сутнісно багато позиційно в залежності від акцентування уваги на якості суті понять.

Виходячи із завчених теоретичних розумінь компетенції і соціокультурної компетенції зокрема зауважимо, що сам термін «competence» як компетентність, обізнаність розуміється як знання й застосування знань у життєвій практиці.

Етнокультурна компетенція українця проявляється у знанні сили і бадьорості духу свого родинного коріння, знання свого справжнього родинного дерева, родоводу. Принцип наслідуваності якостей характеру, стилю життя і моделі поведінки теж відіграє чималу роль у житті кожного українця. Ким були твої предки і ким маєш шанс стати ти – це важливо, але ж ніхто не заперечує якісного результату внаслідок самоперевиховання і самовиховання незважаючи на родовідну кодову наслідуваність. Можна багато говорити і критично аналізувати усі свої сутнісні «Я», але важливо те, ким ти, сьогоднішній українцю, хочеш бути. Робота над особистісним «Я» завжди була явищем не з легких, але з позитивним і бажаним результатом.

Мовнокультурна компетенція українця проявляється у знанні своєї рідної мови, етимології походження вживаних слів і доречності застосування їх у життєвій словесній практиці. Знання рідної мови вивіщує сутність власного «Я» на належний рівень. З давніх-давен кожен патріот своєї країни, своєї держави вперто і впевнено щодо вірності дії говорив рідною мовою і намагався навчити її (мови) інших. Це сприймалося як місія патріота і навіть більше.

Духовна компетентність українця проявляється у вірності своїй вірі, своєму віросповіданню, своїм духовним ідейним цінностям та ідеям. Вміння розуміти, правильно аналізувати і духовно збагачуватися й очищуватися несе вагомий і ціннісний вплив на особистість. Традиційність українських

святкувань чітко показує, що ми, українці, є щирими вірянами своєї віри, ревними наслідувальниками своїх релігійних переконань. Ревна вірність православної віри і віросповідання українців загалом спостерігалася у період існування Запорізької Січі, серед козаків було особливим вмінням молитися бути вірним другом, побратимом у бою і братом (з християнської позиції) у мирний час. Ще з давніх-давен духовна активність і навіть вищість дуже цінувалася серед українців, а ось сумнів чи зрадництво каралося надто страшним способом.

Соціокультурна компетенція, світська естетична обізнаність проявляється у багатогранності знань людини у всіх сферах земного життя починаючи від найпростішого і завершуючи найвищими поняттями естетики і культури. Обізнаність як знання і вміння ними користуватися проявляється у знанні історії своєї держави, свого рідного краю, свого родоводу. Компетентнісне застосування системи знань у життєвих варіативах позитивно впливає на рівень IQ людини, себто рівень індивідуальної інтелектуальної обізнаності. Вміння визнавати свої недоліки в поведінці, знаннях, життєвих розуміннях, життєвій філософії, життєвих цінностях сприймається реальним сьогоденням досить критично і навіть аналітично. Знання культури поведінки, відтворення правильної моделі наслідування стилю життя і відтворення якісних дій на практиці.

Ключовим «Я» є якісне поєднання кодового IQ і EQ, яке несе в собі рівноцінне застосування індивідуального кваліфікаційного інтелектуального рівня і емоційної компетентнісної обізнаності.

Ключовим «Я» соціокультурної компетенції і компетенції в цілому вважається поєднання етнокультурної обізнаності українця, вміння поєднувати світське і духовне або й абсолютно сакральне й знайти «золоту середину». «Я» ключове може бути надто індивідуальним і в цьому проявлятиметься його компетентнісна сутність.

Список використаних джерел

1. Словник українського сакрального мистецтва. (Колектив авторів). За наук. ред. чл.-кор. АМУ Михайла Станкевича. Львів, 2006.
2. Культурологія ХХ в.: Антологія. М., 1995.

Пригонюк С.П.,
молодший науковий співробітник
Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»

МИСТЕЦЬКІ ТВОРИ ВАСИЛЯ ЗАВГОРОДНЬОГО: НОВІ НАДХОДЖЕННЯ ДО ЗІБРАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО ЗАПОВІДНИКА «ПЕРЕЯСЛАВ»

Анотація. У статті розповідається про відомого українського митця Василя Завгороднього, публікується та подається детальний опис нових надходжень його мистецьких творів до фондowego зібрання Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав».

Ключові слова: В. Завгородній, фондове зібрання, художник, картина, портрет, живопис.

Постановка проблеми. У зібранні Національного історико-культурного заповідника «Переяслав» (далі НІЕЗ «Переяслав») зберігаються твори Василя Леонтійовича Завгороднього – відомого українського митця, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва (1991). Його мистецькі роботи відображають історичні та культурні традиції українського народу, символізують глибину його духовних джерел та споконвічне прагнення людини до свободи.

Народився Василь Завгородній 26 жовтня 1925 р. в с. Водяне на Кіровоградщині. З дитинства мав дві великі пристрасті – малювання та спів – їм і присвятив все життя. Вищу освіту здобув у Київській державній консерваторії (нині Національна музична академія ім. Петра Чайковського) з вокалу у класі педагога, народного артиста СРСР І.С. Паторжинського. Працював у різних колективах і філармоніях. Маючи чудовий баритон, впродовж 14 років, пропрацював солістом славетного українського народного хору ім. Григорія Верьовки. За досягнення у співочому жанрі удостоєний почесного звання «Заслужений артист України» (1967).

Багатогранність таланту В.Л. Завгороднього яскраво проявилася у різних жанрах образотворчого мистецтва. Багато років митець займався живописом і графікою. Не маючи професійної освіти, проявив себе досконалим колористом і своєрідним майстром малюнку та побудови композиції. Свідченням його високої майстерності – здобуття премії ім. Катерини Білокур (1995). Майстер також успішно працював у скульптурній пластиці малих форм [21].

В.Л. Завгородній помер 5 квітня 2009 р., похований на Берковецькому некрополі в Києві.

Стан дослідження. Про життя і творчість В.Л. Завгороднього коротко й узагальнено висвітлювалося в багатьох журнальних та газетних публікаціях, починаючи з 1970-х рр. Про нього писали такі автори: А. Афоніна [2], В. Бондаренко [3], А. Диба [8], В. Зданевич [9], Н. Матвієнко [15], І. Чорна [24], Т. Чуйко [25] та ін. У 2000-х роках з'являються більш розгорнуті характеристики його творчого шляху та мистецького таланту, які містяться у статтях: С. Арідової [1], О. Губка [5; 6; 7], І. Малюти [14], С. Петрової [17], І. Пошивайла [18; 19], С. Пригонюк [20] та ін. Біографічні довідки та творчі досягнення фіксують такі джерела як: «Київський літопис ХХІ ст.» (2004–2005; 2006) [12; 13], «Український літопис ХХІ ст. (2008) [23], «Мистецький олімп. Митці України» (2015) [16]. Аналіз творчого доробку В.Л. Завгороднього, його життєвий шлях достатньо повно відображений у прижиттєвому альбомі «Василь Завгородній» 2005 р. зі вступною статтею етнолога, кандидата історичних наук І. Пошивайла [4, с. 3] та в альбомі-каталозі репродукцій майстра «Роботи Василя Завгороднього (із фондової колекції НІЕЗ «Переяслав») 2018 р., автори вступної статті: Т. Нагайко, С. Пригонюк [22, с. 6].

З огляду на вагоме місце творчості майстра в українському мистецтві, вважаємо за доцільне здійснити опрацювання нових надходжень мистецьких творів Василя Завгороднього до фондового зібрання НІЕЗ «Переяслав».

Метою та завданням статті є дослідження формування музейної колекції творів В. Завгороднього та опрацювання музейних предметів із інвентарної групи «М» (мистецтво) фондового зібрання Заповідника.

Виклад основного матеріалу. Роботи Василя Завгороднього посідають належне місце у зібранні НІЕЗ «Переяслав». Загалом колекція робіт митця налічує 216 предметів основного фонду зберігання. Збірка творів змістовна та різноманітна, входить до групи фондів з шифром «М» (мистецтво) [11] та «С» (скульптура) [10]. Матеріали колекції датуються 1973–2004 рр. Переважна кількість робіт виконана автором в Києві.

У процесі комплектування збірки можна виділити кілька етапів. Перші десять робіт, дерев'яні різьблені скульптури, були передані автором до переяславського Заповідника ще в 1984 р. Друге надходження (167 робіт) датується початком 2003 р. Серед матеріалів, переданих в цей період, один автопортрет, десять портретів осіб минулого та сучасників, картини, дерев'яна скульптура, дерев'яні декоративні пласти, панно з плакетками та вази. Наступне надходження (24 роботи) – дерев'яна скульптура, датоване 2004 р. В 2007 р. В. Завгородній передав до Заповідника на тимчасове збереження три картини та дванадцять живописних портретів серії «Діячі козацької доби». Ці предмети за рішенням фондово-закупівельної комісії НІЕЗ «Переяслав» від 12 листопада 2021 р. були прийняті до основного фонду зберігання.

Нижче наводимо опис мистецьких творів В. Завгороднього, що поповнили фондове зібрання НІЕЗ «Переяслав».

1. Портрет Івана Мазепи (інв. № М-3621. 1990-ті рр. Полотно, олія. 51x42 см). На жовто-червоному фоні з блакитним вкрапленням погрудне зображення чоловіка середніх років з невеликими темними вусами. На голові червона шапка округлої форми з хутряною околицею у вигляді широких загнутих догори полів із V-подібним розрізом спереду. Одягнений в синьо-жовтий каптан (жупан) із невеликим коміром-стійкою, застебнутим від шиї в два ряди золоченими гудзиками. Поверх каптану червоно-жовтий кунтуш із хутряним відкладним коміром.

2. Портрет Дмитра Вишневецького (інв. № М-3622. 1990-ті рр. Полотно, олія. 51x42,5 см). На жовто-червоному фоні з синьо-зеленим вкрапленням погрудне зображення молодого чоловіка з тонкими темними вусами, кінчики яких «дивляться» угору та чуприною на голові. Одягнений в зелений каптан (жупан) та темно-червоний кунтуш із коміром-стійкою, застебнутим під шию круглим гудзиком. На кунтуші обидві поли оздоблені золоченими гудзиками. В правій, зігнутій в лікті руці, чоловік тримає лук та стрілу.

3. Портрет Богдана Хмельницького (інв. № М-3623. 1990-ті рр. Полотно, олія. 52x46 см). На жовто-червоному фоні з блакитним вкрапленням погрудне зображення чоловіка середніх років з темними вусами. На голові червона шапка округлої форми з хутряною околицею, яка лежить суцільною смугою навколо голови. Прикрашена шапка двома перами. Одягнений в темно-жовтий каптан (жупан) із золоченими гудзиками та червоний кунтуш. Ліва пола кунтуша неоздоблена, а на правій пришиті великі жовті китиці. Поверх кунтуша хутряна кирея (мантія), яка застебнута під шиєю золотистого кольору застіркою. В правій, зігнутій в лікті, руці чоловік тримає перед собою гетьманську булаву.

4. Портрет Павла Полуботка (інв. № М-3624. 1990-ті рр. Полотно, олія. 49,5x43,5 см). На жовто-зеленому фоні попоясне зображення чоловіка середніх років з високим чолом, волоссям зачесаним угору та темними тонкими вусами, кінчики яких «дивляться» угору. Одягнений в світло-жовтий каптан (жупан) застебнений від коміра до поясу золоченими круглими гудзиками. Поверх каптану червоний з темно-зеленим кунтуш із коміром-стійкою. Обома руками чоловік тримається за пояс, зліва біля поясу видно верхню частину клинка шаблі.

5. Портрет Івана Виговського (інв. № М-3625. 1990-ті рр. Полотно, олія. 51x42 см). На жовто-зеленому фоні погрудне зображення чоловіка середніх років з темними вусами, кінчики яких «дивляться» угору. На голові червона шапка округлої форми з хутряною околицею з V-подібним розрізом спереду. Одягнений в зелений каптан (жупан) поверх якого червоний з темно-зеленим кунтуш, який застебнутий під шиєю великим з накидною петлею

гудзиком золотистого кольору. В лівій, зігнутій в лікті, руці чоловік тримає перед собою гетьманську булаву.

6. Портрет Пилипа Орлика (інв. № М-3626. 1990-ті рр. Полотно, олія. 51x45 см). На жовто-червоному з блакитним вкрапленням фоні погрудне зображення чоловіка середніх років з високим чолом, волоссям зачесаним угору, темними вусами із звисаючими кінчиками. Одягнений в старшинський візерунчастий каптан (жупан) поверх якого темно-зелений кунтуш з червоно-жовтим відкладним коміром. Права пола кунтуша неоздоблена, а ліва оздоблена гудзиками та чотирма нашивками-петлицями золотистого кольору.

7. Портрет Петра Сагайдачного (інв. № М-3627. 1990-ті рр. Картон, олія. 50,5x39,5 см). На жовто-зеленому з вкрапленням коричневого фоні погрудне зображення чоловіка середніх років з темними пишними вусами та довгою бородою. На голові видовжена, близька до конусоподібної форми, червона шапка з широкою хутряною околицею. Одягнений в старшинський візерунчастий темно-зелений кунтуш з великим виложистим хутряним коміром. В правій, зігнутій в лікті, руці чоловік тримає перед собою гетьманську булаву.

8. Портрет Дем'яна Многогрішного (інв. № М-3628. 1990-ті рр. Полотно, олія. 49x42 см). На жовто-зеленому з блакитним вкрапленням фоні погрудне профільне зображення чоловіка середніх років з темними вусами та невеликою бородою, підстриженого під «горщик». Одягнений в жовтий каптан (жупан) з невеликим коміром-стійкою. Поверх каптану накинутий на ліве плече червоний кунтуш, який застебнутий під шиєю двома золоченими круглими гудзиками. На рівні грудей обидві руки зігнуті в ліктях і з розкритими долонями повернуті ліворуч.

9. Портрет Павла Тетері (інв. № М-3629. 1990-ті рр. ДВП, олія. 50x40 см). На жовто-червоному фоні з синьо-зеленим вкрапленням погрудне зображення чоловіка середніх років з темними вусами із звисаючими кінчиками. На голові коричнева шапка округлої форми з хутряною околицею з V-подібним розрізом спереду. Одягнений в орнаментований темно-червоний кунтуш. Поверх кунтуша червона з чорним відтінком кирея (мантія). В лівій, зігнутій в лікті, руці чоловік тримає перед собою гетьманську булаву.

10. Портрет Петра Дорошенка (інв. № М-3630. 1990-ті рр. Картон, олія. 50x39,5 см). На жовто-сірому фоні погрудне напівпрофільне зображення чоловіка середніх років з вусами та короткою бородою. На голові коричнева шапка округлої форми з хутряною околицею, яка лежить суцільною смугою навколо голови. Прикрашена шапка двома перами. Одягнений в святковий синьо-зелений каптан (жупан) застебнутий шістьма золоченими круглими гудзиками. Поверх каптану орнаментований кунтуш, обшитий золотими

позументами та великою запоною під коміром. В лівій, зігнутій в лікті, руці чоловік тримає перед собою гетьманську булаву.

11. Портрет Данила Апостола (інв. № М-3631. 1990-ті рр. Полотно, олія. 51x42,5 см). На жовто-коричневому з вкрапленням зеленого фоні погрудне зображення чоловіка середніх років з одним закритим оком, густими, пишними вусами. Без головного убору, з високим чолом та зачесаним волоссям угору. Одягнений в темно-червоний каптан (жупан) з невеликим відкладним білим коміром, застебнутим під шию, візерунчастий кунтуш. Поверх кунтуша червоно-коричнева кирея (мантія) з великою круглою запоною під коміром.

12. Портрет Петра Іваненка (інв. № М-3632. 1990-ті рр. Полотно, олія. 100x77 см). Попоясне зображення молодого чоловіка з вусами та «чуприною» на голові. Одягнений в темно-вишневий каптан (жупан) та кирею (мантію) малинового кольору з невеликим відкладним жовто-червоним коміром. В правій, зігнутій в лікті, руці чоловік тримає перо, а в лівій – сувій з написом: «Отже подумайте розумні чоловіки, чи краще нам буде вне волі, чи на волі? Чужим слугою, чи самим собі паном? У москаля, або ляха мужиком. А чи вільним козаком? Коли славної пам'яті Богдан Хмельницький». За чоловіком на задньому плані, на темному фоні, ліворуч зображено ряд козаків з похиленими головами, а праворуч – на троні панів та віддалені верхівки церков.

13. Картина «Пізнє кохання» (Мазепа та Мотря) (інв. № М-3633. 1982 р. Полотно, олія. 100x78,5 см). Попоясне зображення молодої дівчини та чоловіка похилого віку, повернутих обличчям один до одного. У дівчини довге каштанове волосся, заплетене у дві коси. Одягнена вона в жовтий корсет з візерунком та сорочку блакитного кольору з червоними квітами та зеленими листками. На шії два разки намиста жовтого та помаранчевого кольорів. На грудях стилізована прикраса овальної форми. Чоловік з сивим довгим волоссям, сивими бровами та вусами. На ньому візерунчастий червоно-жовтий з блакитним обрамленням одяг. Чоловік і жінка тримають один одного за руки.

14. Картина «Вечірня пісня» (інв. № М-3634. 1995 р. Полотно, олія. 95x77 см). На зеленому фоні зображено три погрудні напівпрозорі жіночі постаті в обрамленні стрічок малинового кольору. Між ними зображена куля зеленого, жовтого, бузкового та вкрапленням червоного кольорів. По всій картині відображення стилізованих зірочок. У нижній частині картини зображено звивисту дорогу, вершників на конях та українські хатинки.

15. Картина «Їхав козак на війноньку» (інв. № М-3635. 1989 р. Полотно, олія. 103,5x98,5 см). На передньому плані попоясне зображення жінки, одягненої у вишиванку, на голові жовта хустина. Обидві руки зігнуті в ліктях. Складеними навхрест кистями рук жінка тримається за плетений тин. За задньому плані за жінкою зліва – чоловік на коні в синьому жупані з

накидкою, червоних шароварах та чоботях. На голові смушева шапка, в лівій руці чоловік тримає шаблю. Праворуч від жінки – фрагмент української хати. У верхній частині картини віддалені зображення вершників, які розташовані один за одним. Далі видніються хатинки та жовто-рожеві хмарки.

Висновки. Таким чином, розглянувши нові надходження мистецьких робіт Василя Завгороднього до фондового зібрання НІЕЗ «Переяслав», переконуємося у високому професіоналізмі й майстерності відомого українського митця. Колекція його мистецьких творів, які зберігаються у фондовій збірці Заповідника є важливим джерелом для дослідження творчого доробку майстра, який міцно пов'язав свою творчість з життям українського народу, з його історією, культурою та національними традиціями.

Список використаних джерел

1. Арідова С. Малюю тебе і співаю тебе, бо любити й мовчати несила / С. Арідова // Українське слово. – К., 2004. – С. 13.
2. Афоніна А. Свої сюжети Василь Завгородній знаходить на вулиці / А. Афоніна // Хрещатик, 1999.
3. Бондаренко В. Дає вербовій гілці голос / В. Бондаренко // Робітнича газета, 1982.
4. Василь Завгородній: Альбом / Авт.-упоряд. Є. Шевченко. Вступ. стат. І. Пошивайла. – К.: Народні джерела, 2005. – 72 с. іл.
5. Губко О. Золотий ужинок митця / О. Губко // Сільський час, 2005.
6. Губко О. Мелодії і барви / О. Губко // Літературна Україна, 1969.
7. Губко О. Співець українського козацтва / О. Губко // Образотворче мистецтво. – 2001. – № 3. – С. 73.
8. Диба А. Народжено натхненням / А. Диба // Літературна Україна, 1980.
9. Зданевич В. Талант / В. Зданевич // Вечірній Київ, 1984.
10. Інвентарна книга № 1. Переяслав-Хмельницький історичний музей. Скульптура. Основний фонд. Шифр «С». – Переяслав-Хмельницький, 1978. – 99 с.
11. Інвентарна книга № 4. Переяслав-Хмельницький історико-етнографічний музей. Основний фонд. Мистецтво. Шифр «М». – Переяслав-Хмельницький, 1983. – 198 с.
12. Київський літопис ХХІ ст. Визначні імена і підприємства держави Україна. – К.: «Видавничий центр «Метр», 2004-2005. – С. 134.
13. Київський літопис ХХІ ст. Визначні імена і підприємства держави Україна. – К.: «Видавничий центр «Метр», 2006. – С. 32.
14. Малюта І. Написав – як малював / І. Малюта // Українська культура. – К., 2008. – С. 28–30.
15. Матвієнко Н. Багате Василеве серце / Н. Матвієнко // Молода гвардія, 1972. – С. 3.
16. Мистецький олімп. Митці України. – К.: ТОВ «Український видавничий комплекс», 2015. – С. 68–73, С. 304–305.
17. Петрова С. Співак і художник / С. Петрова // Хрещатик, 2004. – С. 13.
18. Пошивайло І. Співець лицарської звитяги / І. Пошивайло // Сучасність. – 2006. – № 2. – С. 116–119.
19. Пошивайло І. Співець козацької звитяги: Василь Завгородній / І. Пошивайло // Народне мистецтво. – 2005. – № 3–4. С. 12–14.

20. Пригонюк С. Слава козацька у творчості народного митця Василя Завгороднього / С. Пригонюк // Волинський музейний вісник: Наук. зб.: Вип. 7. Луцьк, 2015. – 552 с.
21. Пригонюк С. Творчість Василя Завгороднього: історіографія дослідження / С. Пригонюк // Переяславіка: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»: зб. наук. ст. – Переяслав-Хмельницький, 2017. – Вип. 12 (14). – 556 с.
22. Роботи Василя Завгороднього (із фондової колекції Національного історико-культурного заповідника «Переяслав»): альбом-каталог / уклад: І. Гайдаєнко, С. Пригонюк. – К.: ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост-Прим». 2018. – 182 с.
23. Український літопис ХХІ ст. Визначні імена і підприємства держави Україна. – К.: «Видавничий центр «Метр», 2008. – С. 160–161.
24. Чорна . Дерево, різець, душа / І. Чорна // Рідна природа. – 1989. – С. 34–37.
25. Чуйко Т. Соло і хори Василя Завгороднього / Т. Чуйко // Народне мистецтво. – 1997. – № 2. – С. 40–41.

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ.
ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

Бедь В.В.,

доктор богословських наук, доктор юридичних наук, професор,
ректор Карпатського університету імені Августина Волошина,
вул. Гойди, 4, м. Ужгород, Україна
ORCID ID: 0000-0002-1817-8195

Гал Ю.Ю.,

старший викладач кафедри богослов'я, філософії та гуманітарних наук
Карпатського університету імені Августина Волошина
та Ужгородської української богословської академії
вул. Гойди, 4, м. Ужгород, Україна
ORCID ID: 0000-0003-3802-8255

Понзель В.В.,

старший викладач кафедри богослов'я, філософії та гуманітарних наук
Карпатського університету імені Августина Волошина
та Ужгородської української богословської академії
вул. Гойди, 4, м. Ужгород
ORCID ID: 0000-0002-2841-6011

**100-РІЧЧЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ПОМІСНОГО ПРАВОСЛАВНОГО
СОБОРУ ТА ОБРАННЯ СВТ., СВЦМ. ВАСИЛЯ ЛИПКІВСЬКОГО
МИТРОПОЛИТОМ КИЇВСЬКИМ І ВСІЄЇ УКРАЇНИ,
ПЕРШОІЄРАРХОМ УАПЦ**

Актуальність проблеми дослідження обумовлена складною ситуацією сучасного процесу державотворення, церковного будівництва та визначенням ролі церкви у цих процесах. Релігія відіграє важливу роль у питанні націотворення та формуванні ідеї державності, водночас є наслідком правильних рішень, які свідчать про об'єднання нації, про консолідацію суспільства навколо традиційності та історичної цінності віри свого народу. Особливо гостро постає така проблема, коли державотворення відбувається в умовах викликів інформаційного XXI століття [1]. Адже процес глобалізації

та інтеграції поглинув усі суспільні процеси, зменшуючи роль національних та релігійних ознак. Людство постало перед новаціями, які потребують нових уявлень про цінності та компетентності. Індивідуальність є неодмінним атрибутом прогресу в умовах глобалізації, водночас втрачає своє «особливе» значення в умовах всепоглинаючого глобалізму. Українська державність перебуває все ще у процесі становлення та утвердження, хоч історичні витоки сягають давніх античних та подальших часів, зокрема, у період Середньовіччя. Так, Русь була середньовічною державою, з розвиненими на той час суспільно-політичними, релігійними процесами та соціально-економічною структурою. За Володимира Великого в Русі християнство було проголошено державною релігією, що стало чинником для централізації влади та об'єднання народу навколо Київського князя. Також єдність віри та Церкви сприяли утвердженню авторитету державної влади та активізації зовнішньої політики держави. Таким чином, визнання християнства державною релігією у період Середньовіччя для Русі стало одним із важливих факторів подальшого формування державності. Впродовж розвитку історії українська державність з різних причин декілька раз втрачала свою незалежність і, відповідно, Українська Церква також зазнала руйнувань. Козаки змогли відновити православну митрополію 1620 року, проте із втратою державної незалежності осередок церкви занепав. Москва успадкувала православ'я та проголосила створення патріархату.

На початку ХХ століття українці розпочали черговий етап боротьби за відновлення незалежності України, і відповідно серйозним кроком для утвердження незалежності держави було проведення Всеукраїнського Помісного Православного Собору та обрання Василя Липківського Митрополитом Київським і всієї України, Першоієрархом Української Автокефальної Православної Церкви. Так, в умовах революції та утвердження своєї держави, політичні лідери прагнули відновити діяльність автокефальної Церкви. Було проведено ряд спроб проголошення незалежної від РПЦ Церкви. Але головною умовою проголошення самостійної Церкви було проведення церковного собору [7]. Тому, завдяки революції в українській нації з'явилась можливість створення своєї автокефальної Церкви. Спершу УЦР на чолі з прихильниками автономії не наважилися на проголошення відокремлення Української Церкви від Російської. П. Скоропадський, який очолив Українську державу після УЦР прагнув створити незалежну Українську Церкву, ініціював проведення другої сесії Всеукраїнського Помісного Православного Собору, впровадження українізації богослужінь і перекладу Св. Письма українською мовою, відкриття державного фінансування та вирішення окремих проблем церковного життя, проте антигетьманське повстання завадило досягненню його мети. Відповідні намагання щодо утвердження незалежної української Церкви було зроблено і владою Директорії, але подальша окупація України

комуністичною Москвою, також загальмувала процеси українського церковного будівництва в 20-х рр. минулого століття.

Продовжуючи ідею П. Скоропадського, Всеукраїнська Православна Церковна Рада відстоювала Українську Церкву шляхом українізації парафій по всій Україні, які проводили богослужіння українською. В період встановлення комуністично-радянської влади було запроваджено більшовицький закон, який відмежовував церкву від держави. Такою законодавчою підставою скористалися представники українських парафій та проголосили про створення Української Автокефальної Православної Церкви на чолі з Митрополитом Василем Липківським в жовтні 1921 р. Отже, було сформовано інститут незалежної Української Церкви, діяльність якої надалі буде заборонена московським комуністично-радянським окупаційним режимом Союзу РСР.

З відновленням незалежності України, буде відновлено і діяльність Української Автокефальної Православної Церкви.

Дослідження створення Української Автокефальної Православної Церкви є важливою подією в житті українського націотворення, державного та церковного будівництва. Тому ця подія була досліджена багатьма науковцями. Окремо І. Сухоплюєв висвітлив проблему ідейно-теоретичного обґрунтування радянського антирелігійного законодавства на підставі праць В. Леніна [8]. В'ячеслав Липинський, у статтях-відповідях уміщених у часописі «Америка» в грудні 1923 р., аналізував проблему боротьби за автокефалію Української Церкви [5]. Українські історики Д. Дорошенко [4] та О. Лотоцький [5], які належали до державницького напрямку української історіографії, присвятили історії УАПЦ розділи своїх праць. Цінним у справі наукового дослідження проблеми правових засад автокефального устрою Української Церкви є науковий доробок історика церкви, міністра сповідань гетьманського уряду, дійсного члена НТШ та УНТ Олександра Лотоцького [7].

Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ (14 – 30 жовтня 1921) став реальною інституцією відновлення незалежної Української Церкви, після несправедливого включення Київської митрополії до Московського патріархату в 1686 р.

В 1921 р. було поновлено історичну справедливість щодо формування української самостійної церкви, яка ідентифікує та визначає національну державу. Відтак здобуття автокефалії Православною Церквою України в 2018 – 2019 рр. та підписання і вручення Томоса про автокефалію Українській Церкві 5 – 6 січня 2019 р. є закономірними етапом боротьби за українську церковну незалежність, зокрема, в 20-х – 30-х рр. минулого століття.

100-річчя Всеукраїнського Помісного Православного Собору та обрання Василя Липківського Митрополитом Київським і всієї України,

Першоієрархом Української Автокефальної Православної Церкви є визначною подією в новітній історії української нації.

Список використаних джерел

1. Андрусишин Б. Церква в Українській Державі 1917–1920 рр. (доба Директорії УНР). Київ : Либідь, 1997. 176 с.
2. Анненко М. А погляньмо на другий бік медалі. *Церква й Життя. Орган Українського Православного Братства ім. Митрополита Василя Липківського*. 1968. № 3/66 за травень– червень. Рік XII. С. 9–11.
3. Волчанський Юзеф, о. В атаці радянського терору. Мартирологія отця інфулата Теофіла Скальського, настоятеля парафії св. Олександра в Києві. *Колегія. Часопис Інституту релігійних наук св. Томи Аквінського у Києві*. 2009. № 4 (17). С. 27.
4. Дорошенко Д. Православна церква в минулому й сучасному житті українського народу. Берлін, 1940. 69 с.
5. Липинський В. Релігія і церква в історії України. (Передрук статей з «Америки»). Нью Йорк, 1956. 111 с.
6. Лотоцький Віталій, прот. Україномовна церковна преса на Волині у міжвоєнний період (20–30-ті рр. ХХ ст.): поява, роль, значення. *Волинська єпархія: минуле і сьогодення (992–2012 рр.)* Зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 1020-річчю Волинської єпархії. Луцьк, 2012. С. 16–24.
7. Лотоцький О. Г. Українські джерела церковного права. Варшава, 1931. Т. 5. Кн. 1. 318 с.
8. Сухоплюев И. Церковное контрреволюционное движение на Украине Октябрьская революция. *Первое пятилетие. 1917–1922*. Х.: Госиздат Украины, 1922. С. 259–275.

УДК 811.112.2+811.161.2]’373.22

Козак А.Ю.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра

Донецького національного університету ім. Василя Стуса

науковий керівник: **Білецька О.В.,**

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології

Донецького національного університету ім. Василя Стуса

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ ІМЕННИКІВ-ФІТОНІМІВ У СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Анотація. Статтю присвячено вивченню структурно-семантичних особливостей багатокомпонентних іменників у німецькій та українській мовах. Дослідження проведено на матеріалі складних іменників-фітонімів, вилучених методом суцільної вибірки з універсального словника німецької мови та тлумачного словника української мови. Корпус фактичного матеріалу складається з 167 одиниць німецькою мовою та 27 одиниць українською мовою. У пропонованій статті наведено структурно-семантичні особливості багатокомпонентних слів.

Ключові слова: словоскладання, композит, лексична одиниця.

Сучасний світ знаходиться в постійному русі, який призводить до певних змін у суспільстві і його стрімкого розвитку. Водночас збільшується обсяг знань про оточуючий світ, відповідно до чого виникає потреба у відображенні нових понять та явищ в лексиці, що призводить до розвитку та вдосконалення мови, чим і пояснюється гнучкість словникового складу мови. Зазвичай такі зміни дуже швидкі, що зумовлює необхідність постійного і регулярного дослідження мови.

Провідним шляхом збагачення словникового складу сучасних німецької та української мов є словотвір, який є об'єктом багатьох наукових розвідок, в яких розглянуті важливі теоретичні засади, словотворчі моделі та семантика складних, похідних і складно-похідних слів. Роботи I. Barz, E. Donalies, W. Fleischer, W. Schindler, Г. О. Винокура, В. Кульчицький, К. О. Левковської, М. А. Магеррамової, І. Г. Ольшанського, Є. В. Розен, М. Д. Степанової, та ін. присвячені дослідженню словотвору сучасної німецької мови. В українській мові цим питанням займались К. Г. Городенська, М. Я. Плющ, Т. Й. Лещук та ін.

Словоскладання є найпродуктивнішим способом словотвору в сучасній німецькій мові та посідає другу позицію, після афіксації, у сучасній українській мові. Проблемам словоскладання присвячені дослідження I. Barz, H. Brinkmann, G. Fanselow, W. Fleischer, W. Kürschner, W. Motsch, H. Ortner, L. Ortner, St. Žerič, В. С. Вашуніна, В. М. Павлова, М. Д. Степанової та ін. в німецькій та Т. С. Володіна, К. Г. Городенська та ін. в українській мовах.

Підвищений дослідницький інтерес до питань словоскладання разом із постійним розширенням лексичної системи за рахунок утворення нових одиниць шляхом словотвору, а також вивчення складних слів у різних більш вузьких галузях зумовлюють **актуальність** пропонованого дослідження.

Об'єктом дослідження є складні іменники-фітоніми у сучасних німецькій та українській мовах.

Предметом дослідження є структурно-семантичні особливості зазначених одиниць.

Мета роботи полягає у дослідженні особливостей зовнішньої структури та внутрішньої організації іменникових композитів на позначення рослин у сучасних німецькій та українській мовах.

Матеріалом дослідження слугують 167 лексичних одиниць німецькою мовою та 27 лексичних одиниць українською мовою, отриманих методом суцільної вибірки з лексикографічних джерел, а саме: універсальний словник сучасної німецької мови DUDEN та Великий тлумачний словник української мови за редакцією В. Т. Бусела.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **практичних завдань**:

- 1) аналіз наявної теоретичної літератури та визначення теоретичної бази дослідження для проведення подальшого практичного аналізу;
- 2) розгляд загальних теорій словоскладання у сучасній лінгвістиці;

3) визначення практичного матеріалу дослідження шляхом вибірки з тлумачних словників сучасних німецької та української мов;

4) опис структурних особливостей складних іменників-фітонімів у досліджуваних мовах;

5) вивчення семантичних особливостей фітонімів-комполітів у сучасних німецькій та українській мовах.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що робота являється однією з перших спроб, присвячених комплексному структурно-семантичному дослідженню іменників-фітонімів в порівняльному аспекті – в українській та німецькій мовах.

Отже, пропоноване дослідження присвячене аналізу іменникових комполітів-фітонімів у сучасних німецькій та українській мовах, напр.:

нім.: *Der Lebensbaum* 'туя', *der Feldedelpilz* 'печериця', *der Kastanienbaum* 'каштан';

укр.: *райдерев*, *свинорій*, *стоголовник*.

За своєю структурою зазначені одиниці в більшості випадків складаються з двох нерозгалужених безпосередніх складників (далі – БС) – детермінативу (перший БС) та основного слова (другий БС), напр.:

нім.: *die Blau-alge* 'сині водорості', *der Pflaumenbaum* 'слива', *das Liebstöckel* 'любисток';

укр.: *сім'я-доля*, *диво-сил*, *між-плідник*.

В результаті аналізу частиномовної приналежності БС комполітів було виявлено, що за моделлю іменник + іменник утворено 98 лексичних одиниць (82 %) у німецькій мові і 5 лексичних одиниць (19%) в українській мові, напр.:

нім.: *der Schlauchpilz* 'сумчатий гриб', *die Erdbeeren* 'суниця', *die Feldblume* 'польова квітка';

укр.: *сім'яніжка*, *мати-мачуха*.

Модель прикметник + іменник представлена 7 прикладами (6 %) німецькою та 4 (15%) українською мовами, напр.:

нім.: *der Schwarz- kummel* 'чорнушка', *die Süß-kartoffel* – 'батат', *der Dürholz* 'сухостій';

укр.: *чисто-тіл*, *біло-вус*.

Найрідше вживаними моделями виявились модель дієслово + іменник та модель іменник + прикметник в німецькій мові та іменник + дієслово в українській мові, які представлені лише 1 прикладом відповідно, напр.:

нім.: *der Zitter-pappel* 'осина', *das Winter-grün* 'барвінок';

укр.: *каменеломка*.

Аналіз з'єднувальних елементів показав, що загалом БС складних слів поєднані без допомоги з'єднувальних елементів: 93 лексичні одиниці, 77 %, німецькою та 14, 54%, українською мовами, напр.:

нім.: *das Vergißmeinnicht* 'незабудка', *das Wurzelhaar* 'кореневий волосок';

укр.: *запри-дух, трилисник*.

Найпоширенішим з'єднувальним елементом в німецькій мові є *-e(n)-*, 25 лексичних одиниць, 21 %, а в українській мові *-о-*, 8 лексичних одиниць, 30%, напр.:

нім.: *die Geld(e)rosen* 'калина', *der Kastanie(n)baum* 'каштан';

укр.: *верболіз, стоголовник*.

При дослідженні вибірки було виявлено, що за структурно-семантичним типом зв'язку між БС композитів всі складні слова німецькою мовою мають виключно детермінативний тип зв'язку, при якому основне слово визначає весь композит, а детермінатив, що залежить від нього, додає додаткових характеристик, 167 одиниць, 100 %, напр.:

нім.: *das Riedgras* 'осока', *der Aprikosenbaum* 'абрикоса', *der Lorbeerbaum* 'лавр'.

Аналіз вибірки українською мовою в свою чергу показав, що типи зв'язку представлені як детермінативним, так і копулятивним. Загалом серед композитів переважає детермінативний тип зв'язку, 17 одиниць, 63 %, напр.:

укр.: *ломикамінь, двосім'янка, перекотиполе*.

Копулятивний зв'язок між безпосередніми складниками композитів представлений 10 лексичними одиницями, 37 %, напр.:

укр.: *мати-мачуха, сім'я-доля*.

Аналіз вибірки щодо синтаксичних відношень між БС показав, що найпоширенішими являються типізовані композити в обох порівнюваних мовах, вони представлені 92 одиницями в німецькій, та 18 лексичними одиницями в українській мові, напр.:

нім.: *die Gartenerdbeere* 'полуниця', *die Glockenblume* 'дзвіночок', *die Schlingpflanze* 'ліана';

укр.: *перекотиполе, сім'явмістище, трилисник*.

Кумулятивні відношення були виявлені у 48 композитах в німецькій та 6 лексичних одиницях в українській мові, напр.:

нім.: *der Biberbaum* 'магнолія', *das Schöllkraut* 'чистотіл', *der Ölbaum* 'оливкове дерево';

укр.: *сім'ядоля, запридух, золототисячник*.

Найменшу кількість лексичних одиниць становить група ідіоматичних композитів – 25 складних слів в німецькій, та 4 – в українській мові, напр.:

нім.: *die Himmelsleiter* 'синюха', *die Pfefferhütlein* 'бруслина', *der Rosenholder* 'трояндовий бузок';

укр.: *мати-мачуха, сім'яніжка, біловус*.

За синтаксичними відношеннями між БС складні слова також можна поділити на:

- атрибутивні композити, які представлені 8 одиницями німецькою та 3 одиницями українською мовою, напр.:

нім.: *der Schwarzkümmel* ‘чорнушка’, *der Flachwurzel* ‘мичкувата коренева система’, *die Blaualge* ‘синьо-зелені водорості’;

укр.: *сухоребрик, біловус, чистотіл*;

- генітивні композити – налічують у німецькій мові 20 іменників, а в українській – 4, напр.:

нім.: *das Wurzelhaar – das Haar der Wurzel*, ‘кореневий волосок’, *der Beerenstrauch – der Strauch der Beeren* ‘ягідний кущ’, *der Sporenbehälter – der Behälter den Sporen* ‘спорова коробочка’;

укр.: *сім’явмістище, сім’яніжка*.

- прийменникові композити, які виявились найчисельнішою групою – 155 іменників німецькою та 17 українською мовою, напр.:

нім.: *das Hasenpappel* ‘мальва’, *das Löffelkraut* ‘ложечник’, *der Storchschnabel* ‘герань’;

укр.: *підберезник, прищвіток, міжплідник*.

Проаналізувавши вибірку, було виділено 5 тематичних груп:

- дерева;

- трав’янисті рослини;

- гриби;

- водорості;

- частини рослин.

Тематична група дерев об’єднує усі назви дерев та кущів та містить 49 лексичних одиниць на німецькій мові та 1 – українською мовою, напр.:

нім.: *der Waldknoblauch* ‘черемша’, *der Drachenbaum* ‘драцена’, *der Ölbaum* ‘оливкове дерево’;

укр.: *рай-дерево*.

До тематичної групи трав’янистих рослин належать 73 складних слова у німецькій, та 16 слів в українській мові, напр.:

нім.: *der Pfefferminze* ‘м’ята’, *die Erdschocke* – топінамбур, *die Schafgarbe* ‘деревій’;

укр.: *трилижник, перекотиполе, золототисячник*.

Група слів, що відносяться до частин рослин, складається з 23 композитів у німецькій та 9 в українській мові, напр.:

нім.: *die Blattachsel* ‘пазуха листа’, *die Fruchtkapsel* ‘сім’яна коробочка’, *das Hüllblatt* ‘покривний листок’;

укр.: *прищвіток, сім’яніжка, сім’явмістище*.

Найменшою за кількістю виявилась група водоростей, яка представлена лише 2 композитами німецькою мовою, напр.:

нім.: *die Blaualge* ‘синьо-зелені водорості’, *die Blutalge* ‘червоні водорості’.

В українській мові складних слів на позначення водоростей виявлено не було.

У ході проведеного дослідження було виявлено, що проаналізовані складні назви рослин у більшості випадків являються іменниковими

композиціями, тобто утворені виключно з іменникових основ за моделлю «іменник + іменник», та є повноскладними композиціями, БС яких поєднані між собою без допомоги з'єднувального елемента. Структурно-семантичний аналіз показав, що переважає детермінативний тип зв'язку між БС композиції, при якому основне слово характеризує композит в цілому, а детермінатив, що залежить від нього, надає додаткових уточнюючих характеристик. За синтаксичними відношеннями між БС складних іменників переважають типізовані прийменникові композиції. Найчисельнішою тематичною групою виявилась група трав'янистих рослин.

Список використаних джерел

1. Duden (2016): Die Grammatik. Unentbehrlich für richtiges Deutsch. 9., vollständig überarbeitete und aktualisierte Auflage. Berlin: Dudenverlag (Duden 4). 716 S.
2. Danzl L. Kontrastive Lexikologie der deutschen und ukrainischen Sprachen. 400 S.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) Уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

Колесник Р.Д.,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

науковий керівник: *Рибалка Я.І.,*

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ФІРМОНІМІЇ м. ДНІПРА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Мова — це система, яка перебуває у постійному розвитку. Вона поповнюється термінами на позначення нових явищ та реалій. Так на сучасному етапі, ми спостерігаємо активний розвиток фірмонімії. Це пов'язано з потребою номінації певних фірм, організацій, компаній. Фірмоніми виникли під час появи економічних відносин у суспільстві. З того часу і до XVII століття люди послуговувались антропонімами — власними іменами [1]. Їх застосовували як марки для певного предмету за іменем виробника.

На початку XXI століття О. О. Белей увів у науковий обіг термін «фірмонім». Під ним науковець розумів: «власну назву комерційно-виробничого об'єднання людей» [2, с. 30]. Ця одиниця утворена від слова фірма «організація, що веде господарську діяльність» + онім [2]. Вибір терміна дослідник обґрунтовує етимологічною прозорістю, повнотою та точністю передачі позначуваного об'єкта, зауважуючи, що його вживання не порушує системність української ономастичної термінології [2]. І досі на це визначення спирається більшість лінгвістів.

Зацікавлення фірмонімією в українському мовознавстві зумовлено розвитком економіки. В Україні у кінці ХХ – на початку ХХІ століть з'явилося багато комерційно-виробничих підприємств, які потребували найменувань. Це призвело до «номінаційного вибуху», що привернув увагу лінгвістів. Таку особливість спостерігаємо і на сучасному етапі розвитку фірмонімії.

Яскравим прикладом цього явища є фірмонімія м. Дніпра, яка активно розвивається. Підприємці намагаються знайти оригінальні назви для своїх організацій, з метою привернути увагу більшої кількості споживачів.

Фірмонімія м. Дніпра зберегла світову традицію. Саме тому продуктивною є група, до якої залучають імена міфічних героїв: перукарня «Юнона» (м. Дніпро, вул. Калинова, 1), гриль-бар «Фаетон» м. Дніпро, просп. Слобожанський, 74 А), школа йоги «Оріон» (м. Дніпро, вул. Шевченка, 20), фітнес-клуб «Аполлон» (м. Дніпро, вул. Набережна Перемоги, 82 Б), салон краси «Афродіта» (м. Дніпро, просп. Миру, 14).

Та не завжди власники крамниць обирають доречні й логічно обґрунтовані назви.

Наприклад, назва зоомагазину «Сита морда» (м. Дніпро, просп. Слобожанський, 14). Ми вважаємо недопустимим у фірмонімії вживання емоційно забарвленої лексеми «морда» з пейоративним значенням. Це відштовхує потенційних покупців.

Недоречною, на наш погляд, є назва магазину одягу та взуття «М'ясо» (м. Дніпро, Європейська площа, 1 Д). Вона не відповідає напрямку діяльності організації. Цей фірмонім був би доречним для магазину м'ясних виробів.

Назва ТРЦ «Наутілу» (м. Дніпро, вул. Калинова, 8 Д) немає нічого спільного з його діяльністю, позаяк наутілу — це назва моллюску роду восьминогів.

За назвою магазину електроінструментів «Dnipro-M» (м. Дніпро, просп. Слобожанський, 125) реципієнт не зможе зрозуміти напрям діяльності організації.

Недоречною є назва магазину одягу великих розмірів «Богатир» (м. Дніпро, просп. Олександра Поля, 8). В українському фольклорі богатири — княжі вояки з надлюдськими здібностями. Можливо, засновники закладу асоціюють цю номінацію зі статурою людини. Однак, вважаємо, що нетолерантно вказувати людям на особливості фігури.

Не асоціюється назва магазину жіночого одягу «VOVK» (м. Дніпро, вул. Глінки, 2) із напрямом його діяльності. Цей фірмонім у своїй семантиці має, як нам здається, негативне забарвлення, оскільки вовк — хижа тварина.

Використавши такі назви, підприємці хочуть активізувати функцію атрактивності, яка притаманна фірмонімам. Та бачимо, що часто засновники компаній забувають про естетичну функцію. Використання недоречних назв відштовхує споживача і має негативні економічні наслідки для компанії.

У більшості випадків фірмонімія м. Дніпра представлена назвами, коли номінація доречна. Тоді фірмоніми виконують атрактивну та естетичну функції, а також викликають асоціації в реципієнта. Такі назви оригінальні та приваблюють покупця.

Наприклад, назва магазину канцелярських товарів «Акварель» (м. Дніпро, просп. Слобожанський, 109 А). Реципієнт відразу асоціює акварель з товаром для малювання і розуміє, що в цьому магазині можна придбати схожу продукцію.

Багато хто зверне увагу на назву офтальмологічної клініки «Новий зір» (м. Дніпро, вул. Василя Жуковського, 21 А). Це зумовлено вживанням лексеми «новий», яка викликає довіру у відвідувача. Більша ймовірність того, що пацієнт захоче звернутись до цього закладу.

Доречною є назва магазину м'ясних виробів «М'ясолюб» (м. Дніпро, вул. Калинова, 8/1). У фірмонімі вже закладений вид товару, який можна придбати в магазині. У назві також маємо орієнтацію на певну групу споживачів — люди, які люблять м'ясо.

Засновники магазину побутової техніки «Євротехніка» (м. Дніпро, вул. Січових Стрільців, 5) у назві репрезентували не лише категорію товарів, які вони продають, але й покупець може дізнатись, що ці товари привезені з Європи.

Емоційно забарвлену назву має магазин іграшок «Умка» (м. Дніпро, просп. Слобожанський, 74). Фірмонім, де використано ім'я героя мультфільму, привабить не лише дітей, а й дорослих покупців.

У назвах комерційно-виробничих організацій м. Дніпра виділяємо також групу відантропонімних фірмонімів. Передусім це фірмоніми, які часто є іменами власників організацій. Прикметно, що найчастіше жіночі імена стають фірмонімами: квітковий бутик «Nina» (м. Дніпро, просп. Слобожанський, 107), магазин косметики «Єва» (м. Дніпро, просп. Слобожанський, 73), магазин господарських товарів «Аврора» (м. Дніпро, вул. Калинова, 14), магазин дитячого одягу «Анастасія» (м. Дніпро, вул. Калинова, 8 Д), магазин жіночого одягу «Оксана» (м. Дніпро, вул. Січових Стрільців, 8 А).

Отже, особливістю фірмонімії м. Дніпра є відповідність світовим традиціям, коли представлені фірмоніми в повній мірі виконують свою атрактивну та естетичну функції. Однак маємо поодинокі фірмоніми, вживання яких недоречно і вони не виконують естетичну функцію. Виокремлюємо групу відантропонімних фірмонімів, де продуктивно використовують жіночі імена. Часто вони асоціюються з іменами власників організації. Активно послуговуються фірмонімами, які є іменами міфічних персонажів. Цей прийом є традиційним. Та застосування всіх цих груп фірмонімів має одну мету — бути оригінальним і привернути увагу реципієнта.

Список використаних джерел

1. Антропонім. *Українська мова : енциклопедія*. Київ : Українська енциклопедія, 2000. С. 29–30.
2. Белей О. Сучасна українська ергонімія: Власні назви підприємств Закарпаття. Ужгород : [б.в.], 1999. 111 с.
3. Вербич С. Сучасна українська онімна лексика: функціональний аспект. *Вісник НАН України*. Київ: Академперіодика, 2008. № 5. С. 54–60.
4. Горожанов Ю. Ергоніми відонімного походження в комунікативному просторі міста Луцька: структурно-семантичні особливості. *Волинь філологічна: текст і контекст*. Луцьк : Вид-во Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2014. Вип. 17. С. 61–68.
5. Титаренко А. Структурно-семантичні особливості фірмонімів Кривого Рогу. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг : КДПУ, 2012. Вип. 7 (2). С. 72–82.

УДК 371:811(485)

Петренко К.П.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра,
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,
ЛЗЗСО №4 ЛМР, вчитель англійської мови

ТЕХНОЛОГІЯ CLIL В СУЧАСНІЙ МЕТОДИЧНІЙ НАУЦІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті розглядається проблема моделювання нетрадиційного для української школи навчання іноземною мовою на основі предметно-мовного інтегрованого підходу. Технологія CLIL навчання досліджується з точки зору теорії методики вивчення іноземних мов та розглядається у працях провідних методистів сучасності.

Ключові слова: CLIL, технологія, метод, іноземна мова, інтеграція.

Навчання іноземним мовам сьогодні є пріоритетним як ніколи в системі освіти. Сучасне життя, позначене світовою глобалізацією економіки і культури в цілому, обумовлює необхідність володіння іноземними мовами, що породжує нові вимоги до процесу навчання мовам, щоб зробити його більш ефективним та успішним. Тому завдання основної школи виражається у необхідності організувати процес навчання іноземним мовам таким чином, щоб вже на базовому рівні учні володіли комунікативною компетентністю, тобто здатністю розуміти і висловлюватися мовними засобами, а також метакомунікативними здібностями у сфері міжкультурної комунікації.

Ми вважаємо, що без досить високого рівня внутрішньої мотивації учнів, яка формується на основі усвідомленої значимості здобутих знань і їх практичної спрямованості в процесі подальшого мовного вдосконалення, складно досягти високих результатів при навчанні як основної мови, так і іноземної в умовах, коли знання двох мов вважається освітньою нормою. Однак, при правильній організації навчального матеріалу, і в цілому процесу навчання, успіх у навчанні іноземних мов у загальноосвітній школі є цілком реальний. Ми звернемося до досвіду роботи з іноземною мовою, в нашому випадку англійською, і дослідимо своєрідність методики викладання CLIL дисциплін в загальноосвітній школі з точки зору теорії та практики методичної науки.

Технологія CLIL (Content and Language Integrated Learning: предметно-мовне інтегроване навчання) є одним із видів білінгвального навчання і вже успішно застосовується в 20 європейських країнах. В Україні дана технологія не є настільки поширеною. Оскільки володіння англійською мовою, стає важливим освітнім ресурсом, який розширює вибір майбутньої професії випускників основної школи, для учнів відкриваються нові можливості продовження освіти і роботи. Завдяки впровадженню методики CLIL відбувається розвиток лінгвістичних і комунікативних компетенцій з урахуванням сучасного формату, необхідного для успішного особистісного, загальнокультурного і професійного розвитку учнів.

CLIL на уроках дає можливість взаємодії іноземною мовою, і при цьому не вимагає додаткового часу в навчальному плані. Таким чином, існує об'єктивна необхідність використання в українських школах зарубіжного досвіду навчання предметного знання іноземною мовою спираючись на інтегрований предметно-мовний підхід.

Дослідження теорії інтегрованого предметно-мовного підходу в європейській науці почалася в 1990-2000-і рр. Д. Марш вважається її основоположником, а відомий методист Д. Койл запропонувала методологію чотири «С» [4]. Практика впровадження даного підходу набула поширення в освітніх установах країн Прибалтики, Фінляндії, Нідерландів, Іспанії, Великобританії і Канади.

У вітчизняних школах та інститутах у 40-60-ті роки ХХ століття було поширене викладання загальноосвітніх предметів іноземною мовою: Л. Виготський, Н. Жинкін, Л. Щерба, присвячували свої дослідження питанням співвідношення мислення й мови другою мовою [6]. У дисертації К. Григор'євої досліджено педагогічні та психологічні проблеми викладання CLIL дисциплін для студентів технічного вузу [2], Р. Заріпова також змодельовала процес навчання на білінгвальній основі [3]. Проте в сучасній українській методичній науці практично відсутні дослідження методики організації викладання CLIL дисциплін як одного з досить ефективних нетрадиційних методів навчання, що зумовило вибір теми даного

дослідження.

Метою статті є дослідження особливостей технології CLIL в сучасній методичній науці.

Термін Content and Language Integrated Learning (CLIL) був вперше використаний Д. Марш в 1994 році. Згідно автора, про поняття «Інтегрованого предметно-мовного навчання» (CLIL) можна говорити в тих випадках, коли мова йде про дисципліни або певні теми в рамках даних дисциплін, вивчення яких проводиться іноземною мовою і при цьому переслідує дві мети: вивчення змісту даної навчальної дисципліни і одночасне вивчення іноземної мови [4].

Слід зазначити, що дане поняття має широку інтерпретацію і тільки в європейській науково-методичній літературі використовується більш 40 визначень Content and Language Integrated Learning (CLIL). Наприклад, визначення, прийняте Європейською комісією розглядає CLIL як концепцію, в рамках якої іноземна мова виступає в якості засобу навчання. Згідно повнішому визначенню Д. Марш, наведеним вище, CLIL має на увазі одночасне вивчення як дисципліни, так і безпосередньо іноземної мови. Таким чином, Д. Марш підкреслює, що використання CLIL спрямоване на досягнення двох цілей: вивчення іноземної мови та навчальної дисципліни [6]. Використання даної ідеї дозволяє вивчати іноземну мову не виділяючи додаткові аудиторні години на її безпосереднє вивчення, так як вона виступає в якості засобу навчання інших предметів.

П. Болл вважає, що використання CLIL дозволить учням в першу чергу, значно підвищити рівень володіння іноземною мовою. На думку автора, володіння іноземною мовою на високому рівні не є необхідною умовою для освоєння досліджуваної дисципліни. Однак даний підхід до трактування CLIL піддався значній критиці. Науковець також розглядає іноземну мову, зокрема англійську як основне вміння (core skill), володіння якою на високому рівні дозволяє учням розвивати комунікативні навички [7].

Подібне розуміння CLIL є ключовим в світлі змін, що відбуваються в сфері освіти і в суспільстві в цілому, внаслідок швидкого розвитку Інтернет-технологій і процесу глобалізації [5, с. 12].

На думку Д. Койла, існують об'єктивні причини, завдяки яким ідея предметно-мовного інтегрування має вищий мотивуючий потенціал у порівнянні з іншими, а саме:

1. Необхідність вивчення змісту дисципліни мотивує учнів до підвищення рівня володіння іноземною мовою.

2. Використовується лексичний підхід, завдяки якому учні помічають і аналізують мовні структури та лексичні одиниці, наприклад, під час читання тексту.

3. Має місце занурення в мовне середовище, а також усвідомлення важливості власних досягнень в процесі навчання.

4. Особливого значення набуває зміст навчальної дисципліни, в той час як в інших методиках навчання іноземних мов зміст навчальної дисципліни служить ілюстрацією досліджуваних мовних структур [8].

Багато дослідників [7; 8] виділяють два основні підходи в реалізації предметно-мовного інтегрування в освітньому процесі:

1. *Content-driven education*, при якому процес навчання сконцентрований в першу чергу на вивченні змісту навчальної дисципліни.

2. *Language-driven education* зфокусовано на вивченні іноземної мови на базі предметного змісту.

Слід зазначити, що такий розподіл умовний, і обидва підходи використовуються одночасно, взаємно доповнюючи один одного. У таблиці представлена схема, що демонструє основні підходи в реалізації предметно-мовного інтегрування в процес навчання.

Навчання змістовного характеру			Навчання мовного характеру	
Повна іммерсія	Часткова іммерсія	Вивчення дисциплін іноземною мовою	Практичні заняття з вивчення іноземних мов і спеціалізованого контенту	Практичні навички використання ІМ, де частково використовуються тематичні модулі навчальних дисциплін (математика, історія, фізика та ін.)

Навчання, на думку П. Болл, є однією з основних особливостей CLIL завдяки використанню «послідовності понять» (conceptual sequencing), згідно з чим теми, що підлягають вивченню, представлені в горизонтальній (або вертикальній) послідовності і знаходяться в хронологічній або тематичній залежності [7].

В основі CLIL лежить той факт, що дисципліни навчальної програми викладаються і вивчаються іноземною мовою. Таким чином, дана технологія характеризується тим, що:

- іноземна мова стає способом вивчення змісту інших навчальних дисциплін;
- іноземна мова широко використовується в навчальній програмі;
- підвищується мотивація учнів;
- учні опановують іноземну мову в достатній мірі після 5–7 років навчання за двомовною програмою;
- перевага віддається швидкості, а не правильності мови, так як

наявність граматичних або лексичних помилок вважається невід'ємною частиною процесу мовного навчання. Учні розвивають швидкість і плавність мови, використовуючи іноземну мову як засіб комунікації;

- основною формуючою навичкою є читання.

Згідно з навчальним планом «4С», розробленим Д. Койлом у 1999 році, заняття з іноземної мови, побудоване на основі CLIL, має містити наступні елементи:

1. Зміст (Content) – отримання знань, а також формування умінь і навичок в рамках навчальної програми;

2. Комунікація (Communication) – використання іноземної мови для навчання та одночасне вивчення іноземної мови;

3. Пізнання, розуміння, когнітивна здатність (Cognition) – розвиток когнітивних навичок, які виступають сполучною ланкою між здатністю формулювати поняття (абстрактні або конкретні), іноземною мовою і сприйняттям інформації;

4. Культурна складова (Culture) передбачає формування і розвиток загальнокультурної компетенції [8].

Таким чином, навчання в рамках інтеграції предмета і мови проходить більш інтенсивно і успішно в порівнянні з традиційним навчальним процесом. Мотивація й активна участь – це рушійні сили, які пускають у хід механізми сприйняття і, таким чином, підвищують ефективність процесів інтеграції іноземної мови і предметного змісту

Отже, інтегрований предметно-мовний підхід CLIL (Content and Language Integrating Learning) – є одним із ефективних підходів при вивченні предметів іноземною мовою в Європі. Застосування даного підходу може допомогти вивчати іноземну мову, не виділяючи додаткових аудиторних годин на її безпосереднє вивчення, так як він виступає як засіб навчання. Ми виділили ряд позитивних характеристик, якими володіє предметно-мовне інтегроване навчання на ряду з комунікативним підходом. Перше, повне занурення в мовне середовище, за допомогою роботи з великим обсягом мовного матеріалу. Друге, розширення словникового запасу учнів за рахунок предметної термінології. Вважаємо, що дана технологія є доцільною для запровадження в освітній процес сучасної української школи.

Список використаних джерел

1. Выготский, Л.С. Мышление и речь. Москва : Лабиринт, 1999. 352 с.
2. Григорьева К.С. Формирование у студентов технического вуза иноязычной компетенции в сфере профессиональной коммуникации на основе технологии CLIL [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08; Казан. федер. ун-т. Казань, 2016. 223 с.
3. Зарипова Р.Р. Моделирование обучения на иностранном языке в вузе на основе интегрированного предметно-языкового подхода: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01; Марийск. гос. ун-т. Йошкар-Ола, 2016. 196 с.

4. Крашенинникова, А.Е. К вопросу об использовании предметно-языкового интегрированного обучения CLIL URL : http://www.rusnauka.com/3_ANR_2013/
5. Круківська І.А., Круківський М.М. Використання міжпредметних зв'язків на уроках англійської мови. *Іноземні мови*. 2002. № 3. С. 12–19.
6. Руднік Ю.В. Впровадження методики предметно-мовного інтегрованого навчання: за і проти (світовий досвід). URL : <http://elibrary.kubg.edu.ua/2896/1/>
7. Ball P. What is CLIL? URL : <http://www.onestopenglish.com/clil/methodology/articles/article-what-is-clil/-500453.article>
8. Coyle D. CLIL – a pedagogical approach. *Encyclopedia of Language and Education*. Springer, 2008. URL : <http://blocks.xtec.cat/clilpractiques1/files/2008/11/slrcoyle.pdf>

Сардига І.М.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра

Волинського національного університету імені Лесі Українки

науковий керівник: **Малімон Л.К.,**

кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ТЕРМІНО-СИСТЕМА «ФІНАНСИ». СЕМАНТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ

Сучасний світ характеризується невідомим розвитком науки, постійним зростанням ділових зв'язків та глобальними соціально-економічними змінами, котрі породжують зміни у лексико-семантичній системі мови. Особливу увагу в сучасному мовознавстві термінознавці приділяють дослідженню різних аспектів термінологічної лексики. Одним з основних інформативних шарів лексики мови науки є термінологія. У зв'язку з цим можна зробити висновок, що ступінь розвитку термінології має важливе значення у будь-якій галузі науки чи техніки. Проте майже невивченим залишається питання семантичної взаємодії термінологій та наявності зв'язків між ними у площині поняттєвого поля. Зокрема, спостерігається відсутність досліджень взаємовпливу галузевих підсистем у складі термінології окремої галузі науки, техніки чи практичної сфери діяльності. Кожна термінологія має зв'язок з різними шарами лексики (загальнолітературним, загальнонауковим, міждисциплінарним) та з термінологіями інших галузей знання. Вона виникає, функціонує, розвивається у взаємодії з оточенням.

Дане дослідження має за мету проаналізувати вплив семантичної та мотивуючої взаємодії на формування сучасної фінансової термінології. Актуальність дослідження зумовлена потребою глибшого вивчення семантичних процесів як продуктивних чинників термінотворення.

Під поняттям термінотворення розглядається створення матеріальної оболонки для вираження певного поняття. Про це свідчить, зокрема, той перелік способів термінотворення, що його наводять окремі автори (афіксація, словоскладання, абрєвіація тощо) [3]. Як і будь-яка мовна одиниця, термін має план вираження та план змісту. Тому неможливо виключити аспекти, пов'язані з утворенням термінологічного значення, із кола питань, що стосуються термінотворення. Особливості функціонування терміна на поняттєвому рівні розкриваються за допомогою плану змісту. А план вираження допомагає ідентифікувати термінологічне поняття на звуковому рівні, як елемент тієї чи іншої термінологічної системи. Так як план вираження та план змісту нерозривно пов'язані між собою, то дослідження структури та системи будь-якої термінології передбачає не лише вивчення закономірностей структурних зв'язків між термінологічними поняттями та внутрішніх системних зв'язків між поняттям та закріпленим за ним терміном, а також між окремими термінами у відповідній системі.

Поняття термін у представників різних дисциплін пов'язується із своїми поняттями та уявленнями, має неоднаковий зміст та визначається по своєму. Окремі філософи розуміють термін як скорочення дефініцій, певним чином ототожнюючи їх. Для лінгвістів ця тотожність є слушною лише при побудові математичних моделей словникових тлумачень термінів. В “Логическом словаре” Н.І. Кондакова окреслює термін як слово або словосполучення, яке є точною назвою чітко визначеного поняття. Терміном також називається і спеціальне слово чи вираз, прийняті для позначення чого-небудь у тому чи іншому середовищі, професії [5, с. 581].

Перш за все, термін належить до загального класу лексичних одиниць. Його приналежність до спеціальної лексики є вторинною, специфічною рисою, а ця специфіка в першу чергу обумовлена протиставленням термінологічної лексики загальнолїтературної. Термінотворення відбувається на базі наявних у мові слів загальнолїтературної лексики [1, с. 39]. Основна відмінність між терміном та побутовим словом полягає у специфічності вживання терміна, яка зумовлена тим, що він використовується для називання специфічних понять. Спеціальне поняття, як правило, має точні межі, що встановлюються на підставі наукового визначення — дефініції, яка одночасно висвітлює значення терміна. Тому дефініція є необхідним складником терміна, а її наявність — одним із критеріїв виділення термінологічної лексики зі складу мови [8].

Також, різниця між словом та терміном зумовлена тим, що вони відображають результати різних рівнів розумової діяльності — наукового мислення і побутового оперування уявленнями. Під час використання терміна у побуті, ми не задумуємося над науковим змістом відповідного поняття, а маємо на увазі поверхневі властивості відповідного денотата. Отже, термін – це співвіднесене з відповідним поняттям слово або

словосполучення, яке вступає в системні відносини з іншими словами, що відповідають поняттям відповідної галузі, і утворює спільно з ними термінологічну систему.

Стратифікаційна структура термінології зображає розмежування груп термінів за шарами. Кожен з яких містить споріднені за своїм походженням терміни, адже мовне поле є множиною слів, пов'язаних певними взаємовідносинами, які утворюють ієрархічно організоване структурне ціле. Таке поле містить ядро, утворене термінами, що найбільш широко вживаються для вираження понять свого поняттєвого поля [9, с. 34]. Відтак стратифікаційний аналіз передбачає виділення у складі досліджуваної термінології ядра та периферії.

У нашому дослідженні ядром термінології є сукупність термінів, кожен з яких належить лише до фінансової терміносистеми. Найбільшою складовою частиною ядра є банківські терміни. Це пояснюється тим, що банківська справа є одним із видів кредитної діяльності, пов'язаної з оперативним аналізом грошового обігу — специфічним як за своїм характером, так і за обсягом. Цей факт є причиною того, що банківська справа оперує значною кількістю термінів.

До периферії належать терміни, кожен з яких є одночасно членом ще принаймні однієї іншої терміносистеми (наприклад, фінансової та маркетингової). Периферія складається з термінів, які є або запозиченими досліджуваною термінологією з інших дисциплін, або запозиченими з досліджуваної термінології іншими дисциплінами. Наприклад, термін *commercial paper* хоча й зустрічається у словниках [7, с. 68] та текстах з фінансової справи, проте у деяких економічних словниках його подають з позначкою “*marketing*” — ‘an unsecured money market instrument issued by corporations to raise short-term funds’ (*перевідний вексель* ‘незабезпечений цінний папір грошового ринку, випущений корпорацією для наповнення короткострокових фондів’) [10, с. 160].

Термін “фінанси” походить від латинського *finantia*, що означає “обов’язкова сплата грошей”. В сучасному розумінні це слово почали застосовувати ще наприкінці XIII ст. в Італії — тоді воно означало мобілізацію державою коштів для виконання своїх функцій [4, с. 8]. Як і кожна система спеціальних знань, наука про фінанси оперує певним набором термінів [3; с.25]. До фінансових термінів слід віднести ті лексичні одиниці, значення яких відображають систему грошових відносин, котра є основним інструментом розподілу та перерозподілу національного продукту й національного доходу, створення необхідних децентралізованих і централізованих грошових доходів, фондів і резервів, що використовуються для вирішення відтворювальних та соціально-економічних проблем.

Ознакою семантичної взаємодії галузевих термінологій вважають входження термінів однієї галузі до складу термінології іншої [6, с. 221].

Однак чіткого критерію такого входження наразі не існує. У фінансових текстах нерідко трапляються деякі статистичні терміни — наприклад, *standard deviation* та *correlation*. Вони обидва зафіксовані у словниках фінансової термінології. Проте перший з них у фінансових текстах і словниках повністю зберігає те значення, яке він має у статистичній терміносистемі. Його визначення у фінансових словниках сформульовано у термінах статистики: ‘a measure of dispersion’. З іншого боку, не існує жодного фінансового терміна, у визначенні якого було б посилання на термін *standard deviation*. Отже, семантичний зв'язок між цим терміном і одиницями фінансової термінології відсутній. Відтак термін *standard deviation* не можна вважати членом фінансової терміносистеми, і його входження до фінансових текстів не є свідченням приналежності до термінології фінансів.

Одночасно термін *correlation* дещо змінив своє значення — у статистиці маємо: ‘a measure of association between two variables’ (кореляція ‘міра зіставлення двох змінних’) [11, с. 176], натомість у теорії фінансів *кореляція* — це ‘a measure of degree of statistical relationship between two financial variables’ (ступінь статистичної залежності між двома фінансовими змінними) [12, с. 812]. Отже, термін *correlation* у зміненому значенні належить до фінансової термінології. Безпосередній семантичний складник цього терміна “financial variable” перебуває у семантичному полі фінансової термінології, але його опосередковані складники належать до різних полів: “financial” – фінансової термінології, а “variable” – до статистичної. Відтак саме приналежність семантичних складників до різних терміносистем вважається критерієм наявності семантичної взаємодії між цими системами.

Отже, терміносистема — це сукупність елементів термінології та взаємозв'язків між ними. Елементи термінологічного поля об'єднані насамперед на рівні плану змісту, елементи термінологічних систем пов'язані, перш за все, за допомогою внутрішньомовних стосунків на рівні плану вираження. Термін — слово або словосполучення, співвіднесене з відповідним поняттям, яке вступає у відносини з іншими словами, які відповідають поняттям галузі, якій належать. Фінансовий термін є номінативною лексичною одиницею (словом чи словосполученням) мови науки, що застосовується для точного називання спеціальних фінансових понять. Термінологічне поле фінансів формують два лексико-семантичних шари (терміни ядра та периферії). Основним критерієм міжсистемної семантичної взаємодії є наявність спільних семантичних складників в корінні термінів, які належать до різних терміносистем.

Список використаних джерел

1. Ахманова О., Глушко М. (1974) Функциональный стиль общенаучного языка и методы его исследования. *Издательство Московского университета.*
2. Василик О. (1997) Державні фінанси України: Навч. посібник. *Вища школа.*

3. Гринев С. (1993) Введение в терминоведение. *Московский Лицей*.
4. Кириленко О. (1998) Фінанси: Навчальний посібник. *ТОВ ЦМДС*.
5. Кондаков Н. (1971) Логический словарь. *Наука*.
6. Суперанская А., Подольская Н., Васильева Н. (1989) Общая терминология: вопросы теории. *Наука*.
7. Butler B. A Dictionary of Finance (DF). Oxford: *Oxford university Press*, 1993, 314 p.
8. Akhmanova O., Agarova G. Terminology: theory and method. Moscow: *Moscow State Univ.*, 1974. 205 p.
9. Duchacek O. Précis de sémantique française. Brno: *Univ. J.E.Purkyne*, 1967. 260 s.
10. The Oxford Dictionary for the Business World (ODBW). Oxford: *Oxford University press*, 1993. 996 p.
11. The Oxford Paperback Dictionary (OPD). New edition. Oxford: *Oxford University press*, 1994. 938 p.
12. Schall L. D., and Haley C. W. Introduction to financial management. New York: *McGraw-Hill Book Company*, 1980. — 825 p.

Струць М.М.,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

науковий керівник: **Зайцева В.В.,**

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІАЛЕКТИЗМІВ В ОПОВІДАННІ МАРІЇ МАТІОС «НАЦІЯ»

Територіальні діалекти є одним з різновидів національної мови. Якщо казати про особливості художнього мовлення у творах південно-західних письменників, то перед нами постає питання щодо використання норм літературної мови, чи спирається письменник на особливості місцевого діалекту і яким є співвідношення між діалектною й літературною мовою в його текстах. Закономірно постають ці питання і при вивченні ідіостилю Марії Василівни Матіос.

В основі літературної мови лежить жива народна мова, яка включає в себе літературну мову та територіальні діалекти, які мають фонетичні, морфологічні, граматичні, лексичні та синтаксичні елементи, що можуть стати основою стилістичного увиразнення літературної мови. Літературна мова й місцеві діалекти перебувають у певному взаємозв'язку, хоч на різних етапах суспільного розвитку взаємовідносини між ними виявляються по-різному.

Як відомо, територіальний діалект – це різновид національної мови, якому властива відносна структурна близькість і який є засобом спілкування людей, об'єднаних спільністю території, а також елементів матеріальної і

духовної культури, історично-культурних традицій, самосвідомості. Звідси, відповідно, дослідження стилістичних особливостей діалектизмів є актуальним як з позицій вивчення мовної системи загалом, так і можливості пізнання культури й історії народу. З одного боку, вони допомагають з'ясувати внутрішні закономірності еволюції літературної мови, з іншого, – сприяють усебічному розв'язанню питання про історичні зв'язки літературної мови та діалектів.

Діалектні слова в художній мові досить часто вживають зі стилістичними настановами, коли автор має на меті відтворити місцевий колорит, типізувати характери представників різних суспільних верств, дати мовну характеристику персонажів тощо. Доречно використаний діалектизм у художньому тексті є потужним засобом експресії, адже «діалектне слово в словнику – це літературне слово з територіальним і письменницьким «портретом», а діалектне слово в тексті – це стилема, експресема, засіб художньо-образної конкретизації» [5, с. 49].

Книга «Нація» — збірка Марії Матіос, та перша книга автора, опублікована у 2001 році та видана львівським видавництвом «Піраміда» в 2006 році.

Марія Матіос своїх історій не придумує, її романи і повісті мають реальних прототипів, тож доводиться сильно маскувати реальні події, щоб робити непізнаваними конкретних мешканців рідної авторці Буковини.

У прозі вжиті численні діалектизми галицько-буковинського говору, більшість з яких пояснено або у самому художньому тексті, або в авторському словнику.

До речі, це не лише історія українців Буковини. Це історія української свідомості, така собі невеличка енциклопедія життя, побуту, культури українців. Саме у свідомості персонажів книги і відбувається головна дія. Проза – нав'язана образами дитинства письменниці, а також історичним контекстом життя країни.

Аналіз на стилістичному рівні дає змогу стверджувати, що її діалектичні елементи ілюструють південно-західне наріччя, а саме галицько-буковинську групу говорів.

З-поміж розмаїття стилістичних засобів мови прози виокремлюються насамперед діалектизми, які допомагають авторці колоритно змалювати «українську історію 30-х – 70-х років минулого століття в її буковинському і галицькому варіантах» [9, с. 4]. Перш за все, це діалектні лексеми, які часто використовуються в ролі об'єкта порівнянь: *Обкладені люди страхом, як щури **трійлом*** [8, 3]. *А він дивився так, наче пускав **блуд** на неї* [8, с. 1].

Стилістичної ролі діалектні слова набувають у тому випадку, якщо вони стають частиною авторських художніх прийомів. Найповніше самотні риси авторського мовлення відображають саме лексичні діалектизми. Їх функція полягає у тому, щоб подати відомості про матеріальну культуру

жителів певної місцевості, а також стилістично увиразнити, емоційно наснажити текст: «Корниля заарканять москалі й котрась **фудульна** дівка; а його Варварка сидітиме в цих горбах, де лишилися з чоловіками лише дві хати й ані одного парубка, з прикладеною дашком долонею і з граблями в другій руці — й визиратиме з плаю своєї долі; й сивітиме в дівках — при господарці й здоров'ї, поганьблена перед усім миром наглим Корнильовим відступом» [8, с. 8]. Наведена вище лексема під впливом контексту набуває негативного значення і виражає насмішку, глузування та недоречне ставлення до героїні твору.

Стилістично увиразнюють тексти прикметникові етнографізми, що, називаючи невідомі для іншої місцевості поняття, створюють неповторний колорит буковинського краю та максимально наближують нас до дійсності: «Подивився на похилений бік повітки з сіном укінці городу, на її **дрантиві** боки, підперті колами» [8, с. 7]; Дивися, який ти гуцул **файний**, — поправляла на хлопцеві капелюх із зеленою оборкою. [8, с. 16].

Наявна діалектна лексика і у діалогах персонажів. Однак тут вона слугує виключно засобом передавання авторкою місцевого колориту за допомогою введення діалектних одиниць у мовлення героїв твору:

«— Ти спиш?

...

— То не ми!

— А ти знав?

— Знав... Уже всю Товарницю до колгоспу запротоколили... З **потрухами** й каліками... За Шулемчучку в колгосп написали заяву, а вона три роки паралізована...

— Казали, що діти вмлївали дуже... Лиш Катерина була, як задеревіла... Примовляли й підкурювали її перед тим... Якось так **банно**, що таке **ся** творить...

— Тобі **банно** за Орестом?!

— Ні... Ну, й за Орестом... Діти дрібні... може, були би переговорили... задля дітей... Але що я кажу? Сама носила вісті до тебе...

— А мені, думаєш, **не банно** за Манолієм? Ті гаки в ребрах дотепер у сні **виджу!** Буженину зробили з чоловіка...

— Це не скінчиться ніколи...

— Скінчиться, лиш велика кров буде...

— ...Буду спати.

— Добраніч» [8, с. 10].

Задані діалектизми, що актуалізовані у прозі Марії Матіос, не тільки «оживлюють» народну мову, але і стають вагомим джерелом збагачення літературної мови.

Отже, Марія Матіос послуговується стандартними тропами, майстерно вводячи до їхнього складу діалектні лексеми, тим самим забезпечуючи

оригінальність і неповторність свого творчого методу, і розкриваючи у творі таким чином свій ідіостиль. Наявні стилістичні засоби найчастіше зустрічаються при веденні оповіді авторкою від першої особи. Натомість у діалогах діалектизми, що входять до складу художніх тропів, майже відсутні. Марія Матіос, прекрасно володіючи загальноукраїнськими і місцевими мовними багатствами, створила неперевершені за своєю художньою досконалістю і емоційною силою картини з життя карпатських гуцулів, показала глибинність їхньої культури і духовності.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови в 11 томах [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/>
2. Аркушин Г. Л. Словничок діалектизмів // Аркушин Г. Силенська гуторка. – Луцьк: Вежа, 1996. – С. 57-133.
3. Астаф'єва М., Воронич Г. Словник гуцульських говірок Річки та Яворова: у 4-х томах. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2014. – Кн. 1: А-Ж. – 2014. – 516 с.
4. Бевзенко С. П. Діалектологія. – К.: Вища школа, 1980. – 233 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Режим доступу: <http://slovo.org.ua/93/53404/903921.html>
6. Горбач О. Південна буковинсько-покутська говірка с. Милемовець бл. Радовець. Словник // Горбач О. Зібрані статті VIII: Історія мови. Діалектологія. Лексикологія / Фотопередрук. – Мюнхен, 1997. – С. 328–373.
7. Матіос М. Солодка Даруся : Драма на три життя / Марія Матіос. – Львів : ЛА «Піраміда», 2005. – [3-є вид.]. – 176 с.
8. Матіос Марія. Нація. Одкровення. — Львів: ЛА «ПІРАМІДА», 2006. – 204 с.
9. П. Ю. Гриценко. Південно-західне наріччя // Українська мова : енциклопедія / НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні, Інститут української мови ; ред. В.М. Русанівський [та ін.]. – К. : Українська енциклопедія, 2000. – ISBN 966-7492-07-9.

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

Жидачин А.Я.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Як відомо, кожен віковий етап розвитку здійснює неабиякий вплив на формування особистості в цілому. Не є виключенням і молодший шкільний вік. Саме в цей час відбувається формування та розвиток всіх психічних властивостей та якостей особистості дитини. Не зважаючи на те, що період навчання займає близько 17 років життя людини: спочатку навчання у школі (11 років), надалі професійне навчання в закладах освіти різного рівню (технікум, коледж, заклад вищої освіти; 5–6 років), а для тих, хто планує продовжити працю в сфері науки, це ще й навчання в аспірантурі, докторантурі тощо, але саме у молодшому шкільному віці закладаються основи всього, що у подальшому буде розвиватися та зміцнюватися.

Звертаючись до концепції вікового розвитку Е. Еріксона, можна зазначити, що вік 6–12 років вважається автором періодом передачі досвіду старшими, у ролі яких виступають батьки та вчителі, систематичних знань та умінь молодшим – дітям [6].

В. Мухіна зазначає, що відмінна особливість становища школяра полягає у тому, що його навчання є обов'язковою, суспільно значимою діяльністю. За неї він несе відповідальність перед учителем, школою, сім'єю. Життя учня підпорядковане системі уставних, однакових для всіх школярів правил [5].

У процесі навчання засвоєння наукових знань виступає як основна мета і головний результат діяльності. В цілому, характеристика навчальної діяльності включає п'ять основних параметрів: структуру, мотиви, цілепокладання, емоції, вміння вчитися. Завдяки навчальній діяльності

інтенсивно розвиваються всі процеси пам'яті: запам'ятовування, збереження та відтворення інформації; а також всі види пам'яті: довготривала, короткочасна й оперативна.

У молодшому шкільному віці основний вид мислення – наочно-образне. Специфіка даного виду мислення полягає у тому, що рішення будь-якої задачі відбувається в результаті внутрішніх дій з образами. Формуються елементи понятійного мислення і розумові операції – аналіз, синтез, порівняння, угруповання, класифікація, абстрагування, які необхідні для відповідної переробки теоретичного змісту. Переважаючим є практично-дієвий і чуттєвий аналіз. Це означає, що учні порівняно легко вирішують ті навчальні завдання, де можна використовувати практичні дії з самими предметами або знаходити частини предметів, спостерігаючи їх наочно [4].

У молодшому шкільному віці переважає мимовільна увага, тому дітям досить складно зосередитися на одноманітній діяльності або на цікавій діяльності, що потребує розумової напруги. Обсяг уваги молодшого школяра менше (4–6 об'єктів), ніж у дорослої людини (6–8 об'єктів), тому відповідно розподіл уваги – слабше. Тому, однією з особливостей уваги є те, що остання сильно пов'язана з емоціями і почуттями дітей: все те, що викликає у них сильні переживання, привертає їх увагу [2].

Свої особливості у цей період також має сприйняття, оскільки дитина схоплює лише загальний вигляд предмета, але не бачить його елементів. Тому, молодші школярі легко плутають об'ємні предмети з плоскими формами, часто не впізнають фігуру, якщо вона розташована трохи інакше.

У період 3–4 класу уява має наступні закономірності розвитку: збільшується різноманітність сюжетів; перетворюються якості і окремі сторони предметів; створюються нові образи; з'являється здатність передбачати послідовні моменти перетворення одного стану в інший; з'являється здатність керування сюжетом [1].

Також, варто зазначити, що з того моменту як дитина переступила поріг школи, вона включається в процес міжособистісної взаємодії з однокласниками і вчителем. Протягом молодшого шкільного віку ця взаємодія має певну динаміку і закономірності розвитку [3].

Отже, ґрунтуючись на основі здійсненого теоретичного аналізу літератури, можемо зробити висновок, що молодший шкільний вік є найбільш відповідальним етапом шкільного дитинства. Висока сенситивність цього вікового періоду визначає великі потенційні можливості різнобічного розвитку дитини. Основні досягнення цього віку обумовлені провідним характером навчальної діяльності і є багато в чому визначальними для наступних років навчання: до кінця молодшого шкільного віку дитина повинна хотіти вчитися, вміти вчитися та вірити у власні сили. В цілому, центральними новоутвореннями молодшого шкільного віку є: якісно новий рівень розвитку довільної регуляції поведінки

і діяльності; вдосконалення роботи головного мозку і нервової системи; рефлексія, орієнтація на групу однолітків; розвиток нового пізнавального ставлення до дійсності.

Список використаних джерел

1. Барташнікова І.А., Барташніков О.О. Розвиток уяви та творчих здібностей у дітей 5–7 років. Тернопіль: Богдан, 1998. 88 с.
2. Венгер А.Л. Цукерман Г.А. Психологическое обследование младших школьников. М.: Владос, 2001. 160 с.
3. Дубравська Д.М. Основи психології. Л.: Світ, 2001. 280 с.
4. Мир детства: младший школьник / Под ред. А.Г. Хрипковой. М.: Педагогика, 1981. 400 с.
5. Обухова Л.Ф. Возрастная психология. М.: Педагогическое общество России. 1999. 442 с.
6. Скрипченко О. Загальна психологія. К.: А.П.Н., 2002. 464 с.

Жидачин А.Я.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ

Загальновідомо, що будь-яка діяльність уособлює специфічний вид активності людини, спрямований на пізнання і творче перетворення навколишнього світу, включаючи саму себе й умови свого існування.

До числа основних та найбільш тривалих видів діяльності людини впродовж її онтогенезу належить професійна діяльність – соціально обумовлена, усвідомлена та цілеспрямована праця.

Дослідник пострадянського простору Е. Зеєр визначає професійну діяльність у якості «соціально-значущої діяльності, виконання якої вимагає спеціальних знань, умінь і навичок, а також професійно обумовлених якостей особистості» [4, с. 83].

Педагогічна діяльність уособлює різновид професійної діяльності, сутність якої полягає у навчанні, вихованні, освіті, розвитку учнів. Педагогічна діяльність вчителів реабілітаційного центру має наступну структуру:

- суб'єкт педагогічної діяльності, у ролі якого власне виступає сам педагог, який здійснює педагогічну діяльність;
- об'єкт педагогічної діяльності – це вихованці реабілітаційного закладу, для яких власне організована та спрямована педагогічна діяльність;

- мета педагогічної діяльності, що передбачає виховання, розвиток та засвоєння навчального матеріалу;
- функції педагогічної діяльності;
- засоби педагогічної діяльності, що передбачають сукупність методів, способів, технологій досягнення мети педагогічної діяльності.

Також варто зазначити, що здійснення педагогічної діяльності можливе за умови наявності у педагога відповідного ступеню освіти та професійної кваліфікації, тобто оволодіння системою спеціальних знань, умінь, навичок, необхідних для виконання функцій, пов'язаних з цією професією [6].

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, що характеризується активним трансформаційними процесами, неабияких змін зазнала система освіти на усіх рівнях. Наразі Міністерством освіти і науки України розроблено та закріплено на законодавчому рівні пріоритетні напрямки діяльності закладів освіти, у межах яких окреслено стратегії створення сприятливих умов для становлення й розвитку особистості дитини, з урахуванням її здібностей та нахилів [5].

Одним із таких напрямків діяльності є створення та функціонування навчально-реабілітаційних центрів, основна мета яких полягає у наданні освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами. Досягнення означеної мети реалізується за рахунок тристоронньої взаємодії працівників освітнього закладу (психолог, вчитель, асистент вчителя, соціальних педагог та ін.), батьків та власне самої дитини з особливими освітніми потребами.

Тобто, наразі батьки є активними учасниками освітнього процесу дитини, що не обмежується лише контролюванням правильності виконання домашнього завдання чи просто факту його наявності у останньої. Це, у свою чергу, вимагає пошуку та впровадження нових способів і форм залучення батьків до освітнього процесу дитини.

На початку навчання у реабілітаційному центрі батькам, які мають дітей з особливими освітніми потребами разом із працівниками зазначеної установи та психологом необхідно затвердити індивідуальних навчальний план для дитини. Надалі, батьків долучають до занять, які проводять працівники освітньої установи. Наприклад, батькам пропонується бути присутніми на уроках. Означена ситуація передбачає не просто фактичний нагляд за особливостями виконання начальних завдань чи засвоєння матеріалу дитиною, а має на меті продемонструвати способи та методи засвоєння навчального матеріалу, роботи з дитиною. Якщо, за певних обставин у присутності батьків на уроці дитина починає нервувати або відволікатися, на початку можна здійснювати спостереження віддалено, за допомогою сучасних інформаційних технологій. Однак в подальшому, поступово, заохочувати батьків до присутності на заняттях. Таким чином батьки вчать спільно співпрацювати з дітьми для більш продуктивного навчання та успішної інтеграції дітей у освітнє середовище та середовище

однолітків. Тому, без активної участі, підтримки та допомоги батьків реалізація інклюзивної освіти є неефективною та неможливою [1; 2].

Також, наразі психологічно-педагогічний супровід батьків, які виховують дитину з особливими освітніми потребами передбачає їх залучення до групових форм роботи. Основною метою цієї форми роботи є розширення знань батьків про психологічні особливості дітей з проблемами в розвитку, про психологію виховання. Як зазначає Н. Васик, «під час таких зустрічей відбуваються зміни в ставленні батьків до проблем дитини і до завдань її виховання. Батьки вчаться більш ефективно взаємодіяти між собою та дитиною».

До групових форм роботи дослідниця відносить наступні:

- лекції з питань розвитку та виховання;
- анкетування;
- батьківські збори;
- тематичні консультації;
- групові дискусії;
- рольові ігри [3].

Окремим напрямком та формою роботи з батьками, що виховують дітей з особливими освітніми потребами є психологічний супровід, що здійснюється психологом освітнього закладу та спрямований на визначення особистісно-індивідуальних характеристик батьків, їх стилів виховання та способів і засобів коригування/зміни ставлення до дитини, а також консультування щодо особливостей її розвитку й виховання.

Таким чином можемо зазначити, що професійна діяльність педагогічних працівників реабілітаційного центру уособлює не лише процес передачі, засвоєння та відтворення навчального матеріалу учням, але й передбачає тісну взаємодію з фахівцями інших напрямків діяльності реабілітаційного центру та батьками дітей, які у ньому навчаються.

Список використаних джерел

1. Бажмін В.Б. Впровадження системи допрофесійної підготовки у реабілітаційний процес підлітків з пфорою в центрах соціальної реабілітації. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2014. Вип. 28. С. 9–14.
2. Близнюк Т.П. Vivat, академіє, реабілітаційний центре педагогічних Душ. Таврійський вісник освіти. 2017. № 2. С. 285–288.
3. Васик Н.В. Робота з батьками, допомога та підтримка батьків, що виховують дитину з особливими освітніми потребами як одна з умов здійснення успішної інклюзії. Шкільна освіта Хмельниччини: психолого-педагогічний супровід модернізаційних процесів: зб. наук. пр. Хмельницький: ХОІППО, 2020. 307 с.
4. Зеер Э.Ф. Психология профессионального развития М.: Академия, 2006. 240 с.
5. Саранча І.Г. Роль центрів соціальної реабілітації у процесі соціалізації осіб з вадами опорно-рухового апарату. Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. 2011. Вип. 3. С. 167–172.

6. Станченко Е.Н. Профессиональная деятельность педагога в школе. Актуальные задачи педагогики: материалы V Междунар. науч. конф. (г. Чита, апрель 2014 г.). Чита: Издательство Молодой ученый, 2014. С. 147–150.

Жидачин А.Я.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

На сучасному етапі розвитку педагогіки та психології психологічна готовність дитини до школи вважається комплексною оцінкою характеристик дитини, котрі є найбільш значимими при входженні дитини в нове для неї середовище й відзначаються як значимими для успішного формування діяльності дитини в навчальному процесі.

Саме поняття готовності дитини до школи розглядається з точки зору фізіологічних особливостей дитини, котрі в свою чергу забезпечують вдалий перехід до отримання системних знань в організованому шкільному середовищі. Дослідниця В.С. Мухіна вважає, що готовність дитини до школи це внутрішнє переконання дитини у важливості отримання знань та усвідомлення їх цінності. Вищесказане виникає як продукт соціальної зрілості дитини та бажання входження в нові групи, користуючись отриманими знаннями [4].

Дослідник Д.Б. Ельконін стверджує, що формування соціальних правил та відносин між дорослими передбачає безпосередню готовність дитини до навчання у школі.

Вважаємо, що найбільш детальне поняття готовності дитини було запропоновано Л.А. Венгером. Л.А. Венгер вважав, що готовність до школи це комплекс знань та навичок в яких повинні бути присутні усі елементи. Під елементами розуміються внутрішня мотивація дитини до навчання у школі, її готовність в особистому контексті, а також когнітивна готовність [1].

Комплекс заходів для підготовки дітей до навчання у школі зачіпає всі сфери життєдіяльності першої, а саме психологічна готовність це лише один із численних аспектів завдання.

Всередині цього процесу можна виділити різноманітні підходи [3]:

1. Дослідження знань та навичок необхідних для шкільного навчання та рівень їх сформованості у дошкільнят.

2. Дослідження змін, що виникають у психіці дитини та вивчення новоутворень.

3. Формування компонентів навчальної діяльності.

4. Дослідження здатності дитини до слідування вказівкам педагога.

На сучасному етапі розвитку, готовність до школи розглядається як готовність до отримання структурованих знань та здатності до входження дитини в освітній простір. Вищесказане обумовлено поглядом з точки зору періодизації психічного розвитку дошкільнят та провідних видів їх діяльності [2].

В той же час виділяють три ключових аспекти зрілості дитини по відношенню до шкільної діяльності, а саме: інтелектуальний, емоційний та соціальний.

Інтелектуальна зрілість дитини включає в себе концентрацію уваги, здатність до аналітичного мислення (пошук ключових зв'язків між явищами), достатнього розвитку пам'яті при якому дитина здатна до запам'ятовування та відтворення інформації. Варто зазначити, що в той же час під інтелектуальною зрілістю розуміється й позитивне функціонування структур головного мозку.

Під емоційною зрілістю розуміється адекватне сприйняття подразників, зменшення реакції на них та можливість виконувати задачі протягом тривалого часу.

Соціальна зрілість же виражається у потребі дошкільнят у спілкуванні з іншими дітьми такого ж віку та адекватності підпорядкування поведінки, виконанню вказівок педагога.

Отже, аналізуючи вищесказане, можна виділити, що готовність дитини до школи – це, перш за все, комплексне явище, що включає в себе не лише навички дитини в тій чи іншій дисципліні, але й когнітивну, соціальну, емоційну та особистісну готовність дитини, що дають змогу відповідати поставленим вимогам.

Список використаних джерел

1. Венгер А.Л., Цукерман Н.К. Схема індивідуального обстеження дітей молодшого шкільного віку. Томск., 2005. – С. 123.
2. Крутецкий, В.А. Психология. Учебник для учащихся пед. училищ. [Текст] / В.А. Крутецкий // М.: Просвещение, 1986. 147 с.
3. Мадорский, Л.Р. Глазами младших школьников. Книга для учителя. [Текст] / Л.Р. Мадорский // М.: Просвещение, 1991. 176 с.
4. Полонская, Н.Н., Яблокова, Л.В., Акутина, Т.В. Динамика функций программирования и контроля и ее связь с трудностями обучения младших школьников [Текст] / Вестник Московского ун-та, Сер. XIV. Психология. 1997. №2.

Ребріна Д.О.,

студентка факультету психології та спеціальної освіти
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ВІКОВІ Й ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ТА ПОВЕДІНКИ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Розвиток особистості надзвичайно важливий процес, котрий повинен відбуватись вільно, а свобода її розвитку на практиці означає не підкорення будь-якій вищій силі або меті, окрім самовдосконалення. Підлітковий вік – це гострий перехід від дитинства до дорослого віку, в якому переплітаються суперечливі тенденції. З одного боку, негативні прояви: дисгармонія в структурі особистості, згортання раніше встановленої системи інтересів дитини, протестуючий характер її поведінки по відношенню до дорослих свідчать про цей складний період, але з іншого боку, підлітковий вік також відрізняється низкою позитивних факторів: незалежність дитини зростає, збільшується кількість відносин з іншими дітьми та дорослими, стосунки стають різноманітними і значущими, а сфера її діяльності значно розширюється. Саме таким чином дитина отримує доступ до якісно нової соціальної позиції, в якій формується її свідоме ставлення до себе як члена суспільства.

Формування особистості – процес освоєння спеціальної сфери суспільного досвіду. Дійсно, в результаті цього засвоєння відбувається формування нових мотивів і потреб, їх перетворення і підпорядкування. Леонт'єв О. М. вважає, що друге «народження» людини відбувається саме в підлітковому віці й пов'язане з усвідомленням мотивів її поведінки і можливістю самоосвіти. Воно виражається у виникненні бажання і здатності реалізувати свої мотиви й здійснювати активну роботу з їх підпорядкування і перепризначення [7].

Найважливішою особливістю підлітків є поступовий відхід від безпосереднього копіювання оцінки дорослих до самооцінки, все більше покладаючись на внутрішні критерії. Уявлення, на підставі яких формуються підліткові критерії у підлітків, набуваються в ході спеціальної діяльності – самопізнання. Основною формою самопізнання підлітків є порівняння себе з іншими людьми: дорослими та однолітками.

Основними мотиваційними лініями цього вікового періоду, пов'язаними з активним прагненням до особистого самовдосконалення, є самопізнання, самовираження і самоствердження [3].

На початку підліткового віку в дитини з'являється і посилюється бажання бути подібним до старших, дітей і дорослих, і це бажання стає настільки сильним, що підліток іноді передчасно починає вважати себе дорослим, вимагаючи відповідного ставлення до себе зі сторони дорослих. У

той же час він ще знаходиться достатньо далеко від здатності самостійно задовольнити вимоги дорослого життя. Переслідування цілі бути дорослим та пізнати доросле життя характерно для всіх підлітків. Спостерігаючи прояв цих якостей у старших дітей, підліток часто некритично імітує їх. Власне бажання підлітків до дорослого життя посилюється тим, що дорослі самі починають ставитись до підлітків не як до дітей, а більш серйозно й вимогливо [6].

Найпростішим способом досягнення мети «бути дорослим» є наслідування зовнішніх форм спостережуваної поведінки. Підлітки, починаючи з 12-13 років (дівчата дещо раніше), копіюють поведінку дорослих, які мають авторитет у своєму середовищі. Це включає в себе моду, одяг, зачіски, ювелірні вироби, косметику, спеціальну лексику, поведінку, дозвілля, хобі тощо. На додаток до дорослих, друзі також можуть стати зразками для наслідування підлітками. З віком зростає тенденція бути подібними до них [4].

Поведінка підлітка регулюється його самооцінкою, а самооцінка формується в процесі спілкування з іншими людьми. Тим не менш самооцінка молодих підлітків є суперечливою, не повною, тому в їх поведінці можуть виникати багато немотивованих дій. Однак фактичне збереження у психології та поведінці підлітків низки дитячих рис, зокрема, відсутність серйозності щодо своїх обов'язків, а також відсутність здатності діяти відповідально й самостійно, часто попереджає швидкому дорослішанню. Тим не менше, затримка з боку дорослої людини в зміні ставлення до підлітка в правильному напрямку майже завжди викликає опір підлітка. Такий опір при несприятливих умовах може перерости в стійкий міжособистісний конфлікт, збереження якого часто призводить до затримок у особистісному розвитку підлітка. Підліток входить в стан апатії, відчуження та зміцнює переконання, що дорослі не здатні його зрозуміти взагалі. Як наслідок, саме в той момент у житті, коли підліток найбільше потребує розуміння і підтримки дорослих, вони втрачають здатність контакту з ним. Старший підліток не сидить вдома, він прагне спілкування з товаришами, показуючи явне бажання жити груповим життям. Це характерна особливість дітей-підлітків, і вона проявляється в них незалежно від ступеня розвитку особливої потреби в спілкуванні [2]. Щоб завоювати друзів, привернути увагу своїх товаришів, підліток намагається зробити все можливе; іноді заради цього він переходить у пряме порушення встановлених соціальних норм, у відкритий конфлікт з дорослими [4].

Підліток у всіх відношеннях переповнений жагою «норми», тим що він має бути «як і всі інші». Але цей вік характеризується диспропорцією, тобто ж відсутністю «норм». Різниця в темпах розвитку істотно впливає на психіку і самосвідомість. Виражені психологічні особливості підліткового віку називаються «підлітковим комплексом» [5, с. 285]. «Підлітковий комплекс»

включає перепади настрою від неконтрольованого задоволення до зневіри і назад без вагомих на це причин, а також ряд інших полярних якостей, що діють перемінно. Чутливість до оцінки сторонніх за зовнішнім виглядом, здібностями й навичками поєднується з надмірною самовпевненістю і безапеляційними судженнями щодо інших. Сентиментальність іноді поєднується з дивовижною чесністю, болісною сором'язливістю, сміливістю, бажанням бути визнаними й оціненими іншими чи з показною незалежністю, боротьбою з владою, загальноприйнятими правилами й загальними ідеалами або ж з обожнюванням випадкових ідолів чи чуттєвою фантазією.

У ці роки в характері дитини відбуваються численні зміни. Підлітки виключно егоїстичні, вважають себе центром всесвіту та єдиним предметом, гідним інтересу, і в той же час ні в один з наступних періодів життя вони не здатні на таку відданість і самопожертву. Вони можуть пристрасно любити й обірвати ці відносини так само раптово, як і почали. З одного боку, вони з ентузіазмом включаються в життя суспільства, а з іншого охоплені пристрасстю до самотності. Вони коливаються між сліпим підпорядкуванням обраному ними лідеру й бунтом проти будь-якої влади. Вони егоїстичні та матеріалістичні й в той же час сповнені піднесеним ідеалізмом. Вони аскетичні, але раптово занурюються в розбещеність самого примітивного характеру. Іноді їх поведінка по відношенню до інших людей груба й безцеремонна, хоча самі вони неймовірно ранимі. Їх настрої коливається між сяючим оптимізмом і похмурим песимізмом. Іноді вони трудяться з невичерпним ентузіазмом, а іноді повільні та апатичні.

Реакція емансипації, специфічна, підліткова реакція. Вона проявляється прагненням вивільнитися з-під опіки, контролю та заступництва старших, рідних, вчителів, взагалі старшого покоління. Вона може поширюватися на встановлені старшими порядки, правила, закони, стандарти їхньої поведінки й духовні цінності. Потреба вивільнитися пов'язана з боротьбою за самостійність, за самоствердження як особистості. Ця реакція у підлітків виникає при надмірній опіці з боку старших, при найменшому контролі, коли його позбавляють мінімальної самостійності та свободи, ставляться до нього як до маленької дитини. Прояви реакції емансипації досить різноманітні. Дана реакція може відчуватися в щоденній поведінці підлітка, в бажанні скрізь і завжди чинити по-своєму, тобто ж самостійно. Одна з крайніх форм прояву такої реакції – втеча з дому й бродяжництво, обумовлене бажанням «пожити вільним життям» [1].

Відчуття дорослості, яке займає одне з найбільш значущих місць у внутрішньому положенні підлітка, полягає в тому, що він більше не хоче вважатися дитиною, він вважає, що уже дорослий. Але підліток не може, як правило, усвідомити цю потребу в серйозній діяльності. Звідси виникає прагнення до "зовнішньої зрілості", що проявляється в зміні зовнішнього

вигляду відповідно до моди дорослих, в перебільшеній зацікавленості в проблемах сексу, в курінні, у вживанні алкогольних напоїв чи наркотичних речовин. Підлітки мають тенденцію глибше усвідомлювати себе, розуміти свої почуття, настрої, думки та відносини. Життя підлітка повинно бути наповнене деякими змістовними відносинами, інтересами, переживаннями.

Отже, саме в підлітковому віці починається створення певного кола інтересів, який поступово набуває певної стабільності. Розвивається інтерес до психологічного досвіду інших людей і до їх власного.

Список використаних джерел

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология: Учебник для студентов – М.: Академический Проект, 2001. – 324 с.
2. Возрастная и педагогическая психология: учебник для студентов пед. институтов – М.: Просвещение, 2006. – С. 125–133.
3. Мухина В.С. Возрастная психология. Феноменология развития: учебник для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия» 2007. – 608 с.
4. Немов Р.С. Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учебн. заведений: В 3 кн. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2012. – Кн. 2: Психология образования.
5. Оранюк Б.Ю. Вікові особливості підлітків у контексті формування інформаційної культури в мережевому спілкуванні – Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2016. – С. 283–292.
6. Пугачев А.С. Влияние семьи на личность. – Молодой ученый. – 2012. – №7. – С. 310–313.
7. Словарь психолога-практика / Сост. Головин С.Ю. – Мн.: Харвест, – 2016.

Ребріна Д.О.,

студентка факультету психології та спеціальної освіти
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ЗАТРИМКА ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ЯК СКЛАДНИЙ ФЕНОМЕН

Затримка психічного розвитку (ЗПР) – це приклад психічного дизонтогенеза, до якого відносяться як випадки уповільненого психічного розвитку («затримка темпу психічного розвитку»), так і відносно стійких станів незрілості емоційно-вольової сфери та інтелектуальної недостатності, але не досягає ступеня недоумства. Затримка психічного розвитку у дітей (ЗПР) – повільний темп вдосконалення деяких психічних функцій: мислення, емоційно-вольової сфери, уваги, пам'яті, який відстає від загальноприйнятих норм для конкретного віку [4].

В більшості випадків термін «затримка психічного розвитку» застосовується до дитини, яка впродовж тривалого часу знаходився в умовах соціальної депривації або до дітей, які мають мінімальні органічні

ушкодження або функціональну недостатність центральної нервової системи.

Захворювання діагностується у дошкільному або молодшому шкільному періоді. Найчастіше виявляється на попередньому тестуванні перед вступом у школу. Виражається в обмеженості уявлень, браку знань, нездатності до інтелектуальної діяльності, переважанні ігрових, чисто дитячих інтересів, незрілості мислення. У кожному індивідуальному випадку причини захворювання можуть бути різними [1].

ЗПР є однією з найбільш поширених форм психічної патології дитячого віку. Від народження до року виявити у дітей ЗПР не можливо, оскільки у батьків відсутнє об'єктивне сприйняття здібностей дитини, а тому часто не помічають відставання в розвитку. У більшості випадків, ознаки ЗПР вперше відмічають вихователі дитячого закладу чи вчителі школи у зв'язку з тим, що дитині не вдається засвоювати навчальний матеріал [2].

Для перших років життя характерним є затримка психомоторного розвитку з яскраво вираженим гальмуванням розвитку психічних функцій, оскільки це пов'язано з відсутністю зрілості нервової системи дітей раннього віку. Більш виражені ознаки психоневрологічних синдромів, які виявляються у віці трьох років, від так до найхарактерніших ознак ЗПР варто віднести – емоційну й соціальну незрілість загальне відставання у розвитку психофізичних функцій (мова, моторика) [3].

Г.Є. Сухарева та охарактеризувала явище ЗПР, як процес уповільненого темпу психічного розвитку, особистісної незрілості, негрубим порушенням пізнавальної діяльності в порівнянні з прийнятими нормами розвитку нормальної людини, відповідного віку, з тенденцією до компенсації і зворотному розвитку. Спираючись на ці положення вчена виділила шість типів станів ЗПР, які слід відокремити від поняття «олігофренія»: інтелектуальні порушення дітей з уповільненим/затриманим темпом розвитку, що виникли під дією несприятливих умов середовища і виховання; інтелектуальні розлади при тривалих астенічних станах, обумовлених соматичними захворюваннями; порушення інтелектуальної діяльності при різних формах інфантилізму; вторинна інтелектуальна недостатність пов'язана з ураженнями зору, слуху, дефектами мови, читання та ін.; інтелектуальні порушення, які відмічаються у дітей у резидуальній (залишковій) стадії і віддаленому періоді інфекцій та травм ЦНС; інтелектуальні порушення при прогресивних нервово-психічних захворюваннях.

У клініко-психологічній структурі кожного з перерахованих варіантів затримки психічного розвитку є специфічне поєднання незрілості емоційної і інтелектуальної сфери.

М. Пезнер, починаючи з 1966 р. займалася дослідженням проблеми слабковиражених відхилень у психічному розвитку, спиралася на клініко-нейрофізіологічний.

Клініко-психологічні синдроми ЗПР характеризуються наступними діагностичними ознаками: синдром психічного інфантилізму, синдром церебральної астенії, неврозоподібний синдром, синдром підвищеної афективної та рухової збудливості; психопатоподібний синдром, епілептиформний синдром, апатико-адінамической синдром, порушення передумов інтелекту.

- незрілість емоційно-вольової сфери – синдром психічного інфантилізму: емоційна нестійкість, запальність, конфліктність або неадекватна веселість; невміння контролювати свої дії і вчинки, некритичність, егоїзм; переважання ігрових інтересів над пізнавальними, негативне ставлення до завдань, що вимагають розумової напруги, небажання підкорятися правилам.

- порушення інтелектуальної працездатності у зв'язку з дисфункцією вегетосудинної регуляції – синдром церебральної астенії: підвищена стомлюваність, нерівномірність навчальних досягнень, по мірі стомлюваності – наростання психічної повільності або імпульсивності; погіршення концентрації уваги, пам'яті; немотивовані розлади настрою, сльозливість, примхливість тощо; млявість, сонливість або рухова розгальмування і балакучість, погіршення почерку; підвищена чутливість до задухи, шуму, яскравого світла, головні болі.

- енцефалопатичні розлади серед яких виділяють: неврозоподібні синдроми (страх, заїкання, порушення сну, енурез та ін.), синдром підвищеної афективної й рухової збудливості; психопатоподібний синдром (стійкі розлади поведінки в поєднанні з агресивністю, брехливістю, розгальмуванням потягів та ін.), епілептиформний синдром (судомні напади, специфічні особливості афективної сфери та ін.), апатико-адінамический синдром (загальмованість, млявість, байдужість та ін.)

- порушення передумов інтелекту, а саме порушення артикуляційної і графо-моторної координації (порушення каліграфії); недостатність тонкої/дрібної моторики рук; порушення зорової, слуховий, слухомовленневої пам'яті; зорово-просторові порушення: нестійкість графічного образу цифр і букв, дзеркальність і перестановки їх при читанні і написанні; труднощі орієнтації в межах зошитового листа, труднощі засвоєння логіко-граматичних конструкцій мови, обмеженість словникового запасу; порушення звуко-буквеного аналізу та звукової структури слів, труднощі концентрації та розподілу уваги, фрагментарність сприйняття.

Слід зауважити, що відмінність ЗПР від олігофренії – це не тотальність, а мозаїчність порушень мозкових функцій, тобто недостатність одних функцій при схованості інших, невідповідність потенційних пізнавальних

здібностей і реальних шкільних досягнень. Важливою і в той же час показовою діагностичною ознакою для виключення олігофренії з анамнезу є можливість приймати і використовувати допомогу, засвоювати принцип вирішення заданої інтелектуальної операції і переносити його на аналогічні завдання.

До найбільш поширених видів корекційної допомоги можна віднести актуалізацію мотиву дії, організацію уваги, посилення мовного контролю, створення емоційних ігрових ситуацій; зменшення обсягів і темпу навантаження. Серед довготривалих видів допомоги виділяють: формування довільних форм діяльності, тренінг функціонально незрілих і ослаблених функцій (тонкої моторики, зорово-просторового та слухового сприйняття, слухо-мовленнєвої пам'яті, слухо-рухової та зорово-рухової координації тощо).

Отже, прогноз ефективності і відповідності психічного розвитку та успішності навчання дітей залежить від ранньої діагностики ЗПР, проведення ефективних корекційно-розвиваючих заходів у дошкільному та шкільному віці, своєчасного лікування нервово-психічних розладів, організації сприятливого психологічного середовища в сім'ї.

Список використаних джерел

1. Астапов В. М. Коррекционная педагогика с основами нейро и патопсихологии. – М.: ПЭР СЭ, 2006. – 176 с.
2. Власова Т. А. Актуальні проблеми клінічного вивчення затримки психічного розвитку у дітей – 1975. – № 5. – С. 8–17.
3. Кротенко В.І. Загальна характеристика дітей із затримкою психічного розвитку. Науковий часопис. Спеціальна психологія [Електронний ресурс] – Спосіб доступу: URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/7747/1/Krotenko.pdf>
4. С.Г. Шевченко. Діагностика і корекція затримки психічного розвитку у дітей – М.: Аркто, 2001. – 224 с.

Ребріна Д.О.,

студентка факультету психології та спеціальної освіти
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ ІЗ ЗПР

Діти з ЗПР емоційно нестійкі, лабільні, сугестивності і несамостійні. Вони часто перебувають у стані тривоги, неспокою, афекту. Їм властиві часті зміни настрою і контрастність в прояві емоцій. Може спостерігатися неадекватна життєрадісність і підйом настрою. Діти з ЗПР не можуть охарактеризувати свій емоційний стан, можуть при ідентифікації емоцій оточуючих, часто бувають агресивними. Таким дітям притаманна занижена самооцінка, невпевненість, прихильність до когось одного з однолітків [2].

Відмічається інтолерантність до фруструючих ситуацій. Незначний привід може викликати емоційне збудження і навіть різку афективну реакцію на неадекватну ситуацію. Така дитина проявляє то доброзичливість по відношенню до інших, то раптово стає злою та агресивною. При цьому агресія направляється не на дії особистості, а на саму особистість. Нерідко у дошкільників з ЗПР відмічається стан тривожності, неспокою [1].

На відміну від дітей, що нормально розвиваються, дошкільники із ЗПР фактично не потребують взаємодії з однолітками. Вони віддають перевагу грі на самоті. У них не відмічається вираженої прихильності до кого-небудь, не виділяються друзі, міжособистісні стосунки нестійкі.

Взаємодія носить ситуативний, нестійкий характер. Діти надають перевагу спілкуванню з дорослими чи дітьми старшими за себе, але і в цих випадках не проявляють значної активності.

Слід відмітити своєрідність проявів регулюючої ролі емоцій, діяльності дошкільників із ЗПР. Труднощі, які зустрічають діти при виконанні завдань часто викликають у них різкі емоційні реакції, афективні спалахи. Такі реакції виникають не лише у відповідь на дійсні труднощі, але і в наслідок очікування труднощів, страху перед невдачами. Страх значно знижує продуктивність дітей у вирішенні інтелектуальних завдань і призводить до формування у них заниженої самооцінки.

Недорозвиток емоційної сфери проявляється в гіршому (порівняно з дітьми, що нормально розвиваються) розумінні емоцій, як чужих так і власних. Успішно розпізнаються тільки конкретні емоції. Власні прості емоційні стани розпізнаються гірше, ніж емоції зображених на картинках персонажів. Можливо припустити, що при появі труднощів в розумінні емоцій пов'язані з несформованістю відповідних образів, уявлень. Поряд з тим слід відмітити, що діти з ЗПР успішно виділяють на картинках причини емоційних станів персонажів [3].

Діти шумні та рухливі: на прогулянках лазять по деревах, голосно кричать, намагаються брати участь в іграх інших дітей, але невміючи слідувати правилам, сваряться, заважають іншим. З дорослими бувають ласкавими і навіть настирливими, але легко вступають у конфлікт проявляючи при цьому грубість та крикливість. Почуття розкаяння та образи у них неглибокі та короткочасні.

При психічній загальмованості поряд з особистісною незрілістю особливо проявляється несамостійність, нерішучість, повільність, надмірна прив'язаність до батьків призводить до труднощів, звикання до дитячого садка. Такі діти часто плачуть, сумують за домом, уникають рухливих ігор. Особливу увагу в корекційно-педагогічному процесі приділяють двом напрямам. З одного боку це передумова емоційного розвитку, а з іншого – розвиток основних функцій мовлення: функції спілкування (комунікативної), пізнавальної функції й функції регуляції діяльності.

Мотиваційна готовність до реалізації систематичної діяльності, що вимагає концентрації уваги і послідовних дій, у дітей з ЗПР недостатня. Їх ціннісна сфера формується з труднощами, переважно пов'язаними зі значною представленістю егоїстичних інтересів, специфікою емоційної сфери та недостатністю інтелектуального контролю. Є тенденція до неадекватності самооцінки, яка часто завищена. Причиною цього є порушення критичності по відношенню до себе і своїх вчинків, яка також визначає недостатню увагу до оцінки з боку і думок оточуючих. Однак такі прояви дуже варіативні, так як особистісні особливості дитини істотно залежать від поширеності та вираженості органічних і функціональних порушень головного мозку, умов виховання та специфіки психолого-педагогічної роботи (в ряді випадків – від особливостей тривалого медикаментозного впливу).

Для дітей з ЗПР характерні труднощі адаптації в дитячих колективах, у взаєминах із дорослими. Труднощі можуть визначатися різними чинниками, вираженими в тій чи іншій мірі в залежності від форми ЗПР, віку дитини, досвіду комунікації, стилю виховання та інших. У числі цих факторів: егоїстичні установки (пов'язані з прагненням задоволення своїх потреб, домінуючим над мотивами афіліації); недостатнє розуміння особливостей соціальної ситуації; невміння витримувати дистанцію при спілкуванні з дорослими; невротичні прояви; мовні порушення; уповільнення формування мовнорозумової діяльності; низький рівень пізнавального інтересу; складності самоорганізації в умовах взаємодії. Різні їх поєднання призводять до тривалого домінування ситуативно-ділового спілкування над іншими формами спілкування з дітьми і дорослими.

Комплекс характерних ознак затриманого розвитку з домінуванням незрілості складних форм поведінки на тлі швидкої стомлюваності, виснаження, порушеною працездатності та інших патологічних проявів

ускладнює всі види діяльності. Також у дітей із ЗПР уповільнене формування предметної діяльності, пізніше засвоюються способи предметних дій і їх функціональне призначення.

В ігровій діяльності діти тривалий час вважають за краще предметно-ігрові дії, при цьому становлення сюжетно-рольової гри значно ускладнений, а гра за правилами переважно складається з окремих фрагментів. Особливі проблеми діти з ЗПР відчують у зв'язку з труднощами розуміння, прийняття і виконання правил, аж до розпаду гри при їх ускладненні і інтелектуалізації. Однак ігрова мотивація може бути яскраво вираженою і домінуючою протягом як дошкільного, так і молодшого шкільного віку [4].

Навчальна мотивація у дітей з ЗПР знижена. Включення їх в конкретні навчальні ситуації ускладнене, що пов'язано з труднощами вичленування значимої інформації із запропонованої, вибору варіанту і засобів вирішення, планування і реалізації послідовних дій. Інтерес до навчальних занять у таких дітей різко знижений, часто зустрічаються псевдонавчальні установки, зазвичай пов'язані з бажанням звернути на себе увагу і уникнути вирішення запропонованої задачі. Репродуктивний підхід переважає над продуктивним – це виражається в актуалізації раніше засвоєних способів навчальних дій, які можуть співвідноситися з окремими компонентами завдання, але не з усією сукупністю її умов [5]. Проте характерною рисою дітей з ЗПР є здатність розуміти, приймати і використовувати допомогу, а потім переносити знову засвоєне на інші аналогічні завдання. Додаткові труднощі у формуванні навчальної діяльності створюють специфічні розлади розвитку шкільних навичок в різних поєднаннях.

Отже, для дітей із ЗПР властиві такі риси характеру, як несамостійність, агресивність, невпевненість у собі та своїх можливостях, тривожність. Ці діти дуже рухливі, вони ніколи не сидять на одному місці. Навчальна мотивація у них знижена: вони не можуть виокремити головне від другорядного.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б.Г. Людина як предмет пізнання – СПб.: Пітер, 2001. – 288 с.
2. Бабкина Н.В. Жизненные компетенции как неотъемлемая составляющая содержания образования детей с задержкой психического развития – 2017. – Т. 6. – № 1 (21). – С. 138–156.
3. Наследов А.Д. Маркеры задержки психического развития детей дошкольного возраста / А.Д. Наследов, С.А. Мирошников, Л.О. Ткачева [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL: http://science-conf.com/wp-content/uploads/2015/09/scc30.09.2017_p1.pdf
4. Слепович Е.С. Ігрова діяльність дошкільників із затримкою психічного розвитку – М., 1990. – 96 с.
5. Сухарева Г.Е. Клинические лекции по психиатрии детского возраста – М.: Медгиз, 1959. – 400 с.

Ребріна Д.О.,

студентка факультету психології та спеціальної освіти
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Світогляд – це система поглядів й уявлень про світ, тобто ж уявлення людини як й на суспільство, так й на самого себе. Світогляд кожної людини визначається його суспільною життєдіяльністю й в той же час оцінюється в контексті моральних поглядів та ідеології, яка прийнята в цьому суспільстві [2].

В своїй загальній структурі особистості світогляд є доволі складною інтегративною властивістю психічної діяльності й в той же час є центральним новоутворенням [3]. Вищеназване новоутворення ніби й фіксує результат психічного розвитку особистості на певних етапах, але й в якості певного внутрішнього регулятора поведінки світогляд безпосередньо впливає на подальший розвиток особистості, тобто постає каталізатором внутрішніх умов розвитку дитини.

Світогляд вже на перших етапах свого формування, вплетений в психічне життя дитини, невіддільний від усіх інших психічних процесів (когнітивних, афективних, вольових). Принципово важливе положення, що характеризує головний спосіб взаємозв'язку світогляду та «звичайних» психічних процесів, таких як відчуття, сприйняття тощо, значною мірою поширюється на світогляд. Коли мова йде про світогляд як про найвищу форму репрезентації реальності, то розуміється, що в реальному процесі усвідомлення зовнішнього світу над відчуттями, сприйняттями, ідеями і мисленням не будується жодного додаткового поверху, який, спираючись на все нижче, є чимось відмінним від існуючого поза ним.

Л.І. Божович звернула увагу на те, що формування світогляду в дитини молодшого шкільного віку є складним психічним процесом, що проявляється насамперед у його сприйнятті численних «образів» у різних ситуаціях діяльності та спілкування. Ці «образи» спочатку виникають на основі їх зовнішнього бачення, потім на основі їх опосередкованого викладу. Іншими словами, світогляд завжди є результатом соціальної взаємодії дитини та його середовища, в даному випадку сім'ї. Первинні, багаті чуттєвим змістом образи зовнішнього світу інтегровані в єдине цілісне виховання – в уявлення, а потім у поняття всього оточення [1].

Р.С. Немов вважає, що особливості формування світогляду дитини визначаються різними факторами, що на пряму впливають на світогляд дитини. Відомо, що дитина, що з'являється на світ, наділена лише найпростішими механізмами задоволення життєдіяльності. За фізичною

будовою, організацією нервової системи, за типами діяльності та методами її регулювання, людина є найдосконалішою істотою в природі. Але в момент народження помітно проявляється саме падіння досконалості в еволюційному ряді – у дитини немає готових форм поведінки й ідеологічних позицій. Дослідники визначають різні вікові критерії формування перших принципів світогляду дитини, а неоднозначність таких підходів також пов'язана з позицією, з якої слід розглянути цей аспект [3].

Формування світогляду в дитини молодшого шкільного віку визначається також такими факторами, як зовнішнє середовище дитини через призму, в якій він сприймає навколишній світ. Погляди його батьків, їхній світогляд – все це додає картину уявлень про навколишній світ, і тоді для свідомості дитини вже важко перейти на інший образ. Тому головною особливістю формування ідеологічних принципів у дитини цього віку є наслідування, а непряме сприйняття дійсності.

Л.С. Виготський відзначає кризи, що виникають у 7-річної дитини, і розвиваються в початковій школі. Дослідник розглядає такі кризи, як: «приєднання до нової соціальної спільноти; здатність і потреба в соціальному функціонуванні; внутрішнє становище учня; пізнавальні інтереси; вступ до нового змісту...» [1, с. 346–348], що проявляється в новій, еволюціонуючій системі світогляду, за допомогою якої дитина починає усвідомлювати себе, розуміти свою роль. Однак, перш ніж увійти в нове шкільне середовище, дитина була повністю підпорядкована сім'ї. Соціальні цінності, які були визнані батьками будуть супроводжувати дитину. Це є наслідком особливостей психіки дитини віком 7 років і результатом його виховання в дошкільні роки.

Отже, з нашої точки зору, світогляд дитини також є сукупністю поглядів, оцінок, принципів, що визначають найбільш загальне бачення, розуміння світу, його місце в ньому і в той же час життєві позиції, програми поведінки, дитячі дії, однак, це узагальнена форма опосередкованості та імітації.

З вступом у шкільне життя, дитина починає усвідомлювати своє зростання, і з переходом до кожного класу, цей ріст стає все більш відчутним, тому школа дозволяє дитині по-новому подивитися і визначити частину своїх цінностей. Спочатку, у віці 6–7 років, дитині показаний тільки формальний аспект шкільного життя. Тому дитина намагається усвідомлювати себе як школяр, її світогляд починає прояснювати закономірності, зв'язки між предметами. Система навчання дозволяє уточнити місце і роль себе в шкільному житті, а також її однокласників, вчителя.

Світогляд дитини, її емоційний світ є важливим на цьому етапі формування світогляду. Це пов'язано з емоційним фоном дітей, які довгий час сприймають всі об'єкти навколишньої дійсності через емоційне ставлення до них. Тому на формування світогляду дитини значно впливають емоційний клімат у сім'ї, ставлення до дитини та стосунки між її батьками.

Список використаних джерел

1. Баранов С. П. Педагогика– М.: Просвещение, 1987. – 368 с.
2. Крупина И.В. Основы семейного воспитания – М.: Педагогика, 1996. – 456 с.
3. Куксова Н. Воспитание личности: нравственно-патриотические основы – Пралеска. – 2005. – № 5. – С. 11–15, с. 237.

Ребріна Д.О.,

студентка факультету психології та спеціальної освіти
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПОНЯТТЯ І ТИПИ ВРАЗЛИВИХ СІМЕЙ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Говорячи про вразливу сім'ю, ми маємо на увазі сім'ю, структура якої порушена й внутрішні кордони якої доволі-таки розмиті, а функції й цінності в ній ігноруються, виховання в такій сім'ї дефективне й під тиском низки цих чинників змінюється психологічний клімат й дітей в таких сім'ях у суспільстві прийнято називати «важкими» [3, с. 12].

Найбільш вразливими є такі категорії населення –

- сім'ї з дітьми, особливо багатодітні;
- неповні сім'ї;
- сім'ї трудових мігрантів;
- неповнолітні батьки;
- біженці, або внутрішньо переміщені особи/сім'ї;
- сім'ї/особи, які постраждали від природних, техногенних катастроф;
- сім'ї, в яких є недієздатні особи;
- особи з інвалідністю;
- особи з числа дітей-сиріт;
- сім'ї, у яких батьки мають психічні розлади, не підтверджені офіційно;
- самотні, особи похилого віку та інші [2, с. 17].

Характерною рисою сімей з вираженою формою вразливості є те, що такі типи сімей проявляються у декількох напрямках функціонування сім'ї (до прикладу, матеріальний та соціальний рівні), або ж можливе некоректне функціонування міжособистісних стосунків, що й стає каталізатором негативного психологічного клімату в сім'ї. В сім'ях такого типу вразливості дитина відчуває фізичну та в той же час емоційну відторгнутість батьками. До прикладу, це може бути ігнорування емоцій та почуттів дитини, ігнорування її, недостатня турбота за ним, а також незадовільний догляд та харчування. У зв'язку з вищеперерахованими факторами внутрішньо сімейних проблем у дитини зароджуються почуття сорому за своїх батьків та

своєї належності до даної сім'ї перед своїми друзями чи знайомими, невпевненість у майбутньому та жаль за теперішнє.

Говорячи про зовнішньо вразливі сім'ї доволі часто зустрічаються ті, в яких вживання алкоголю або ж наркотиків є нормою. Будучи залежним від алкоголю або ж від будь-яких інших психоактивних речовин, людина втягує в свою хворобу близьких людей. Саме тому спеціалісти в даній галузі при аналізі хворого звертають увагу не тільки на нього, але й на його сім'ю, адже залежність від алкоголю чи наркотиків кваліфікують як сімейну проблему. Не дивно, що одним з вагомих факторів, які негативно впливають не тільки на сім'ю, але й на психологічну рівновагу дитини є залежність одного або й двох батьків від алкоголю. Це захворювання може вплинути негативно на дитину не тільки в момент зачаття або ж вагітності, але й протягом усього життя дитини [3, с. 89].

У вразливих сім'ях з алкогольною залежністю батьки повністю забувають про свої обов'язки перед дітьми та поринають в алкоголізм, який в свою чергу стає каталізатором втрати будь-яких суспільних і моральних норм. Втрата суспільних та моральних норм призводить до духовної та моральної деградації й як результат ми отримуємо сім'ї які можна сміливо назвати психологічно та соціально вразливими. Функціонування дітей в такій сімейній атмосфері є надзвичайно важким й, робить сиротами дітей при живих батьках.

Життя з людьми хворими алкоголізмом може понести за собою серйозні наслідки, які психологи називають співзалежністю. Співзалежність як явище виникає як наслідок перебування у стресовій ситуації у зв'язку з залежними членами родини й призводить до страждань родичів залежного. Не дивно, що найбільш чутливими в такій ситуації є діти. Нестійка психіка, нерозуміння та відсутність будь-якого життєвого досвіду в ситуаціях постійних скандалів, відсутності безпеки й байдужість батьків накладають відбиток на життя дитини й морально-психологічно травмують її. Діти з так званих «алкогольних» сімей виростають з думкою про те, що світ навколо повний небезпеки й довіра людям для них табу. У зв'язку з постійним негативним фоном у сім'ї, відсутністю довіри й розуміння, діти просто змушені приховувати свої переживання й тим самим унеможливають усвідомлення своїх істинних почуттів й їх причин. З вищеописаним досвідом пізніше дорослі уже слідуючи цим емоціям й почуттям будують неякісні відносини з іншими людьми. Діти з вразливих сімей забирають із собою в доросле життя душевні рани отримані в дитинстві, стають, так як й їх батьки, залежними. У зв'язку з цим уже в їх сім'ях набувають актуальності ті проблеми, що були актуальними в їх дитинстві.

Серед вразливих сімей багато з них є сім'ї в яких порушені відносини між дітьми та батьками. Відмінністю такої форми сімей від алкогольних сімей є те, що негативний вплив на дітей не є прямим, а побічно впливає на

них у зв'язку з нездоровими стосунками батьків як сімейної пари. Такі пари характеризуються неповагою одне до одного, непорозумінням і створенням міжособистісної дистанції й переважанням конфліктної взаємодії. Причини хронічно нездорових стосунків індивідуальні. Тим не менш не всі сім'ї руйнуються, а й, як варіант, стають більш міцними. В даному контексті проблеми усе залежить від ставлення партнерів до проблеми й орієнтації на вирішення проблеми, яка склалась. Саме тому важливо розрізнити такі поняття як «сімейні конфлікти» та «конфліктні сім'ї», адже конфлікт який виникає у сім'ї, незалежно від його інтенсивності, не означає, що сім'я є конфліктною [1, с. 18].

Неважливо чи сім'я характеризується постійними скандалами, криками, які уже стали певною нормою в ній чи сім'ї, яка характеризується великою дистанцією між партнерами, униканням будь-якого контакту, вони з однією ж тією інтенсивністю впливають негативно на формування особистості дитини й можуть стати каталізатором асоціальних утворень в останній. Доволі часто в конфліктних сім'ях відсутня будь-яка підтримка чи то моральна чи то психологічна. Особливістю таких сімей є відсутність міжособистісних контактів – спілкування між членами сім'ї. Регулярні конфлікти, які зупиняються на стадії недорозуміння характеризуються невмінням проговорювати свої думки, емоції та почуття. Не дивно, що конфліктні сім'ї більш мовчазні у порівнянні з сім'ями, де конфлікти майже відсутні, адже в перших пара на порядок рідше обмінюється інформацією та уникає міжособистісного контакту. У мовчазливих сім'ях партнери характеризуються егоцентризмом й для них поняття «ми» більш розмите. Вищесказане може говорити про ізольованість психологічної та емоційної сфери партнерів. Особливістю проблемних сімей є характерна для яких є конфліктність, а спілкування відбувається на рівні монологу. Логічним є те, що діти, які спостерігають за скандалами в таких сім'ях отримують негативний досвід, який переслідує їх уже в дорослому віці. Негативний досвід в дитинстві – токсичний, адже зумовлює мисленнєві процеси і сприйняття світу вже в дорослому житті. Саме тому, батьки, стосунки яких ускладнені, повинні розуміти, що негативно наповнені стосунки, які складаються в них, ніяким чином не повинні впливати на дітей [1, с. 129].

Певним індикатором благополуччя в сім'ї або ж її відсутності є поведінка дитини. Те, що дитина виростає у вразливій сім'ї можна виявити, аналізуючи її поведінку. Більші труднощі може викликати аналіз поведінки «важких» дітей й підлітків, які росли в зовнішньо благополучній сім'ї. Лише аналіз атмосфери в сім'ї дає змогу зрозуміти, що благополуччя в такій сім'ї було відносним. Доволі часто зовнішньо врегульовані стосунки в таких сім'ях можуть бути лише прикриттям дистанційного відчуження на різних рівнях функціонування сім'ї. В таких сім'ях діти дуже часто відчують дефіцит любові зі сторони батьків, наприклад, із-за їх зайнятості. Як наслідок ми

можемо спостерігати егоїзм, нетерпимість й труднощі в міжособистісній комунікації.

Вищесказані форми сімейної вразливості не є вичерпаними. Доволі часто кожен з партнерів намагається використовувати дітей у вигідній для себе формі. У процесі досягнення дорослого віку й аналізу ситуації, яка складається в сім'ї, діти починають грати по правилах, які прийняті в цій сім'ї. Особливо непросте положення тих дітей на яких лежить примус прийняття ролей по ініціативі дорослих. Неважливо від позитивного чи негативного наповнення ролі це негативно впливає на формування особистості, адже впливає на його сприйняття себе й комунікації з іншими аж до дорослого віку. Також варто зазначити, що поняття сімейного благополуччя може бути й тимчасом та відносним. У зв'язку з цим профілактика сімейного благополуччя є важливим напрямком роботи.

Список використаних джерел

1. Целуйко В. М. Психология неблагополучной семьи: Книга для педагогов и родителей. Москва: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. 320 с.
2. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. у 2-х ч. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017.; Ч. 1. Сучасні орієнтири та ключові технології. 256 с.
3. Донцов Д. А. Неблагополучные семьи с позиций специалистов по социальной работе. *Школа здоровья*. 2008. №4. С. 17–19.

Ребріна Д.О.,

студентка факультету психології та спеціальної освіти
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПОНЯТТЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ШКОЛИ

На сучасному етапі розвитку педагогіки та психології психологічна готовність дитини до школи вважається комплексною оцінкою характеристик дитини, котрі є найбільш значимими при входженні дитини в нове для неї середовище й відзначаються як значимими для успішного формування діяльності дитини в навчальному процесі.

Саме поняття готовності дитини до школи розглядається з точки зору фізіологічних особливостей дитини, котрі в свою чергу забезпечують вдалий перехід до отримання системних знань в організованому шкільному середовищі. Дослідниця В.С. Мухіна вважає, що готовність дитини до школи це внутрішнє переконання дитини у важливості отримання знань та усвідомлення їх цінності. Вищесказане виникає як продукт соціальної зрілості дитини та бажання входження в нові групи, користуючись отриманими знаннями [14].

Дослідник Д.Б. Ельконін стверджує, що формування соціальних правил та відносин між дорослими передбачає безпосередню готовність дитини до навчання у школі.

Вважаємо, що найбільш детальне поняття готовності дитини було запропоновано Л.А. Венгером. Л.А. Венгер вважав, що готовність до школи це комплекс знань та навичок в яких повинні бути присутні усі елементи. Під елементами розуміються внутрішня мотивація дитини до навчання у школі, її готовність в особистому контексті, а також когнітивна готовність [4].

Комплекс заходів для підготовки дітей до навчання у школі зачіпає всі сфери життєдіяльності першої, а саме психологічна готовність це лише один із численних аспектів завдання.

Всередині цього процесу можна виділити різноманітні підходи [11]:

1. Дослідження знань та навичок необхідних для шкільного навчання та рівень їх сформованості у дошкільнят.

2. Дослідження змін, що виникають у психіці дитини та вивчення новоутворень.

3. Формування компонентів навчальної діяльності.

4. Дослідження здатності дитини до слідування вказівкам педагога.

На сучасному етапі розвитку, готовність до школи розглядається як готовність до отримання структурованих знань та здатності до входження дитини в освітній простір. Вищесказане обумовлено поглядом з точки зору періодизації психічного розвитку дошкільнят та провідних видів їх діяльності [8].

В той же час виділяють три ключових аспекти зрілості дитини по відношенню до шкільної діяльності, а саме: інтелектуальний, емоційний та соціальний.

Інтелектуальна зрілість дитини включає в себе концентрацію уваги, здатність до аналітичного мислення (пошук ключових зв'язків між явищами), достатнього розвитку пам'яті при якому дитина здатна до запам'ятовування та відтворення інформації. Варто зазначити, що в той же час під інтелектуальною зрілістю розуміється й позитивне функціонування структур головного мозку.

Під емоційною зрілістю розуміється адекватне сприйняття подразників, зменшення реакції на них та можливість виконувати задачі протягом тривалого часу.

Соціальна зрілість же виражається у потребі дошкільнят у спілкуванні з іншими дітьми такого ж віку та адекватності підпорядкування поведінки, виконанню вказівок педагога.

Отже, аналізуючи вищесказане, можна виділити, що готовність дитини до школи – це, перш за все, комплексне явище, що включає в себе не лише навички дитини в тій чи іншій дисципліні, але й когнітивну, соціальну,

емоційну та особистісну готовність дитини, що дають змогу відповідати поставленим вимогам.

Список використаних джерел

1. Венгер А.Л. Схема индивидуального обследования детей младшего школьного возраста – Томск, 2005. – 123 с.
2. Крутецкий В.А. Психология / В. А. Крутецкий. – М.: Просвещение, 1986. – 147 с.
3. Мадорский Л.Р. Глазами младших школьников. Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1991. – 176 с.
4. Полонская Н.Н. Динамика функций программирования и контроля и ее связь с трудностями обучения младших школьников. Вестник Московского ун-та. Сер. XIV. Психология. – 1997. – №2.

Ребріна Д.О.,

студентка факультету психології та спеціальної освіти
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПОНЯТТЯ СІМ'Ї ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Сім'ю традиційно прийнято розглядати, як осередок суспільства, який формує фундамент в загальній суспільній системі, й, в той же час, здійснює колосальний вплив на становлення дитини в цій сім'ї, тобто змінює чи формує світогляд дитини, цінності та диктує орієнтири. Не секрет, що саме сім'я стає каталізатором формування світоглядної позиції дитини. Тим не менш, для розуміння ролі сім'ї у впливі на формування світогляду потрібно уточнити, безпосередньо, поняття сім'ї та її функції в контексті виховання дітей [4, с. 14]. Основним процесом за допомогою якого відбуваються зміни в особистості є виховання. Виховання – цілеспрямований та організований процес формування особистості. Основне завдання виховання полягає у забезпеченні наступних поколінь досвідом, інформацією, які посприяють адаптації у суспільстві [1].

Л.Я. Коломінський вважає, що сім'я – самостійний інститут, який формує, й в процесі корегує, стосунки між її суб'єктами, а також переслідує спільні цілі, й одною з найфундаментальніших цілей є виховання дітей. Є.А. Панько вважає, що сім'я – унікальна система, яка в своїй основі має різні системи виховання.

В педагогіці та психології сім'ї сім'я є важливим елементом в розумінні особистісного розвитку дитини, а в тому числі в формуванні світогляду. Не секрет, що в основі сім'ї є окремі особистості й, безпосередньо, склад сім'ї має великий вплив на виховання дитини [2]. Сім'ю варто розглядати як соціальний інститут, яка виконує не тільки функцію репродукції суспільства, але й водночас забезпечення психосоціального фону протягом усього життя.

Дотримання й забезпечення цих функцій відбувається за допомогою передання соціальних цінностей й норм. Отже, аналізуючи вищесказане можна дійти до висновку, що сім'я виконує дві основних функції: сприяння особистісному розвитку та соціальний контроль.

Обов'язки та обмеження, які приймають члени родини свідчать про прагнення підтримки в сім'ї. Сімейна підтримка є надзвичайно важливою в розвитку дитини й в цей же час створює базу для його світогляду загалом.

Як тільки дитина попадає в сім'ю зі своїх перших днів, вона одразу стає її частиною. Вищесказане ми можемо спостерігати в імітаційній поведінці першої, тобто ж дитина сприймає все навколо як найбільш близьке, а дорослі в сім'ї стають прикладом для наслідування. Батьки можуть не розуміти того, що своєю поведінкою закладають в дитині принципи, які можуть проявлятися уже в дорослій людині пізніше. Є.А. Панько та Я.Л. Коломінський вважають, що сім'я – це мікросередовище, яке є фундаментом для закладання особистості. В контексті вищеназваних дослідженнях зазначається й, безпосередньо, поняття середовища, яке характеризується, як особливе мікросередовище, яке визначає розвиток дитини й формує його світоглядні принципи.

Л.Ф. Обухова розглядає сім'ю як інститут, в якому зароджуються основи виховання, в її другому життєвому циклі, саме тоді, коли з'являється дитина. При народженні дитини змінюються й стосунки між батьками, вони по-іншому сприймають свою відповідальність. В описаному випадку сім'я постає перед нами як й психологічне мікросередовище так й як інститут. Варто зазначити, що те, що дитина отримує в дитячі роки свого життя, те й переймає на подальше життя [3, с. 163]. Важливість сім'ї як інституту виховання дітей зумовлена тим, що саме в сім'ї дитина знаходиться вагому частину свого життя й по інтенсивності впливу на особистість ні один інститут не стоїть поряд. В сім'ї дитина бере основу особистості, адже до першого класу навчання в школі вона лише наполовину сформована.

Л.Б. Шнейдер зауважував [6], що інститут сім'ї виступає як й позитивним так й негативним фактором виховання особистості. Позитивний аспект полягає в тому, що переважно саме близькі родичі відносяться до дитини найкращим чином, тим самим формуючи в ньому впевненість. На противагу цьому саме інститут сім'ї може нанести величезну шкоду формуванню особистості.

Як писав А.С. Макаренко [5], не можна розглядати вплив сім'ї тільки в контексті соціалізації керуючись тим, що сім'я – це колектив, одна команда, тощо. До прикладу, у матерів з підвищеною тривожністю переважно виростають тривожні діти; батьки, які надто люблять чистоту можуть подавити дитину, тим самим спровокувавши утворення комплексу неповноцінності; а нестриманість у дітей може бути спровокована такою ж поведінкою батька або матері.

У зв'язку з колосальною важливістю ролі сім'ї виникає питання «Як максималізувати позитивний вплив на формування дитини й водночас мінімізувати негативний?». Відповідь полягає у визначенні внутрішньо-сімейних та соціально-психологічних факторів. У зв'язку з цим варто розглядати особливості формування світогляду дитини й вплив сім'ї на нього.

Список використаних джерел

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб., доп. — К.: Академвидав, 2007. — 616 с. (Альма-матер)
2. Дубровина И.В. Возрастная и педагогическая психология – М.: Просвещение, 2001. – 566 с.
3. Замолоцких Е. Семья как фактор формирования культуры межличностного общения младших подростков / Е. Замолоцких // Социально-гуманитарные знания. – 2005. – № 5. – С. 173–183
4. Ковалев С.В. Психология современной семьи: Информ.-метод. Материалы к курсу «Этика и психология семейной жизни»: кн. для учителя – М.: Просвещение, 1988. – 208 с.
5. Коломинский Я.Л., Панько, Е.А. Детская психология / Я.Л. Коломинский, Е.А. Панько. – Минск: Выш. школа, 1998. – 214 с.
6. Маклаков А.Г. Общая психология / А.Г. Маклаков. – СПб.: Питер, 2000. – 654 с.

Семеренко Е.Р.,

здобувачка вищої освіти,

факультет соціальної педагогіки та психології

Запорізький національний університет

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Анотація. Стаття присвячена відношенню сучасної молоді України до політики. Проаналізовано основні аспекти політики для молоді.

Ключові слова: політика, молодь, Україна, розвиток, культура, політичне життя, соціологія.

Загальна суть проблеми. Сьогодні Україна та суспільство перебувають на досить складному етапі трансформації політичних, суспільно-економічних та духовно-моральних відносин. У діяльності сучасної молоді, яка представляє собою окрему ланку політики соціокультурних відносин, спостерігаються чітко окреслені тенденції розвитку політики та культури України. Тому важливою умовою для постійного та якісного розвитку політики України є соціалізація молоді у політичному житті, адже молодь є тією силою, яка творитиме майбутнє України. Увесь розвиток українського суспільства в цілому прямо пропорційний рівню розвитку політичної

культури молоді, а саме її суспільно-політичній орієнтації, політичним цінностям, політичним вибором та ставленням до державного апарату влади [3, с. 42].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Діяльність молоді та студентів у політичному житті країни у своїх наукових розробках висвітлювали такі вчені як М. Остапенко, Т. Кузьменко, Д. Дмитренко, В. Ярошенко; аспекти проблем реалізації державної молодіжної політики вивчали Е. Лібанова, О. Бакаєва, П. Біленчук, М. Перепелиця [5].

Мета. Дослідження та характеристика політичної культури сучасної молоді.

Виклад основного матеріалу. Поняття про політичну культуру в науку ввів у 1956 році видатний американський політолог Х. Файнер. Згідно з його визначенням, політична культура представляє собою частину загальної культури, до якої належать історичний досвід, пам'ять про суспільні та політичні події, політичні цінності, орієнтації і навички, що мають прямий вплив на політичну поведінку [4].

Важливим складником політичної культури суспільства є молодіжна політична культура.

Сучасні соціологи до молоді відносять соціально-вікову групу населення віком 14–35 років. З однієї сторони молодь найперша зазнає впливу від будь-яких чинників, проте її цінності всупереч усьому залишаються гнучкими та піддаються різним впливам. Ця соціально-вікова група населення має дещо обмежений життєвий досвід, у неї недостатньо сформовані морально-етичні цінності. У психологічному плані молодь відносять до дорослих, у соціологічному – до отрочтва, адже у такий вік економічна активність та самостійність ще формуються.

На основі аналізу політичної культури молоді у нас є перспектива у дослідженні її політично-культурних норм, які сформовані в сучасних політико-інституційних умовах. Сучасна література тлумачить субкультуру як комплекс політичних орієнтацій, які суттєво відрізняються від провідних орієнтацій у соціумі. Тут мається на увазі специфіка політичних культур різних соціально-демографічних та професійних груп [7].

Через відсутність організації молодіжної політики протягом останніх десятиліть молодь не має доступу до культурно-історичних цінностей, на основі принципів яких жили і живе сучасне старше покоління.

Молодь поступово втрачає відчуття патріотизму, оскільки держава не має конкретної мети соціального розвитку, тому більшість молоді приваблюють неполітичні організації та реалізація у них. Аполітичність – це головна ознака політичної культури молоді, тому серед них відсутня політична диференціація. Ця соціально-вікова група людей з байдужістю ставиться до будь-якої суспільно-політичної діяльності, оскільки розчарувалися і не довіряють владі. Сучасна молодь характеризується

відсутністю єдності у вікових та соціальних групах та має сильні відмінності у своїх інтересах.

Сучасний світ характеризується відсутністю морально-духовних цінностей і будь-яких ідеалів, проте має чимало різних структур, які намагаються зацікавити молодь якоюсь діяльністю. Дуже часто у період передвиборчої кампанії серед низки питань порушують залучення молоді до суспільно-політичної діяльності. Сьогодні будь-які починання у політиці молодь здійснює лише з метою побудувати кар'єру. Протягом років у свідомості людей утвердився стереотип про політику як про сферу, де «крутяться» великі гроші. Тому через це молодь розпочинає політичну діяльність здебільшого з мотивами отримувати певні блага, і необов'язково у вигляді грошей: наприклад, якісь корисні знайомства, за допомогою яких можна себе реалізувати в іншій сфері. У радянські часи при вступі до партії також переважала не зацікавленість у державних змінах, а можливість зростати у кар'єрі. Більшість сучасних керівників державного апарату раніше також були на чолі партійних та комсомольських організацій, тому мають досвід у керівництві робочими кадрами.

Єдине, що приваблює молодь у вступі до політичних та громадських організаціях – це захист їх законних інтересів, організація дозвілля та допомога у розв'язанні певних суспільних проблем. До таких належать різні профспілкові студентські організації, які давно вже перейшли межу органів соціального захисту. Вони здебільшого займаються організаціями дозвілля: ігор, факультетських вечорів, спортивних змагань, конкурсів тощо. Сьогодні в Україні є багато молодіжних громадських організацій, які утворилися на основі клубів за інтересами, здебільшого спортивних. Проте внаслідок втручання держави та її контроль особистого життя громадян більша частина населення і до цих під відчуває себе всього лише «гвинтиком». Серед українців панує думка, що від них «нічого не залежить», внаслідок чого виникає недостатній рівень політико-правової культури людини [6].

Сучасні політики почали розуміти, що різноманітні гасла та відеозвернення з телеекранів уже не мають жодного впливу на людей.

На відміну від попереднього покоління, у сучасного є свобода вибору, тому воно більш незалежне. Тільки завдяки кропіткій праці та взаємодії молодь віддасть свій голос. На основі багаторічного досвіду можна переконатися, що держави, у яких велика увага приділяється роботі з молоддю, досягають значного росту і розвитку в політичній та економічній сферах.

Якщо порівнювати старше покоління людей та молоде, то можна сказати, що політична культура останніх характеризується відсутністю стійкої лояльності і довіри, які отримані у спадок від минулого. Саме внаслідок цього і виникає низький рівень лояльності наявної політичної

структури, у чому яскраво вбачається проявлення культурної раціональності [5, с. 10].

В загальному молодь характеризується більшою політичною пасивністю. Серед них можна помітити дві умовних групи: перша – аполітична, яка якщо і бере участь у політичному житті держави, то обирає для себе лише форми голосування, або конвенціональну політичну участь [1].

До іншої групи належать більш активні у політичному житті молоді люди, яка характеризується не конвенційними діями, стверджуючи, що вони цілком результативні. Стосовно протестів, то у них беруть участь не тільки ті громадяни, що мають антиліберальні погляди: до них залучаються й ті, хто має демократичне мислення [2, с. 582].

Від старшого покоління молодь відрізняється прагматичністю та індивідуалістичним поглядом на життя: у неї майже нема ілюзій стосовно того, що хтось замість неї вирішить ті чи інші проблеми, вона самостійна.

Висновки. Тому на основі усіх міркувань можна зробити висновок, що політична культура молоді, як і весь соціум, характеризується фрагментованістю, тобто тільки деякі групи молоді проявляють певну цікавість до політичного життя України та мають певний інтерес щодо політики. Проте ця характеристика не має політизованих ознак та рис антагонізму.

Список використаних джерел

1. Алмонд Г. А. Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии // Политические исследования. 1992. № 4.
2. Каретна О. О., Особливості молодіжної політичної культури. Одеса. ОНЮА. 2018. с. 581-588
3. Колесніченко Н. М. Політична культура молоді України та її розвиток в умовах реформ. Наукові праці. Політологія. Випуск 224. Том 236. 2014. Миколаїв. с. 42-44
4. Лисовский В. Т. Социология молодежи. СПб., 1996.
5. Сикевич З. В. Молодежная культура: за и против. – Л., 1990. – С. 10.
6. Суртаев В. Я. Молодежная культура. – СПб., 1999.
7. Гаджиев К. и др. Политическая культура и политическое сознание. Политическая культура, теория и национальные модели. М. 1994.

ЖУРНАЛІСТИКА

Сорока І.Ю.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра
Національного авіаційного університету
науковий керівник: **Кошак О.М.,**
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри журналістики
Національного авіаційного університету

СПЕЦИФІКА РОБОТИ ТА ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ ТВОРЧОЇ КОМАНДИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВИПУСКІВ

Щоденні інформаційні випуски стали звичним явищем для глядача. Часто мало хто усвідомлює те, скільки людей причетні до того, щоби випуск новин дійшов до ваших телеекранів. Жоден телевізійний канал, радіо, газета, чи навіть, інформаційне агентство не можуть існувати без команди, яка поділяється на творчу та технічну частини. Команди, які формують та забезпечують процеси телевізійного виробництва не схожі між собою. Для початку потрібно розуміти, що кількість штату залежить від масштабності каналу та інформаційних випусків, які видають щодня, подекуди декілька разів на день. Не варто порівнювати якість контенту за малою, чи навпаки великою кількістю колективу, адже не завжди багато означає якість, а мало – провал.

Пропонуємо розглянути структуру редакції інформаційних випусків.

Творча частина колективу складають:

- продюсер;
- креативний продюсер;
- шеф-редактор;
- випусковий редактор;
- другий редактор;
- гостьовий редактор;
- журналісти;
- оператор;
- режисер;
- режисери монтажу;

- фотограф [1, с. 93].

Варто більш детально розібрати, за що кожен відповідає в редакції. На сьогодні, в рамках існуючого телебачення характерним є те, що абсолютно вся відповідальність, за усі існуючі процеси, від початку і до кінця покладена на продюсера. Людина обіймаючи таку посаду повинна продумати концепцію того чи іншого проекту, спланувати усі процеси виробництва, закріпити за кожним діючим лицем завдання, за які той буде нести відповідальність, і в подальшому звітувати про пророблену роботу. Безумовно, продюсер повинен розуміти всю специфіку створення проектів, і тому покладаючись на свій досвід та знання він має зібрати команду першокласних фахівців, які знають свою роботу.

Продюсер – головний керівник і координатор; хороший менеджер та генератор ідей, тобто творець, проте, продюсер не завжди може бути автором ідеї, однак він завжди розгляне і ухвалить рішення, чи може існувати дана ідея і розрахувати на подальшу її реалізацію. Також продюсер займається пошуком фінансів для реалізації поточних авторських проектів, які зможуть розбавити контент телеканалу. Окрім творчої частини, продюсер відповідає за матеріальну частину телевізійного виробництва, і тому відповідає за фінансування та організацію проекту, працює з усіма документами. Зауважимо, що продюсер не єдиний творець, подавати ідеї для програм можуть: режисер, журналісти, сценаристи, оператори, та інші, та продюсер в свою чергу стає реалізатором [1, с. 95].

Шеф-редактор – людина, що відповідає за концепцію програми, зазвичай він є і автором або співавтором програми. Шеф-редактор відповідає за дедлайни усіх програм, переважно, це найбільш складні і відповідальні проекти. Він також займається плануванням майбутніх проектів, бере участь у формуванні концепції телевізійного мовлення, розробляє поточні, і створює нові, перспективні програми, які формує в план. Після чого займається їхньою реалізацією. Шеф-редактор, це мозок редакції, на відміну від продюсера, він повністю занурений в творчий процес, і постійно креативить, знаходить цікаві шляхи вирішення проблеми низьких рейтингів у певний, так званий «мертвий» час. В межах відповідальності шеф-редактора, це взаємодія з органами державної влади, ЗМІ, вітчизняними та міжнародними організаціями. Також, за вдалої домовленості з іншими редакціями, шеф-редактор може отримувати ексклюзивні матеріали безкоштовно від колег, у відповідь допомагаючи їм тим самим. Шеф-редактор опікується компетентністю підлеглих. Він замовляє їм публіцистичні, інформаційні та літературні матеріали для покращення знань та освоєння усіх специфічних особливостей телебачення, знаходить та пропонує пройти тренінги, майстер-класи, вебінари, зустрічі, і все для розвитку та більшого заглиблення знань в структуру роботи телеіндустрії [2].

Шеф-редактор відіграє важливу роль у творенні телевізійних програм, і

важливо, щоби це була освітчена людина, з чималим досвідом за спиною.

Випусковий редактор, відповідає за інформаційне наповнення випуску. Він відстежує готовність матеріалу до ефіру, стадію його виконання журналістом. Випусковий працює спільно із шеф-редактором, у процесі комунікації вони визначають, які новини потраплять до сітки новин, а які для випуску є менш важливі. Також вони визначають тему та ідею матеріалу, як його краще буде подати, у вигляді , студії, графіки, начитки, синхрону, хрипа, мінісюжету [4]. Під час змін чи в несенні нових інформаційних подій, випусковий редактор вносить зміни до Рандауна

(Rundown), це програма в якій формується верстка. В ній можна відслідковувати як етапи готовності до вчитки, готовності її на монтажі, а також через цю програму видаються випуски в ефір. Випусковий редактор, вирішує та розподіляє між журналістами завдання. А також він видає новини в ефір.

Кореспондент, репортер – журналіст, який відповідає за матеріал (репортаж, сюжет, аналітичний матеріал, інтерв'ю, портретний нарис тощо). Залежно від специфіки матеріалу, виду телевізійної діяльності, прийнято розподіляти журналістів за певною спеціалізацією:

- кореспондент (репортер),
- спеціальний кореспондент,
- парламентський кореспондент,
- оглядач,
- інтерв'юер тощо [1, с. 95].

Також, в редакції бувають тижні «чергового» журналіста, це певна страховка для випускового редактора, так як він може давати короткі поточні новини для реалізації саме йому, а журналісти із можуть спокійно займатися своїми матеріалами.

Ведучий – учасник створення новини. Новинні ведучі зазвичай стають в кадр після набуття досвіду кореспондента [3].

Отже, робочий процес будь-якої телевізійної редакції побудований на чітко визначених завданнях кожного працівника. Творчий колектив, це ядро інформаційного випуску. Тому для успіху інформаційних випусків, продюсери мають залучати до роботи лише професіоналів своєї справи.

Список використаних джерел

1. Бакіко М., Омелянець О., Лазебний В. Організація телевізійного виробництва. Київ: КПІ, 2018. 162 с.
2. Суспільне. Новини. URL: <https://suspilne.media/>
3. Новини. UA:Перший. URL: <https://corp.suspilne.media/>
4. UA:Перший. URL: <https://www.youtube.com/c/1tvUkraine/about>

УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Порфірюк А.П.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра географічного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

науковий керівник: *Ємчук Т.В.,*

кандидат географічних наук,
асистент кафедри економічної географії та екологічного менеджменту
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ПРОСУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА ЧЕРЕЗ ІНТЕРНЕТ

Для виживання та успіху будь-якого туристичного підприємства, належне придбання технології та ефективне використання її інновацій стали життєво важливими елементами. Надзвичайне зростання інформаційно-комунікаційних технологій здійснило революцію у діловому світі. Будучи однією з найбільших і найпоширеніших галузей у світі, сектор подорожей і туризму так само, як і будь-який інший, піддається впливу змін, які спричиняються постійними розробками. Поява Інтернету також має глибокий вплив на індустрію: подорожі та туризм стали єдиною найбільшою категорією продуктів та послуг, що продаються через Інтернет, і частка бізнесу, що здійснюється через цей засіб, постійно зростає. Саме він надає колосальні можливості оперативної комунікації з цільовою аудиторією, а тому проблема способів застосування Інтернет-маркетингу туристичних компаній в соціальних мережах залишається актуальною.

Інтернет не лише надає споживачам інформацію про потенційні туристичні напрямки, але й дає їм змогу негайно вжити заходів, здійснюючи онлайн-бронювання. Інтернет-маркетинг, також званий онлайн-маркетингом або eMarketing, – це маркетинг, який використовує Інтернет. Інтерактивна природа Інтернет-медіа, як з точки зору миттєвої реакції, так і для отримання відповіді взагалі, є унікальними якостями Інтернет-маркетингу. Інтернет-маркетинг об'єднує творчі та технічні аспекти Інтернету, включаючи дизайн, розробку, рекламу та продажі. Основний принцип дії Інтернет-маркетингу полягає у тому, що його центральною ланкою є Web-сайт структури туристичного підприємства. Завдяки цьому

формується дворівневий підхід, коли на сайті подається якнайповніша інформація про фірму, товари та послуги, які вона пропонує, а основним завданням зовнішніх рекламних засобів є залучення відвідувачів на сайт.

Можна відзначити, що Інтернет-маркетинг, будучи відносно молодою сферою маркетингової діяльності, є ефективним засобом інформування цільової аудиторії і завоювання широкого кола потенційних споживачів. Таким чином, бурхливе зростання електронного бізнесу і електронної комерції стали основою для появи Інтернет-маркетингу.

До переваг Інтернет-маркетингу в туризмі слід віднести.

1. Зменшення витрат: досягається завдяки зменшенню потреби в обробці запитів з продажу та маркетингу операторами телефонних зв'язків, а також зменшення потреби у друкуванні та розповсюдженні маркетингових комунікаційних матеріалів, які замість цього публікуються на веб-сайті.

2. Можливості: Інтернет надає нові можливості для нових продуктів і послуг, а також для використання нових ринків.

3. Конкурентна перевага: якщо туристичне підприємство впроваджує нові можливості перед своїми конкурентами, то воно досягне переваги, поки її конкуренти не отримають такі ж можливості.

4. Поліпшення комунікацій: вони включають покращені комунікації з клієнтами, персоналом, постачальниками та дистриб'юторами.

5. Контроль: Інтернет може забезпечити кращі маркетингові дослідження шляхом відстеження поведінки клієнтів і способів надання послуг персоналом.

6. Поліпшення обслуговування клієнтів. Надається за допомогою інтерактивних запитів до баз даних, які містять, наприклад, наявність запасів або питання обслуговування клієнтів.

Для правильного і результативного користування соціальними мережами також важливо сформулювати стратегію просування туристичної фірми. Формуючи стратегію перш за все, потрібно врахувати мету просування (продаж, формування іміджу, побудова комунікації); визначення цільової аудиторії (вік, рід занять, інтереси); інформацію, яка цікавить потенційну цільову аудиторію; соціальні мережі, які найпопулярніші серед представників вашої цільової аудиторії.

Також важливим є правильний підбір контенту, який буде цікавий читачам, а також буде корисним та працювати на благо туристичної фірми. До кожного текстового повідомлення варто прикріплювати яскраву та оригінальну ілюстрацію. На таку рекламу споживач звертає більше уваги. Найбільш успішна рекламна компанія в соціальній мережі – це реклама, органічно вписана в сценарій процесів і інтегрована в спілкування. Плюс в просуванні туристичних товарів та послуг в соціальних мережах, це те, що багато користувачів прийшли в Інтернет недавно, вони поки не втомилися

від настирливої реклами, їм все в новинку і досить цікаво. Ставлення до реклами в інтернеті поки лояльне, немає яскраво вираженого негативу

Якщо туристична фірма вже зарекомендувала себе на туристичному ринку, то просування в соціальних мережах відбувається легше. Складніше доводиться новим підприємствам. Їм потрібно заслужити довіру споживачів.

На основі аналізу літературних джерел виділяємо 4 види стратегічних рішень для туристичних підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Види стратегій у сучасному туристичному підприємстві

Тип стратегії	Пояснення
Стратегія сегментування	Стратегія «знайди свою нішу» характеризується розвитком фірми, орієнтованої на певний сегмент ринку. Основна мета стратегії – завоювання лідируючої позиції на ринку, тобто максимально можливе розширення аудиторії клієнта. Стратегія також має високий рівень організації комунікаційних процесів компанії у межах обраного сегменту.
Технологічні стратегії	Основою стратегії є система обслуговування клієнтів, спрямована на постійне підвищення зручності взаємодії між клієнтом і компанією, а також рівня фізичного, емоційного та психологічного комфорту туристів. Фірми звертають увагу на Інтернет, за допомогою якого вони знаходять контакти з клієнтами та реалізують різні аспекти туристичної пропозиції, а також тісно співпрацюють з телекомунікаційними компаніями. Такі «технологічні» компанії витрачають значні кошти на розробку та просування організаційних, інформаційних та технічних ресурсів.
Стратегія професіоналів	Стратегія приділяє значну увагу своїм професіоналам. Це близько до стратегії, орієнтованої на технології. Проте, якщо перша стратегія базується на професійних технологіях, то друга – на професійних навичках і вміннях співробітників. На це йде основна частина витрат навчання та підвищення кваліфікації працівників. Керівник такої компанії зацікавлений, перш за все, у збереженні постійної високопрофесійної команди співробітників, які є найважливішим стратегічним ресурсом компанії.
Стратегія репутації	Стратегія є найдорожчою і тільки для великих туристичних компаній, які мають достатньо грошей для організації масштабної рекламної кампанії. Але крім очевидних плюсів, робота єдиної фірмової компанії має ряд недоліків. По-перше, орієнтація тільки на авторитет і репутацію, що призводить відтоку професіоналів. По-

	друге, часто виникають проблеми зі створенням і підтримкою унікального фірмового стилю для всіх учасників мережі. Якщо хоча б один відділ порушує загальну мережеву етику, це може призвести до значних втрат репутації
--	---

Інтернет-маркетинг може допомогти туристичним підприємствам залишатися конкурентоспроможними, якщо вони представляють цікавий контент, використовують креативність і підтримку та мотивують інтерактивне спілкування. Моделювання стратегічного управління для розвитку конкурентних переваг туристичних фірм у різних секторах може використовувати нові технології та соціальні медіа у своїх маркетингових стратегіях. Створення мереж і їх взаємодія також може покращити комунікацію туристичних фірм.

Отже, формування ефективної системи стратегічного планування розвитку туристичних підприємств є довготривалим процесом, який пов'язаний з покращенням всього управління системи та підвищення рівня організації. Туристичні підприємства повинні завжди стежити за змінами на туристичному ринку послуг і реагувати на них шляхом розробки нових маркетингових методів. Стратегії туристичних підприємства – це рішення з належно розробленими засоби їх реалізації, на які спрямовані конкретні заходи на досягнення цілей діяльності підприємства. Це глобальні напрями діяльності, які вимагають деталізації через короткострокове планування, і є вихідним планом до успіху на ринок туристичних послуг.

Чухліб В.Є.,

аспірант Полтавського державного аграрного університету

науковий керівник: **Махмудов Х.З.,**

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри підприємництва і права
Полтавського державного аграрного університету

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В КОЛЕКТИВІ НА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

В умовах кризових явищ української економіки процес управління персоналом є важливим аспектом функціонування підприємства, який сприяє збільшенню рівня його прибутковості, економічного розвитку, конкурентоспроможності, підвищенню ефективності системи менеджменту. Вагомим критерієм ефективності управління персоналом є створення сприятливого психологічного клімату в колективі. Психологічний стан колективу характеризується ступенем задоволення його учасників своїм

становищем, на що впливають характер і зміст роботи, ставлення до неї людей, престижність, розміри винагороди, перспективи росту, наявність додаткових можливостей, психологічний клімат. Багато в чому психологічний стан колективу залежить від уміння працівників жити за його законами, підпорядковуватись встановленим вимогам і порядку, ступеня сумісності людей.

У психологічному кліматі виділяють два основних компоненти: соціальний і моральний. Соціальний компонент визначається особливостями соціальних зв'язків між співробітниками, що знаходяться в безпосередньому контакті один з одним, є результатом характеру їх взаємодії і взаємин, в тому числі неофіційних. Моральний компонент характеризується відношенням працівників до виконуваної ними діяльності, встановленим нормам і правилам, а також загальною задоволеністю умовами та результатами праці [1, с. 30].

Сприятливий психологічний клімат характеризується певними суб'єктивними ознаками, які розкривають його внутрішню суть [2, с. 26]:

- наявність позитивної перспективи для групи та кожного її індивіда;
- взаємодовіра і висока взаємовимогливість в групі;
- ділова критика;
- вільне висловлювання власної думки, відсутність тиску керівників на підлеглих, достатня поінформованість працівників про цілі та завдання підприємства;
- задоволеність працею й належністю до групи;
- прийняття на себе відповідальності за стан справ у групі;
- уболівання за честь колективу, бажання зробити посильний внесок у його дальший розвиток;
- чуйність, але водночас вимогливість керівника у ставленні до кожного члена колективу;
- створення умов для активної професійної та творчої діяльності, самореалізації, самоствердження та саморозвитку кожного працівника.

Такий внутрішній психологічний клімат у колективі зумовлює відповідні об'єктивні показники: високі результати діяльності, міцна трудова дисципліна, низька плинність кадрів, відсутність напруженості та конфліктності в колективі (між рядовими членами колективу, між керівником і підлеглими).

Проаналізуємо показники сприятливого та несприятливого психологічного клімату (табл. 1).

Отже, оптимізація психологічного клімату в колективі, на нашу думку, повинна включати виконання наступних дій:

- управління процесом, формування головних соціально-психологічних компонентів клімату (норм, цінностей, традицій, групової думки та настрою);

- оптимальний підбір, розміщення, навчання і періодична атестація керуючих кадрів;
- комплектування первинних колективів з урахуванням психологічної сумісності кадрів;
- психопрофілактика та вирішення конфліктів у підприємстві.

Таблиця 1

Аналіз показників сприятливого та несприятливого психологічного клімату в колективі [2, с. 28]

Показники сприятливого психологічного клімату	Показники несприятливого психологічного клімату
У колективі переважає діловий, творчий настрій протягом робочого дня; бадьорий, життєрадісний тон взаємин між працівниками	У колективі переважають пригнічений настрій, песимізм, спостерігаються конфліктність, агресивність, антипатії людей один до одного. Відносини будуються на принципах конкуренції і придушення, в колективі прийнято поширення чуток і пліток один про одного
Відносини будуються на принципах співпраці, взаємної допомоги, доброзичливості; членам групи подобається брати участь в спільних справах, разом проводити вільний час	Виявляються прихована критика керівника, відсутні норми справедливості і рівності у взаєминах; колектив помітно розділяється на «привілейованих» і «знехтуваних», байдуже або вороже ставлення до новачків.
У колективі хороші взаємини між керівниками і підлеглими; існують норми справедливого і шанобливого ставлення до всіх його членів, прийнято підтримувати слабких, виступати в їх захист, допомагати новачкам	Члени колективу інертні, пасивні, деякі прагнуть відокремитись від інших, перекласти виконання власних обов'язків на інших, групу неможливо підняти на спільну справу – кожен думає тільки про свої інтереси
Співробітники активні, сповнені енергії, швидко відгукуються на звернення колег, проявляється взаємодопомога і взаємовиручка, готовність «прикрити» колегу при необхідності	Успіхи колег залишають байдужими інших членів групи, а іноді викликають нездорову заздрість У колективі виникають конфліктуючі між собою угруповання
Низька плинність кадрів. Співробітники відмовляються переводитися в інші підрозділи на рівнозначні, а часом і вищі посади	Висока плинність кадрів, часті переходи співробітників в інші підрозділи на рівнозначні посади

У важкі для колективу часи відбувається згуртування і емоційне єднання колективу («один – за всіх, і всі – за одного»), оптимізм в настрої	У важкі для підприємства часи в колективі виникають розгубленість, сварки, взаємні звинувачення, конфлікти, значно підвищується плинність кадрів
Діяльність колективу належно оцінюється керівництвом підприємства	

Для оптимізації сприятливого психологічного клімату перш за все необхідно сформувані взаємовідносини довіри, підтримки, позитивну психологічну атмосферу. Для цього необхідно забезпечити правильне і ефективне спілкування в колективі. Чинники, які забезпечують сприятливий психологічний клімат [1, с. 32]:

- наявність у колективі спеціалістів різних рівнів професійної майстерності. Це дає змогу працівникам початківцям бачити свою професійну перспективу, а висококваліфікованим – відчувати повагу молодих;

- чисельність групи. Найоптимальніше, якщо група об'єднує три-дев'ять осіб. Якщо вона занадто мала (до трьох осіб), це породжує занепокоєність із приводу персональної відповідальності за прийняті рішення. Зі збільшенням чисельності групи ефективність роботи кожного може зростати (до певної межі) за рахунок взаємодії. Це стосується і настрою. Групі, в якій до п'ятнадцяти осіб, більш властива цілісність;

- час спільної трудової діяльності. Цей показник тісно пов'язаний з формуванням традицій, стійких норм поведінки, що відчутно впливає на згуртованість, організованість колективу. Водночас він може ускладнювати процес адаптації в колективі молодих працівників;

- статеві-вікова структура групи. У різновіковому колективі багатші взаємини, спілкування, емоції, інтенсивніший у ньому природний рух кадрів. Практика свідчить, що великий потенціал енергії ініціативи, творчості молодих працівників послаблює консерватизм ветеранів. Водночас молодь привчається до стриманості в поведінці, дисциплінованості, організованості. На емоційному житті колективу позитивно позначається наявність у ньому чоловіків і жінок. Як правило, різностатеві групи є стабільнішими;

- наявність неформальної структури в колективі. Нерідко у групі формується неформальна структура, яка має своїх лідерів. Перебування неформальних лідерів в опозиції до формального керівництва різко погіршує клімат у колективі, породжує конфлікти. Тому необхідно дбати про те, щоб формальна структура накладалася на неформальну, тобто щоб офіційний керівник був лідером у всьому;

- автономність, ступінь ізольованості групи. Відомо, що ізольованість негативно впливає на згуртованість групи, а звуження кола спілкування

знижує, вичерпує його цінність. Тому для поліпшення психологічного клімату доцільно виходити за групові відносини, налагоджувати контакт з іншими колективами, групами;

– психологічна сумісність членів групи. Йдеться передусім про групову сумісність, яка є соціально-психологічним показником згуртованості групи, забезпечує безконфліктне спілкування, узгодження індивідуальних дій в умовах спільної діяльності, а також про міжособистісну сумісність – взаємне прийняття партнерів по спілкуванню й спільній діяльності, засноване на оптимальному узгодженні ціннісних орієнтацій, соціальних установок, інтересів, мотивів, потреб та інших індивідуально-психологічних характеристик;

– групова та міжособистісна сумісність – це передумова згуртованості групи, яка, у свою чергу, є одним із процесів групової динаміки, мірою потягу співробітників один до одного та до групи загалом, характеристикою ступеня її єдності.

Таким чином, для підвищення ефективності системи менеджменту персоналу в кожному підприємстві слід створити умови, які забезпечують сприятливий психологічний клімат в колективі, що сприятиме продуктивності праці, зростанню прибутковості та конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Герасименко О., Герасименко Г. Ефективність управління персоналом на малому підприємстві: індикатори стану та пріоритетні напрями підвищення. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2015 № 7 (172). С. 29-37.
2. Ситник А.В. Оцінка ефективності системи управління персоналом. Ефективна економіка № 12. 2013. С. 26-32.

Банчук-Петросова О.В.,

кандидат наук з державного управління
доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права
Київського інституту інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Київ, Україна
0000-0001-8426-1475

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ АСПЕКТІВ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У РАМКАХ СОТ

З розвитком інтелектуальної власності дедалі більшого значення набуває питання врегулювання торговельних аспектів у цій сфері. Адже безсумнівним в умовах сьогодення є зв'язок між інтелектуальною власністю та торгівлею. Важливу роль у регулюванні торгівлі знаннями та творчістю відіграє Угода СОТ про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі- Угода ТРІПС) [5], яка набула чинності з 1 січня 1995 року.

Угода ТРІПС окреслює декілька важливих аспектів інтелектуальної власності, пов'язаних з торгівлею. Зокрема, вона встановлює мінімальні стандарти захисту та забезпечення прав інтелектуальної власності в країнах-членах, які необхідні для сприяння ефективному та адекватному захисту прав інтелектуальної власності з метою зменшення спотворень та перешкод для міжнародної торгівлі.

Слід відзначити, що шляхом уведення обов'язкових стандартних вимог щодо охорони прав інтелектуальної власності Угода ТРІПС обмежила повноваження національного законодавства членів СОТ [2, с. 186]. Зобов'язання за Угодою ТРІПС стосуються надання мінімального стандарту захисту в рамках правових систем і практики країн-членів. При цьому, на відміну від багатьох інших міжнародних угод у сфері охорони інтелектуальної власності, Угода ТРІПС встановлює мінімальні стандарти охорони для всіх об'єктів інтелектуальної власності, встановлюючи стосовно кожного основні правила і допустимі обмеження щодо них. Це, зокрема, авторське право, товарні знаки і знаки обслуговування, географічні вказівки,

промислові зразки, патенти, топології інтегральних схем, закрита інформація [6, с. 155].

Згідно положень Угоди ТРІПС члени СОТ зобов'язуються у межах своїх можливостей брати повноцінну участь у розробці міжнародних стандартів, інструкцій та рекомендацій. Організаційною основою такої співпраці є міжнародні організації у сфері стандартизації, перелік яких визначається Світовою організацією торгівлі. Зокрема, до таких відносяться: Міжнародна організація зі стандартизації (далі-ІСО), Міжнародна електротехнічна комісія (далі-МЕК) та Міжнародний союз електрозв'язку (далі-МСЕ). Кожна з цих організацій працює у сфері своєї компетенції, які частково перетинаються, а разом вичерпують усі сфери, охоплені Угодою ТРІПС. При цьому, слід відзначити, що усі три організації тісно співпрацюють між собою [4, с. 82-83].

Слід відзначити, що загалом сертифікація позитивно впливає на торгові зв'язки між країнами, вирішуючи проблеми технічних бар'єрів. Адже в різних країнах одна і та ж продукція характеризується різними показниками якості і безпечності, контролюється різними методами, що створює технічні бар'єри [3, с. 52]. Хоча, у світлі останніх подій окремі положення Угоди й ставляться під сумнів. Йдеться, зокрема, про звернення Південної Африки та Індії в якому країни стверджували, що окремі положення TRIPS можуть перешкоджати або затримувати доступ до основних медичних препаратів у боротьбі з Covid-19. Обидві країни звернулися до СОТ з проханням поступитися деякими положеннями, що регулюють інтелектуальну власність з метою забезпечення більшої доступності методів боротьби з Covid-19. Згодом, звернення було підтримано низкою країн, серед яких: Болівія, Есватіні, Індія, Кенія, Мозамбик, Монголія, Пакистан, Південна Африка, Боліварська Республіка Венесуела та Зімбабве [1]. На наш погляд, скасування патентів в аспекті ковід-вакцин нестиме значно більшу для здоров'я людства аніж пандемія. Адже виробництво вакцин передбачає тривалий і складний процес виготовлення та контролю, а також вимагає спеціальних знань, досвіду та відповідних виробничих потужностей, а отже вакцини вимагають надзвичайно специфічних стандартів та процедур на всіх етапах виробництва.

Крім того, Угода ТРІПС дозволяє примусове ліцензування та державне використання патенту без дозволу його власника за низки умов. Усі члени СОТ можуть надавати такі ліцензії та державні замовлення на використання медичних технологій, таких як ліки, вакцини та діагностику, а також будь-який інший продукт чи технологію, необхідні для боротьби з COVID-19. Відповідні можливості закріплені у ст. 31 Угоди ТРІПС [5]. При цьому, можливість надати примусову ліцензію, відповідно до статті 31 з метою виробництва або імпорту, доступна всім членам. Хоча особлива увага приділяється використанню примусового ліцензування для фармацевтичних

препаратів, воно стосується патентів у будь-якій галузі. Усі учасники можуть надавати такі ліцензії на медичні технології, такі як ліки. Цей механізм впроваджений у більшості юрисдикцій у всьому світі і на нього можна покластися для задоволення потреб громадського здоров'я. Тим паче, з огляду на те, що Угода ТРІПС не містить конкретного переліку причин, які можуть бути використані для виправдання примусового ліцензування, і, таким чином, залишає членам свободу визначати підстави для видачі примусової ліцензії.

Зауважимо, що спеціальна система примусового ліцензування була задумана для полегшення доступу до недорогих ліків для країн, які покладаються на імпорт ліків для вирішення проблеми громадського здоров'я. З цією метою з положень Угоди ТРІПС було виключено умову статті 31(f) про те, щоб примусова ліцензія переважно використовувалася для постачання на внутрішньому ринку. Примусова ліцензія, пов'язана зторгівлею в рамках спеціальної системи примусового ліцензування, спеціально розроблена для того, щоб дозволити експорт до країн, які особливо залежать від імпорту лікарських засобів. Це забезпечує законний шлях для країни, щоб дозволити виробництво запатентованих ліків за примусовою ліцензією виключно для експорту в країни з недостатніми або відсутніми місцевими виробничими потужностями у фармацевтичному секторі. Усі члени можуть експортувати ліки за спеціальною системою примусового ліцензування. Найменш розвинені країни автоматично отримують право на імпорт за системою, а інші країни можуть імпортувати, надіславши просте повідомлення[6].

Таким чином, зазначене свідчить про безперечно важливу роль стандартизації торговельних аспектів прав інтелектуальної власності за Угодою ТРІПС. Особливо в умовах пандемії.

Насамкінець, зауважимо, що питання стандартизації торговельних аспектів прав інтелектуальної власності у рамках СОТ потребує подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Андрощук Г. СОТ відмовляється скасовувати положення TRIPS для препаратів від Covid-19. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/sot-vidmovlyaetsya-skasovuvati-polozhennya-trips-dlya-preparativ-vid-covid19.html> (дата звернення: 08.11.2021)
2. Пашков В. М. Проблеми застосування окремих положень Угоди TRIPS на фармацевтичному ринку. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2013. № 4 (15). С. 184-194.
3. Рудь О. М., Гуменюк Г. Д. Впровадження вимог СОТ у законодавстві України про стандартизацію, сертифікацію, акредитацію та в нормативних документах // Наукові здобутки молоді — вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті : матеріали 82 міжнародної наукової конференції молодих учених, аспірантів і студентів, 13–14 квітня 2016 р. К.: НУХТ, 2016. Ч. 1. С. 52.

4. Технічні бар'єри та санітарні та фітосанітарні заходи в міжнародній торгівлі: види, тенденції розвитку, регулювання: посібник державного службовця / за ред. І. В. Бураковського, К. Кравчука, В. Мовчан. К., 2015. 125 с.
5. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15 квітня 1994 р. URL: http://zaNon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi? nreg=981 _018&new=1 (дата звернення: 08.11.2021)
6. Чибісов Д. М. Правова природа Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС). Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2012. №19. Том 2. С. 154-157.
7. Footnote 3 of the Annex to the Amended TRIPS Agreement. URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/31bis_trips_annex_e.htm#fnt-3 and footnote 3 of the 2003 waiver decision https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/implem_para6_e.htm (дата звернення: 08.11.2021)

Вільховецький А.В.,

головний судовий експерт сектору почеркознавчих досліджень,
технічного дослідження документів та обліку відділу криміналістичних видів досліджень
Чернівецького НДЕКЦ МВС України

ФЕДЕРАЦІЯ, ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність теми. Будь-яка держава єдина по суті, змісту й формі. Щоб вона активно функціонувала, щоб якісно й корисно діяв її механізм, потрібна чітко організована державна влада, яка, забезпечуючи цілісність і безпеку суспільства, здійснювала б керівництво суспільством в інтересах домінуючої частини населення, а також управління загальносуспільними справами. Типологія держав тісно пов'язана з поняттям форми держави.

Особливості кожного конкретного типу держави встановлюються на основі аналізу її організаційного устрою, методів здійснення державної влади.

Традиційно вітчизняна теорія держави і права завжди виділяла у формі держави три основних, взаємозалежних блоки: форму правління, форму національно-державного й адміністративно-територіального устрою, політичний режим.

Все вищесказане зумовлює актуальність обраної мною теми дослідження.

Об'єктом дослідження є:

- федеративні держави сучасності та минулого
- федерація, як форма державного устрою (теоретичний аспект);

Предметом дослідження виступають:

- ознаки федерацій.
- основні види федерацій, принцип їх створення;

Метою роботи є визначення і дослідження правового аналізу форм, видів та елементів федерації.

Терміном «держава» ми позначаємо особливий тип соціальних явищ, що характеризуються наступними рисами:

- а) відношенням влади і підпорядкування;
- б) монопольним використанням насильства тими, хто володіє владою;
- в) наявністю юридичного порядку;
- г) відносною сталістю;
- д) інституціональним виміром.

Таким чином, держава – це не утворення, що знаходиться над суспільством і незалежна від нього, а визначений тип юридично регульованого соціальної поведінки, що існує в конкретних просторово-тимчасових умовах. Держава – це не фізичне явище, що може виявлено за допомогою органів почуттів, а соціальний факт, що припускає юридично нормовану ієрархічну взаємодію його членів. Коли ми говоримо про державу, то маємо на увазі визначені відносини між людьми, юридично регульовані тими, хто уповноважений для цього [1].

Федерація – це держава, територія якої складається з території її членів – суб'єктів (штати – Австралія, Бразилія, Індія, Венесуела, Мексика, Нігерія, США; проавінції – Аргентина, Канада, Пакистан; землі – Австрія, ФРН; республіки – Росія, Югославія; кантони – Швейцарія тощо).

Всі суб'єкти федерації є державними утвореннями, тобто вони наділені установчою владою – можуть приймати власні конституції, які повинні відповідати основним федеративним законам. Пріоритет у сфері законотворчості, як і в інших сферах державної діяльності завжди залишається за федераціями.

Федеративна форма політико-територіального устрою менш поширена порівняно з унітарною формою.

Сьогодні у світі існують такі федеративні держави, як Росія, США, Канада, Австралія, Німеччина, Австрія, Бельгія, Союзна Республіка Югославія, Аргентина, Бразилія, Мексика, Індія та ін., тобто країни, які відіграють провідну роль в економіці світу. Вони розташовані на різних континентах, вирізняються площами своїх територій (від Австралії, яка займає весь континент, до невеликих – Австрії та Бельгії) та є унікальними за ступенем свого політичного й культурного розвитку, а також за національним складом населення. Загальна кількість їх населення наближається до півтора мільярди громадян. Спочатку федерація виникла у США (1787 р.). Політико-територіальний устрій окремих країн не є сталим. Про це свідчить досвід деяких європейських держав. Так, протягом ХХ ст. Чехословаччина була унітарною державою (1918–1968 рр.), федеративною державою (1969–1992 рр.), а з січня 1993 р. Чехословацька Федерація взагалі

припинила своє існування. На її тернів торії утворилися дві унітарні держави - Чеська Республіка і Словацька Республіка (Словаччина) [2].

Федерації багатоманітні. Класифікувати їх можна за різними ознаками:

*** За способом створення:**

- договірні (виникають на основі угоди, договору, установчого пакту – створюються, як правило, «знизу»);

- конституційні (засновуються шляхом прийняття конституції – створюються головним чином «зверху», приклад – Індія);

- договірно-конституційні (їх більшість – США, ФРН, Швейцарія, Російська Федерація та ін.).

*** За способом взаємовідносин федерації та суб'єктів:**

- на основі союзу (США, Танзанія, ОАЕ, СРСР – у минулому);

- на основі автономії (Бельгія, Австрія, Індія, Венесуела, Пакистан).

*** За способом розподілу і здійснення владних повноважень:**

- централізовані (Індія, Пакистан, Венесуела, Мексика, Аргентина, Бразилія);

- відносно централізовані (США, Австралія, ФРН) [3].

Отже, **федерація** – це держава, територія якої складається з території її членів – суб'єктів. Всі суб'єкти федерації є державними утвореннями, тобто вони наділені установчою владою.

У типовій федерації оборонна і зовнішня політика належить федеральному уряду, освіта – регіонам, а право оподаткування поділене між обома. Тому і федерація, і її суб'єкти можуть мати право видавати закони з аналогічних питань.

Існують три принципи побудову федерації:

- Федерація побудована за територіальним принципом;

- Федерація, побудована за національним принципом;

- Федерація, побудована за змішаним принципом.

Висновки. Отже держава – це колективний феномен, що існує в конкретному просторово-тимчасовому контексті. Просторово-часовий характер держави обумовлюється тим фактом, що юридичний порядок діє на конкретній території в конкретний час. Юридичний порядок визначеної держави діє не вічно і не у всіх державах. Його застосовність звужена до даної території протягом даного періоду.

Форма держави – це її устрій, що виражається в характері політичних взаємин між людьми, між людьми і державою, між державою і людьми в процесі управління ними (політичний режим), у способах організації вищих органів державної влади (форма правління) і в адміністративно-територіальному розподілі держави (форма територіального устрою).

Таким чином, федерація – складова союзна держава, частинами якої є державні утворення, що мають суверенні права.

Список використаних джерел

1. Алексеев С.С. Государство и право. М.: Юридическая литература, 2016б.
2. Історія держави і права зарубіжних країн: Хрестоматія / За ред. В.Д. Гончаренко; – К.: Видавничий дім, 2002. – 714 с.
3. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник/ К 65 М.С. Горшеньова, К.О. Закоморна, В.О. Ріяка та ін.; За заг. ред. В.О. Ріяки. – 2-е вид., допов. і псрероб, – К.: Юрінком Інтер, 2004.

Герелюк О.Н.,

судовий експерт сектору дактилоскопічного обліку
Чернівецького НДЕКЦ МВС України

ПРОБЛЕМА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО ОБЛІКУ

Розвиток вчення про ідентифікацію особистості традиційно пов'язують з ім'ям А. Бертильона – префекта французької поліції, який в 1879-1883 роках запровадив систему ідентифікації злочинців, що отримала назву «антропометрія» і містила в собі словесний портрет злочинця, фотопортрети в анфас та профіль, опис особливих прикмет та антропологічні дані: вимір зросту, довжини і об'єму голови, довжини рук, пальців, стоп тощо.

Сучасна криміналістика і тепер використовує цю систему, доповнивши її антропоскопією, дактилоскопією, фотороботами, новими методами опису особливих прикмет на обличчі й тілі людини.

З появою першої операційної системи в кінці 70-х років в ФБР почали сканувати дактокарти. Справжню революцію в технології архівування та обліку дактилоскопічної інформації зробила комп'ютеризація: використання цифрових баз даних із автоматизованою системою пошуку.

Ведення криміналістичних обліків – один із найважливіших видів практичної діяльності експертних підрозділів, який відображає загальний рівень реєстрації, систематизації та зосередження об'єктів або відомостей про них за їх ідентифікаційними ознаками з метою використання облікових даних для розкриття та попередження злочинів. Система обліку містить дактилоскопічну інформацію та установчі дані про злочинців і забезпечує зберігання, облік та видачу довідкової інформації щодо певної категорії осіб. За допомогою цих даних здійснюється ідентифікація та пошук злочинців за слідами, виявленими на місці події [1, с. 104].

Криміналісти користуються різноманітними комп'ютерними системами пошуку інформації по відбиткам пальців рук. Ці системи, безумовно, значно сприяють підвищенню ефективності роботи експертів-криміналістів. Прикладом може бути система «AFIS», яка з 1980 року є

загальнонаціональною у США та з 1999 року повністю автоматизована. Система «AFIS» дозволяє збільшити рівень розкриття кримінальних правопорушень на 26 %. Вона оснащена високоякісними пристроями для введення відбитків пальців рук з дактокарт, а також безпосередньо з пальців, за допомогою «живого сканера» [2, с.303].

В експертно-криміналістичних підрозділах органів внутрішніх справ в Україні використовувалося близько десяти різних версій дактилоскопічних систем обліку. Всі вони справлялися з покладеними на них завданнями, але обмін інформацією здійснювався не досить ефективно через технологічну та методологічну різницю між ними.

Основною формою використання дактилоскопіювання державою є ідентифікація. Це стосується живих осіб (встановлення осіб причетних до правопорушень, осіб, що приховують свої дані тощо) та встановлення осіб невідомих трупів.

В цілому альтернатив проведення дактилоскопічної ідентифікації живих людей та трупів, що використовуються в світі існує велика кількість, зокрема, це визначення особи: за антропологічними ознаками, за ДНК, за будовою зубного апарату та ін. Але самим дешевим та найбільш ефективним засобом ідентифікації на сьогодні є і залишається дактилоскопія.

Жодна з країн, що може собі дозволити будь-який із зазначених вище альтернативних дактилоскопії методів ідентифікації не відмовилась від дактилоскопіювання, а навпаки продовжують фінансувати та вдосконалювати цю галузь.

За останні роки питання ідентифікації особи не втрачає актуальності в галузі наукових досліджень криміналістики та судової медицини. Цьому сприяє зростаюча проблема глобального тероризму та збільшення числа девіантних політичних організацій. Тому сьогодні потреби безпеки зумовлюють та формують запит на пошук нових, універсальних засобів ідентифікації жертв катастроф, терористичних актів та збройних конфліктів.

Для України це питання теж актуальне. За 7 років війни, яка триває на сході України, загинуло від 13 до 13,2 тисячі осіб, з них близько 4 тисячі 100 українських військовослужбовців та 5 тисяч 650 членів озброєних угруповань. За офіційними даними в країні понад 30 тисяч безхатченків, за неофіційними їх значно більше. Здебільшого саме представники цієї категорії людей складають більшу частину списку невідомих трупів. Часто загиблих знаходять без документів. Ідентифікувати загиблих допомагає ДНК-експертиза та дактилоскопія. Розширення змісту загальної експертної інформаційної бази в Україні значно спростило б та прискорило процес ідентифікації.

На жаль, в нашій країні нормативні документи дозволяють знімати відбитки рук лише деяким категоріям осіб. Працівники ОВС відповідно до чинного законодавства проводять дактилоскопіювання осіб, які:

- затримані за підозрою у вчиненні злочину
- взяті під варту;
- звинувачуються у вчиненні злочину;
- піддані адміністративному арешту [3, п. 1.5].

Поза увагою залишаються мігранти, особи, діяльність яких пов'язана з професійним ризиком (у США знімають відбитки рук у всіх державних службовців, зокрема, у пожежників, рятувальників, військових, льотчиків), душевно хворих тощо).

Тому в державних інтересах зменшення невтішної статистики, що можливе лише при активізації процесу дактилоскопіювання у вигляді його нормативного регулювання та практичного забезпечення.

Крім того, уведення в практику інноваційних розробок в галузі комп'ютерної техніки дозволить, наприклад, використовувати відбиток пальця замість пароля для верифікації особистості, забезпечуючи тим самим надійний захист цифрової інформації від зловмисників.

Пропоновані галузі застосування дактилоскопії:

- Криміналістика.
- Захист інформації в окремих комп'ютерах і локальних мережах.
- Строго персоніфіковані системи голосування.
- Підтвердження прав власника електронної карти.
- Електронний підпис в банківських операціях.
- Системи обліку робочого часу.

Дактилоскопія набирає обертів в країнах Європи та США, де з 1999 року існує інтегрована автоматизована система ідентифікації відбитків (IAFIS). Дані вносяться в базу при: працевлаштуванні в федеральні або військові органи, купівлі зброї, реєстрації іноземців, кримінальних арештах. Інформація існує у вигляді єдиної системи, що, як правило, за добровільною згодою надсилається місцевим правоохоронним органам. База даних наступного покоління (NGI) включає пошук по малюнку долоні і райдужці ока.

У багатьох країнах дактилоскопія застосовується при в'їзді іноземців в рамках боротьби з тероризмом і пошуком злочинців. Процедура зняття відбитків пальців є обов'язковою для всіх туристів, які відвідують Індонезію, Ізраїль, Малайзію, Японію. Біометрична пропускна система існує в США та країнах-учасницях Шенгенської зони, де дактилоскопія є обов'язковою частиною процедури отримання візи. Таким чином держави регулюють кількість біженців. В Європі для цього існує навіть власна дактилоскопічна база даних – Eurodac. Вона дозволяє владі визначити, чи подавала людина раніше клопотання про надання притулку в інших країнах ЄС.

Застосування біометрії набуває все більш загального характеру, і одночасно з цим громадськість позитивно сприймає цю технологію,

користуючись біометричними технологіями в мобільних телефонах, хоча не завжди при цьому усвідомлюючи можливі наслідки. Це вказує на необхідність підвищення обізнаності користувачів щодо переваг та ризиків використання біометричних технологій. Біометрія зручна і може забезпечити високий рівень безпеки. При цьому, однак, потребує вирішення низки проблем, таких як: захист права на недоторканність приватного життя та захисту особистих даних. Персональні дані, слід збирати і зберігати лише в тих випадках, коли це і необхідно, і доцільно.

Отже, зважаючи на те, що відбитки пальців рук – це «традиційна складова» місця події за багатьма видами злочинів, дактилоскопічна експертиза, як і раніше залишається найпоширенішим видом спеціального дослідження. Сучасний стан злочинності, підвищення рівнів міжнародного співробітництва і активні розробки в галузі розпізнання відбитків пальців та автоматизованих систем пошуку по базах дактилоскопічних даних обумовлюють необхідність суттєвого вдосконалення дактилоскопічного обліку в нашій країні, що значно підвищить ефективність роботи криміналістів. Тому актуальною проблемою є необхідність створення єдиної системи дактилоскопічних обліків, моніторингу та впровадження новітніх наукових розробок, вирішення питань правового та матеріально-технічного забезпечення дактилоскопічної реєстрації в Україні, а також навчання та здобуття практичних навичок криміналістами правоохоронних органів, тісна співпраця та обмін досвідом з фахівцями інших країн світу.

Список використаних джерел

1. Кажанов С.П. Використання автоматизованої інформаційної системи ідентифікації пальцевих відбитків в організації розкриття та розслідування злочинів / Кажанов С.П. – К., 2016. – 104 с.
2. Аверьянова Т.В., Корухов Ю.Г. Криміналістика: Учебн. / Под ред. Ю.Г. Корухова. – М.: «ПРАВО», 2015. – 890 с.
3. Офіційний веб-сайт Верховної ради України Наказ № 785 від 11.09.2001 із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1066-01#Text>

Павленко А.В.,

здобувачка вищої освіти ступеня бакалавра
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Аксютіна А.В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін,
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ЙОГО УКЛАДЕННЯ

Анотація. В статті розглянуто ряд теоретичних та практичних аспектів, пов'язаних із юридичною природою шлюбного договору. Аналізується порядок укладання, зміни та припинення шлюбного договору.

Ключові слова: шлюбний договір, майнові права, майнові відносини, сімейні правовідносини.

Постановка проблеми. Починаючи з 90-х років минулого століття в Україні послідовно проводиться державна політика, спрямована на ринкові перетворення всіх соціально-економічних інститутів, у тому числі й у сфері шлюбно-сімейних відносин.

У більшості розвинених країн, укладання шлюбного договору давно стало нормою, що забезпечує цивілізовані відносини між подружжям. В українському суспільстві договірне регулювання майнових відносин подружжя у вигляді шлюбного договору, представляє інтерес для більшої частини населення. Тому не можна недооцінювати значимість шлюбного договору, який сьогодні використовується як важливий інструмент у механізмі захисту майнових прав та інтересів подружжя. Використання правової конструкції шлюбного договору, дозволяє забезпечити інтереси громадян із різним майновим положенням, відкрити подружжю шлях для більш вільного розпорядження майном, нажитим до шлюбу та у шлюбі, а також захистити майнові права під час розлучення. У цьому ракурсі, теоретичні та практичні аспекти укладання шлюбного договору є цінним дослідженням, що потребує комплексного наукового підходу для вирішення цієї проблеми.

Мета статті передбачає виконання низки завдань, а саме – висвітлити зміст і сутність шлюбного договору. Проаналізувати теоретичний та практичний аспект його укладання.

Стан дослідження. Деякі проблеми обраної нами теми наукової статті знайшли своє відображення у працях: В. Антошкіної, В. Борисова, А. Гриняк, З. Ромовської та інших.

Виклад основного матеріалу. Сучасне становище сімей в Україні, обумовлено змінами, що відбулися за останні роки, які торкнулися соціальних, правових, економічних та психологічних аспектів сімейного життя, що безумовно впливає на показники реєстрації шлюбів і розлучень.

У зв'язку з цим, на особливу увагу заслуговує інститут шлюбного договору як спосіб забезпечення майнових інтересів подружжя у разі розірвання шлюбу.

Одними з найскладніших, з погляду правового регулювання, є сімейні правовідносини. Тут дуже тісно переплітаються моральні та правові норми, приватні та суспільні інтереси. Майнові права та обов'язки є основними факторами, що визначають сімейні правовідносини.

У правопорядку більшості країн, укладання шлюбного договору давно стало нормою, що забезпечує цивілізовані відносини між подружжям.

Наприклад, В.І. Борисова, визначає шлюбний договір як комплексну, довгострокову угоду подружжя, що визначає майнові та немайнові права та обов'язки подружжя у шлюбі чи у разі його розірвання [4, с. 69].

У суспільстві договірне регулювання майнових відносин подружжя у вигляді шлюбного договору починає широко поширюватися. Раніше протягом тривалого часу шлюбний договір розглядався як прерогатива невеликого прошарку заможних громадян, а тому не представляв інтересу для більшої частини населення. Не можна недооцінювати значущість шлюбного договору, який сьогодні використовується як важливий інструмент у механізмі захисту майнових прав та інтересів подружжя. Використання правової конструкції шлюбного договору дозволяє забезпечити інтереси громадян з різним майновим становищем, відкрити подружжю шлях до більш вільного розпорядження майном, нажитим до шлюбу та у шлюбі, а також захистити майнові права при розлученні.

З набранням чинності нового Сімейного кодексу України у 2002 р., який прийшов на зміну ще радянському Кодексу про шлюб та сім'ю 1969 р., окреме регулювання отримав інститут шлюбного договору. Зокрема, було закріплено цілу главу, присвячену шлюбним договорам, норми якої визначили поняття такого договору, його зміст, правила укладання та розірвання.

Відповідно до ст. 93 Сімейного кодексу України, шлюбним договором регулюються майнові відносини між подружжям, визначаються їхні майнові права та обов'язки. Під шлюбним договором визнається угода одружених осіб або угода подружжя, яка визначає майнові права та обов'язки подружжя як у шлюбі, так і у разі розірвання шлюбу [2, с. 93].

Безумовно, подане в СК України визначення шлюбного договору, підкреслює його правову сутність та специфічні особливості правової конструкції шлюбного договору, що спрощує правозастосовну діяльність та дозволяє відрізнити шлюбний договір від інших правових конструкцій.

У юридичній літературі існує різноманіття думок щодо визначення сутності шлюбного договору. Так, з погляду деяких учених, шлюбний договір є одним із видів цивільно-правового договору [3; 4].

Прихильники цієї концепції доводять свої міркування тим, що можливість укладання, зміни та розірвання шлюбного договору проводиться на підставі та в порядку Цивільного кодексу України. Погоджуючись з прихильниками цієї точки зору, слід зауважити, що детальна регламентація інституту шлюбного договору представлена в Сімейному кодексі України, що підтверджує наявність специфічних окремих елементів договірної конструкції.

Метою шлюбного договору є зміна законного режиму майна подружжя з метою максимального пристосування даного режиму до потреб подружжя [5, с. 32].

Реалізація власних майнових прав є основним завданням шлюбного договору у сучасному законодавстві [3, с. 54]. Шлюбний договір спирається на поняття майнових відносин. Майнові відносини можуть виникати між подружжям та між колишнім подружжям при розподілі майна.

Суб'єктами шлюбного договору є особи, які вступають в офіційний шлюб, та, відповідно, правовідносини, що виникають, носять особливий характер і відрізняються від звичайних цивільно-правових відносин. Суб'єктами також можуть бути особи які вже перебувають у шлюбі [6, с. 432].

При цьому можливість укладення шлюбного договору не залежить від тривалості шлюбу, укласти шлюбний договір можна на будь-якому етапі сімейного життя, навіть безпосередньо перед розірванням шлюбу. Важливо, що особи, без реєстрації шлюбу, не можуть укласти між собою шлюбний договір.

Шлюбний договір укладається у письмовій формі та в обов'язковому порядку засвідчується нотаріально. Відповідну вимогу до форми шлюбного договору закріплено у ст. 94 СК України [2, с. 94]. Шлюбний договір набирає чинності в день його нотаріального посвідчення, у разі його укладання подружжям, яке вже перебуває у зареєстрованому шлюбі. При посвідченні шлюбного договору нотаріусу відводиться не тільки роль особи, яка перевіряє законність угоди, поданої для посвідчення, а й роль юриста, який допомагає сторонам шлюбного договору усвідомити сутність цієї договірної конструкції. Якщо такі вимоги не дотримані подружжям, то згідно ст. 220 ЦК України шлюбний договір можна вважати недійсним [1, с. 220].

Законність шлюбного договору гарантується його нотаріальним посвідченням. Текст шлюбного договору має бути зрозумілим, містити числа та строки, зазначені у змісті договору.

За допомогою шлюбного договору подружжя має право встановити режим спільної чи роздільної власності на все майно або на його окремі види. Для вступу до шлюбу та укладення шлюбного договору необхідно, щоб подружжя прийняло особисту участь. Неможливе підписання шлюбного договору через представника за довіреністю, крім випадків, коли є поважні причини.

Також варто зауважити, що якщо якийсь майно не згадується в шлюбному договорі, то воно вважається таким, що перебуває в законному режимі власності подружжя. Тобто, простіше кажучи, при розлученні воно буде ділитися як у разі, якби шлюбного договору не було зовсім.

Шлюбний договір може бути укладений та розірваний у будь-який момент за взаємною угодою подружжя. У судовому порядку шлюбний договір змінюється (розривається) на вимогу одного з подружжя, якщо виникає одна з подій, коли одна зі сторін порушує умови шлюбного договору.

Так як у подружжя можуть бути певні обов'язки перед третіми особами, то вони зобов'язані повідомляти своїх кредиторів про укладення або розірвання шлюбного договору. На практиці, відомі випадки, коли майно розподілялося таким чином, що відповідати перед кредиторами одному з подружжя просто не було чим. Якщо кредитор у суді доведе, що шлюбний договір укладався з метою того, щоб уникнути відповідальності за майновими зобов'язаннями, то такий шлюбний договір визнають недійсним.

Укладаючи такий акт доброї волі, подружжя зможе забезпечити себе виключно з матеріальної точки зору, оскільки шлюбний договір регулює виключно майнові відносини подружжя. Шлюбний договір піддає своєму безпосередньому впливу лише фінансову сторону життя. Так що виходячи з усталеного визначення варто зауважити, що на практиці саме жінка найбільш вразлива при розлученні, особливо якщо під її опікою залишаються діти.

Так, наприклад, у договорі може бути передбачено, що квартира яка була куплена в шлюбі, ділиться між подружжям порівну, якщо вони вклали в неї рівну кількість коштів. Якщо ж вона була куплена на гроші одного з подружжя, то можна заздалегідь визначити, яка частка в ній відійде йому, а яка – другій половині. Те саме стосується акцій, які належать, скажімо, чоловікові. Він може розділити їх порівну, так і повністю забрати собі, виплативши при цьому дружині грошову компенсацію або придбавши для неї нерухомість.

Суд може визнати шлюбний договір недійсним: у разі вчинення правочину дієздатною фізичною особою, яка у момент його вчинення не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними;

вчинення правочину недієздатною фізичною особою; вчинення правочину під впливом помилки; обману; насильства; під впливом тяжкої обставини; вчинення правочину без наміру створення правових наслідків, які обумовлювалися цим правочином (фіктивний правочин) [1].

Недійсний шлюбний договір не тягне за собою юридичних наслідків, крім тих, які пов'язані з його недійсністю.

Висновки. Проаналізувавши теоретичний та практичний аспекти укладення шлюбного договору, можна стверджувати, що наявність шлюбного договору в Україні є величезним кроком вперед у становленні цивільного та високо розвиненого соціального суспільства, що наближає нас все ближче до західних країн. Але в той же час є й суттєві мінуси, адже на сьогоднішній день шлюбний договір, найчастіше провадиться з помилками, що надалі призводить до його недійсності.

Поки що ми можемо аргументувати це тим, що це питання має недостатнє закріплення в законодавстві, а тому вважаємо, що потрібно більш детальне його врегулювання у нормах цивільного та сімейного права України.

Список використаних джерел

1. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ru/ed20131011#Text> (дата звернення 10.11.2021).
2. Сімейний Кодекс України від 10.01.2002 № 21-22. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/ed20210101#Text> (дата звернення 09.11.2021).
3. Антошкіна В. Договірне регулювання відносин з надання утримання між подружжям / В. Антошкіна. Право України. – 2011. № 11. С. 89.
4. Борисова В.І. Сімейне право України: підручник / В.І. Борисова, І.В. Жилінкова. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 288.
5. Гриняк А. Окремі аспекти укладення шлюбного договору за цивільним та сімейним законодавством України / А. Гриняк // Історико-правовий часопис: журнал / упоряд. О. Крикунов. – Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – № 2 (4). – С. 64.
6. Ромовська З.В. Українське сімейне право: підручник / З. В. Ромовська. – К.: Правова єдність, 2009. – С. 500.
7. Сафончик О.І. Шлюбний договір: проблемні питання застосування / О.І. Сафончик // Часопис цивілістики. – 2017. – Вип. 26. – С. 83–86.
8. Шлюбний договір, як гарантія майнового права при розлученні подружжя / О.І. Гордеева // Соціально-гуманітарний вісник. – 2020. – Вип. 35. – С. 132.

Pavlenko A.V. A marriage contract: theoretical and practical aspects of its conclusion.

Abstract. A number of theoretical and practical aspects related to the legal nature of the marriage contract are considered. The procedure for concluding, changing and terminating a marriage contract is analyzed.

Keywords: marriage contract, property rights, property relations, family legal relations.

Соболенко В.В.,
здобувач вищої освіти ступеня магістра
Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ КОНКУРСУ НА ЗАНЯТТЯ ПОСАДИ КЕРІВНИКА СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ

Боротьба з корупцією для України стала одним з ключових напрямків спрямованості діяльності всіх без виключення органів публічної влади. На підтримання такої боротьби було утворено Національне антикорупційне бюро України, яке здійснює досудове розслідування корупційних злочинів віднесених до їх компетенції, а процесуальне керівництво в таких кримінальних провадженнях здійснюють прокурори Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (далі – САП).

Очолює САП відповідний керівник, який одночасно є й заступником Генерального прокурора. Важливість посади керівника САП важко переоцінити, адже він наділений низкою виключних повноважень, які дають змогу прокуратурі ефективно виконувати покладені на неї функції. Однак, наразі посада керівника залишається вакантною з серпня 2020 року, що негативно впливає на роботу всієї антикорупційної прокуратури. адже виконуючий обов'язки керівника САП наділений обмеженим переліком повноважень, та окрім цього наразі фактичне керівництво САП виконує Генеральний прокурор, що ставить під сумнів неупередженість діяльності всього органу прокуратури. А САП саме по собі, як зазначає А.В. Лапкін: «є органом прокуратури, який користується підвищеними гарантіями незалежності» [1].

Порядок призначення керівника САП регулюється статтею 8¹ Закону України «Про прокуратуру» в якій встановлюється, що єдиним засобом для відбору кандидатів на дану посаду є проведення відкритого конкурсу з залученням міжнародних експертів.

Закон визначає, що організації та проведення конкурсу здійснюється конкурсною комісією до складу якої входять чотири особи, які визначені Радою прокурорів України та сім осіб, визначених Верховною Радою України, всього 11 осіб. На практиці до конкурсної комісії також входять міжнародні експерти, які відіграють ключову роль під час проведення такого етапу конкурсу, як співбесіда з оцінки доброчесності [2].

Так як закон не містить прямої вказівки на те, що участь міжнародних експертів є обов'язковою, то саме питання включення цих осіб до складу конкурсної комісії залишається на вирішення органу який може їх призначити, тобто або Ради прокурорів України, або Верховної Ради України.

Тому, доцільніше було б доповнити ч. 2 ст. 8 Закону України «Про прокуратуру» положенням про те, що участь принаймні трьох міжнародних експертів в складі конкурсної комісії є обов'язковою. Виключна важливість участі міжнародних експертів в процесі відбору кандидатів полягає в тому, що вони здатні забезпечити дійсно неупереджене ставлення до претендентів на зайняття посади керівника САП та вказати на неоднозначні факти в їх біографії, що ставлять під сумнів їх добросовісність.

Наступним проблемним питанням з огляду на останні події це розтягненість процедури проведення відкритого конкурсу на зайняття посади керівника САП. Це впливає з того, що колишній керівник САП був звільнений зі своєї посади Наказом Генерального прокурора № 2195ц від 21 серпня 2020 року [3]. Оголошення про проведення відкритого конкурсу на зайняття адміністративних посад у Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі на сайті Офісу Генерального прокурора з'явилося лише 22 січня 2021 року, тобто після спливу п'яти місяців. Станом на листопад 2021 року конкурсна комісія знаходиться на етапі перевірки виконання двома останніми кандидатами виконаних ними практичних завдань, які вони виконали 28 жовтня 2021 року. Таким чином, залишається ще перевірка виконаних кандидатами практичних завдань та проведення співбесід, щодо оцінки їх професійної компетенції. Виходячи з наведеного загальний термін відсутності призначеного керівника САП сягнув вже один рік та два місяці. І це з огляду на такий життєвоважливий статус цього органу в системі протидії корупції в Україні. Хотілося б відзначити, що в роботі комісії також була присутня двомісячна перерва в проведенні засідань з липня 2021 року по 27 вересня 2021 року, що обґрунтовувалось тим, що члени комісії залучаються до роботи на громадських засадах, а тому їх не можна змушувати до прийняття участі в роботі комісії, а також, що деякі з членів комісії перебували у відпустках та на лікарняних [4].

Цілком очевидно, що термін в один рік та два місяці для обрання керівника САП є вкрай затягнутим, особливо коли питання стосується забезпечення ефективної роботи антикорупційної системи органів України, одну з ключових ролей в якій відіграє Спеціалізована антикорупційна прокуратура. З огляду на таку виключну важливість даного органу прокуратури, на нашу думку, слід доповнити ч. 2 ст. 8 Закону України «Про прокуратуру» нормою про встановлення граничних часових рамок проведення відкритого конкурсу на заняття вакантної посади керівника САП. Доцільно буде встановити, що про проведення конкурсу має оголошуватись на сайті Офісу Генерального прокурора протягом двох місяців з моменту звільнення керівника САП, а сама процедура відкритого конкурсу не може перевищувати півроку, тобто відвести на самі етапи проведення конкурсу термін в 4 місяці.

Отже, проведення відкритого конкурсу на зайняття посади керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури є гарантією забезпечення прозорості даної процедури та значно підвищує авторитет даного органу та можливого майбутнього керівника САП. Однак, проблемними питаннями проведення такого конкурсу залишається питання обов'язкової участі міжнародних експертів в роботі конкурсної комісії та значно розтягнутий у часі процес відбору найбільш гідного кандидата на дану посаду.

Список використаних джерел

1. Лапкін А. В. Спеціалізована антикорупційна прокуратура: проблема організації та діяльності. *Право України*. 2017. № 1. URL: <https://cutt.ly/NR7wIwF>
2. Склад комісії з проведення конкурсу на зайняття адміністративних посад у Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/preview.html?_m=publications&_t=rec&_c=view&id=285443
3. Генпрокурор Ірина Венедіктова видала наказ про звільнення Назара Холодницького з посади керівника САП та органів прокуратури на підставі його заяви. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3085238-venediktova-pidpisala-zaavu-holodnickogo-pro-zvlnenna.html>
4. Рішення комісії з проведення конкурсу на зайняття адміністративних посад у Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/2sap?_m=publications&_t=cat&id=118182&fp=50

УДК 612.018:612.66/599.323.45

Гарлінська Е.В.,

студентка кафедри біохімії та фізіології
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Мізін В.В.,

викладач кафедри фізіології та спортивної медицини
Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту

Ляшенко В.П.,

доктор біологічних наук, професор Луганського національного аграрного університету,
Старобільськ, Україна

ЗАЛЕЖНІСТЬ ЗМІН РІВНЯ КОРТИКОСТЕРОНУ ТА ДЕГІДРОЕПІАНДРОСТЕРОН-СУЛЬФАТУ ВІД АЛІМЕНТАРНОГО КОФЕЇНОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ В СИРОВАТЦІ КРОВІ САМОК ЩУРІВ РІЗНОГО ВІКУ

Анотація. Дане дослідження присвячене визначенню впливу аліментарного кофеїнового навантаження на рівень кортикостерону та ДГЕА-С в сироватці крові самок щурів різного віку. Було встановлено, що рівень кортикостерону підвищувався у самок зрілого, передстаречого та старечого віку. Щодо дегідроепіандростерон-сульфату, то його концентрація в сироватці крові різко підвищилася у самок старечого віку в порівнянні з іншими віковими групами.

Ключові слова: кофеїн, кортикостерон, дегідроепіандростерон-сульфат, вікові групи, самки.

Постановка проблеми. Дана тема в подальшому допоможе розкрити механізми адаптації організму на різних життєвих етапах, враховуючи при цьому дію такого фактору, як кофеїнова аліментація. Це може попередити порушення гомеостазу або скоригувати цей стан.

Стан дослідження. Тема дослідження досить актуальна, відмічається велика кількість публікацій про вплив цього алкалоїду на організм, оскільки експерименти з кофеїном проводять довгий час, та все одно інтерес до його впливу на живі організми не зникає.

Вік є важливим фактором, який впливає на всі регуляторні системи

організму, а отже, змінює адаптивність людини і тварин. Живі організми різних вікових груп по-різному реагують на одні й ті ж зовнішні фактори. Хімічні речовини мають різний фармакологічний вплив на організм залежно від віку. Тому, щоб виявити адаптаційний резерв кожної досліджуваної вікової групи, нами був обраний кофеїн, який більшість людей використовує у своєму щоденному раціоні [1, 2, 3].

Кофеїн (1,3,7-триметилксантин) є найбільш часто вживаною помірно токсичною речовиною. Вивченню різних аспектів дії кофеїну присвячені тисячі досліджень, виконаних на біологічному, біохімічному, фізико-хімічному, генетичному та медичному рівнях, але недостатньо досліджені особливості його впливу в залежності від віку [4, 5, 6, 7].

Намагаючись екстраполювати на людей велику кількість даних з експериментів на тваринах, було відмічено [8], що порівняння впливу доз кофеїну на людей і тварин є надзвичайним завданням, принаймні тому, що споживання кофеїну в людини розтягується на весь день, а тваринам потрібна одна сильна доза. Використовуючи фактор корекції ваги [9] і враховуючи різницю в тривалості метаболізму між людьми і гризунами, отримуємо наступну відповідність: 10 мг/кг кофеїну у щурів відповідає близько 3,5 мг/кг для людини вагою 70 кг – це приблизно 2-3 чашки кави. Дослідники використовували її з розрахунку 150 мг/кг при моделюванні впливу аліментарного навантаження кофеїном на щурів [10, 11].

Більшість експериментаторів визначили дію кофеїну на щурах молодого віку, але велика кількість досліджень на щурах старшого віку показала зміни в роботі аденозинових рецепторів кори головного мозку [12]. Кофеїнові аліменти дозволяють виявити адаптаційний резерв кожної вікової групи щурів, що дозволить виявити особливості кожного віку.

Мета роботи – визначити залежність змін рівню кортикостерону та ДГЕА-С від впливу аліментарного кофеїнового навантаження у самок щурів різних вікових груп.

Матеріали та методи дослідження: Експеримент проводили на нелінійних безпорідних білих щурах. Загальна кількість тварин складала 120, вага (на початку експерименту) – 125–140 г. Утримання щурів проводили за всіма правилами зоогієни [13]. З метою отримання однорідності реакції на емоційний стрес та її порівняння у різних груп тварин були проведені попередні випробування для визначення їх індивідуальних моделей поведінки у «відкритому полі» [14]. Використовували тварин з більш-менш гомологічними генотипами (від одних батьків).

Для визначення рівня гормонів зразки крові брали шляхом декапітації. Залишали пробірку для забору крові при кімнатній температурі на 15 хвилин, а потім центрифугували при 3000 об/хв протягом 20 хвилин. Щоб відокремити сироватку від формуючих елементів, кров центрифугували при 1000 об/хв протягом 10 хвилин після утворення згустку.

Рівні кортикостерону та дегідроепіандростерон-сульфату вимірювали на аналізаторі Elecsys 2010 фірми Roche (Швейцарія) методом електрохемилюмінесценції [15, 16].

За віком самки щурів були розподілені на 5 груп, у кожній – по 24 особини: I група – ювенільного віку періоду статевого дозрівання; II група – молодого віку репродуктивного періоду; III група – зрілого віку репродуктивного періоду; IV група – передстаречого віку періоду старечих змін; V група – старечого віку періоду старечих змін. У кожній віковій групі були інтактні тварини, що склали контрольну групу, а також тварини, які отримували аліментарне кофеїнове навантаження. Щурам «кофеїнових груп» щодня протягом 30 діб надавали кофеїн-бензоат натрію в дозуванні 150 мг/1000 г ваги тіла. На нормальність розподілу отримані результати перевіряли за тестом Колмогорова-Смірнова. Розраховали середнє арифметичне значення та помилку середнього ($M \pm m$). Статистичну обробку результатів при порівнянні двох груп даних за нормального розподілу проводили з використанням t-критерію Стьюдента. Зміни вважали вірогідними при рівні значимості $P < 0,05$.

Результати дослідження та їх обговорення. В експерименті ми визначали зміни рівнів кортикостерону та ДГЕА-С під впливом цього алкалоїду. За результатами дослідження встановили (див. рис. 1), що рівень кортикостерону у сироватці крові самиць ювенільного віку, яким до щоденного раціону годування додавали кофеїн, вірогідно знизився на $10,6 \pm 2,2$ %. В молодому віці рівень гормону вірогідно знизився на $34,4 \pm 4,2$ % відносно інтактних самиць. В зрілому, передстаречому та старечому віці спостерігалось вірогідне підвищення рівня кортикостерону в сироватці крові щурів відносно показників інтактних тварин. В зрілому віці спостерігалось вірогідне збільшення вмісту даного гормону на $173,04 \pm 2,1$ %. Самиці старечого віку проявили високу чутливість до кофеїнової аліментації, про що свідчить підвищення концентрації гормону на $253,4 \pm 4,2$ %.

Дослідивши вплив кофеїнового аліментарного навантаження на зміни рівня дегідроепіандростерон-сульфату (див. рис. 2), у сироватці крові самок щурів отримали наявні вірогідні зміни у всіх вікових групах.

В ювенільному віці у самиць не спостерігали вірогідних змін, а лише тенденцію до зниження вмісту ДГЕА-С у сироватці крові відносно показників інтактних груп (рис. 2). Під впливом кофеїну в молодому, зрілому та передстаречому віці у самок спостерігалось вірогідне зниження синтезу гормону відносно самиць інтактних груп. Так, в молодому віці рівень анаболічного гормону знизився на $49,12 \pm 4,91$ %, в зрілому віці даний показник знизився на $79,02 \pm 2,89$ %, а в передстаречому віці – на $43,96 \pm 0,58$ %. Внаслідок 30-денного кофеїнового навантаження, на відміну від вище зазначених вікових груп, у самиць старечого віку рівень ДГЕА-С вірогідно збільшився на $69,84 \pm 24,64$ % відносно інтактних самиць.

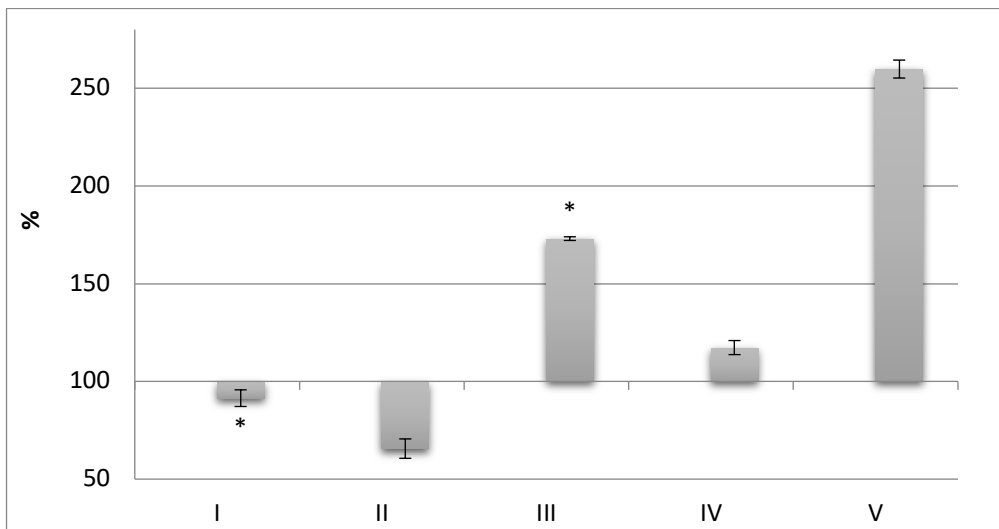

Рис. 1. Відсоткові зміни рівня кортикостерону в сироватці крові самок щурів різного віку під аліментарним кофеїновим навантаженням відносно показників інтактних груп.

Примітки: * – вірогідність відносно показників інтактних щурів відповідного віку, при $p < 0,05$.

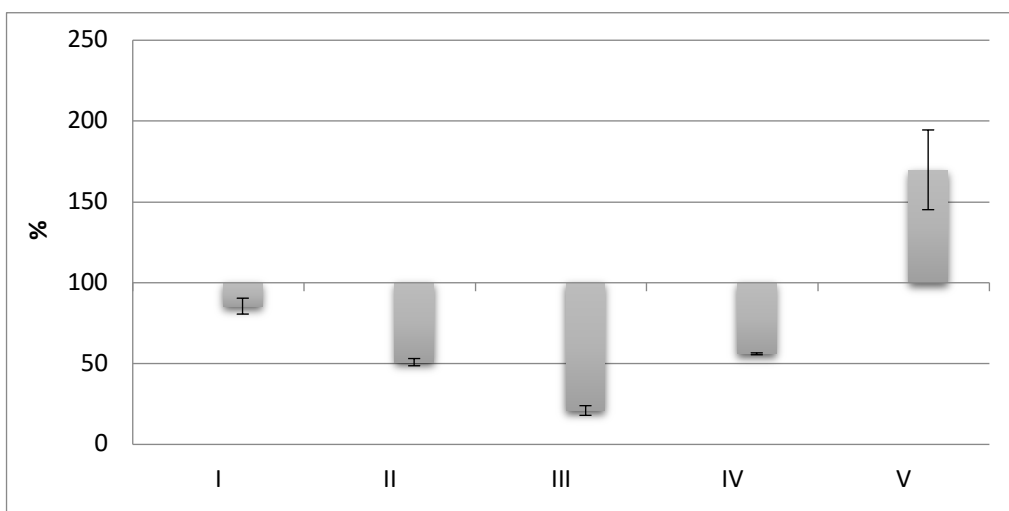

Рис. 2. Відсоткові зміни рівня дегідроепіандростерон-сульфату в сироватці крові самок щурів різного віку під аліментарним кофеїновим навантаженням відносно показників інтактних груп.

Примітки: * – вірогідність відносно показників інтактних щурів відповідного віку та статі, при $p < 0,05$.

Такі дані вказують на наявність циклічної залежності в активності синтезу стероїдних гормонів у самиць щурів різного віку. У самиць з ювенільного до зрілого віку вірогідно знижується синтез кортикостерону, а в передстаречому віці знов активується синтез цих гормонів. Рівень ДГЕА-С змінюється хвилеподібно з найвищим піком в молодому віці. Активний синтез дегідроепіандростерон-сульфату в цьому віці може бути пов'язаний з репродуктивним періодом та необхідністю підвищеного синтезу естрогенів у самиць. Можливо, такі зміни пов'язані з перерозподілом в синтезі

холестеролу, напевно пригнічується ланка синтезу стероїдних гормонів. Ще однією причиною може бути підвищення з віком рівня внутріклітинного холестерину, що призводить до зниження синтезу холестеролу та як наслідок зниження синтезу стероїдних гормонів.

Висновки. У ході експерименту було встановлено, що аліментарне кофеїнове навантаження має вірогідний вплив на концентрації кортикостерону та дегідроепіандростерон-сульфату в сироватці крові самок щурів у залежності від віку. Було відмічено, що самки щурів ювенільного, молодого та передстаречого віку мали менш виражені зміни рівня кортикостерону в крові у порівнянні зі зрілим та старечим віком. В зрілому віці показник гормону підвищився на $173,04 \pm 2,1$ %, а в гранично старому – на $253,4 \pm 4,2$ % відносно інтактних самок відповідного віку. Рівень ДГЕА-С в сироватці крові щурів під впливом кофеїну знижувався у самок ювенільного, молодого, зрілого та передстаречого віку. У тварин старечого віку рівень гормону збільшився на $69,84 \pm 24,64$ % відносно контрольної групи.

Список використаних джерел

1. Дерябина А.С., Родригес Э., Гонсалес Э., Дерябин М.С., Эррера Х.Н., Санчес К., Полтев В.И. Молекулярные механизмы биологического действия кофеина. Компьютерное моделирование конкуренции с аденозином за места связывания с рецепторами. *Математическая биология и биоинформатика*. 2014. Т. 9. № 2. С.373–385.
2. Варес Я.Я., Юрчак М.Р., Масна З.З Вплив кофеїну на розвиток стресу: експериментальне дослідження. *Молодий вчений*. 2018. № 7 (59). С. 186–189.
3. Avital A., Ram E., Maayan R., Weizman A., Richter-Levin G. Effects of early-life stress on behavior and neurosteroid levels in the rat hypothalamus and entorhinal cortex. *Brain Research Bulletin*. 2006. Vol. 68(6). P. 419–424.
4. Botton P.H., Pochmann D., Rocha A.S., Nunes F., Almeida A.S., Marques D.M., Porciuncula L.O. Aged mice receiving caffeine since adulthood show distinct patterns of anxiety-related behavior. *Physiology of Behavior*. 2017. № 170. P. 47–53. doi: 10.1016/j.physbeh.2016.11.030
5. Кривокульський О.Б., Кондрась Н.М. Основні тенденції споживання кави в світі та Україні: суспільно-географічний аспект. *Економічна та соціальна географія*. 2014. Вип.1 (69). С. 299–307.
6. Avoli M., D'Antuono M., Louvel J. Network and pharmacological mechanisms leading to epileptiform synchronization in the limbic system in vitro. *Prog Neurobiol*. 2002. Vol. 68, №3. P. 167–207.
7. Bairam A., Uppari N., Mubayed S., Joseph V. An Overview on the Respiratory Stimulant Effects of Caffeine and Progesterone on Response to Hypoxia and Apnea Frequency in Developing Rats. *Advances in experimental Medicine and Biology*. 2015. Vol. 860. P. 211–220. doi:10.1007/978-3-319-18440-1_23.
8. Scher I., Stewart W.F., Lipton R.B. Caffeine as a risk factor for chronic daily headache: A population-based study. *Neurology*. 2004. Vol. 63(11). P. 2022–2027.
9. He Z., Zhang J., Huang H., Yuan C., Zhu C., Magdalou J., Wang H. Glucocorticoid-activation system mediated glucocorticoid-insulin-like growth factor 1 (GC-IGF1) axis programming alteration of adrenal dysfunction induced by prenatal caffeine exposure. *Toxicology Letters*. 2019. Vol. 302. P. 7–17. doi:10.1016/j.toxlet.2018.12.001

10. Турицька Т.Г., Лукашов С.М., Ляшенко В.П. Ефект впливу хронічної кофеїнової аліментації на показники фонові електричної активності неокортексту щурів. 2016. *Експериментальна та клінічна фізіологія та біохімія*. 2016. № 3. С. 11–16.
11. Garcez M.L., Damiani A.P., Pacheco R., Rodrigues L., de Abreu L.L., Alves M.C., de Andrade V.M., Boeck C.R. Caffeine Neuroprotection Decreases A2A Adenosine Receptor Content in Aged Mice. *Neurochem Research*. 2019. №44(4). P. 787–795. doi: 10.1007/s11064-018-02710-3
12. Botton P.H., Pochmann D., Rocha A.S., Nunes F., Almeida A.S., Marques D.M., Porciuncula L.O. Aged mice receiving caffeine since adulthood show distinct patterns of anxiety-related behavior. *Physiology of Behavior*. 2017. № 170. P. 47–53. doi: 10.1016/j.physbeh.2016.11.030
13. Западнюк И.П., Западнюк В.И., Захария Е.А., Западнюк Б.В. Лабораторные животные. Киев: Вища школа. 1983. 383 с.
14. Алехина Т.А., Пальчикова Н.А., Кожемякина Р.В., Прокудина О.И. Признаки дестабилизации при отборе на кататонию, проявляющиеся в изменении поведенческих и соматовегетативных параметров у крыс. *Вавиловский журнал генетики и селекции*. 2016. Том. 20(1). С. 28-33. doi: 10.18699/VJ16.103
15. Гелашвили О.А. Вариант периодизации биологически сходных стадий онтогенеза человека и крысы. *Саратовский научно-медицинский журнал*. 2008. № 4(22). С. 125–126.
16. Perez A.R., Bertoya A.A., Revelli S., Garcia F. A high corticosterone/DHEA-s ratio in young rats infected with *Trypanosoma cruzi* is associated with increased susceptibility. *Memorias do Instituto Oswaldo Cruz*. 2011. Vol. 106(4). P. 416–423.

ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

УДК 664.317.90

Єфімова В.Г.,

кандидат технічних наук, доцент кафедри фізичної хімії
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Кузіна В.С.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра кафедри фізичної хімії
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Матвєєва А.В.,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра кафедри фізичної хімії
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

РОЗРОБКА СКЛАДУ КОСМЕТИЧНОГО КРЕМУ З ВИКОРИСТАННЯМ ФІТОСТЕРОЛІВ ТА ЕМУЛЬГАТОРА OLIVEM 1000

Закономірний природний процес старіння зачіпає всі органи і тканини людського організму. Навіть у практично здорової людини до тридцяти років його вік видає шкіра обличчя, тому що саме вона найбільш схильна до впливу несприятливих природних факторів. З віком сповільнюється процес синтезу «будівельного матеріалу» (колагену, еластичних волокон), за рахунок якого підтримується молодість і природна зволоженість шкіри. Це робить шкіру обличчя вразливою і призводить до утворення перших зморшок – з'являються «гусячі лапки» в куточках очей, поздовжні зморшки на лобі. Стан навколишнього повітря, води, шкідливі викиди в атмосферу, інші чинники сучасного життя провокують в'янення шкіри. Проблема раннього виникнення зморшок на сьогоднішній день стоїть досить гостро, змушуючи приділяти їй увагу навіть зовсім молоденьких дівчат.

Одним з способом відновлення шкіри, що старіє є застосування фітостеролів. Складовими компонентами яких є колаген та еластин, які подібні до людського. При цьому фітостероли мають спроможність стимулювати активність клітин, що відповідають за формування колагену,

еластину та гіалуронової кислоти. Клінічно доведено, що застосування засобів з фітостеролами покращує зовнішній вигляд, гладкість та пружність шкіри, зменшує кількість зморшок на 29%, а їх глибину на 16%. При цьому їх застосування не викликає ніякої побічної дії. Фітостероли добре розчинні у воді та зберігається за кімнатної температури, що обумовлює їх легке застосування [1–3].

Метою дослідження була розробка складу косметичного емульсійного продукту на основі природних інгредієнтів з активною фазою фітостеролів, відпрацювання режимів його отримання та дослідження органолептичних та емульсійних властивостей.

У якості емульгатора нами було застосовано Olivem-1000 неіонний рослинний емульгатор нового покоління створений італійськими космецевтами з оливкового масла, являє собою комплекс жирних кислот, хімічно аналогічний ліпідному складу шкіри. Ця унікальна структура наділена особливістю відновлення і підтримки цілісності шкірного бар'єру. Використання цього емульгатора дозволяє отримувати легкі емульсії, що легко вбираються. Переваги цього емульгатора – природне походження, хімічна сумісність, фізіологічна спорідненість зі шкірою, здатність створювати рідкокристалічні емульсії [4–7].

На першому етапі досліджень визначалася колоїдна та термічна стабільність косметичного крему.

Відпрацювання режимів отримання емульсійного крему здійснювали з використанням механічного пристрою, що перемішує ІКА RW 20n.

Методика отримання крему полягала в наступному: окремо зважувались компоненти жирової та водневої фаз, далі вони нагрівалися на водяній бані до 75 °С. При досягненні заданої температури до масляної фази додавали водяну й емульгували за допомогою пристрою, що перемішує ІКА RW 20n до отримання однорідної маси. Частота обертання елемента, що перемішує становила від 100 до 500 хв⁻¹. Далі отриману емульсію охолоджували до 30 °С, додавали муцин равлика та перемішували ще протягом 5 хвилин. Таким чином було приготовано п'ять зразків косметичного засобу при різній частоті обертання пристрою. Загальна тривалість процесу становила 30 хвилин. Фізико-хімічні дослідження проводили через 24 год. після повного охолодження та структурування системи.

Рецептура косметичного крему наведена у Таблиці 1.

Таблиця 1

Склад косметичного крему	
Найменування інгредієнту	Склад, %
Жирова фаза	
<u>Олії:</u>	
Ши	5
Жожоба	10
Какао	5
<u>Допоміжна речовина:</u>	
Віск троянди	2,7
<u>Емульгатор:</u>	
Олівем-1000	7
Водна фаза	
Гідролат троянди	67,8
SynerCide Asian Fusion (консервант)	2
Активна речовина	
Фітостерол	0,3

Критеріями та показниками якості при розробці косметичного крему були: органолептичні та сенсорні властивості, термічна та колоїдна стабільність, значення рН та розмір краплин жирової фази, що розподілена у косметичному кремі [8].

Зовнішній вигляд та однорідність продукту, що був отриманий визначали таким чином. Приготовані зразки косметичного крему поміщували у прозорий флакон, далі його перевертали 2-3 рази та розглядали в прохідному денному світлі. В результаті досліджень встановлено, що всі зразки мали однорідну структуру, Таблиця 2.

Таблиця 2

Умови отримання косметичного крему та його властивості

№ зразка	Швидкість перемішування, хв ⁻¹	Колоїдна стабільність	Термічна стабільність	рН свіжого засобу та через 60 діб	Розмір частин жирової фази
1	100	+	+	6,24/6,48	1-3
2	200	+	+	6,41/6,47	1-2
3	300	+	+	6,33/6,51	1-3
4	400	+	+	6,34/6,46	2-3
5	500	+	+	6,35/6,54	1-4

Визначення колоїдної стабільності проводили центрифугуванням протягом 5 хв. при частоті обертів 1000 с^{-1} . Термостабільність визначали в умовах термостату (ТС-80М-2) за температури $42,5 \pm 2,5^\circ\text{C}$ протягом 7 діб, таблиця 2. Всі зразки крему, що були приготовані з різною частотою обертання пристрою, що перемішує, мали задовільну колоїдну та термічну стабільність.

Визначення водневого показника відбувалося потенціометричним методом у 10% водному розчині крему, що був тільки приготований та через 60 діб після його зберігання за кімнатної температури рН метром Adwa AD-100, таблиця 2.

Розмір краплин жирової фази, що була розподілена у косметичному кремі визначали за допомогою мікроскопа Optika M-100FLED з фотонасадкою при 600 кратному збільшенні. При цьому всі зразки кремів перед мікроскопічним дослідженням розводилися дистильованою водою в 100 разів, таблиця 2.

На наш погляд оптимальне значення швидкості перемішування становить 400 хв^{-1} . При цьому відсутнє захоплення повітря у емульсійну фазу та косметичний крем, що був отриманий має високу однорідність частин дисперсійної фази.

Висновки. Встановлено, що найбільш оптимальна швидкість перемішування фаз, що емульгують становить 400 хв^{-1} . Більш низькі обороти призводять до отримання емульсії з широким інтервалом розміром частин дисперсійної фази, що відповідно впливає на якість косметичного крему та його консистенцію. Зразки емульсійного крему, що отримані на натуральній жировій основі мають високу колоїдну та термічну стабільність. При зберіганні протягом 60 діб водневий показник майже не змінює свої значень. Використання в рецептурі косметичного засобу фітостеролу, у кількості 0,3% не знижує його емульсійні властивості.

Список використаних джерел

1. Fonseca-Santos B. Sustainability, natural and organic cosmetics: consumer, products, efficacy, toxicological and regulatory considerations/ B. Fonseca-Santos, M. Antonio Corrêa, M. Chorilli// Brazilian Journal of Pharmaceutical Sciences.–2015.– vol. 51, № 1.– p.17-27.
2. Ruiz M.A. Preparation and stability of cosmetic formulations with an anti-aging peptid// M.A.Ruiz, B. Clares, M.E. Morales,S. Cazalla// Journal of Cosmetic Science. –2007.– vol.58,№ 1.– p.157-171.
3. Sharma B. Future prospect of nanotechnology in development of anti-ageing formulations/ B. Sharma, A. Sharma// International Journal of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences.– 2012.– vol 4, №3.– p. 57-66.
4. Harti A. The Effectiveness of Snail Slime and Chitosan in Wound Healing/ A. Harti, S. Sulisetyawati, A. Murharyati, M. Oktariani//International Journal of Pharma Medicine and Biological Sciences.–2016.– vol. 5, №1.– p. 76-80.

5. Perez W. Effect of mucus snail (*Achatina fulica*) against total cells fibroblasts on incision wound healing skin of mice (*Mus musculus*)/ W. P. Perez, F. Dina, Y. Iwang//*Journal of Veterinary Medical Science and Health.*–2012.– vol. 4, №2.–p. 195-203.
6. Berniyanti. T Protein characterization of snail mucin (*Achatina fulica*) local isolate as an antibacterial factor/ T. Berniyanti, S. Suwarno//*Veterinary Medicine Journal.* 2007.– vol. 23, №3. p. 139-144.
7. Sulisetyowati S. The comparative effectiveness slime snail (*Achatina fulica*) with chitosan against wound healing/ S. Sulisetyowati, M. Oktariani// *International Journal of Pharma Medicine and Biological Sciences.*–2015.–vol. 5, № 2.–p.137-141.
8. Кутц Г. Косметические кремы и эмульсии. Состав, методы получения и испытаний / Г. Кутц; пер. с нем. А.С. Филиппова. – М.: Косметика и медицина, 2004. – 272 с.

УДК 621.886.6

Хлопонін Є.С.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра
інженерно-технологічного факультету

Дніпровського державного аграрно-економічного університету

АНАЛІЗ НАДІЙНОСТІ ТА ПРИЧИН ВТРАТИ РОБОТОЗДАТНОГО СТАНУ ГІДРАВЛІЧНИХ РОЗПОДІЛЬНИКІВ МОБІЛЬНИХ МАШИН

Анотація. В статті розглянуто досвід багатьох вчених у дослідженні надійності гідроагрегатів, стосовно гідророзподільників данні суттєво відрізняються. Встановлено, що близько 50 % відмов це експлуатаційні відмови, а причиною виникнення цих відмов є гідроабразивний знос.

Ключові слова; знос, надійність, довговічність, гідророзподільник, гідро абразивний знос.

Загальна суть проблеми. Однією з тенденцій розвитку нашої країни як суверенної держави, а саме розвитку АПК – є використання енергонасичених тракторів та сільськогосподарських машин. Всі трактори та машини оснащені гідравлічною системою робочої навіски, яка приводиться в дію за рахунок нагнітання робочої рідини гідравлічними насосами різних модифікацій та розподіленням потоків рідини розподільниками.

На вітчизняних тракторах використовуються розподільники типу Р-80, Р-160 виробництва АО Гідросила «МЗТГ» м. Мелітополь, також використовуються аналогічні закордонні агрегати. В закордонних гідравлічних системах тракторів для нагнітання та розподілення робочої рідини до агрегатів гідросистеми та створення в них тиску використовуються гідроагрегати (виробник фірми BOSCH, Rex Rot «Німеччина», Eaton «США», Danfos «Данія» та інші).

Гідравлічні агрегати, які в ходять в гідравлічну систему, включають в себе значну кількість деталей, виготовлених по високим класам точності та чистоти поверхні, що обумовлює їх високу надійність.

Але не дивлячись на те, що за конструкцією, технологією виготовлення та застосування якісних матеріалів, гідроагрегати вважаються надійними, в умовах експлуатації все ж виникають відмови, пов'язані з втратою їх працездатності. І тому необхідно провести аналіз відмов гідроагрегатів та розробити шляхи підвищення їх надійності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У роботах, які розглядають надійність гідроагрегатів (гідравлічної системи в цілому та надійність гідростатичних трансмісій) [1, 2, 3, 4] відзначено, що на долю цих відмов приходить близько 30% від всіх відмов машини, які виникають в умовах експлуатації. В деяких роботах встановлено, що відмови гідросистеми можуть сягати 70% [5].

Проведеним у нашій країні й закордоном дослідженням з теорії й надійності гідравлічного приводу присвячені праці відомих учених: Башти Т.М., Лозовського В. М, Сирицина Т.А., Дидура В.А. та інших. Результати цих досліджень створили необхідну наукову основу для вивчення впливу різних факторів на експлуатаційну надійність золотникових пар гідравлічних агрегатів.

Мета роботи. Дослідження експлуатаційної надійності гідравлічних розподільників та причин втрати ними робото здатного стану, а також пошук шляхів підвищення їх довговічності

Виклад основного матеріалу. У роботі [6] наведені результати дослідження рівня відмов агрегатів і систем екскаватора Борекс 2201 на базі трактора МТЗ 920, рис. 1, а також саме елементів гідросистеми цієї машини, рис. 2.

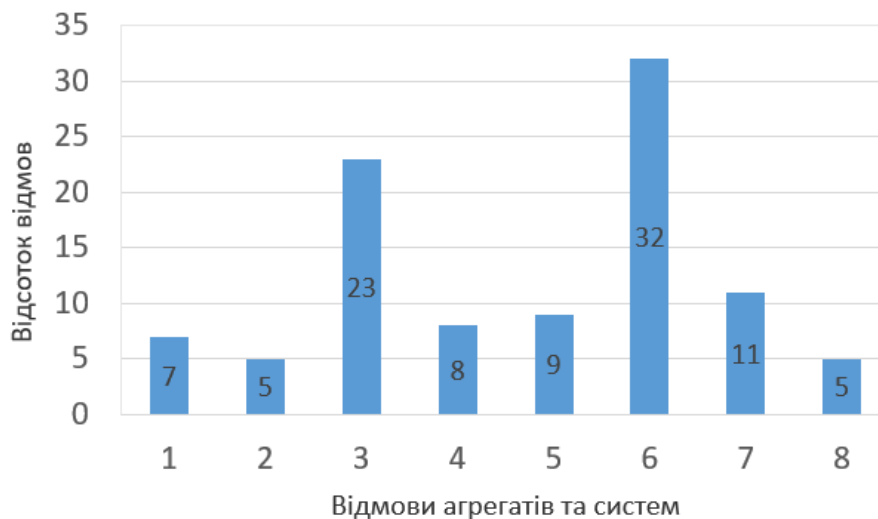

Рис. 1. Відмови агрегатів та систем екскаватора БОРЕКС
1 – силова установка, 2 – система пуску, 3 – робочі органи, 4 – електрообладнання, 5 – механічні передачі, 6 – гідросистема, 7 – шарніри робочого обладнання, 8 – рама.

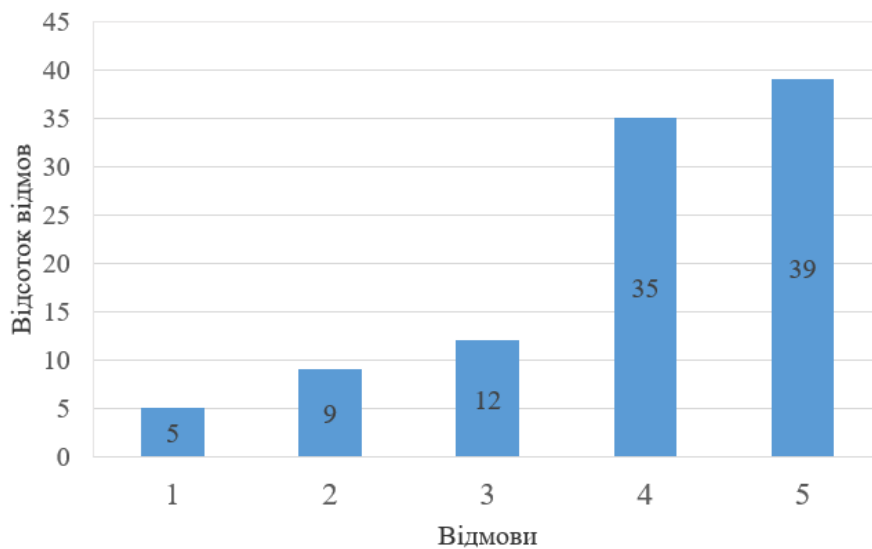
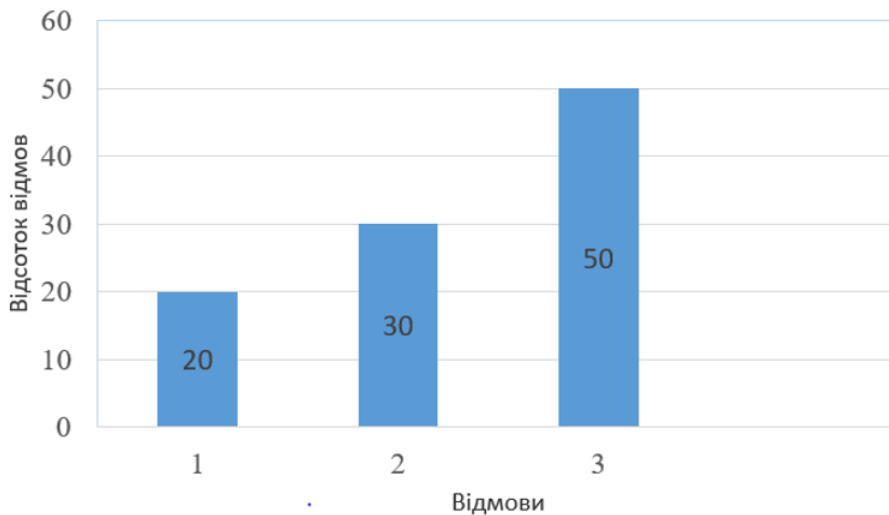

Рис. 2. Відмови елементів гідросистеми екскаватора БОРЕКС
1 – інші елементи, 2 – гідророзподільники, 3 – гідроциліндри,
4 – рукава високого тиску, 5 – гідронасоси.

Аналіз представлених даних показує, що в конструкції екскаватора найбільша кількість відмов припадає на гідросистему. По рис. 1.2 видно, що відмови гідросистеми в основному обумовлені низькою надійністю гідравлічних агрегатів: аксіально-поршневого насоса (гідромотора); гідроциліндрів; гідророзподільників.

Досвід підприємств експлуатуючих машини, що оснащені подібними гідроагрегатами показує значне збільшення кількості відмов у зимовий період. При низьких температурах у складальних одиницях гідроприводу порушуються посадки, збільшується в'язкість робочої рідини, відбувається замерзання конденсату, значно погіршуються властивості гумовотехнічних виробів, спостерігаються ушкодження металевих і неметалічних трубопроводів, через недостатню їхню холодостійкість. У результаті число відмов узимку збільшується на 20 - 80 %, а простій машин у ремонті зростає в 1,2 - 1, 5 рази.

Спостереженням за роботою та відмовами гідророзподільників встановлених на тракторах сільськогосподарського призначення які працюють у Дніпропетровській області встановлено розподіл відмов за видами рис. 3.

**Рис. 3. Відмови гідророзподільників
1 – конструктивні, 2 - технологічні, 3 – експлуатаційні**

Так експлуатаційні відмови складають 50 %, а це в основному порушення правил експлуатації та використання масел, що не відповідають технічним вимогам. Також до 30 % це технологічні відмови, що свідчить про низьку якість складання, а особливо низьку якість ремонту гідро розподільників.

Основною причиною поломок гідро розподільників є гідро абразивний знос [7] на долю якого припадає близько 50 % всіх відмов.

Слабкою ланкою гідророзподільника є прецизійна пара тертя золотник – корпус (рис. 4), відмови яких на 95 % пов'язані із втратою гідрощільності.

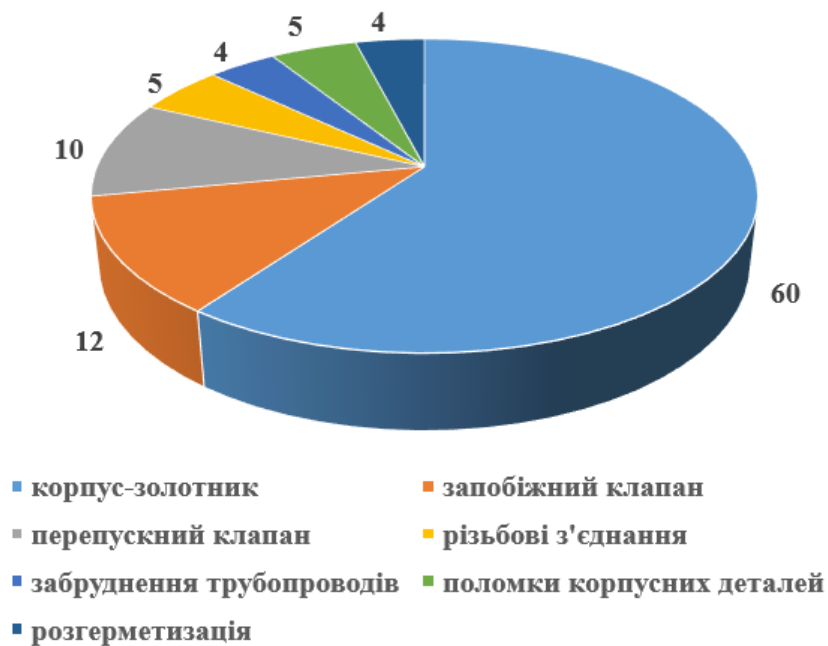

Рис. 4. Розподіл відмов з'єднань розподільника

Діагностування втрат рідини у гідро розподільнику є найбільш енергоємною операцією і тому необхідно розроблювати нові методи перевірки втрат рідини через дане з'єднання.

Висновок. Аналіз причин їх виникнення показує, що вони як правило обумовлюються порушенням технічних вимог до правил експлуатації, недостатнім контролем технічного стану агрегатів, несвоєчасним проведенням ремонтно-обслуговуючих робіт, застосуванням робочої рідини, яка не відповідає технічним вимогам, невмінням механізаторів експлуатувати техніку оснащену гідравлічними агрегатами, а також порушенням технології виготовлення та збирання агрегатів.

Список використаних джерел

1. Герінг І.А. Теорія і практика гідроабразивно-втомного зноса деталей об'ємного гідропривода трансмісії / Герінг І.А., Калганков Є.В., Кириленко О.І. Аграрна наука та харчові технології Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Сільськогосподарські науки Випуск 4, 2015, - С 52 – 61.
2. Дидур В.А. Влияние технологической среды на износ гидроагрегатов [Текст] / Дидур В.А. Техника в сельском хозяйстве. 1984. №3. – с. 41.
3. Калганков, Є.В. Технічне діагностування об'ємних гідроприводів трансмісії як об'єктивна необхідність / Є.В. Калганков // Сучасна наука: теорія і практика. – Запоріжжя, 2012. – Т. 2. – С. 88-90.
4. Мельянцов, П.Т. Аналіз відмов та причин втрати роботоздатності агрегатів гідроприводу трансмісії ГСТ-90 / П.Т. Мельянцов, Є.В. Калганков, О.І. Кириленко, Т.В. Черних // Достижения науки за последние годы: Сб. научн. докл. – Варшава, 2012. – С. 62-66.
5. Сырицын Т.А. Надежность гидро- и пневмопривода машиностроение / Сырицын Т.А. М.: 1981, - 216 с.
6. Боголюбов Б.Н. Долговечность землеройных и дорожных машин / Боголюбов Б.Н.. - М.: Машиностроение, 1984, -224 с.
7. Калганков, Є.В. Деякі проблеми гідроабразивно-втомного зносу деталей об'ємного гідроприводу мобільних машин / Калганков, Є.В. Геотехнічна механіка, (108), 133-142.

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

Barszcz W., Nowak K.,

Studenckie Koła Naukowe przy Zakładzie Kosmetologii i Medycyny Estetycznej
Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

OPIEKA KOSMETOLOGA NAD PACJENTEM ONKOLOGICZNYM PO RADIOTERAPII – SUBSTANCJE AKTYWNE STOSOWANE W DERMOKOSMETYKACH

Wstęp. Obserwowany w ostatnich latach wzrost liczby zachorowań na choroby nowotworowe stawia coraz większe wyzwania dla całego społeczeństwa. Terapia onkologiczna obejmuje wiele płaszczyzn i wymaga współpracy wykwalifikowanych specjalistów. Jest to spowodowane skutkami ubocznymi stosowanego leczenia, które niekorzystnie wpływają na komfort życia pacjentów. Jedną ze stosowanych obecnie metod leczenia onkologicznego jest radioterapia, wykorzystująca promieniowanie jonizujące, które niszczy komórki nowotworowe. Niestety, proces ten obejmuje także zdrowe komórki, co prowadzi do rozwoju negatywnych zmian, w tym zmian skórnych. Rolą kosmetologa jest edukacja pacjenta w zakresie prawidłowej pielęgnacji skóry oraz zadbanie o odpowiednią jej kondycję w trakcie i po zakończonym leczeniu, co znacząco poprawia komfort życia pacjentów onkologicznych.

Cel pracy. Celem pracy było przedstawienie roli kosmetologa w opiece nad pacjentem onkologicznym po radioterapii oraz omówienie substancji aktywnych stosowanych w dermokosmetykach. Oceniliśmy wpływ substancji aktywnych na poprawę kondycji skóry u osób po radioterapii.

Metoda badawcza. Do zaprezentowania tematu związanego z opieką kosmetologa nad pacjentem onkologicznym zastosowano przegląd literatury naukowej z zakresu tematycznego.

Rola Kosmetologa. Obecnie zawód kosmetologa opiera się nie tylko na opiece kosmetycznej i upiększaniu ciała. Bardzo istotna jest też edukacja pacjentów na temat prawidłowej pielęgnacji skóry oraz dobór odpowiednich dermokosmetyków dopasowanych do jej potrzeb. Kosmetolodzy pracując z pacjentami pełnią nieocenioną rolę w edukowaniu społeczeństwa na temat potencjalnych zagrożeń zdrowotnych związanych z pozornie błahymi defektami kosmetycznymi,

uświadamiając występowanie nierozzerwalnego związku między estetycznym wyglądem a zdrowiem człowieka.

Wpływ radioterapii na skórę. Radioterapia zalecana jest przy nieoperacyjnych nowotworach dając obiecujące rokowania w leczeniu chorób nowotworowych w porównaniu do krioterapii czy chemioterapii miejscowej. Skóra podczas radioterapii otrzymuje ogromną dawkę napromieniowania i często pojawiają się skutki uboczne takie jak rumień, łuszczenie, owrzodzenia, włóknienia podskórne czy martwica tkanek. Reakcje skórne po napromieniowaniu powstają na skutek uszkodzenia komórek warstwy podstawnej i dochodzi do zaburzenia równowagi w podziałach komórkowych i następuje niszczenie komórek na powierzchni skóry. Niestety toksyczność radioterapii wobec skóry jest nieunikniona. Dlatego leczenie powinno być krótkotrwałe z odpowiednio dobranymi parametrami wnikania promieniowania do warstw skóry, aby zminimalizować ryzyko powstania niepożądanych objawów skórnych.

Składniki aktywne w dermokosmetykach. Dermokosmetyki stanowią połączenie kosmetyków z surowcami farmaceutycznymi stosowanymi w celu leczenia różnych schorzeń skóry. Substancje aktywne znajdujące się w dermokosmetykach, takie jak witamina E, niacynamid, kwas foliowy a także wybrane ekstrakty i oleje roślinne mają działanie terapeutyczne przy suchej, łuszczącej się skórze oraz w chorobach zapalnych tkanek skórnych. Wykazują działanie nawilżające, zmiękcza-jące, przeciwzapalne i łagodzące. Dzięki czemu stosowane są w leczeniu skutków ubocznych po radioterapii. Witamina E (tokoferol) jako antyoksydant pełni bardzo ważną rolę w odbudowie włókien kolagenowych oraz komórek macierzystych po napromieniowaniu. Następnie Niacynamid bierze udział w syntezie ceramidów, hamując czynniki prozapalne. Kwas foliowy jest wykorzystywany w kosmetykach łagodzących szkodliwe skutki promieniowania jonizującego, przyspieszając naprawę DNA komórek, natłuszczając i poprawiając nawilżenie skóry. Kolejną substancją stosowaną w dermokosmetykach u pacjentów onkologicznych jest olej lniany, który jest bogaty w niezbędne nienasycone kwasy tłuszczowe, biorące udział w reakcjach biochemicznych w warstwach skórnych. Łagodzi stany zapalne, wzmacnia cement międzykomórkowy i nawilża skórę. Preparaty zawierające oliwę z oliwek intensywnie nawilżają naskórek a fitosterole w niej zawarte wzmacniają barierę naskórkową i działają przeciwzapalnie. Kolejną substancją aktywną jest filmotwórczy kwas hialuronowy, który hamuje TEWL (transepidermalną utratę wody) oraz tworzy warstwę ochronną przed działaniem szkodliwych czynników zewnętrznych. Ekstrakt z owoców ostropestu ma działanie przeciwzapalne, nawilżające i przeciwrodnikowe. Przyspiesza gojenie się oparzeń skórnych, często występujących przy radioterapii. Kolejną substancją jest mocznik, który w stężeniu do 10% charakteryzuje się pośrednim działaniem nawilżającym. Zmienia strukturę białek znajdujących się w warstwie rogowej, co skutkuje ograniczeniem przetranskórkowej utraty wody. Alantoina, jako składnik preparatów o działaniu nawilżającym, łagodzącym i regenerującym stymuluje proliferację i regenerację

komórek skóry, a także przyspiesza gojenie. Dzięki zdolności do wnikania w głębsze warstwy naskórka wiąże w nich cząsteczki wody, zapobiegając przesuszeniu. Dodatkowo, stymuluje mechanizmy obronne, zwalczając w ten sposób objawy stanu zapalnego skóry. D-pantenol, (prowitamina B5) wykazuje działanie nawilżające przez zwiększone zatrzymywanie wody w naskórku, łagodzi świąd i zaczerwienienie, a także wspomaga gojenie ran i oparzeń.

Bardzo ważne jest właściwe dobranie dermokosmetyków z odpowiednimi substancjami aktywnymi do występujących objawów po naświetlaniu, aby zapobiec poważnym powikłaniom skórny. Równie istotne jest przestrzeganie ogólnych zaleceń dotyczących pielęgnacji. Wbrew długo panującemu przekonaniu zaleca się mycie skóry napromienianej, wykorzystując do tego letnią wodą z dodatkiem delikatnych, neutralnych preparatów myjących o fizjologicznym pH. Utrzymywanie odpowiedniej higieny tych miejsc przyczynia się do zredukowania stanu zapalnego. Należy unikać mechanicznego drażnienia skóry przez pocieranie ręcznikiem lub noszenie obcisłych ubrań, a także stosowania preparatów zawierających alkohol oraz perfum. Regularne stosowanie preparatów nawilżających i natłuszczających zapobiega nadmiernemu przesuszeniu skóry, przynosi ukojenie i znosi uczucie dyskomfortu. Bardzo ważne jest także ograniczenie ekspozycji na promieniowanie słoneczne i stosowanie odpowiednich środków ochrony.

Podsumowanie. Opieka kosmetyka nad pacjentem onkologicznym wymaga wiedzy, świadomości i bardzo dużej odpowiedzialności. Włączenie na początkowym etapie odpowiednich zaleceń pielęgnacyjnych i składników aktywnych pozwala na zwiększenie komfortu życia chorych i wspomaga proces leczenia. Bardzo istotna w opiece nad pacjentem onkologicznym jest współpraca kosmetyka z lekarzem prowadzącym, by podejmowane działania były jak najbardziej skuteczne i bezpieczne.

Bibliografia

1. Michalak M. The role of a cosmetologist in the area of health promotion and health education: A systematic review. *Health Promot Perspect.* 2020 ;10(4):338-348. doi: 10.34172/hpp.2020.52.
2. Solomon FM, Linnan LA, Wasilewski Y, Lee AM, Katz ML, Yang J. Observational study in ten beauty salons: results informing development of the North Carolina BEAUTY and Health Project. *Health Educ Behav.* 2004 ;31(6):790-807. doi: 10.1177/1090198104264176.
3. Thelusma N, Ralston P. Health Promotion and Health Behaviors of Diverse Ethnic/Racial Women Cosmetologists: A Review. *Clin Med Insights Womens Health.* 2016 ;9(Suppl 1):9-16. doi: 10.4137/CMWH.S34688.
4. Zaorsky NG, Lee CT, Zhang E, Keith SW, Galloway TJ. Hypofractionated radiation therapy for basal and squamous cell skin cancer: A meta-analysis. *Radiother Oncol.* 2017 Oct;125(1):13-20. doi: 10.1016/j.radonc.2017.08.011. Epub 2017 Aug 23. PMID: 28843727; PMCID: PMC7534946.
5. Kry SF, Smith SA, Weathers R, Stovall M. Skin dose during radiotherapy: a summary and general estimation technique. *J Appl Clin Med Phys.* 2012 May 10;13(3):3734. doi: 10.1120/jacmp.v13i3.3734. PMID: 22584171; PMCID: PMC5716567.

6. Vuong W, Lin J, Wei RL. Palliative radiotherapy for skin malignancies. *Ann Palliat Med*. 2017 Apr;6(2):165-172. doi: 10.21037/apm.2016.11.10. Epub 2016 Dec 19. PMID: 28061538
7. Yang W, Yang Z, Zhao T, Ding W, Kong W, Wang P, Ye H, Zhang Z, Shang J. A technique to reduce skin toxicity in radiotherapy treatment planning for esophageal cancer. *J Appl Clin Med Phys*. 2020 Feb;21(2):67-72. doi: 10.1002/acm2.12812. Epub 2020 Jan 11. PMID: 31925999; PMCID: PMC7020983.
8. Dreno B, Araviiskaia E, Berardesca E, Bieber T, Hawk J, Sanchez-Viera M, Wolkenstein P. The science of dermocosmetics and its role in dermatology. *J Eur Acad Dermatol Venereol*. 2014 Nov;28(11):1409-17. doi: 10.1111/jdv.12497. Epub 2014 Mar 31. PMID: 24684296.
9. Wojciechowska K., Rostowska E., Poleszak E., “Dermokosmetyki onkologiczne - rola poszczególnych składników preparatu w łagodzeniu dermatologicznych działań niepożądanych po zastosowaniu radio- i chemioterapii, *Oncological dermocosmetics - the role of individual components of the preparation in relief dermatological side effects after the use of radio- and chemotherapy*” Katedra i Zakład Farmacji Stosowanej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie
10. Arct J, Depta P. Alantoina – działanie i wykorzystanie kosmetyczne Allantoin – biological activity and cosmetic application. *Pol J Cosmetol* 2016, 19(1): 12-17
11. Kapuścińska A, Nowak I. Wykorzystanie mocznika i jego pochodnych w przemyśle kosmetycznym. *CHEMIK* 2014, 68, 2, 91–96
12. Wiśniewski M, Graczyk M, Szpinda M, Brzozowska-Mańkowska S. Popromienne zapalenie skóry — zasady postępowania. *Medycyna Paliatywna w Praktyce* 2013;7(2):41-45
13. Kołodziejczak A. Kosmetologia t.2, PZWL 2020

Barszcz W., Nowak K. Cosmetologist care for oncological patient after radiotherapy – active substances used in dermocosmetics.

Abstract. Cancer therapies are often carried out in collaboration of many specialists. Radiotherapy is used as one of the treatments, but it also causes undesirable skin symptoms. The side effects that occur don't have to deprive patients of their previous quality of life. The cosmetologist's care of patients after radiotherapy helps to restore their earlier skin's condition. That is possible thanks to the education on correct skin care and the use of appropriate dermocosmetics. Substances that strengthen the hydrolipidic barrier, reduce transepidermal water loss and inflammation, have a positive effect on the skin of people after radiotherapy. In addition, soothing and accelerating healing substances will work well to calm irritated skin. The cosmetologist's role is also to make the patient aware of the importance of proper skin hygiene, avoidance of irritants and protection against sun radiation. These actions make it possible to improve the comfort of patients' lives during the treatment process.

Dalmata W.¹, Gąbka I.¹, Rzepa P.¹, Hetman W.¹,

Opiekun pracy: dr hab. n. med. *Bartosińska J.²*, dr n. o zdr. *Firlej E.²*,

¹ Studenckie Koło Naukowe przy Zakładzie Kosmetologii i Medycyny Estetycznej,
Uniwersytet Medyczny w Lublinie

² Zakład Kosmetologii i Medycyny Estetycznej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

ZMIANY SKÓRNE W NIESWOISTYCH CHOROBACH ZAPALNYCH JELIT

Wstęp. Do nieswoistych chorób zapalnych jelit zalicza się wrzodziejące zapalenie jelita grubego oraz chorobę Crohna. Etiologia tych chorób nie jest do końca poznana. Wiadomo, że duże znaczenie mają czynniki środowiskowe, genetyczne oraz układ odpornościowy pacjenta. Szacuje się, że w Europie na nieswoiste choroby zapalne jelit cierpi około 0,3% populacji, co stanowi około 2,5–3 mln chorych. Liczba ta jednak stale rośnie [1–3].

Rumień guzowaty. Jest to najczęściej występująca zmiana skórna w nieswoistych chorobach zapalnych jelit. Dotyczy około 4–15% pacjentów z chorobą Crohna i 3–10% chorych na wrzodziejące zapalenie jelita grubego. Częściej pojawia się u kobiet, zwykle w skojarzeniu z zaostrzeniem choroby. Rumień guzowaty jest wynikiem reakcji nadwrażliwości komórkowej i jest ostrą zapalną chorobą skóry, charakteryzującą się wystąpieniem nagłych, symetrycznych zmian. Zmiany są tkliwe, czerwono-brunatne, ciepłe, niewrzodziejące. Średnica guza zapalnego może wynosić od 1 do 5 cm. Najczęstszą lokalizacją jest przednia powierzchnia podudzi lub rzadziej- przedramion, jednak obejmować mogą one każdą okolicę ciała. Zmiany te są ograniczonym zapaleniem tkanki tłuszczowej podskórnej, których początkiem są przegrody międzyzrazikowe. W badaniu histologicznym stwierdza się nacieki limfocytarne w obrębie skóry właściwej. Typowo zmiana ustępuje w ciągu dwóch – sześciu tygodni, nie wymaga leczenia. Ustępuje bez pozostawienia blizn, jednak odsetek nawrotów to około 20%. Zmianom towarzyszyć może osłabienie, gorączka, powiększenie węzłów chłonnych [1, 4].

Piodermia zgorzelinowa. Piodermia zgorzelinowa występuje u około 5% chorych na wrzodziejące zapalenie jelita grubego oraz u 2% pacjentów z chorobą Crohna. Jeśli u pacjenta stwierdzamy wystąpienie piodermii zgorzelinowej, 50% z nich ma także nieswoistą chorobę zapalną jelit. Jest to zmiana pojawiająca się gwałtownie, szerząca się obwodowo. Patofizjologia jest nieznana. Uważa się, że jest to rodzaj autozapalenia. Wyróżnia się kilka typów klinicznych piodermii zgorzelinowej: wrzodziejący, pęcherzowy, krostkowy, wegetatywny, polekowy, pooperacyjny i okołostawowy. W chorobach zapalnych jelit najczęściej występuje typ wrzodziejący i krostkowy. Początkowo pojawia się grudka lub krostka, która ma tendencję do tworzenia owrzodzeń, które jest słabo ograniczone, ma nieregularny, uniesiony brzeg. Zmiany są bolesne, tkliwe. Mogą występować pojedynczo lub być

mnogie. Zmianom towarzyszyć mogą objawy ogólnoustrojowe takie jak gorączka, osłabienie, bóle stawowe. Mogą utrzymywać się kilka miesięcy, a nawet lat. Ich typową lokalizacją są kończyny dolne oraz okolice stawów, jednak pojawić się mogą w każdej okolicy ciała. Piodermia zgorzelinowa ma tendencję do nawrotów. W 25% przypadków powracają mimo skutecznego leczenia w tym samym miejscu. Leczenie obejmuje głównie sterydoterapię systemową. Posiewy ze zmian nie mają podłoża bakteryjnego, są zazwyczaj jałowe, wyjątkiem są wtórne zakażenia. W badaniu histologicznym widoczne są nacieki neutrofilowe z obwodowym nagromadzeniem limfocytów. Zmiany ustępują z pozostawieniem blizn [1, 4].

Zespól sweeta. Jest to ostra dermataza neutrofilowa. Obrazem klinicznym są bolesne rumieniowo-obrzękowe lub guzowate nacieki, zlokalizowane głównie na twarzy, szyi, kończynach górnych. Na obwodzie zmian mogą tworzyć się pęcherzyki lub krostki. Zmianom skórnym towarzyszyć mogą objawy ogólnoustrojowe takie jak gorączka, złe samopoczucie, bóle stawów, zapalenie spojówek czy owrzodzenia jamy ustnej. Występować mogą także owrzodzenia błony śluzowej przełyku, dwunastnicy i odbytnicy widoczne w badaniach endoskopowych. Zespól Sweeta częściej występuje u kobiet, niż u mężczyzn, najczęściej między 30 a 50 rokiem życia. Współistnieje częściej z chorobą Crohna, niż z wrzodziejącym zapaleniem jelita grubego. Zmiany goją się samoistnie od kilku tygodni do kilku miesięcy, bez pozostawienia blizn. W badaniach histopatologicznych widoczny jest obrzęk brodawkowaty skóry właściwej oraz nacieki neutrofilowe w skórze właściwej [1, 4].

Aftowe zapalenie jamy ustnej. Aftowe zapalenie jamy ustnej występuje u około 10% pacjentów z nieswoistymi chorobami zapalnymi jelit. Obrazem klinicznym są okrągłe lub owalne owrzodzenia o rzekomobłoniastym podłożu i rumieniowym brzegu. Najczęściej zlokalizowane są na błonie śluzowej policzków lub warg. Zazwyczaj zmiany pojawiają się podczas zaostrzeń choroby, dlatego leczenie opiera się głównie na remisji choroby podstawowej [1, 4].

Łuszczycyca pospolita. Wśród osób chorujących na nieswoiste choroby zapalne jelit aż 7–11% zmaga się także z łuszczycą. Łuszczycyca jest chorobą rumieniowo-łuszczającą, częściej występującą w chorobie Crohna (11,2%), niż we wrzodziejącym zapaleniu jelita grubego (5,7%). Podobna patogeneza, wspólne podłoża genetyczne, wspólne szlaki zapalne wyjaśniają częstość współwystępowania tych chorób. Choroby zapalne jelit oraz łuszczycyca są chorobami zapalnymi Th-1 zależnymi, związanymi ze zwiększoną syntezą cytokin, TNF- α i interferonu gamma, co odgrywa istotną rolę w patogenezie obu schorzeń [1, 4].

Podsumowanie. Z uwagi na liczne choroby skóry występujące u pacjentów z nieswoistymi chorobami zapalnymi jelit, należy podkreślać jak ważna jest współpraca gastrologów, dermatologów, oraz lekarzy rodzinnych w opiece nad pacjentem. Choroba podstawowa jaką jest choroba Crohna, lub wrzodziejące zapalenie jelita grubego powinna być dobrze kontrolowana, co pozwoli ograniczyć pojawianie się zmian skórnych.

Bibliografia

1. Bienias W., Kaszuba A.: Zmiany skórne w przebiegu chorób układu pokarmowego. Gastroenterologia Praktyczna 2012, 1(14): 68-76.
2. Kierkuś J., Socha P.: Nieswoiste zapalenia jelit, mp.pl, data dostępu 23.11.2021r.
3. Diagnostyka genetyczna w nieswoistych chorobach zapalnych jelit. <https://diag.pl/pacjent/diagnostyka-genetyczna-w-nieswoistych-chorobach-zapalnych-jelit>, data dostępu 23.11.2021r.
4. Antonelli E., Basotti G., Tramontana M.: Dermatological Manifestations in Inflammatory Bowel Diseases. Journal of Clinical Medicine 2021, 10 (2).

Dalmata W., Gąbka I., Rzepa P., Hetman W., Bartosińska J., Firlej E.

Skin lesions in inflammatory bowel disease.

Introduction. Inflammatory bowel diseases affect 2.5–3 million people in the European population. Some of these patients additionally struggle with skin lesions of various clinical presentations. In this paper are described: Erythema nodosum, pyoderma gangrenosum, Sweet's syndrome, aphthous stomatitis, and psoriasis vulgaris.

Objective. The aim of this study was to analyse skin lesions occurring in inflammatory bowel diseases.

Research method. The study was based on a current literature review from 2012–2021.

Conclusion. Control of the underlying disease and awareness of the possibility of the appearance of skin lesions in Crohn's disease and ulcerative colitis is the basis for proper diagnosis and treatment of these lesions. Cooperation of the patient with physicians of many medical disciplines enables quick commencement of lesions treatment and also monitoring of possible recurrences.

Keywords: inflammatory bowel diseases, ulcerative colitis, Crohn's disease, pyoderma gangrenosum, Sweet's syndrome.

Дзьоган О.В., Мельничин А.Б.,

здобувачі вищої освіти ступеня бакалавра,

Львівського національного університету імені Івана Франка

науковий керівник: *Фірман В.М.,*

кандидат технічних наук, доцент кафедри безпеки життєдіяльності

Львівського національного університету імені Івана Франка

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

На сучасному етапі однією із проблем суспільства є залучення молоді до заняття фізичною культурою та спортом. Спортивні заходи сприяють всебічному гармонійному розвитку особистості школярів, зміцненню їхнього здоров'я, розвитку фізичних здібностей.

Одним із пріоритетів державної освітньої політики є забезпечення розвитку здоров'я нації. Для цього необхідно створювати оптимальні умови

для формування і збереження здоров'я учнівської молоді, розвитку фізично здорової та духовно багатой особистості [1, 2].

Важливими елементами організації забезпечення здорового розвитку особистості є проведення і організація занять для учнівської молоді у загальноосвітніх школах. Так, у СЗШ №98 м. Львова, де вагому увагу поряд із навчанням приділяють фізичному вихованню школярів. Вчителі фізкультури не лише фахово навчають школярів, але й мотивують їх власним прикладом. У них чимало досягнень і визнань, зокрема, неодноразово входили до переліку найкращих тренерів року у Львові за підсумками програми «Дитячий тренер» Львівської міської ради. У школі діють різноманітні гуртки : легка атлетика, футбол, волейбол, настільний теніс та інші. Це дає змогу молоді відчувати запальний дух і запал, а також виступати на змаганнях, посідаючи високі місця.

На жаль, при проведенні спортивних заходів, в ході навчальних і тренувальних занять та під час занять спортом через недотримання правил, несправність інвентарю учні часто травмуються. Шкільний травматизм становить 12–15 % від загального дитячого травматизму. Травми, отримані на перервах, сягають 80%, під час уроків фізкультури – до 20%. За даними експертів ВООЗ, від різних травм і від нещасних випадків на воді, в басейнах, травм у побуті, вуличних, дорожньо-транспортних, шкільних, зокрема, під час уроків фізкультури, з кожним роком травмується все більше дітей [7, с. 16].

Правила безпеки під час занять з фізичної культури та спорту поширюються на всіх учасників навчально-виховного процесу під час організації та проведення занять з фізичної культури та спорту (на уроках, гуртках фізичної культури, спортивних секціях, групах загальної фізичної підготовки). Заняття з фізичної культури та спорту у навчальних закладах проводяться відповідно до програми з фізичної культури, затвердженої МОН України [5, с. 18].

У початковій школі під час занять з фізичної культури та спорту працівники закладів освіти зобов'язані дотримуватися норм і правил поведінки та безпеки, в яких передбачені вимоги щодо проведення занять. Однією з функцій персоналу при проведенні спортивних змагань є профілактика спортивного травматизму. Заняття зі школярами з фізичної культури входять до групи ризику, що схильна до травматизму. Причини небезпеки здоров'я полягають, зазвичай, в порушеннях навчально-тренувального процесу та санітарно-гігієнічного характеру [4, с. 56].

Проведення профілактичних заходів з дотримання техніки безпеки при проведенні занять сприяють не тільки зменшенню травматизму молодших школярів, а й викликають інтерес до занять. Навчання з питань охорони праці повинні проводитися цілеспрямовано, методично, враховуючи вікові та індивідуальні особливості учнів [6, с. 22].

На керівників загальноосвітніх навчальних закладів покладається відповідальність за стан фізичного виховання, фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи в закладі та особистий контроль за станом здоров'я та фізичним розвитком учнів. У загальноосвітніх навчальних закладах безпосереднє керівництво фізичним вихованням здійснюють керівники [3].

Отже, підсумовуючи вищенаведене, правильна організація є забезпеченням безпеки у навчально-виховному процесі, зокрема при проведенні занять з фізичної культури і спорту. Для попередження травматизму керівникам освітньої галузі, необхідно розробляти щорічні програми, інструктивні матеріали для покращення фізичного здоров'я здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Закон України «Про освіту» // Освіта в Україні. Нормативна база (2-е вид.) – К.: КНТ, 2006.
3. Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних закладах України від 02.08.2005.
4. Грубар І.Я. Профілактика травматизму – першорядне завдання вчителя / Грубар І.Я. // Метод, посіб. для вчителів. – Т.: ТДПУ, 2002. – 70 с.
5. Девисілов В.А. Охорона праці / Девисілов В.А. – М.: Форум, 2009. – 496 с.
6. Охорона праці в галузі освіти: Навчально-методичний посібник / [Укладачі: Кошель В.І., Сав'юк Г.П., Дзундза Б.С.] – Івано-Франківськ: Івано-Франківськ: НАІР, 2013. – 154 с.
7. Степаненкове Е.Я. Теорія і методика фізичного виховання та розвитку дитини. – М., 2001. – 295 с.

Gąbka I.¹, Dalmata W.¹, Rzepa P.¹, Hetman W.¹,

Opiekun naukowy: dr n. o zdr. **Barańska A.²**, dr n. o zdr. **Firlej E.³**,

¹Studenckie Koło Naukowe przy Pracowni Kosmetologii i Medycyny Estetycznej
Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

²Zakład Informatyki i Statystyki Medycznej z Pracownią Zdalnego Nauczania,
Uniwersytet Medyczny w Lublinie

³Zakład Kosmetologii i Medycyny Estetycznej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

OLEJE ROŚLINNE – ZASTOSOWANIE W PIELEGNACJI SKÓRY

Wstęp. Skóra zbudowana jest z trzech warstw: naskórka, skóry właściwej i tkanki podskórnej. Naskórek zbudowany jest z komórek – keratynocytów, występuje w nim nabłonek wielowarstwowy płaski rogowaciejący. Wyróżnia się pięć warstw naskórka: podstawna, kolczysta, ziarnista, a także jasna i rogowa [1, 2]. Naskórek hamuje proces odparowawania transpidermalnej wody tzw. TEWL (ang. *transepidermal water loss*), stanowi główną barierę ochronną przed mikroorganizmami, a także przed niekorzystnymi warunkami klimatycznymi. Naskórek połączony jest ze skórą właściwą za pomocą błony podstawnej.

Skóra właściwa zbudowana jest z warstwy brodawkowej i siateczkowej. Zawiera naczynia krwionośne, limfatyczne, nerwy, gruczoły potowe i łojowe. Gruczoły łojowe produkują sebum. Najgłębszą warstwą skóry jest tkanka podskórna, zbudowana z tkanki tłuszczowej oraz łącznej [2, 3].

Właściwa pielęgnacja skóry powinna opierać się na zachowaniu prawidłowej ilości niezbędnych nienasyconych kwasów tłuszczowych (NNKT). Istotne w kosmetologii są: kwas oleinowy, nerwonowy, linolowy, alfa-linolenowy, gamma-linolenowy. Związki te znajdują się w olejach roślinnych, które są pozyskiwane z nasion, owoców czy pestek roślin [4, 5].

Cel pracy. Celem niniejszej pracy była ocena wpływu olei roślinnych na kondycję skóry, poprzez włączenie wybranych olei do codziennej pielęgnacji.

Metoda badawcza. W niniejszej pracy metodę badawczą stanowiła analiza literatury przedmiotu z przekroju lat 2014–2021. Dokonano weryfikacji polskich oraz zagranicznych artykułów naukowych.

Olej z rokitnika. Jedną z roślin zawierających wartościowe substancje jest rokitnik zwyczajny. W Polsce spotykany jest na wybrzeżu Bałtyku. Owoce są gorzkie i kwaśne w smaku. Olej uzyskiwany jest z nasion lub miąższu owoców rośliny [5]. Jagody zawierają duże ilości witaminy C. Ze względu na to działa antyutleniająco, chroni przez UVA, UVB oraz zapobiega przebarwieniom. Tłoczony z nasion posiada ogromne ilości kwasu alfa – linolenowego, miąższ dostarcza duże ilości kwasu palmitynooleinowego [5, 6]. Związek ten jest naturalnym składnikiem skóry, pobudza regenerację i gojenie się ran. Ponadto redukuje blizny, łagodzi oparzenia skóry i odleżyny. W składzie tego oleju znajduje się również kwas alfa – linolenowy, gamma – linolenowy (GLA), oleinowy, eikozanowy.

Szczególnie istotny jest GLA, który poprawia krążenie krwi, odżywienie i dotlenienie skóry. W głębszych warstwach skóry przemienia się do prostaglandyn przez co neutralizuje stan zapalny [6]. Zawiera wiele przeciwutleniaczy, a także karotenoidów. Zawartość tych substancji powoduje, że posiada właściwości regeneracyjne, wzmacniające ściany naczyń oraz działanie przeciwstarzeniowe. Prowadzi do poprawy kolorytu skóry, a także chroni przed promieniowaniem UV [5, 6]. Stosowany jest w pielęgnacji suchej, pozbawionej blasku skóry oraz w licznych chorobach dermatologicznych m. in. łuszczycy czy atopowym zapaleniu skóry (AZS) [6].

Olej z wiesiołka. Pochodzi z nasion wiesiołka dwuletniego bądź z wiesiołka dziwnego. Największą jego zaletą jest duża zawartość kwasów tłuszczowych omega-6, głównie kwasu gamma – linolenowego (GLA). W jego skład wchodzi również: magnez, wapń, witamina E. Dzięki zawartości tych składników wykorzystywany jest do leczenia łuszczycy, AZS, trądziku. Stosowany doustnie dostaje się do głębszych warstw skóry, dzięki czemu ma lepsze działanie [7].

Olej jojoba. Pozyskiwany jest z zielonego krzewu simondsji kalifornijskiej (*Simmondsia chinensis L.*), w procesie tłoczenia na zimno albo w wyniku ekstrakcji rozpuszczalnikowej nasion. Ma barwę złocistą bądź jasnożółtą, zapach orzechowy, a także wysoką stabilność oksydacyjną, ze względu na właściwości antyoksydacyjne. Cechuje się właściwościami przeciwbakteryjnymi i przeciwzapalnymi. Główną jego zaletą jest podobna struktura do ludzkiego sebum, zawiera aż 50% estrów woskowych, dzięki czemu stanowi barierę ochronną dla skóry. Stosowany w chorobach tj. trądzik różowaty, pospolity, łojotok, łuszczycyca [8–10].

Olej konopny. Wytwarzany jest z nasion konopi siewnej (*Cannabis sativa L.*). Roślina ta zawiera fitokannabinoidy do których zalicza się m.in. tetrahydrokannabinol (THC) oraz kannabidiol (CBD). Do produkcji oleju wykorzystywane są odmiany konopi, które zawierają mniej niż 0,3% THC. Ma barwę zieloną i cechuje się charakterystycznym zapachem. W oleju występują również terpeny, o właściwościach przeciwzapalnych i przeciwutleniających. Istotna jest duża zawartość NNKT, w tym linolowy, alfa-linolenowy, oleinowy i GLA. Badania dowodzą, że mają one działanie odmładzające. W składzie oleju znajdują się fitosterole, głównie beta – sitosterol o działaniu przeciwzapalnym, przeciwutleniającym oraz pobudzającym biosyntezę kolagenu. Ponadto zawiera witaminy A, D, E, K, B1, B2. Wspomaga barierę ochronną skóry przez co wykorzystywany jest w AZS i łuszczycy [10].

Podsumowanie. Skóra do prawidłowego funkcjonowania potrzebuje dostarczenia niezbędnych nienasyconych kwasów tłuszczowych. Źródłem ich są naturalne oleje, tłoczone na zimno. Oprócz NNKT, tłuszcze te dostarczają innych cennych substancji [4]. Olej rokitnikowy zawiera duże ilości witaminy C, która jest silnym przeciwutleniaczem [5]. Olej z wiesiołka ma duże ilości kwasu gamma-linolenowego, który zapobiega suchości skóry [7]. Olej jojoba o podobnym składzie do ludzkiego sebum, umożliwia regulację jego wydzielania [8, 9]. Olej

konopny zawiera fitosterole, które pobudzają procesy fizjologiczne zachodzące w skórze [10]. Stosowanie olejów roślinnych jest szczególnie ważne dla zachowania prawidłowej kondycji bariery ochronnej skóry [4].

Bibliografia

1. Czerwonka W., Puchalska D., Lipińska M., Habrar A., „Mechanizmy i metody przenikania substancji czynnych przez barierę lipidową skóry”, *Kosmetologia Estetyczna*, 2018,7, 667-670.
2. Kołodziejczyk A., „Kosmetologia”, *PZWL*, 2019,1, 72-105.
3. Chambers E. S., Vukmanovic-Stejc M., „Skin barrier immunity and ageing”, *Immunology*, 2019, 160, 116-125.
4. Zielińska A., Nowak I., „Kwasy tłuszczowe w olejach roślinnych i ich znaczenie w kosmetyce”, *Chemik*, 2014, 68, 103-110.
5. Resich-Kozieł, Niemyska K., „Zastosowanie oleju z rokitnika w kosmetologii”, *Kosmetologia Estetyczna*, 2020, 9, 187-190.
6. Zielińska A., Nowak I., „Abundance of active ingredients in sea-buckthorn oil”, *Lipids in Health and Disease*, 2017, 16.
7. Kaźmierska A., Gawor E., „Wpływ oleju z wiesiołka na skórę, ze szczególnym uwzględnieniem działania kwasu gamma-linolenowego (GLA)”, *Kosmetologia Estetyczna*, 2015, 4, 335-338.
8. Vaughn R. A., Clark K. A., Sivamani K. R., Shi Y. V., „Natural Oils for Skin-Barrier Repair: Ancient Compounds Now Backed by Modern Science”, *Am J Clin Dermatol*, 2018, 19, 103-117.
9. Gad A. H., Roberts A., Hamzi H. S., Gad A. H., „Jjoba Oil: An Updated Comprehensive Review on Chemistry, Pharmaceutical Uses, and Toxicity”, *Polymers*, 2021, 13, 1711.
10. Kurek-Górecka A., Balwierz R., Mizera P., Nowak M., Żurawska-Płaksej E., „Znaczenie terapeutyczne i kosmetyczne oleju konopnego”, 2018, 74, 704-708.

Gąbka I., Dalmata W., Rzepa P., Hetman W., Barańska A., Firlej E.
Plant oils – use in skin care.

Abstract. The skin is a barrier that protects the body from the external environment. The main functions of the skin are protection against water loss, control of substance exchange between the body interior and the environment, and reception of external stimuli. The skin needs to be in good condition to perform its functions. It is important to care for the skin properly, including the use of various vegetable oils that contain essential fatty acids. Due to their beneficial effects, they should be used in skin care as well as in the treatment of dermatological diseases. A deficiency in unsaturated fatty acids leads to abnormal changes in the skin structure. This is manifested by dryness, excessive keratinisation of the epidermis and an accelerated ageing process. Additionally, the skin becomes less resistant to adverse environmental factors.

Keywords: vegetable oils, skin, care, essential fatty acids.

Hetman W.¹, Rzepa P.¹, Dalmata W.¹,

Opiekun pracy: dr n. o zdr. *Firlej E.²*, dr n. med. *Sidor K.³*,

¹ Studenckie Koło Naukowe przy Zakładzie Kosmetologii i Medycyny Estetycznej,
Uniwersytet Medyczny w Lublinie

² Zakład Kosmetologii i Medycyny Estetycznej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

³ Katedra i Zakład Psychologii, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

METHODS ROZSTĘPY – PATOGENEZA, PROFILAKTYKA I METODY REDUKCJI

Wstęp. Rozstępy są trwałymi defektami skóry występują u 50–90% populacji, niezależnie od płci i wieku. Są to wrzecionowate zmiany skórne charakteryzujące się uszkodzeniem włókien elastycznych skóry właściwej; wyglądem przypominają blizny. Skóra w miejscach ich występowania pozbawiona jest przydatków: mieszków włosowych, gruczołów potowych i łojowych [1, 2, 4, 5]. W celu osiągnięcia jak najlepszych efektów terapeutycznych w niwelowaniu tego defektu, należy stosować terapię łączoną [2].

Cel pracy. Celem pracy było przedstawienie aktualnych doniesień dotyczących rozstępów – ich powstawania, metod redukcji oraz działań profilaktycznych.

Metoda badawcza. W niniejszej pracy do przeanalizowania tematu związanego z rozstępami skóry zastosowano przegląd literatury i artykułów naukowych z zakresu przedmiotu.

Patogeneza. Pomimo powszechnego występowania rozstępów przyczyny ich powstawania nie są do końca poznane [2]. Za przyczynę ich rozwoju odpowiedzialne są mechaniczne uszkodzenia struktury włókien kolagenowych i elastynowych, tworzących tkankę łączną skóry właściwej. Najczęściej powstają w okresie dojrzewania i ciąży aż u około 90% kobiet [1, 3]. Występują dwie fazy rozstępów: 1- faza zapalna i 2- faza zanikowa (inaczej nazywana też fazą dojrzewania). W pierwszym etapie zmiany posiadają charakter zapalny, są lekko wzniesione ponad skórę i przyjmują czerwono-fioletowe zabarwienie. Podjęte w tej fazie terapie dają najlepsze efekty. W drugim etapie ustępuje stan zapalny, a purpurowe zmiany zaczynają się rozjaśniać aż osiągną kolor biało-perłowy [1, 2, 3].

Metody redukcji. Podejmując działania w walce z rozstępami, nie wolno zapominać, że są one defektem nieodwracalnym i trwałym. Stosowane terapie mają za zadanie zmniejszenie ich widoczności i poprawę kondycji skóry. W celu uzyskania najlepszych rezultatów powinno się stosować terapie łączone, a zabiegi powinny być wykonywane regularnie w określonej serii [1, 2]. W niniejszej pracy zostały omówione wybrane metody, w tym zabiegi kosmetyczne redukujące rozstępy.

- Peelingi chemiczne – metoda ta polega na aplikowaniu preparatów o właściwościach złuszczących, najczęściej stosowane są alfa-hydroksykwasy (stężenia do 35%) zazwyczaj są to kwas mlekowy i glikolowy. Używane są także

retinoidy będące pochodnymi witaminy A, fenol oraz rezorcyna. Dużym powodzeniem cieszy się kwas trójchlorooctowy – TCA (stężenia do 20%). Preparaty o zbyt wysokiej zawartości TCA ok. 45–50% mogą sprzyjać powstawaniu obrzęków, strupów i blizn. Przenika on do skóry właściwej, gdzie dochodzi do koagulacji białek i nekrozy komórek. Jest preparatem silnie drażniącym i może być stosowany jedynie przez lekarza medycyny estetycznej przy zachowaniu szczególnej ostrożności [1, 2, 3].

- Mikrodermabrazja – polega ona na mechanicznym i kontrolowanym złuszczeniu warstwy rogowej skóry przy użyciu specjalistycznej aparatury. Ma na celu spłycenie rozstępów, dzięki czemu stają się mniej widoczne. Podczas zabiegu pobudzane są fibroblasty odpowiedzialne za produkcję włókien elastynowych i kolagenowych. Dochodzi do stymulacji procesów regeneracyjnych w skórze, a także zwiększenia jej napięcia [1, 2, 3].

- Mezoterapia mikroigłowa – liczne nakłucia niewielkimi igłami długości ok. 1,5-2,5 mm prowadzą do mikrouszkodzeń skóry, przez które dochodzi do drobnego krwawienia. Poprzez wywołanie stanów zapalnych, skóra pobudzana jest do regeneracji, w wyniku czego dochodzi do wytwarzania kolagenu, elastyny i glikozoaminoglikanów między innymi kwasu hialuronowego. Zabieg ma na celu spłycenie i zmniejszenie rozmiarów rozstępów, ponadto dochodzi do poprawy kolorytu, elastyczności, napięcia i struktury skóry [2, 6].

Działania profilaktyczne. Ważne jest stosowanie zbilansowanej diety bogatej w witaminy i minerały, które są niezbędne do zachowania dobrej kondycji skóry. Należy unikać dużych wahań masy ciała oraz kontrolować gospodarkę hormonalną. Innym czynnikiem profilaktycznym jest aktywność fizyczna, pomaga ona zachować dobrą kondycję skóry. Należy jednak wystrzegać się szybkiego przyrostu tkanki mięśniowej, ponieważ jest to jedna z przyczyn powstawania rozstępów. Systematyczne stosowanie preparatów kosmetycznych o właściwościach złuszczących, ujędrniających i nawilżających w połączeniu z masażem skóry, zwiększa elastyczność i poprawia mikrokrażenie skóry [1, 3].

Podsumowanie. Rozstępy są spowodowane trwałym uszkodzeniem tkanki łącznej skóry. Stanowią one bardzo powszechny defekt estetyczny, dotyczący obu płci. Są nieprawidłowością struktury skóry. Możliwe jest ich spłycenie i oraz zmniejszenie widoczności. U wielu osób są źródłem kompleksów. Obecnie można zaobserwować bogatą ofertę różnorodnych metod leczenia oraz redukcji rozstępów, zarówno w gabinetach medycyny estetycznej jak i gabinetach kosmetycznych. Nie należy zapominać, iż w walce z rozstępami kluczową rolę odgrywa profilaktyka. Rozstępom należy przede wszystkim zapobiegać, poprzez odpowiednie nawilżenie i natłuszczenie skóry, a także zdrowe odżywianie i systematyczną aktywność fizyczną.

Bibliografia

1. Jastrzębska-Więsek M, Rychtyk J, Partyka A, Ludwikowska B, Wesołowska A. Współczesne możliwości terapii rozstępów. *Farm Pol*, 2018, 74(7): 417-426.
2. Faruga-Lewicka W. Wybrane terapie rozstępów wykorzystywane w gabinetach kosmetycznych. *Aesth Cosmetol Med*. 2021;10(2): 65-68.
3. Łątka I. Etiopatogeneza, obraz kliniczny oraz charakterystyka wybranych metod likwidacji rozstępów. Praca doktorska, Warszawa, 2016,(1) 98-118.
4. Chang A., Agredano Y , Kimball A.: Risk factors associated with striae gravidarum. *J Am Acad Dermatol*. 2004 , 51: 881-885.
5. Martini M: Rozstępy [w:] Martini M: Kosmetologia i farmakologia skóry. Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Wydanie I, 2007: 295-298 , ISBN 83-200-3116-8.
6. Gawęł E, Urtnowska-Joppek K. Mezoterapia mikroigłowa – aparatura oraz wskazania. *Kosmetologia Estetyczna* 2019, 5(8): 607-611.

Hetman W., Rzepa P., Dalmata W., E. Firlej, K. Sidor,

Stretch marks – pathogenesis, prevention and reduction.

Abstract. A significant proportion of the population has permanent pathological changes in the connective tissue of the skin called stretch marks. They can be found in both sexes at different ages. Their formation is conditioned by genetic predisposition, physiological conditions and diseases of the body. They most often appear on the skin of the abdomen, thighs, breasts and buttocks. Stretch marks are permanent changes in the skin, but thanks to various treatments it is possible to make the changes shallower and less visible. An extremely important role in preventing stretch marks is played by a proper diet, hydration, physical activity and regular exfoliation of the skin and application of cosmetic preparations with moisturizing and lubricating properties.

Keywords: skin stretch marks, microdermabrasion, mesotherapy, exfoliating treatments, prevention.

Olender J.¹,

Opiekun pracy: mgr *Sokołowska A.²*, dr n. o zdr. *Firlej E.²,*

¹ Studenckie Koło Naukowe przy Zakładzie Kosmetologii i Medycyny Estetycznej,
Uniwersytet Medyczny w Lublinie,

² Zakład Kosmetologii i Medycyny Estetycznej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

ZASTOSOWANIE WYBRANYCH PEELINGÓW CHEMICZNYCH W REDUKCJI PRZEBARWIEŃ

Wstęp. Jednym z najczęściej wykonywanych zabiegów w gabinecie kosmologicznym jest zabieg chemoeksfoliacji. Jego różnorodne działanie na skórę zyskało uznanie wśród klientek. W pracy przedstawione zostały wybrane peelingsi chemiczne i ich wpływ na przebarwienia skóry wywołane przebytym stanem zapalnym oraz długotrwałą ekspozycją na światło słoneczne. Zwrócono uwagę na to czym są peelingsi chemiczne, jaki jest mechanizm ich działania oraz scharakteryzowano hiperpigmentacje skóry jako jedne z częstszych wskazań do zabiegu.

Cel pracy. Celem niniejszej pracy była analiza zastosowania peelingsi chemicznych w niwelowaniu przebarwień powstałych w wyniku promieniowania UV.

Metoda badawcza. Pracę oparto na przeglądzie literatury polskiej z lat 2015–2021.

Definicja i działanie. Peelingsi chemiczne to produkty z rodzaju kosmeceutyków, które łączą w sobie cechy „zwykłego” kosmetyku oraz leku. Działanie kosmeceutyków na skórę jest bardziej intensywne niż kosmetyku w tradycyjnym rozumieniu tego słowa [1]. Mechanizm działania peelingsi chemicznych na skórę, polega na kontrolowanej przez wykonującego zabieg, destrukcji naskórka, a nawet skóry właściwej, poprzez wywołanie nekrozy komórek. Martwicza śmierć komórek występuje na różnej głębokości, a zależy to od możliwości zastosowanego peelingu. W następstwie dochodzi do złuszczenia zewnętrznych warstw skóry, wraz z usunięciem znajdujących się na jej powierzchni defektów, a następnie naturalnej regeneracji uszkodzonych tkanek w procesie gojenia [2].

Podział. W zależności od potencjału penetracji substancji eksfoliujących, możemy wyróżnić podstawowy ich podział na peelingsi bardzo powierzchowne – działające na naskórek, średnio głębokie – działające do warstwy brodawkowatej skóry właściwej oraz głębokie – penetrujące do warstwy siateczkowatej skóry właściwej. Na siłę przenikania ma także wpływ m.in.: stężenie czy rodzaj substancji oraz czas bezpośredniego działania na skórę [3].

Wskazania. Wskazaniami do zastosowania peelingu chemicznego są zaburzenia związane z pigmentacją skóry, których najbardziej popularnym przykładem są przebarwienia. Stanowią one zmiany koloru skóry, w pewnych jej miejscach, występujące u osób w różnym wieku. Mają postać różnokształtnych plam. Powstawanie hiperkeratoz wiąże się z zaburzeniem procesu pigmentacji skóry, głównie syntezy melaniny lub jej niepoprawnego rozmieszczenia w skórze. Jednym z

przykładów są hiperkeratozy pozapalne. Powstają na skutek nasilonej aktywności melanocytów. Czynniki endogenne wywołujące powstanie przebarwień to m.in.: trądzik pospolity, AZS, łuszczyca, toczeń rumieniowaty czy wyprysk. Do czynników egzogennych zalicza się ukąszenia owadów, reakcje alergiczne na leki, oparzenia skóry czy zabiegi wykonywane w gabinecie kosmetycznym. Drugim przykładem są przebarwienia posłoneczne, powstające na skutek nadmiernej aktywności melanocytów związanej z działaniem promieniowania ultrafioletowego na skórę [3].

Wybrane kwasy stosowane w terapii przebarwień:

Kwas glikolowy. Najbardziej popularny alfa-hydroksykwas. Ma małą cząsteczkę, co przyczynia się do jego możliwości głębokiej penetracji w głąb skóry. Mechanizm działania polega na rozluźnieniu wiązań jonowych i niejonowych pomiędzy keratynocytami, a także na hamowaniu działania tyrozynazy. Jest zwykle łączony z innymi substancjami rozjaśniającymi, dzięki swoim właściwościom, umożliwiając im działanie na głębszych warstwach skóry [3].

Kwas salicylowy. Należy do beta-hydroksykwasów, co wiąże się z działaniem złuszcającym od warstwy zewnętrznej naskórka, do jego warstw głębszych, nie działając przy tym na skórę właściwą. Kwas nie wymaga neutralizacji, podczas zabiegu z jego użyciem pojawia się na skórze biały osad, będący wytraconymi kryształkami kwasu. Peeling z wykorzystaniem kwasu salicylowego jest łagodniejszy od alfa-hydroksykwasów [3]. Jest to związane z tym, że cząsteczki BHA są większe od AHA i przez to nie wnikają tak głęboko w komórkę, jak te drugie [4].

Kwas pirogronowy. Należy do alfa-ketokwasów, a jego źródłem są jabłka, ocet, czy sfermentowane owoce. Na przebarwienia pozapalne jest skuteczny w 40-procentowym stężeniu [4]. W stężeniach powyżej 50-procent, wykorzystywany jest jako peeling średnio-głęboki, a poniżej jako powierzchniowy [3]. W związku z niewielką cząsteczką tego kwasu – przenika on szybko do głębokich warstw skóry. Wykazuje działanie drażniące, często podczas jego stosowania dochodzi do pojawienia się „frostu” [3, 4, 5].

Kwas trichlorooctowy. W stężeniu między 15, a 25% – wykazuje działanie złuszczące powierzchniowe, złuszczenie średnio-głębokie ujawnia w stężeniu 35-45%, a w 50-75% penetruje do warstwy siateczkowatej skóry właściwej – złuszczenie głębokie [4]. Nie wymaga neutralizacji, działa powodując koagulację białek, wyzwała ich apoptozę na skutek niskiego pH. Zmniejsza przepuszczalność naczyń włosowatych, co skutkuje brakiem stanu zapalnego i niewielkimi obrzękami [3].

Kwas azelainowy. Zalicza się go do kwasów dikarboksyłowych. Bierze swój początek od drożdżaka o nazwie *Pityrosporum ovale* [3]. Stosowany głównie w redukcji przebarwień wywołanych trądzikiem pospolitym, hamując aktywność tyrozynazy [4]. Może być stosowany cały rok, nie powoduje uczuleń, został dopuszczony przez FDA do stosowania przez kobiety ciężarne [5].

Kwas migdałowy. Zalecany osobom z jasną karnacją. Działa przeciwbakteryjnie, potrafi penetrować w obręb gruczołów łojowych. Zwykle wykorzystywane stężenie to 40-50% [3, 5].

Kwas askorbinowy. Znana powszechnie witamina C. Rozjaśnia na skutek zahamowania wytwarzania melaniny. Sam związek jest niestabilny – szybko się utlenia- w związku z tym, w celu zwiększenia jej stabilności, łączy się ją z innymi związkami o działaniu antyoksydacyjnym np. kwasem kojowym [3].

Kwas kojowy. Pochodzi z grzybów *Aspergillus* oraz *Penicillium* i bakterii *Acetobacter*. Jako środek rozjaśniający, stosuje się go głównie w dwóch stężeniach 3 oraz 6% [4]. Należy do inhibitorów tyrozynazy. Wykazuje potencjał alergizujący, może powodować kontaktowe zapalenie skóry [3].

Podsumowanie. Zabieg chemoeksfoliacji jest skutecznym sposobem redukcji przebarwień stosowanym w gabinetach kosmetycznych. Dostępnych jest wiele związków, wykazujących działanie rozjaśniające. Zabiegi z użyciem kwasów chemicznych są szybkie, bezbolesne i atrakcyjne cenowo. Przebarwienia mają tendencję do nawracania, dlatego bardzo ważna jest profilaktyka tj. stosowanie kremów z filtrem (SPF min. 30) czy unikanie ekspozycji na promieniowanie słoneczne.

Bibliografia

1. Marwicka J, Gałuszka A, Kotwica M. *Kosmeceutyki. Skład oraz oddziaływanie.* Aesth Cosmetol Med. 2021;10(3):135-141.
2. Leśniewska A., Kordus K., *Wykorzystanie peelingów kwasowych będących kosmeceutykami do pielęgnacji różnych rodzajów cer.* Wydawnictwo WSEiT. Poznań 2019.
3. Sadowska A., Kamm A., *Sposoby zapobiegania i niwelowania hiperpigmentacji skóry twarzy w gabinecie kosmetycznym. Ocena aktualnego stanu wiedzy społeczeństwa.* Aesthetic Cosmetology and Medicine, 4/2020 vol. 9.
4. Galas N., Leczenie przebarwień. Przegląd metod. *Kosmetologia Estetyczna*, 3/2015/ vol. 4.
5. Stasiosrowska S., Rodak I., *Chemoeksfoliacja w gabinecie kosmetycznym.*, *Kosmetologia Estetyczna*, 2/2020/vol. 9.

Olender J., Sokołowska A., Firlej E.,

The use of selected chemical peels in reducing discoloration.

Abstract. Exfoliation with a use of chemical peels is one of the most popular treatment, performed in cosmetology salons. The paper presents selected chemical peels and its effect on skin discoloration, caused by inflammation and prolonged exposure to the sun. The paper presents the definition and mechanism of action of chemical peels, and discoloration as one of the most common indication for the chemoexfoliation procedure.

Objective. The aim of the study was to analyze the use of the chemical peels in reducing skin discoloration.

Research method. The study was based on the literature review from 2015–2021.

Conclusion. The chemoexfoliation treatment is an effective way to reduce discoloration. There are many brightening compounds available. Treatments with the use of chemical acids are quick, painless and affordable. Discoloration has a tendency to recur, which is why prevention is very important.

Keywords: chemical acids, chemical exfoliation, chemical peel, discoloration, hyperpigmentation.

Rzepa P.¹, Dalmata W.¹, Gąbka I.¹, Hetman W.¹, Czachajda M.¹,

Opiekun pracy: dr n. o zdr. **Firlej E.²**, dr n. o zdr. **Barańska A.³**,

¹Studenckie Koło Naukowe przy Zakładzie Kosmetologii i Medycyny Estetycznej,
Uniwersytet Medyczny w Lublinie

²Zakład Kosmetologii i Medycyny Estetycznej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

³Zakład Informatyki i Statystyki Medycznej z Pracownią Zdalnego Nauczania,
Uniwersytet Medyczny w Lublinie

ZASTOSOWANIE BIOFERMENTÓW W KOSMETOLOGII

Wstęp. Biofermenty to surowce kosmetyczne pozyskiwane na drodze fermentacji z udziałem bakterii *Lactobacillus*. Fermentacja jest podstawowym procesem biotechnologicznym. Polega na biochemicznej modyfikacji produktów wyjściowych (np. organów wybranych roślin) poprzez mikroorganizmy i wytwarzane przez nie enzymy. Przewagą biofermentów nad innymi kosmetycznymi składnikami aktywnymi jest większa biodostępność składników aktywnych. Skóra szybciej rozpoznaje i łatwiej przyswaja produkty biofermentacji materiału roślinnego. W procesie fermentacji potrzebne skórze substancje odżywcze są rozkładane do prostszych związków, łatwiej przyswajalnych i przenikających przez barierę warstwy rogowej naskórka. Biofermenty charakteryzują się wyższą zawartością składników aktywnych, a przez to większą skutecznością działania. Naukowcy w ostatnich latach przeprowadzili wiele badań odnośnie działania biofermentów na skórę. Badano m.in. wiele roślin wykorzystywanych w medycynie chińskiej (CM) [1].

Cel pracy. Celem niniejszej pracy było omówienie wpływu wybranych biofermentów na funkcjonowanie skóry oraz wykazanie ich potencjalnego zastosowania jako składników aktywnych w preparatach kosmetycznych.

Materiał i metody. Dokonano przeglądu publikacji naukowych bazy PubMed. Przeanalizowano pełnotekstowe artykuły naukowe w języku angielskim.

Bioferment z kwiatów jaśminu (*Jasminum sambac*, F-FEJS)

Kwiaty jaśminu są wykorzystywane w Azji jako tradycyjny lek do leczenia różnych chorób, w tym zapalenia skóry, biegunki i gorączki. Ponadto doniesiono, że fermentowany bulion *Lactobacillus rhamnosus* wywiera działanie ochronne na skórę. W badaniu ekstrakt z kwiatu jaśminu został poddany fermentacji przy użyciu *L. rhamnosus*. Zbadano wpływ antyoksydacyjny i promujący kolagen na uszkodzenia komórek fibroblastów skóry wywołane przez promieniowanie (UVB / H₂O₂ HS68). Badanie to wykazało, że traktownie sfermentowanym ekstraktem z kwiatów może zwiększyć żywotność komórek fibroblastów. Ponadto nadmierne wytwarzanie reaktywnych form tlenu indukowane przez UVB, degradacja kolagenu i przedwczesne starzenie były znacząco zmniejszone przez F-FEJS w skórnych fibroblastach [2].

Bioferment mieszaniny dziewięciu ziół przeciwzapalnych. Preparat został wyprodukowany po sfermentowaniu dziewięciu orientalnych roślin leczniczych (*Angelica gigas*, *Lonicera japonica*, *Dictamnus dasycarpus* Turcz., *D. opposita* Thunb., *Ulmus davidiana* var. *japonica*, *Hordeum vulgare* var. *hexastichon* Aschers., *Xanthium strumarium* L., *Cnidium officinale*, *Houttuynia cordata* Thunb.) za pomocą *Lactobacillus fermentum*, a następnie wydestylowany. Przeanalizowano składniki chemiczne zawarte w destylacie i oceniono wpływ miejscowego stosowania destylatu na uszkodzenia skóry wywołane promieniowaniem ultrafioletowym (UVB) u myszy. Miejscowe stosowanie destylatu znacząco polepszyło makroskopową i mikroskopową morfologię skóry grzbietu przed fotouszkodzeniami wywołanymi promieniowaniem UVB. Dodatkowo, obecne wyniki wykazały, że miejscowe stosowanie destylatu łagodziło rozerwanie kolagenu i obniżyło poziom cytokin prozapalnych (czynnik martwicy nowotworu alfa i ekspresja interleukiny 1 β) w skórze grzbietowej przed promieniowaniem UVB. Obecne odkrycia sugerują, że destylat ma potencjał do wykorzystania jako materiał do opracowania produktu fotoochronnego [3].

Bioferment z czerwonego żeń-szenia (*Panax ginseng*, FRG). Badanie działania ekstraktu z żeń-szenia czerwonego fermentowanego przy udziale bakterii *Lactobacillus brevis* (FRG) wykazało, że posiada on dużą aktywność hamującą enzymy tj. tyrozynaza i elastaza. Dodatkowo bioferment wykazywał dobrą tolerancję na skórę oraz niski potencjał alergizujący. Poprzez fermentację ekstraktu, zwiększyła się zawartość metabolitów ginsenozydu, takich jak Rg3, Rg5, Rk1, związku K, Rh1, F2, Rg2 oraz zawartość flawonoidów. Dlatego FRG oferuje zwiększoną skuteczność przeciwzmarszczkową, skuteczność wybielania i zmniejszoną siłę toksykologiczną w porównaniu z ekstraktem niezfermentowanym [4].

Podsumowanie. Wykazano, że biofermenty mają szerokie spektrum oddziaływania na skórę i mogą stać się innowacyjnymi składnikami preparatów kosmetycznych. Stosowanie biofermentów wpływa korzystnie na jędrność i elastyczność skóry, dodatkowo chroni ją przed czynnikami zewnętrznymi. Biofermenty wykazują działanie fotoochronne poprzez neutralizowanie skutków działania promieniowania UV (w szczególności UVB). Z tego względu są potencjalnymi składnikami wspomagającymi działanie filtrów z faktorem SPF oraz preparatów do stosowania po opalaniu. Ponadto, biofermenty roślinne wykazują działanie przeciwzapalne poprzez hamowanie naturalnych czynników prozapalnych w skórze, a niektóre z nich działają hamująco na melanocyty, dzięki czemu będą pomocne w redukowaniu przebarwień i znajdą swoje miejsce w produktach rozjaśniających oraz przeciwstarzeniowych [5–7].

Bibliografia

1. Kulik Natalia. Zastosowanie biofermentów w kosmetyce. <https://biotechnologia.pl/kosmetologia/zastosowanie-biofermentow-w-kosmetyce,18874>, [dostęp z dnia: 18.11.2021].
2. Ho C-C., Ng S-C., Chuang H-L., et al. Extracts of *Jasminum sambac* flowers fermented by *Lactobacillus rhamnosus* inhibit H₂O₂- and UVB-induced aging in human dermal fibroblasts. *Environmental Toxicology*, 36, (2021), 607– 619.
3. Her Y., Lee TK., Ahn JH., et al. Chemical Composition of a Novel Distillate from Fermented Mixture of Nine Anti-Inflammatory Herbs and Its UVB-Protective Efficacy in Mouse Dorsal Skin via Attenuating Collagen Disruption and Inflammation. *Molecules*, 26(1), (2020), 124.
4. Lee HS., Kim MR., Park Y., et al. Fermenting red ginseng enhances its safety and efficacy as a novel skin care anti-aging ingredient: in vitro and animal study. *J Med Food*. 15(11), (2011), 1015-1023.
5. Ikarashi N., Fukuda N., Ochiai M., et al. *Lactobacillus helveticus*-Fermented Milk Whey Suppresses Melanin Production by Inhibiting Tyrosinase through Decreasing MITF Expression. *Nutrients*, 12(7), (2020), 2082.
6. Kang YM., Hong CH., Kang SH., et al. Anti-Photoaging Effect of Plant Extract Fermented with *Lactobacillus buchneri* on CCD-986sk Fibroblasts and HaCaT Keratinocytes. *J Funct Biomater*, 11(1), (2020), 3.
7. Seong JS., Xuan SH., Park SH., Lee KS., Park YM., Park SN. Antioxidative and Antiaging Activities and Component Analysis of *Lespedeza cuneata* G. Don Extracts Fermented with *Lactobacillus pentosus*. *J Microbiol Biotechnol*, 27(11), (2017), 1961-1970.

Rzepa P., Dalmata W., Gąbka I., Hetman W., Czachajda M., Firlej E., Barańska A., Application of bioferments in cosmetology.

Abstract. Introduction. Bioferments are cosmetic raw materials obtained by fermentation with *Lactobacillus* bacteria. The advantage of bioferments over other cosmetic plant ingredients is greater bioavailability of active ingredients, which affects their stronger action on the skin. Scientists in recent years have conducted many studies on the effects of bioferments on the skin. Among others, plants used in traditional Chinese medicine were tested.

Purpose of the study. The aim of this study was to discuss the influence of selected bioferments on skin functioning and to demonstrate their potential application as active ingredients in cosmetic preparations.

Research method. Scientific publications of the PubMed database were reviewed. The inclusion criteria were articles in English and full-text articles.

Summary. Bioferments have been shown to have a broad spectrum of effects on skin and may become innovative ingredients of cosmetic preparations. The use of bioferments positively influences the skin's firmness and elasticity, additionally protecting it against external factors such as UVB radiation. In addition, bioferments have been shown to have a number of anti-inflammatory properties, and some have also been shown to inhibit melanogenesis and the formation of hyperpigmentation.

Keywords: bioferments, innovative active ingredients, cosmetics.

Rzepa P.¹,

Opiekun pracy: dr n. o zdr. **Firlej E.²,** mgr **Sokołowska A.²,**

¹ Studenckie Koło Naukowe przy Zakładzie Kosmetologii i Medycyny Estetycznej,
Uniwersytet Medyczny w Lublinie

² Zakład Kosmetologii i Medycyny Estetycznej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

ROŚLINNE SUBSTANCJE AKTYWNE W KOSMETYKACH PRZECIWTRĄDZIKOWYCH

Wstęp. Trądzik pospolity (*Acne vulgaris*) jest przewlekłą chorobą skóry i dotyczy ok. 80% osób w wieku od 11 do 30 lat. Przyczyną powstawiania trądziku jest zaburzenie w produkcji łoju oraz stan zapalny mieszka włosowo-łojowego. Nadmierna aktywność gruczołów łojowych jest spowodowana wzmożonym wydzielaniem hormonów androgenowych, które wpływają na powiększenie się gruczołów łojowych oraz wzmagają sekrecję sebum. To sprzyja również namnażaniu się bakterii *Cutibacterium acnes*, których enzymy i metabolity powodują stan zapalny. Ponadto czynnikami powodującymi ropne wykwity i grudki mogą być: nieprawidłowa dieta, rozwój drożdżaków w jelitach, nietolerancje pokarmowe lub nieodpowiednio dobrana pielęgnacja kosmetyczna. W terapii trądziku coraz większą uwagę poświęca się zastosowaniu ekstraktów roślinnych np. ekstraktu z zielonej herbaty oraz substancji pochodzenia roślinnego tj. olejek z drzewa herbacianego czy kurkumina [1].

Cel pracy. Celem niniejszej pracy była ocena właściwości antytrądzikowych wybranych surowców roślinnych i pozyskanych z nich składników.

Materiał i metody. Dokonano przeglądu publikacji naukowych bazy PubMed. Przeanalizowano pełnotekstowe artykuły naukowe w języku angielskim.

Zielona herbata (*Camellia sinensis*). Wiele badań potwierdziło, że sterole roślinne pochodzące z zielonej herbaty wykazują terapeutyczną rolę w leczeniu trądziku pospolitego. Wśród składników aktywnych (polifenoli) wyizolowanych z liści zielonej herbaty największą aktywność przeciwtrądzikową wykazał 3-galusan epigallokatechiny (EGCG). W badaniu in vitro Yoon i wsp., (2013r.) dowiedli, że EGCG zmniejsza lipogenezę w komórkach łojowych, hamuje wzrost *Cutibacterium acnes* i zmniejsza wywołany przez nie stan zapalny. Polifenole herbaty wywierają wpływ na produkcję sebum i trądzik poprzez kilka mechanizmów, w tym działając jako cząsteczki przeciwbakteryjne, antylipogenne i przeciwzapalne. EGCG znacząco złagodził trądzik w 8-tygodniowym randomizowanym badaniu klinicznym, obejmującym 35 pacjentów, którzy byli leczeni 1% lub 5% roztworem EGCG dwa razy dziennie [2–6].

Drzewo herbaciane (*Melaleuca alternifolia*). Olejek z drzewa herbacianego (INCI: Tea Tree Oil) jest powszechnym składnikiem preparatów przeciwtrądzikowych ze względu na właściwości hamujące namnażanie *Cutibacterium acnes*. Olejek został przetestowany na *Staphylococcus aureus* i *Cutibacterium acnes*. Główne

składniki olejku: terpinen-4-ol i α -terpineol wykazują wyraźne działanie przeciwdrobnoustrojowe. Natomiast w randomizowanym badaniu z pojedynczą ślepą próbą 5% olejek z drzewa herbacianego porównano z 5% nadtlenkiem benzoilu u 124 pacjentów z trądzikiem w zastosowaniu miejscowym. Po 3 miesiącach leczenia objawy przedmiotowe i podmiotowe uległy znacznej poprawie w przypadku obu preparatów. Nie było różnic między tymi dwiema terapiami, co świadczy o wysokim potencjale leczniczym olejku z drzewa herbacianego [7–11].

Kurkuma (*Curcuma longa*). Kurkuma jest powszechnie stosowaną przyprawą na całym świecie. Wykazuje właściwości przeciwzapalne, przeciwbakteryjne, przeciwutleniające i przeciwnowotworowe. Kurkumina to naturalny pigment, pozyskiwany z kurkumy należący do polifenoli. Kurkumina działa antyrodnikowo poprzez wiele procesów m.in.:

- inhibicję NF- κ B, który jest głównym regulatorem procesu zapalnego; obecny u pacjentów z trądzikiem pospolitym,
- wzmocnienie ochrony przeciwutleniającej poprzez zwiększenie poziomu glutationu, dysmutazy ponadtlenkowej oraz aktywności katalazy,
- regulacji odczynników prozapalnych tj. lipogenaza, cyklooksygenaza-2 oraz niektórych cytokin i interleukin,
- hamowanie namnażania *C. acnes*.

W jednej z metaanaliz (18 badań) badano stan skóry obejmującej m.in trądzik. W 10 badaniach odnotowano statystycznie istotną poprawę ciężkości choroby w grupach leczonych kurkumą/kurkumina w porównaniu z grupami kontrolnymi. Istnieją zatem dowody na to, że produkty z kurkumą/kurkumina mogą zapewnić korzyści terapeutyczne dla zdrowia skóry [12–14].

Podsumowanie. Trądzik jest bardzo złożoną jednostką chorobową. W terapii niezwykle istotnie jest, aby zdiagnozować pierwotną przyczynę trądziku i dobrać odpowiednie leki. Oprócz typowych substancji czynnych stosowanych miejscowo w leczeniu trądziku tj. nadtlenek benzoilu, retinoidy, antybiotyki oraz kwas azelainowy, pomocne jest włączenie kosmetyków zawierających składniki roślinne o potwierdzonym działaniu przeciwtrądzikowym. Synergistyczne działanie leków oraz składników kosmetycznych może znacząco polepszyć stan skóry pacjentów i przyspieszyć proces rekonwalescencji.

Bibliografia

1. Zouboulis C., Endocrinology and immunology of acne: Two sides of the same coin. *Experimental Dermatology*, 29, (2020), 840–859.
2. Saric S., Notay M., Sivamani R. K., Green Tea and Other Tea Polyphenols: Effects on Sebum Production and Acne Vulgaris. *Antioxidants*, 6(1),(2016), 2.
3. Yoon J. Y., Kwon H. H., Min S. U., Thiboutot D. M., Suh D. H., Epigallocatechin-3-gallate improves acne in humans by modulating intracellular molecular targets and inhibiting *P. acnes*. *The Journal of investigative dermatology*, 133(2), (2013), 429–440.
4. Elsaie M. L., Abdelhamid M. F., Elsaie L. T., Emam H. M., The efficacy of topical 2% green tea lotion in mild-to-moderate acne vulgaris. *Journal of drugs in dermatology*:

- JDD, 8(4), (2019) 358–364.
5. Mahmood T., Akhtar N., Khan B. A., Khan H. M., Saeed T., Outcomes of 3% green tea emulsion on skin sebum production in male volunteers. *Bosnian journal of basic medical sciences*, 10(3), (2010), 260–264.
 6. Hoffmann J., Gendrisch F., Schachempp C. M., Wölfle U., New Herbal Biomedicines for the Topical Treatment of Dermatological Disorders., *Biomedicines*, 8(2), (2020), 27.
 7. Bassett I.B., Pannowitz D.L., Barnetson R.S., A comparative study of tea-tree oil versus benzoylperoxide in the treatment of acne., *Medical Journal*, 153, (1990), 455–458.
 8. Enshaieh S., Jooya A., Siadat A.H., Iraj F. The efficacy of 5% topical tea tree oil gel in mild to moderate acne vulgaris: A randomized, double-blind placebo-controlled study., *Indian Journal of Dermatology and Venereology*, 73, (2017), 22–25.
 9. Reuter J., Wölfle U., Weckesser S., Schempp C., Which plant for which skin disease? Part 1: Atopic dermatitis, psoriasis, acne, condyloma and herpes simplex. *JDDG: Journal der Deutschen Dermatologischen Gesellschaft*, 8, (2010), 788–796.
 10. Ossa-Tabares J. C., Llanos C. J., García A. M., Evaluation of tea tree oil physicochemical features and its antimicrobial activity against *Cutibacterium acnes* (*Propionibacterium acnes*) ATCC 6919., *Biomedica: revista del Instituto Nacional de Salud*, 40(4), (2020), 693–701.
 11. Esmael A., Hassan M. G., Amer M. M., Abdelrahman S., Hamed A. M., Abd-Raboh H. A., Foda M. F., Antimicrobial activity of certain natural-based plant oils against the antibiotic-resistant acne bacteria., *Saudi journal of biological sciences*, 27(1), (2020), 448–455.
 12. Panahi Y, Fazlolahzadeh O, Atkin SL, et al. Evidence of curcumin and curcumin analogue effects in skin diseases: A narrative review., *Journal of Cell Physiology*, 234, (2019), 1165–1178.
 13. Vaughn A. R., Branum A., Sivamani R. K., Effects of Turmeric (*Curcuma longa*) on Skin Health: A Systematic Review of the Clinical Evidence. *Phytotherapy Research*, 30, (2016) 1243–1264.
 14. Kim J., Kim H., Jeon S., Jo J., Kim Y., Kim H. Synergistic Antibacterial Effects of Probiotic Lactic Acid Bacteria with *Curcuma longa* Rhizome Extract as Synbiotic against *Cutibacterium acnes*., *Applied Sciences*, 10(24), (2020), 8955.

Rzepa P., Firlej E., Sokołowska A.,

Plant active substances used in anti-acne cosmetics.

Abstract. Introduction. Acne (*Acne vulgaris*) is a chronic skin disease. The cause of acne formation is mainly a disorder in sebum production and inflammation of the hair-sebum follicle. In addition to typical topical medications in acne therapy, more and more attention is paid to the use of plant extracts, e.g. green tea extract and substances of plant origin, such as tea tree oil or curcumin.

Purpose of the study. The aim of this study was to evaluate the anti-acne properties of selected plant raw materials and ingredients derived from them.

Research method. Scientific publications of the PubMed database were reviewed. The inclusion criteria were articles in English and full-text articles.

Summary. Apart from typical active substances used topically to treat acne, it is helpful to include cosmetics containing plant ingredients with proven anti-acne properties. Synergistic action of drugs and cosmetic ingredients can significantly improve the condition of patients' skin and accelerate the recovery process.

Keywords: EGCG, curcumin, tea tree oil, acne therapy.

Waśko K.¹,

Opiekun pracy: dr n. o zdr. **Firlej E.**², dr n. farm. **Wojciechowska K.**³,

¹ Studenckie Koło Naukowe przy Zakładzie Kosmetologii i Medycyny Estetycznej,
Uniwersytet Medyczny w Lublinie

² Zakład Kosmetologii i Medycyny Estetycznej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

³ Katedra i Zakład Farmacji Stosowanej i Społecznej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

RETINOIDY JAKO SUBSTANCJE CZYNNIE W KOSMETYKACH

Wprowadzenie. Retinoidy są grupą związków chemicznych należących do pochodnych witaminy A. Obejmują zarówno związki pochodzenia naturalnego jak i syntetycznego. Witamina A dotyczy grupy związków występujących głównie w tłuszczach pochodzenia zwierzęcego, natomiast aktywność witaminy A wykazuje także β -karoten (prowitamina A), występujący w roślinach. Retinoidy są szeroko wykorzystywane w kosmetologii, gdyż mają bardzo korzystny wpływ na skórę. Posiadają właściwości regeneracyjne oraz ujędrniające. Są szczególnie polecane dla cer ze skłonnością do przyspieszonego starzenia się i powstawania zmarszczek. Szeroko stosowane w leczeniu chorób dermatologicznych, takich jak trądzik czy łuszczyca [1].

Cel pracy. Celem pracy było przedstawienie właściwości i działania retinoidów oraz ich zastosowanie w leczeniu chorób dermatologicznych i w pielęgnacji cery.

Metoda badawcza. Do przeanalizowania omawianych zagadnień wykorzystano artykuły naukowe i popularnonaukowe.

Działanie fizjologiczne naturalnych retinoidów. Naturalne retinoidy pełnią w organizmie bardzo istotne funkcje. Pierwszym przykładem jest rodopsyna-białko występujące w siatkówce oka, biorące udział w procesie widzenia. W wyniku absorpcji światła dochodzi do izomeryzacji składnika rodopsyny- 11-cis-retinalu w formę trans oraz przemian części białkowej, co wywołuje impuls w komórkach światłoczułych receptora, a aldehyd 11-cis jest odtwarzany z formy trans z udziałem mechanizmów enzymatycznych. Kolejnym przykładem jest kwas retinowy, powstający w wyniku metabolizmu retinolu i retinalu. Wpływa na transkrypcję określonych genów uczestnicząc między innymi w procesach odpornościowych, a także w utrzymaniu naskórka w odpowiednim stanie, poprzez regulację procesów złuszczenia [2].

Działanie retinoidów na skórę. Retinol i retinoidy stosowane są w kosmetyce i kosmetologii głównie ze względu na swoje działanie korygujące i przeciwstarzeniowe. Dzięki właściwościom antyoksydacyjnym i fotoprotekcyjnym są jednymi z najlepiej działających substancji opóźniających starzenie się skóry. Dzięki stosowaniu kosmetyków z retinoidami dochodzi do spłycenia bruzd, zmarszczek i rozjaśnienia plam starczych. Wpływają na równomierne rozmieszczenie melaniny w naskórku, stymulują fibroblasty, co zwiększa elastyczność skóry. Zmniejszają

przebarwienia skóry, zwiększają produkcję włókien kolagenowych. Regulują pracę gruczołów łojowych oraz przyspieszają gojenie się uszkodzeń naskórka [3, 4].

Retinoidy w terapii łuszczyca. Łuszczyca to przewlekła, nawrotowa choroba skóry charakteryzująca się czerwonobrunatnymi wykwitami zlokalizowanymi w różnym miejscu na ciele. U chorych może występować intensywne złuszczenie się naskórka, a także silny świąd- co może powodować zaostrzenie zmian skórnych, a także uszkodzenia warstwy rogowej. Retinoidy w terapii łuszczyca pomagają utrzymać odpowiedni stan skóry poprzez poprawę działania układu odpornościowego. Ich działanie opiera się na normalizacji proliferacji komórek naskórka, czyli ich prawidłowego namnażania. Hamują ponadto podział komórkowy (jeśli następuje ich nadmierny wzrost), przyspieszają proces regeneracji. Retinoidy mogą być tu stosowane jako środek miejscowy (tazaroten), także w leczeniu skojarzonym między innymi z hormonami steroidowymi, promieniowaniem UV, analogami witaminy D oraz ogólnoustrojowo (acytretyna i izotretynoina) [2, 5].

Retinoidy w terapii trądziku pospolitego. Trądzik pospolity dotyka większość nastolatków, z czego nawet do 30% może wymagać leczenia farmakologicznego. Retinoidy wpływają na proliferację oraz różnicowanie się komórek. Przyspieszają wymianę zewnętrznych warstw naskórka i złuszczenie martwych jego komórek. Powoduje to hamowanie rogowacenia ujść gruczołów łojowych, co z kolei prowadzi do usuwania dojrzałych zaskórników, a także supresji formowania nowych. Ograniczają także wydzielanie łoju. Wywierają działanie na układ immunologiczny, co powoduje redukcję istniejących stanów zapalnych. W leczeniu trądziku znajdują zastosowanie retinoidy podawane miejscowo (tretynoina, izotretynoina, motretynid, adapalen, tazaroten) oraz w skojarzeniu z innymi środkami, takimi jak: hormony steroidowe, leki antybakteryjne, promieniowanie UV, a także ogólnoustrojowo. Doustna izotretynoina jest uznawana za najskuteczniejszy lek przeciwtrądzikowy [2, 6].

Zastosowanie retinoidów w preparatach kosmetycznych. Retinoidy mają ogromny wpływ na odnowę skóry, poprawę jej elastyczności, różnicowania się komórek, działanie antyoksydacyjne oraz ogólną poprawę wyglądu i stanu cery, znalazły one zastosowanie w kosmetykach do użytku zewnętrznego. Głównym celem retinoidów w kosmetykach jest zapobieganie starzeniu się skóry, wygładzenie powierzchni skóry, spłycenie zmarszczek, rozjaśnienie przebarwień. W preparatach kosmetycznych stosuje się naturalne retinoidy: retinol, aldehyd retinowy oraz estry retinyli. Spośród nich najslabszym działaniem charakteryzują się estry retinyli. Tretynoina działa najsilniej, jednak nie stanowi składnika kosmetyków, a preparatów na receptę [2].

Podsumowanie. Retinoidy mają szerokie spektrum działania. W różnym stężeniu mogą dawać słabsze lub silniejsze działanie. Dzięki odnowie i przebudowie skóry znacznie wpływają na wygląd i kondycję skóry, jednocześnie spowalniając tempo starzenia się. Ważne jest to, aby retinoidy stosować rozważnie, ponieważ mimo ich dobroczynnego działania, przy nieumiejętnym stosowaniu mogą wykazywać działanie niepożądane, w tym toksyczne i drażniące.

Bibliografia

1. Retinoidy i ich wielokierunkowe działanie na skórę, https://www.doz.pl/czytelnia/a11920-Retinoidy_i_ich_wielokierunkowe_dzialanie_na_skore data dostępu: 25.11.21r
2. Marona H., Gunia A., Pękala E. Retinoidy – rola w farmakoterapii w aspekcie komórkowego mechanizmu działania, <https://www.ptfarm.pl/pub/File/Farmacja%20Polska/2010/03-2010/06%20%20Retinoidy.pdf> data dostępu: 25.11.21r
3. Czarnocka A. Retinoidy. Mechanizm działania, właściwości oraz zakres stosowania w dermatologii i kosmetologii, <http://aestheticcosmetology.com/wp-content/uploads/2019/01/ke2018.4-1.pdf> data dostępu: 25.11.21r
4. Kowalewska N., RETINOIDY W KOSMETYKACH NA SKÓRĘ – JAKIE MAJĄ WŁAŚCIWOŚCI? <https://www.aptekarosa.pl/blog/311,retinoidy-w-kosmetykach-na-skore-%E2%80%93-jakie-maja-wlasciwosci.html#> data dostępu: 25.11.21r
5. Retinoidy w leczeniu łuszczycy, <https://www.centrumluszczycy.pl/Retinoidy-w-leczeniu-luszczycy-blog-pol-1615459204.html> data dostępu: 25.11.21r
6. Martini M.C., Kosmetologia i farmakologia skóry, PZWL 2007

Waśko K., Firlej E., Wojciechowska K.,

Retinoids as active substances in cosmetics.

Abstract. Introduction. Retinoids are a group of chemical compounds belonging to the derivatives of vitamin A. Retinoids are widely used in cosmetology, because they have a very beneficial effect on the skin. They have regenerative and firming properties. They are especially recommended for complexions prone to accelerated aging and wrinkles. Widely used in the treatment of dermatological diseases such as acne and psoriasis.

Purpose of the study. The aim of this study was to present the properties and effects of retinoids and their application in the treatment of dermatological diseases and skin care.

Research method. Academic and popular science articles were used to analyze the issues discussed.

Summary. Retinoids have a broad spectrum of action. By renewing and remodeling the skin, they significantly affect the appearance and condition of the skin while slowing the rate of aging. It is important to use retinoids carefully, because despite their beneficial effects, if used improperly, they can have adverse effects, including toxicity and irritation.

Keywords: retinoids, acne, psoriasis, skin aging.

СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

Vasylenko D.,

Student of Cherkasy Applied College of Food Technology and Business

Thesis Adviser: *Holub O.,*

Cherkasy Applied College of Food Technology and Business

TRENDS OF TOURISM DEVELOPMENT IN UKRAINE

Ukraine is a country that occupies one of the most advantageous positions in Europe. It is located at the intersections of traffic and human flows from North to South and from West to East. On the territory of the state mainly flat landscape, diverse flora and fauna, favorable climatic conditions. It follows that nature itself has laid in our country the prospects for the development and functioning of the tourism industry. Therefore, we must think about making good use of this «gift», which will not only bring significant funds to the state budget, but also improve the image of our country in the tourism industry, allow efficient use of tourism resources and help integrate into the European community.

Today the Ukrainian tourism industry confidently has entered the world tourist market. Tourism in Ukraine has been recognized and is an important economic factor. There is a good reason for this change. Daily profit from one foreign tourist in Ukraine equals income from exporting nine tons of Ukrainian coal. A tourist sector of the economy serves as a major source of currency for 38% of countries in the world. It's all a matter of priorities and one that many countries in the world choose to emphasize.

There are many features that are advantageous to the development of Ukraine tourism: over 500 cities of Ukraine were founded more than 900 years ago, also 4,500 villages of Ukraine are more than 300 years old; more than 150-thousand monuments of culture, history, and archeology reflect the remarkable history of the Ukrainian people; 80 % of the monuments of Kyivan Rus epoch (IX–XII centuries) are concentrated in the territory of Ukraine; the excavations of ancient towns in Tira, Olviya, Chersonese, Panticapea dating from the 5th century B.C. as well as the magnificent fortresses built in the 14th–15th centuries by Italians from Genoa, are located in Crimea; more than 600 museums introduce the most outstanding facts and personalities of Ukrainian history and culture; Ukraine has

excellent and diverse geography, climat icconditions, and scenic nature; Ukraine tourism operators consider the Carpathian mountains are a traditional place for skiing, mountaineering and kayaking; many regions of Ukraine have saved their ethnic originality; tourists therefore have a great opportunity to get acquainted with national culture, songs, dances, and meals; Ukraine tourism opportunities are no trestricted to the traditional destinations; there are still many «special» places where you: will find the unique combination of virgin nature and animal life; there are 33 National Parks, Biosphere and Nature Reserves in Ukraine; the most famous are «Shatskyi», «Karpatskyi».

The development of tourism in Ukraine significantly affects such sectors of the economy as transport, trade, communications, construction, agriculture, production of consumer goods, and is one of the most promising areas of economic restructuring.

Although tourism may seem like a simple industry from the first point of view, it is actually a very complex and multifaceted economic system, one of the main components of the service sector, combining art, culture, consumer services, housing and communal services, insurance and industry.

However, to strengthen these positive trends, a number of reasons for success must be overcome. After all, currently among the large number of companies operating in the national tourism market, only a small proportion of them are engaged in tour operators in the classical sense of the word. The other part appears as intermediaries of foreign operators, adding to their tourism product part of their own services.

It should be also mentioned that historical and cultural monuments are an important component of the tourist potential of our country. Most of them are concentrated in the Central, Black Sea and Carpathian regions. It is here that tourists are offered a unique combination of mountains, clean air, minerals prings and historic sites. Unique architecture of cities, in particular in Lviv, Kyiv, Kamyanets-Podilsk, Odesa and Chernivtsi; castles that impress visitors; amazing waterfalls, the highest of which is Uchansu in the Crimea (height 98 m) and unique open-air museums that have no analogues in the world.

Increasing the pace and efficiency of tourism enterprises, the formation of the tourism industry as one of the leading sectors of the domestic economy is constrained by the unresolved number of issues, the solution of which requires government regulation and support of the executive authorities.

Thus, tourism in Ukraine is an important economic branch that can bring significant profits to the economy. The development of this priority sector will bring our country and a new level of development, which in turn will increase profitability in related sectors of the economy such as transport, trade, construction, communications, agriculture and have a positive impact on the country's structural economy.

References

1. Havrylyshyn I. Turyzm v Ukraini: problem I perspektyvy. – K., 2013. 178 p. [in Ukrainian]
2. Tourism Industry of Ukraine. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua>.
3. Liubitseva, O.O. Rynok nadannia turystychnykh posluh. Kyiv: Alterpres, 2016. 436 p. [in Ukrainian].

Oliynik, Ju.,

Student of Cherkasy Applied College of Food Technology and Business

Thesis Adviser: ***Drohoman O.,***

Cherkasy Applied College of Food Technology and Business

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE HOTEL BUSINESS

Innovation is the main characteristic of the modern economy. In our dynamic time of celebration of scientific and technological progress, innovations in the hotel business play almost the main role in the highly competitive struggle of hotels for each client. The use of the latest technologies of the hotel business allows hoteliers to increase the efficiency of their economy, find new reserves to improve the quality of service, effective protection of rooms and property of guests, providing new services.

The global hospitality industry in recent years has confidently held the palm of supremacy in popularity with both large investors and small and even start-ups. After all, the main feature of the hotel business is that its growth does not stop even during the global economic crisis. No matter what happens in the economy, the middle class around the world does not deny itself travel during the summer and Christmas holidays. In addition, due to the globalization of the economy, economic ties between countries, industries and companies are developing and strengthening. These main trends determine the prospects of the hotel business, as the development of the existing hotel industry and the development of its new segments.

It is important for the hotel and restaurant business to provide the highest quality services. A hotel is a living organism that operates around the clock, and the quality of its work is directly related to how well organized the work of providing basic and related services. Today it is becoming increasingly difficult to attract customers with comfortable apartments with kitchenettes and beautiful views, as a range of services such as satellite TV, free Wi-Fi, spa, massage parlor and swimming pool has become commonplace and almost mandatory. A potential hotel guest is a person who can no longer live without a mobile phone and the Internet, and information technology allows him to study information about hotels on websites, book an on-line number, and then book a train or ticket and leave without leaving home. on a trip.

If before the hotel industry was focused mainly on tourists, who "dictated" the working conditions of hotels, today the bet is often made on business representatives – both large and small. Their requirements for comfortable accommodation are much higher than for tourists because a hotel for a business person is not only a place to live, but also a place of work. Modern hotels are increasingly offering guests the organization of business congresses, press conference rooms, assistance in organizing negotiations with customers and partners. For these purposes, not only conference rooms are created, but also lobby bars and just lobbies, where a coffee break can be organized. At the same time, «business» hotels also choose a special location, convenient in terms of transport interchanges.

Innovative technologies – radically new or improved technologies that significantly improve production conditions or are themselves a commodity. They usually have reduced capital intensity, are characterized by greater environmental friendliness and lower energy needs.

Hospitality technology is evolving rapidly. This is due to the fact that hotel businesses have two main tasks: to get more customers and make them regular visitors. It is impossible to accomplish these tasks without innovative solutions, which requires hotels to modernize their technology, save time, money and energy. Therefore, the way to innovative technologies in the hotel is to save natural energy.

The hotel business is multifaceted, and its management is a complex and time-consuming task that requires the introduction of new technologies. Managing any business today is impossible without the active use of innovation. List of 6 most high-tech advances today:

1. Hotels, the rooms of which are equipped with the latest Grow panels, which are mounted on the outside of the facade and accumulate energy from the sun and wind. Temperature and humidity in the buildings are regulated by a waterfall in the inner covered courtyard – the atrium. A huge glass wall is periodically opened to allow fresh sea breeze to enter the room.

2. In addition to innovative plumbing solutions – for example, to fill the bathroom, water pours from the ceiling, hotels also have «silent electronic doorbells». The staff presses the call button near your door, and an infrared scanner is activated in your room. If he detects any movement, an electronic signal «do not disturb» appears and the employee leaves to come later.

3. As soon as a person enters the hotel, he becomes one of the characters of the video, which is broadcast in the lobby and contains footage of 2400 cameras installed in the hotel. There are no keys and numbers on the door, only the iPhone. Each visitor is given an Apple phone with recognition technology, with which the guest can get to his room. From the iPhone you can call the concierge, go online, and view pre-downloaded tourist information.

4. Some hotels have a 24-inch iMac that acts as an «entertainment center».

5. A really practical solution for men's guests – a shaving mirror that does not mist. It is located in the bathroom in all rooms.

6. Focused on young travelers, hotels organize an internal community Pod Community Blog, open to those who have booked a room. This allows guests and future guests to exchange information, ask questions to each other.

In conditions of fierce competition, hotels are forced to look for new ways to increase the attractiveness and accessibility of their services. Underestimation of innovative management in the activities of domestic hotel enterprises has led to a decrease in their competitiveness, violation of the principles and methods of management, reducing the quality of hotel services. Innovations serve as an incentive for further development of the hotel business, allow companies not only to occupy leading positions in their market segments, but also to meet global standards of hotel services.

An innovative approach in the hotel business can be reduced to the use not only of advanced information technology and the release of new services, but also a range of innovations that affect all areas of management (quality management, finance, personnel, etc.). In this case, the most effective innovation policy of the enterprise will be in the case of simultaneous implementation of different types of innovations.

At each enterprise there is a set of standard technologies for the implementation of current operations and customer service. But their presence does not provide the company with competitive advantages. Therefore, the management of each large hotel is trying to find new technological developments for their projects. If a few years ago such technological innovations were associated with possible changes in the operation without the intervention of computer technology, now this process is inconceivable without the latest developments in computer science. There are many automated control systems on the market that make it easier for staff to work and more efficient.

When substantiating one or another variant of the innovation strategy, it is necessary to take into account that it should correspond to the general strategy of hotel development, be acceptable to it in terms of risk and anticipate the readiness of the market to accept innovations.

References

1. Antoniuk L.L. Snnovatsii: teoriya, mekhanizm rozrobky ta komertsializatsii: monohrafiia / L.L. Antoniuk, A.M. Poruchnyk, V.S. Savchuk. – K.: KNEU, 2003. – 394 p.
2. Zaichenko S.A. Razvitie innovatsyi v sfere uslug /S. A. Zaichenko// Forsait. – 2007. – № 1 (1). – 30–33 p.p.
2. Krasnokutska N.V. Innovatsiinyi menedzhment: Navch. Posibnyk. – K.: KNEU, 2009. – 504 p.

Palonnyi O.,

Student of Cherkasy Applied College of Food Technology and Business

Thesis Adviser: **Simonchuk T.,**

Cherkasy Applied College of Food Technology and Business

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF RESTAURANTS

Topicality. Food consumption is a basic human need on which the processes of life in the body depend. But in addition to meeting the needs, food can surprise, improve mood, inspire and bring pleasure. Given the pace of life of modern people, not everyone finds time to cook. That is why the restaurant industry is always relevant and in high demand.

What can surprise the restaurant industry now? What development trends can we observe in the next few years?

Purpose. Find out the directions and trends of development in the restaurant industry in the coming years, as well as their causes.

Materials and methods. Theoretical analysis of literature, publications, information sources on these issues.

Results. As of 2019, 57 712 restaurant establishments were registered in Ukraine, of which the majority were private establishments (98.3%). The number of such facilities continues to grow steadily, despite recent events, namely the pandemic. Not only cooking methods are being improved, in the restaurant industry it is also important to improve the forms and division of labor, the introduction of scientific and technological progress.

1. QR code usage takes off.

More and more restaurants are moving away from using paper menus because it is unsafe. The QR code menu is convenient to use because no additional equipment is needed. Place the sticker on the table in your restaurant and guests will scan the menu with their smartphone. This system facilitates and speeds up visitor service.

2. The rise of vegan cuisine.

The number of people giving up meat and animal products is growing rapidly, and so is the demand for vegan and vegetarian food. Cafes and restaurants are actively updating their menu and adding vegetable meat, which can not help but rejoice. This trend is observed not only because of taste preferences, but also on ethical issues.

Examples of food establishments: Nebos – the largest restaurant in Ukraine of healthy, natural and delicious raw cuisine. The menu includes more than 100 unique dishes without heat treatment, sugar, milk, eggs and flour.

Cafe "Dogs Like Ducks", which opened in Lviv in November 2017, this year was included in the list of the best vegan establishments in the world. And this is

the only establishment from Ukraine in the authoritative rating of Best Vegan Restaurants Worldwide.

3. Health Consciousness.

Consumers are now more health-conscious than ever, specifically about their gut health. Nutritionists say to emphasize intake on good bacteria and probiotics to keep the microbiome in the digestive system healthy. Many people, whether for health or dietary reasons, are also strict on their gluten-intake. Therefore, some restaurants have added fermented menu items and gluten-free alternatives to accommodate these customer needs.

4. Online Ordering and Delivery.

While restaurants should still put in efforts to enhance dine-in experiences, many consumers prefer ordering online and through third-party delivery services. Delivery apps employ outside pick-up and delivery workers, so customers do not have to leave their homes.

5. Sustainability.

Environmental activists have been fighting to reduce food waste and the use of plastic for a long time. However, in 2019 there was a significant movement to eliminate plastic straws and bags throughout the restaurant industry. As a result, many restaurants have switched to eco-friendly alternatives such as paper straws and cardboard to-go boxes.

Examples of food establishments: «Veranda on the Dnieper» became the first restaurant in Ukraine that passed eco-certification and received the right to use the ecological sign «Green Star». The first Ukrainian certified eco-restaurant is located in Kyiv on Naberezhne Shosse, 11A. No natural gas is used for cooking in the Veranda. All products in the restaurant menu are fresh or heat-treated using renewable energy sources.

Squat 17b yard café ditches plastic in favor of eco-friendly materials. Guests of the establishment can purchase special eco-sets consisting of a metal tube, a brush for cleaning it and a cotton bag for storage. The establishment also offers a discount on drinks for those who come with their own mug or straw.

In the Svit Kavy coffee shop, everything plastic was replaced with paper: tubes, cups, envelopes and packaging for desserts are made of biodegradable cellulose. Cold drinks are offered in glass containers.

6. Molecular Gastronomy.

Molecular gastronomy works because of the interactions of different ingredients that cause various effects. Every recipe has underlying physical, biological, and chemical mechanisms that make the dish turn out as intended.

7. Fusion cuisine.

Fusion cuisine is the deliberate combination of elements from two or more spatially or temporally distinct cuisines. Fusion cuisine blends the culinary traditions of two or more nations to create innovative and sometimes quite interesting dishes.

8. Specialization of food establishments.

Recently, along with traditional full-service restaurants, there are specialized companies with a reduced range of services and dishes. Fast food restaurants specializing in hamburgers and fried potatoes (McDonald's), pizza (Pizza Hut, Domino, Little Caesar), steaks (Sizzler), seafood (Red Lobster), sandwiches (Subway) are becoming more widespread. Themed restaurants are especially relevant.

Conclusion. The constant development of restaurants is caused by high demand, competition, the desire to attract more visitors, changes in the social and economic spheres. The consequences of the development of the restaurant industry in Ukraine are significant savings of social labor due to more rational use of equipment, raw materials, materials; providing visitors with hot food during the working day, which increases their efficiency, strengthens health; the possibility of organizing a balanced diet in children's and educational institutions.

So, restaurants, bars and cafes will often surprise us with their innovations, even discerning gourmets.

References

1. «9 restaurant industry trends in 2021»: website. URL: <https://joinposter.com/en/post/restaurant-trends>
2. «The first eco-restaurant in Ukraine has passed ecological certification»: website. URL: <http://greenstar.org.ua/29-pershiy-ekorestoran-v-ukrayin-proyshov-ekologchnu-ser-tifkacyu>
3. «Current trends in the development of the restaurant industry in the world and in Ukraine»: website. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/93166-14-suchasn-ten-dents-rozvitku-restorannogo-gospodarstva-u-svt-ta-ukran.html>
4. «10 Restaurant Trends for 2021 That Should Not Be Ignored»: website. URL: <https://plumpos.com/restaurant-technology/restaurant-trends.html>
5. «Vegan establishments: where to go vegan in Kiev?»: website. URL: <https://posteat.ua/obzory/veganski-zakladi-kudi-sxoditi-veganu-v-kiyevi/>
6. «What is Molecular Gastronomy?»: website. URL: <https://www.webrestaurantstore.com/blog/3012/what-is-molecular-gastronomy.html>
7. «FUSION CUISINE»: website. URL: <https://www.encyclopedia.com/food/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/fusion-cuisine>

Стукан Т.М.,
молодший науковий співробітник,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

СХИЛЬНІСТЬ МОЛОДІ РЕГІОНУ ДО ВИКОРИСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ

На сьогодні туризм є одним з видів бізнесу, що динамічно розвивається у всьому світі. При цьому актуальності набуває такий вид туризму як молодіжний туризм. Молоді люди сьогодні стикаються з низкою труднощів, які стосуються їхнього життєвого самовизначення. Тому більшість експертів вважають, що туризм на сучасному етапі розвитку суспільства є необхідною ланкою на шляху до досягнення вищих цілей людини, самовизначення, зняття соціальної напруженості, формування толерантності в суспільстві.

Під визначення «молодіжний туризм» розуміється особливий вид подорожей, індивідуальний чи колективний за формою, коли молоді люди вважають за краще відпочивати великими компаніями, об'єднаними спільною метою пізнання та проведення дозвілля. Молодіжний туризм направлений на активний відпочинок для молоді і для тих, хто любить насичений відпочинок. І у зв'язку з цим слід зазначити, що в даний час молоді люди стикаються з проблемою доступності цікавого та насиченого дозвілля та туристської рекреації на загальнонаціональному рівні.

У ході проведеного анкетування основними проблемами щодо використання національного туристичного продукту для молоді можна визначити: високу вартість туристських послуг та турів; якість туристських послуг, що надаються молоді знаходиться на невисокому рівні; незначні преференції для молоді на транспортні квитки (авіа, залізничні, автобусні); значна кількість молодіжних туристських об'єктів відпочинку перебуває у зношеному стані та простоюють незадіяними.

Згідно з проведеними дослідженнями головною цінністю туризму для сучасної молоді є те, що вони розглядають туризм як пізнання навколишнього світу. Саме туризм вони визнають як один із способів розширення їхнього кругозору.

У той же час, за даними опитування, 83% молоді вважають туристичне підприємництво привабливою сферою для ведення бізнесу. Перспектива зайнятися туристичним бізнесом цікавить молодих людей, насамперед через високий соціальний статус підприємців і так вважає 78% опитаних. Іншими привабливими аспектами підприємництва молоді люди вважають незалежність (51%), можливість займатися улюбленою справою (45%) та отримувати великий дохід (42%).

При цьому молодь вважає, що вести туристичний бізнес легко (так думають 44% респондентів); 60% учасників дослідження заявили, що умови

для започаткування своєї справи в країні сприятливі.

Молодь вбачає перспективним розвиток туристичного підприємництва на регіональному рівні через такі напрями: створення та ефективне функціонування об'єктів сільського зеленого туризму, надання інноваційних агро- та етнотуристичних послуг і продуктів сільського зеленого туризму, відкриття туристичних об'єктів на природоохоронних територіях, вирішення правових проблем забезпечення туристичної діяльності на сільських територіях.

Основною перешкодою для започаткування підприємницької діяльності в сфері туризму молоді люди назвали відсутність спеціальних знань. Крім того, лише деякі з учасників опитування були обізнані з програмами підтримки туристичного бізнесу в Україні.

Для туристичного молодіжного бізнесу на рівні регіону слід реалізовувати систему заходів на рівні економічних агентів та владних структур, які будуть включати промоцію туристичного продукту, покращення якості туристичних послуг, створення умов для розвитку внутрішнього рекреаційного туризму, підтримку крафтових виробництв та етногастрономічного туризму, таргетоване просування туристичного молодіжного підприємництва.

Молодіжне підприємництво в туристичній сфері має перспективи реалізації через туристично-рекреаційний та історико-культурний потенціал регіонів, в тому числі через активні види відпочинку, екотуризм, розвиток ринкової інфраструктури індустрії туризму. Актуалізація молодіжного туризму сприятиме підвищенню залучення молоді до активних занять туризмом, зниженню асоціальних проявів у молодіжному середовищі.

Список використаних джерел

1. Грановська В. Г., Стукан Т. М. Культурно-пізнавальний туризм Херсонщини: стан та перспективи подальшого розвитку. *Агросвіт*. 2020. № 10. С. 37–42. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.10.37.
2. Заїкіна О.О. Аналіз стану туристської галузі України: реалії та проблеми інвестування. *Наукові записки КУТЕП*. 2019. Вип.2. С.151-160.
3. Крикунова В.М., Алещенко Л.О. Стратегічні пріоритети розвитку молодіжного підприємництва Херсонської області в сфері туристичного бізнесу. *Таврійський науковий вісник*. 2020. №4.
4. Рейтинг привабливості країн для туристів. URL: http://www.aratta-ukraine.com/news_ua.php?id=2304.
5. Стукан Т.М., Осадчий А.А. Smart-метод у досягненні цілей розвитку туристичної галузі регіону. *Підприємництво і торгівля : збірник наукових праць* / [редакц. кол.: Куцик П. О., Семак Б. Б. та ін.]. – Львів : Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2021. Вип. 29. С. 73-77. <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2021-29-12>.
6. Стукан Т.М., Осадчий А.А. Аналіз ринку туристичних послуг Херсонщини. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка: Науковий журнал*. Вип. 6. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 13-22. DOI <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2021.6.2>.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Батлу М.В.,

здобувачка вищої освіти ступеня бакалавра
Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
науковий керівник: **Сіваш О.М.,**
кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри міжнародного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИНЦИПУ ДОБРОЧЕСНОСТІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Принцип добросовісності є одним із найбільш фундаментальних загальних принципів права, що охоплює цілий правовий порядок. Він забезпечує міжнародний правовий порядок на етапі, коли звичаєве чи договірне право ще не сформоване. Характер добросовісності як всеохоплюючого правового принципу ускладнює його абсолютне визначення. Цей принцип виник одночасно з міжнародним правом і в міжнародному публічному праві відомий як принцип «договори мають дотримуватися» (*pacta sunt servanda*). Без нього міжнародне право було б неможливим, оскільки в ньому закладено джерело юридичної сили цього права. Він відноситься до категорії необхідного права (*jus necessarium*).

Слід відзначити, що принцип добросовісності в міжнародному праві в цілому та його окремі аспекти досліджувалися провідними зарубіжними та вітчизняними науковцями, такими як О.В. Задорожній, А.І. Дмитрієв, В.І. Муравйов, М.О. Баймуратов, О.В. Київець, В.Н. Денисов, О.І. Тіунов, Н.В. Захарова, Я. Броунлі, М. Шоу, М. Фіцморіс, О. Елаес, Х. Вегберг, І.І. Лукашук та інші фахівці міжнародного права.

Один з перших, в сучасні часи, прикладів закріплення принципу добросовісності став Статут Ліги націй, що був прийнятий після Першої світової війни: «... Для розвитку співробітництва між народами і для

забезпечення їхніх миру і безпеки важливо [...] суворо дотримуватися приписів міжнародного права, всіх передбачених договорами зобов'язань у взаємних відносинах організованих народів» [1, с. 180].

В подальшому принцип добросовісності був закріплений в окремих міжнародних договорах, зокрема у Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 року, Декларації про принципи міжнародного права 1970 року, Заключному акті НБСЄ 1975 року.

Зміст принципу викладено в Декларації 1970 р. яка підтверджує його значення для підтримання миру і безпеки. Підкреслюється ієрархія зобов'язань і тим самим норм, з яких вони випливають. На найвищу сходинку поставлений Статут ООН. Як відомо, Статутом передбачена переважна сила зобов'язань, що випливають з нього у разі конфлікту з іншими зобов'язаннями держав (ст. 103). Декларація пішла далі, визначивши, що принцип сумлінного виконання зобов'язань поширюється тільки на ті з них, що прийняті відповідно до Статуту [2].

Принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань отримав своє закріплення та подальший розвиток у Заключному акті наради з безпеки та співробітництва в Європі, що був підписаний державами-учасниками наради в Хельсінкі 01 серпня 1975 року [3].

Принцип добросовісного виконання зобов'язань чітко відображений також у Статуті Організації американських держав, який встановлює таке: «міжнародний порядок включає обов'язково повагу до особистості, суверенітету та незалежності держав, а також добросовісне виконання зобов'язань, що випливають із договорів та інших джерел міжнародного права» (стаття 3, b) [4, с. 171].

Важливим етапом нормативного закріплення принципу добросовісного виконання міжнародних зобов'язань стало прийняття 23 травня 1969 року Віденської конвенції про право міжнародних договорів, яка відмічає, що «принципи вільної згоди і добросовісності та норма *pacta sunt servanda* здобули загальне визнання», а також у ст. 26 закріплює, що «кожен чинний договір є обов'язковим для його учасників і повинен добросовісно виконуватись» [5]. В цьому міжнародному документі зроблено акцент на важливості добросовісного виконання міжнародних договорів.

Наведені вище приклади закріплення принципу добросовісності в міжнародно-правових актах дає нам змогу пересвідчитись у тому, що доктрина добросовісності у міжнародних актах знаходить своє закріплення лише однієї із складових цього принципу, а саме – добросовісного виконання договорів (*pacta sunt servanda*). Поняття принципу добросовісності є значно ширшим, ніж добросовісного виконання договорів, однак закріплення його на рівні міжнародних актів та конвенцій свідчить про те, що він є дійсно загальним принципом міжнародного права.

Принцип добросовісності, пройшовши довгий шлях від римського права та основи взаємовідносин між людьми у фундаментальний принцип та основу співробітництва між державами в міжнародному праві, буде і надалі продовжувати розвиватися.

По мірі того, як міжнародне право стає більш фрагментованим і розпорошеним, роль добросовісності поширюватиметься і створюватиме більше перетворень цього обмеження, оскільки, по суті, добросовісні дії надають юридичну цінність очікування держав від дій інших держав. Добросовісність не може бути легко визначена в абстрактних термінах, однак вона є обов'язковою.

Концепція добросовісності розвивалась здебільшого на основі римського права, однак і зазнала вирішального впливу під дією загальних підходів до регулювання суспільних відносин приватного характеру. Втім, наразі відбувається взаємне наближення змісту норм, які стосуються принципу добросовісності, спричинене не лише розвитком права Європейського Союзу і обумовленою ним уніфікацією, а й впливом міжнародного приватного права, інтенсифікацією міжнародних економічних відносин, потребою у формуванні схожих підходів до застосування основних принципів, які регулюють приватно-правову взаємодію.

Можемо прогнозувати, що цей принцип буде і надалі трансформуватися, охоплюючи все більшу сферу відносин між державами та регулюючи питання співробітництва, інтеграції та взаємовідносин між суб'єктами.

Отже, на нашу думку, було б доцільно прийняти Резолюцію ООН, яка б детально роз'яснювала поняття, застосування та дію цього принципу в міжнародному праві. Безумовно, в одному документі не видається можливим охопити усі сфери, які регулює цей принцип, проте це б спростило можливість застосування та тлумачення цього принципу міжнародними судовими органами, сприяло б однаково правозастосування та розумінню принципу добросовісності.

Список використаних джерел

1. Богатчук Д. П. Нормативне закріплення принципу добросовісного виконання міжнародних зобов'язань та його співвідношення з нормою "pacta sunt servanda". *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2016. Вип. 36(2). С. 179-182. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_36\(2\)_45](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_36(2)_45)
2. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24.10.1970 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569#Text
3. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 01.08.1975 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055#Text
4. Богатчук Д. П. Щодо віднесення добросовісного виконання зобов'язань до основних принципів сучасного міжнародного права. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 6(2). С. 168-172. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2017_6\(2\)_37](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2017_6(2)_37)

5. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text

Гасіна Х.М.,

здобувачка вищої освіти ступеня бакалавра
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ІНСТИТУТ ВІДУМЕРЛОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ ТА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВАХ

Інститут виморочного майна існує в більшості сучасних держав. При цьому його розуміння у різних країнах є неоднаковим.

В Україні законодавчо не закріплено визначення відумерлої спадщини. Науковці по-різному формулюють це поняття. Так, на думку Ю.О. Заїки, відумерла спадщина – це специфічна підстава набуття майна померлого особливим суб'єктом – територіальною громадою, яка не має права відмовитися від спадщини за жодних обставин [1, с. 137].

Справді, ч. 3 ст. 1277 Цивільний кодекс України (далі – ЦКУ) чітко закріплює, що спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади. І, відповідно до ч. 1 ст. 1277 ЦКУ, майно може бути визнаним відумерлим у таких випадках: 1) у разі відсутності спадкоємців за заповітом та за законом; 2) усунення їх від права на спадкування; 3) неприйняття ними спадщини; 4) за їхньої відмови від прийняття спадщини.

З одного боку, в Україні наразі простежується тенденція зведення до мінімуму випадків переходу спадкового майна у власність територіальної громади [2], а з іншого – такий правовий інститут є корисним, бо запобігає знищенню спадкового майна, створює можливості для держави використати його на користь суспільства. Одним з проявів цієї користі є захист прав кредиторів, права вимоги яких повинні бути задоволені, незалежно від того, чи є належні спадкоємці та чи прийняли вони спадщину [3, с. 10].

Країнам характерні різні підходи до підстав набуття державою прав на спадщину. Якщо припустити, що держава набуває права на спадкове майно як спадкоємець (Бельгія, Туреччина, Туніс), це означає, що вона може претендувати на усе майно, що входить до спадкової маси, незалежно від того, де воно знаходиться. Це тягне обов'язок такого спадкоємця розрахуватися за боргами спадкодавця із кредиторами. Якщо держава отримує спадкове майно на правах суверена (Австрія, Італія, Венесуела), то до неї відійде тільки те майно, яке знаходиться на її території; при цьому права на виморочне майно, як правило (але не завжди), вважаються вільними від будь-яких боргів та обтяжень.

Наприклад, за швейцарським цивільним законодавством держава розглядається спадкоємцем за законом, у зв'язку з чим відбувається спадкове правонаступництво [4]. В Україні, на відміну від Швейцарії, публічно-правові утворення не фігурують у ролі осіб, які визнаються ЦКУ спадкоємцями за законом. Тому, коментуючи ст. 1277 ЦКУ, О. Печений зазначає, що перехід спадщини, визнаної в установленому порядку відумерлою, до територіальної громади є не спадкуванням, а спеціальною підставою виникнення права комунальної власності [5, с. 253].

Вважається, що інститут відумерлої спадщини запроваджено в Україні без урахування зарубіжного досвіду і має ряд недоліків. По-перше, в інших країнах суб'єктом права на таке майно є держава, а не територіальна громада, яка не має такого обсягу цивільної правосуб'єктності, як держава. По-друге, ЦКУ значно розширив спадкоємців за законом: відумерла спадщина може перейти до далеких родичів, які могли навіть не знати про існування померлого. Це практично позбавило державу (в особі територіальної громади) на відумерлу спадщину і суперечить принципам, закладеним в інституті спадкування [6].

Якщо говорити про інститут відумерлої спадщини у контексті міжнародного спадкового права, коли задіяні юрисдикції декількох іноземних держав, то важливим є дослідження питання визначення компетентного права, яке буде застосовуватися до спадкування з іноземним елементом. Найчастіше проблема вирішується за допомогою колізійних норм, які містяться в національних законодавствах.

Однак, існують випадки розбіжностей між колізійними нормами різних держав, тобто, виникає ситуація, коли кожен із правопорядків претендує на регулювання певних відносин – і їхнє бачення такого врегулювання неоднакове. Даний факт спонукає держави дедалі ширше використовувати для відносин з іноземним елементом метод міжнародної уніфікації відповідних положень власного законодавства способом укладення багатосторонніх та двосторонніх міжнародних договорів про правову допомогу.

Наприклад, стаття 35 Договору між Україною та Соціалістичною Республікою В'єтнам про правову допомогу і правові відносини у цивільних та кримінальних справах зазначає, що рухоме майно передається державі, громадянином якої до моменту смерті був спадкодавець, а нерухоме майно переходить у власність тієї держави, на території якої воно знаходиться. Таке ж положення можна зауважити і в Договорі між Україною та Македонією про правову допомогу в цивільних справах, у Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 1993 р. тощо. Дещо інакше вирішується питання в Угоді між Україною та Турецькою Республікою про правову допомогу та співробітництво у цивільних справах.

Зокрема, згідно з статтею 31 Угоди, виморочне рухоме та нерухоме майно передається у власність тієї держави, на чій території воно знаходиться.

Отже, реалізація інституту відумерлої спадщини проходить неоднаково в різних країнах. Звідси виникає необхідність у врегулюванні даного аспекту спадкових відносин з іноземним елементом в рамках міжнародного права, у тому числі шляхом закріплення в національних юрисдикціях колізійних норм, а також шляхом укладенням між державами договорів про правову допомогу.

Список використаних джерел

1. Заїка Ю.О. Спадкове право в Україні: становлення і розвиток : монографія / Ю.О. Заїка. – 2-ге вид. – К. : КНТ, 2007. – 288 с.
2. Марина Бориславська. Правові та історичні передумови набуття (спадкування) майна померлої особи публічно-правовими утвореннями [Електронний ресурс] / Університетські наукові записки, 2020, № 3–4 (75–76), С. 125–137 – URL: <https://unz.univer.km.ua/index>
3. Панфилло Е.А. Институт виморочного имущества: проблема определения оптимального правопреемника. Наследственное право. – 2012. – № 3. – С. 10–13
4. О. Кухарев. Правова природа переходу відумерлої спадщини у власність територіальної громади. Право України. – 2013. – №10. – С. 218–225.
5. Печений О.П. Спадкове право. — Х., 2012. — 368 с.
6. О.І. Нелін. Становлення та розвиток правової доктрини відумерлості (виморочності) спадкового майна в Україні // Юридична Україна. – 2020. – №8. – С. 6–11.
7. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Офіційний портал Верховної Ради України – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
8. Двосторонні міжнародні договори у сфері міжнародно-правового співробітництва [Електронний ресурс] // Офіційний портал Верховної Ради України – URL: <https://minjust.gov.ua/m/4906>.
9. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах [Електронний ресурс] // Веб-сайт Міністерства юстиції України – URL: <https://minjust.gov.ua/m/4281>.

ЗМІСТ

Розділ 1 ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

<i>Біляк О.В.,</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА»	3
<i>Девяніна М.В., Алтухова А.В.,</i> ПИТАННЯ КОМПОЗИЦІЇ У СТВОРЕННІ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ	6
<i>Дякур І.Г., Ахтемійчук В.В., Ємчук Т.В.,</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	9
<i>Єгорова Т.І.,</i> ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ У РОБОТІ З РОЗВИТКУ ЕМОЦІОНАЛЬНОЇ СФЕРИ З ДІТЬМИ З ЗПР	12
<i>Ємчук Т.В., Сіщук Н.М.,</i> НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ ШКІЛЬНОГО МУЗЕЮ ЯК КРАЄЗНАВЧОГО ОСЕРЕДКУ В ШКОЛІ ПРИ ВИВЧЕННІ ГЕОГРАФІЇ (НА ПРИКЛАДІ ЯРЕМЧАНСЬКОГО ЛІЦЕЮ №1)	16
<i>Коба Н.О.,</i> ІНТЕГРАЦІЯ ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМ GOOGLE CLASSROOM ТА MICROSOFT TEAMS ПРИ ЗМІШАНІЙ ФОРМІ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ СТУДЕНТАМИ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУСПІЛЬНОГО ПРОГРЕСУ	20
<i>Кресан Т.Д.,</i> ІНШОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ХУДОЖНІХ ТА МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	28
<i>Леус Д.Ю., Лисенко О.Р., Лісецька С.В., Яремко З.М.,</i> ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В ОСВІТНЬО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ З ПИТАНЬ ОХОРОНИ ПРАЦІ	31
<i>Лукін М.Б.,</i> ХУДОЖНЯ ОСВІТА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ І МОЖЛИВОСТІ	34
<i>Оношко Н.І., Курило К.Ю.,</i> РОЗВИТОК ЛІДЕРСТВА У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ЇХ SOFT SKILLS	37

<i>Прядко А.М., Нюніна О.М.,</i> АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	41
<i>Ремеш А.О., Щербакова К.Й.,</i> ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРЕДМАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ТРЕТЬОГО РОКУ ЖИТТЯ	44
<i>Семеренко Е.Р.,</i> ПОНЯТТЯ ТА МІСЦЕ ІННОВАЦІЙ В ОСВІТНЬОМУ ДИСКУРСІ.....	48
<i>Чорі А.В., Чорі К.В.,</i> ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА.....	52

Розділ 2 КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

<i>Волосюк М.М.,</i> КЛЮЧОВЕ «Я» СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УКРАЇНЦЯ.....	56
<i>Пригонюк С.П.,</i> МИСТЕЦЬКІ ТВОРИ ВАСИЛЯ ЗАВГОРОДНЬОГО: НОВІ НАДХОДЖЕННЯ ДО ЗІБРАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО ЗАПОВІДНИКА «ПЕРЕЯСЛАВ».....	58

Розділ 3 ГУМАНІТАРНІ НАУКИ РЕЛІГІЄЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

<i>Бедь В.В., Гал Ю.Ю., Понзель В.В.,</i> 100-РІЧЧЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ПОМІСНОГО ПРАВОСЛАВНОГО СОБОРУ ТА ОБРАННЯ СВТ., СВЦМ. ВАСИЛЯ ЛИПКІВСЬКОГО МИТРОПОЛИТОМ КИЇВСЬКИМ І ВСІЄЇ УКРАЇНИ, ПЕРШОІЄРАРХОМ УАПЦ	65
<i>Козак А.Ю., Білецька О.В.,</i> СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ ІМЕННИКІВ-ФІТОНІМІВ У СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.....	68
<i>Колесник Р.Д., Рибалка Я.І.,</i> ОСОБЛИВОСТІ ФІРМОНІМІЇ м. ДНІПРА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	73
<i>Петренко К.П.,</i> ТЕХНОЛОГІЯ СЛІВ В СУЧАСНІЙ МЕТОДИЧНІЙ НАУЦІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	76

Сардига І.М., Малімон Л.К.,
ТЕРМІНО-СИСТЕМА «ФІНАНСИ».
СЕМАНТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ81

Струць М.М., Зайцева В.В.,
СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІАЛЕКТИЗМІВ
В ОПОВІДАННІ МАРІЇ МАТІОС «НАЦІЯ»85

Розділ 4
СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ
ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

Жидачин А.Я.,
ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ
ДИТИНИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ89

Жидачин А.Я.,
ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ91

Жидачин А.Я.,
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ
ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ.....94

Ребріна Д.О.,
ВІКОВІ Й ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ
ТА ПОВЕДІНКИ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ96

Ребріна Д.О.,
ЗАТРИМКА ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ЯК СКЛАДНИЙ ФЕНОМЕН.....99

Ребріна Д.О.,
ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ ІЗ ЗПР103

Ребріна Д.О.,
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ
В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ106

Ребріна Д.О.,
ПОНЯТТЯ І ТИПИ ВРАЗЛИВИХ СІМЕЙ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ108

Ребріна Д.О.,
ПОНЯТТЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ШКОЛИ111

Ребріна Д.О.,
ПОНЯТТЯ СІМ'Ї ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗВИТКУ ДИТИНИ.....113

Семеренко Е.Р.,
ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ.....115

Розділ 5 ЖУРНАЛІСТИКА

<i>Сорока І.Ю., Кошак О.М.,</i> СПЕЦИФІКА РОБОТИ ТА ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ ТВОРЧОЇ КОМАНДИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВИПУСКІВ	119
--	-----

Розділ 6 УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

<i>Порфірюк А.П., Ємчук Т.В.,</i> ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ПРОСУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА ЧЕРЕЗ ІНТЕРНЕТ	122
<i>Чухліб В.Є., Махмудов Х.З.,</i> АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В КОЛЕКТИВІ НА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ	125

Розділ 7 ПРАВО

<i>Банчук-Петросова О.В.,</i> СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ АСПЕКТІВ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У РАМКАХ СОТ	130
<i>Вільховецький А.В.,</i> ФЕДЕРАЦІЯ, ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ	133
<i>Герелюк О.Н.,</i> ПРОБЛЕМА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО ОБЛІКУ	136
<i>Павленко А.В., Аксютіна А.В.,</i> ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ЙОГО УКЛАДЕННЯ	140
<i>Соболенко В.В.,</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ КОНКУРСУ НА ЗАНЯТТЯ ПОСАДИ КЕРІВНИКА СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ.....	145

Розділ 8 БІОЛОГІЯ

Гарлінська Е.В., Мізін В.В., Ляшенко В.П.,
ЗАЛЕЖНІСТЬ ЗМІН РІВНЯ КОРТИКОСТЕРОНУ ТА ДЕГІДРОЕПІАНДРОСТЕРОН-
СУЛЬФАТУ ВІД АЛІМЕНТАРНОГО КОФЕЇНОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ
В СИРОВАТЦІ КРОВІ САМОК ЩУРІВ РІЗНОГО ВІКУ148

Розділ 9 ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

Єфімова В.Г., Кузіна В.С., Матвєєва А.В.,
РОЗРОБКА СКЛАДУ КОСМЕТИЧНОГО КРЕМУ
З ВИКОРИСТАННЯМ ФІТОСТЕРОЛІВ ТА ЕМУЛЬГАТОРА OLIVEM 1000154

Розділ 10 АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

Хлопонін Є.С.,
АНАЛІЗ НАДІЙНОСТІ ТА ПРИЧИН ВТРАТИ РОБОТОЗДАТНОГО СТАНУ
ГІДРАВЛІЧНИХ РОЗПОДІЛЬНИКІВ МОБІЛЬНИХ МАШИН.....159

Розділ 11 ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

Barszcz W., Nowak K.,
ОПЕКА KOSMETOLOGA NAD PACJENTEM ONKOLOGICZNYM
PO RADIOTERAPII – SUBSTANCJE AKTYWNE STOSOWANE
W DERMOKOSMETYKACH (пол. мовою).....164

Dalmata W., Gąbka I., Rzepa P., Hetman W., Bartosińska J., Firlej E.,
ZMIANY SKÓRNE W NIESWOISTYCH
CHOROBACH ZAPALNYCH JELIT (пол. мовою)168

Дзьоган О.В., Мельничин А.Б., Фірман В.М.,
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЗАНЯТЬ
З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....170

Gąbka I., Dalmata W., Rzepa P., Hetman W., Barańska A., Firlej E.,
OLEJE ROŚLINNE – ZASTOSOWANIE W PIELĘGNACJI SKÓRY (пол. мовою)173

Hetman W., Rzepa P., Dalmata W., Firlej E., Sidor K.,
METHODS ROZSTĘPY – PATOGENEZA,
PROFILAKTYKA I METODY REDUKCJI (пол. мовою).....176

<i>Olender J., Sokołowska A., Firlej E.,</i> ZASTOSOWANIE WYBRANYCH PEELINGÓW CHEMICZNYCH W REDUKCJI PRZEBARWIENÍ (пол. мовою)	179
<i>Rzera P., Dalmata W., Gąbka I., Hetman W., Czachajda M., Firlej E., Barańska A.,</i> ZASTOSOWANIE BIOFERMENTÓW W KOSMETOLOGII (пол. мовою)	182
<i>Rzera P., Firlej E., Sokołowska A.,</i> ROŚLINNE SUBSTANCJE AKTYWNE W KOSMETYKACH PRZECIWTRĄDZIKOWYCH (пол. мовою)	185
<i>Waśko K., Firlej E., Wojciechowska K.,</i> RETINOIDY JAKO SUBSTANCJE CZYNNNE W KOSMETYKACH (пол. мовою)	188

Розділ 12 СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

<i>Vasylenko D., Holub O.,</i> TRENDS OF TOURISM DEVELOPMENT IN UKRAINE (англ. мовою)	191
<i>Oliynik Ju., Drohoman O.,</i> INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE HOTEL BUSINESS (англ. мовою)	193
<i>Palonnyi O., Simonchuk T.,</i> TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF RESTAURANTS (англ. мовою)	196
<i>Стукан Т.М.,</i> СХИЛЬНІСТЬ МОЛОДІ РЕГІОНУ ДО ВИКОРИСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ	199

Розділ 13 МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

<i>Батлук М.В., Сіваш О.М.,</i> ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИНЦИПУ ДОБРОЧЕСНОСТІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ	201
<i>Гасіна Х.М.,</i> ІНСТИТУТ ВІДУМЕРЛОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ ТА ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВАХ	204